

**ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ
ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ**

ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

Κατεύθυνση: "Περιβαλλοντική Διακυβέρνηση και Βιώσιμη Ανάπτυξη"

**ΘΕΜΑ: Το Καθεστώς της Ολοκληρωμένης Διαχείρισης Κοινών Λεκανών
Απορροής στη Νοτιοανατολική Ευρώπη: Η Διασυνοριακή Διαχείριση του
Ποταμού Δρίνου.**

Λίμνη Οχρίδα

**Ευαγγελία Σταμούλη
Αθήνα
2012-2013.**

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ	2
ΠΡΟΛΟΓΟΣ	5
ΜΕΡΟΣ Ι	9
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1	10
ΤΑ ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΑ ΣΥΜΒΑΤΙΚΑ ΚΑΘΕΣΤΩΤΑ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΥΔΑΤΙΝΟΥΣ ΠΟΡΟΥΣ	10
1.1. Εισαγωγικές Παρατηρήσεις	10
1.2. Σύμβαση για το Δίκαιο των Εκτός Ναυσιπλοΐας Χρήσεων των Διεθνών Υδατορευμάτων	11
1.3. Σύμβαση για την Προστασία και τη Χρήση των Διασυνοριακών Υδατορευμάτων και των Διεθνών Λιμνών	22
1.4. Συνοπτική Συγκριτική Αποτίμηση της Σύμβασης για το Δίκαιο των Εκτός Ναυσιπλοΐας Χρήσεων των Διεθνών υδατορευμάτων (Σύμβαση του 1997) και της Σύμβασης για την Προστασία και τη Χρήση των Διασυνοριακών Υδατορευμάτων και των Διεθνών Λιμνών (Σύμβαση του 1992).	35
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2	38
ΤΟ ΚΟΙΝΟΤΙΚΟ ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΟ ΚΑΘΕΣΤΩΣ ΓΙΑ ΤΑ ΥΔΑΤΑ	38
2.1. Συνοπτική Επισκόπηση Κοινοτικού Θεσμικού Πλαισίου για τα Ύδατα	38
2.2. Οδηγία Πλαίσιο για τα Ύδατα (ΟΠΥ)	41
2.3. Οδηγία για της Πλημύρες : Συνοπτική Αναφορά	48
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3	50
ΤΑ ΔΙΑΣΥΝΔΕΟΜΕΝΑ ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΑ ΣΥΜΒΑΤΙΚΑ ΚΑΘΕΣΤΩΤΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΗΣ ΒΙΟΠΟΙΚΙΛΟΤΗΤΑΣ	50
3.1. Εισαγωγικές Παρατηρήσεις	50
3.2. Σύμβαση για τους Υγροβιότοπους Διεθνούς Σπουδαιότητας ως Βιότοπους της Άγριας Πανίδας και Χλωρίδας	50
3.3. Σύμβαση για τη Διατήρηση των Αποδημητικών Ειδών της Άγριας Πανίδας	54
3.4. Σύμβαση για τη Διατήρηση της Άγριας Ζωής και των Φυσικών Ενδιαιτημάτων της Ευρώπης	56
3.5. Σύμβαση για τη Βιολογική Ποικιλότητα	57
3.6. Η Σχεσιακή αλληλοσύνδεση της προστασίας και διαχείρισης των υδάτινων πόρων με την προστασία και διαχείριση της βιοποικιλότητας.	61
ΜΕΡΟΣ ΙΙ	63
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4	64
ΥΔΑΤΙΚΟΙ ΠΟΡΟΙ ΣΤΗΝ ΝΟΤΙΟΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΕΥΡΩΠΗ	64
4.1. Οι Υδάτινοι Πόροι και Νοτιοανατολική Ευρώπη.	64
4.2.1 Λεκάνη Απορροής του Ποταμού Neretva (Νερέτβα)	65
4.2.2. Λεκάνη Απορροής του Ποταμού Krka (Κρκα)	66
4.2.3. Λεκάνη Απορροής του Ποταμού Drin (Δρίνου)	67
4.2.4. Λίμνη Οχρίδα	68

4.2.5.Λίμνες Πρέσπες	70
4.2.6 Λίμνη Skandar / Skodra (Σκαντάρ/Σκόδρα) & Ποταμός Buna/Bojana (Μπούνα/Μπογιάνα)	72
4.2.7. Λεκάνη Απορροής του Ποταμού Aoos/Vjosa (Αώος/Βογιούσα)	72
4.2.8. Λεκάνη Απορροής του Ποταμού Axios/Vardar (Αξιός/Βαρδάρης)	73
4.2.9. Λίμνη Dojran/Doirani (Δοϊράνη)	73
4.2.10. Λεκάνη Απορροής του Ποταμού Struma/Strymonas (Στρυμόνας)	74
4.2.11.Λεκάνη Απορροής του Ποταμού Mesta/Nestos (Νέστος)	75
4.2.12. Λεκάνη Απορροής του Ποταμού Maritsa/Evros/ Meric (Έβρος)	77
4.2.13. Υπολεκάνη Απορροής του ποταμού Arda (Άρδα)	78
4.2.14. Υπολεκάνη Απορροής του ποταμού Tundzha/Tundja/Tunca (Τούντζα)	79
4.2.15. Υπολεκάνη Απορροής του Ποταμού Sava (Σάβα)	79
4.2.16. Άλλοι Διασυννοριακοί Ποταμοί :	80

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5 81

Η ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΠΟΤΑΜΟΥ ΔΡΙΝΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΔΙΑΣΥΝΟΡΙΑΚΗΣ ΛΕΚΑΝΗΣ ΑΠΟΡΡΟΗΣ ΤΟΥ 81

5.1. Εισαγωγικές Παρατηρήσεις	81
5.2. Διαδικασία του Διαλόγου του Δρίνου (Drin Dialogue Process)	82
5.3. Σύντομη Ιστορική Αναδρομή	90
5.4. Μνημόνιο Κατανόησης για τη Διαχείριση της Ευρύτερης Διασυννοριακής Λεκάνης Απορροής του Ποταμού Δρίνου	95
5.4.1. Προοίμιο	95
5.4.2 Το πεδίο Νοηματοδότησης των Όρων	97
5.4.3 Η Στοχοθεσία	98
5.4.4. Το Διαχειριστικό Σύστημα του Μνημονίου	99
5.4.5. Τελικές Διατάξεις	103

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6 105

ΑΝΑΛΥΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΩΝ ΠΑΡΑΓΟΝΤΩΝ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗ ΣΥΝΑΨΗ ΣΥΜΦΩΝΙΩΝ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΩΝ ΥΔΑΤΙΝΩΝ ΠΟΡΩΝ ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ 105

6.1. Εισαγωγικές Παρατηρήσεις	105
6.2. Πολιτική Βούληση	106
6.2.1. Κόσοβο	107
6.2.2. πΓΔΜ	109
6.2.3.Αλβανία	111
6.2.4.Μαυροβούνιο & Ελλάδα	112
6.2.5 Διπλωματικοί και Πολιτικοί Συσχετισμοί το διάστημα που υπεγράφη το Μνημόνιο	112
6.3. Θεσμικό πλαίσιο προστασίας του περιβάλλοντος και διαχείρισης των υδάτινων πόρων	114
6.3.1.Αλβανία : Εθνική Νομοθεσία	114
6.3.2.Μαυροβούνιο : Εθνική Νομοθεσία	119
6.3.3.Κόσοβο : Εθνική Νομοθεσία	122
6.3.4. πΓΔΜ : Εθνική Νομοθεσία	124
6.3.5.Ελλάδα : Εθνική Νομοθεσία	128
6.3.6 Ευρωπαϊκό Περιβαλλοντικό Κεκτημένο	136
6.4. Διασυννοριακές Θεσμικές Δομές & Εθνικές Θεσμικές Δομές	138
6.4.1. Συντονιστική Επιτροπή του Πάρκου Πρεσπών & Επιτροπή Διαχείρισης Πάρκου Πρεσπών	140
6.4.2. Μόνιμη Ελληνοαλβανική Επιτροπή για Θέματα Διασυννοριακών Υδάτων	141
6.4.3. Κοινό Διοικητικό Συμβούλιο για τη Λίμνη Οχρίδα & Επιτροπή για την Προστασίας της Λίμνης της Οχρίδας	141
6.4.4. Κοινή Επιτροπή για την Λίμνη Σκαντάρ/Σκόδρα	143
6.4.5. Λειτουργία Εθνικών Θεσμικών Δομών Διαχείρισης Υδάτινων Πόρων	145

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ 147

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	150
Αγγλική Βιβλιογραφία	150
Ελληνική Βιβλιογραφία	161
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ	165

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Περισσότερο από το 90% του παγκόσμιου πληθυσμού κατοικεί σε χώρες που μοιράζονται κοινές λεκάνες απορροής. Έχουν καταμετρηθεί παγκοσμίως περισσότερες από 263 μεγάλες διασυνοριακές λίμνες και ποτάμια, τα οποία καλύπτουν περίπου το 50% της συνολικής επιφάνειας της γης¹.

Οι διασυνοριακοί υδάτινοι πόροι συνδέουν πληθυσμούς από διαφορετικές χώρες, συνεισφέρουν στη κάλυψη των καθημερινών αναγκών τους (πόσιμο νερό, τροφή κ.α), αποτελούν πηγή εισοδήματος (αλιεία, γεωργία κ.α) και είναι ζωτικής σπουδαιότητας για την οικονομική ανάπτυξη και την εξάλειψη της φτώχειας. Επιπλέον, οι διασυνοριακές λίμνες, ποτάμια και υπόγεια ύδατα συνεισφέρουν στην υδρολογική, κοινωνική και οικονομική αλληλεξάρτηση μεταξύ διαφορετικών κοινωνιών. Αυτή η αλληλεξάρτηση οδηγεί πολλές φορές στην εκδήλωση συγκρούσεων και την έγερση διεκδικήσεων μεταξύ γειτονικών χωρών, γεγονός που καθιστά τη διαχείριση και διατήρηση τους δυσκολότερη.

Στην παρούσα μελέτη θα γίνει προσπάθεια να αποδειχθεί σε θεωρητικό τουλάχιστον επίπεδο, ότι η διασυνοριακή διαχείριση των υδάτινων πόρων διαθέτει το δυναμικό να συνεισφέρει άμεσα ή έμμεσα στο διεθνές εμπόριο, την οικονομική ανάπτυξη, την επισιτιστική ασφάλεια, την εξάλειψη της φτώχειας και την περιφερειακή ολοκλήρωση.

Σημειώνεται ότι λόγω της πολυπλοκότητας στη διαχείριση των υδάτινων πόρων ιδιαίτερα των διασυνοριακών, απαιτείται διατομεακή και διεπιστημονική προσέγγιση για τη βέλτιστη αξιοποίηση των υδάτινων πόρων και την επίλυση ή και πρόληψη εκδήλωσης συγκρουσιακών καταστάσεων.

Ειδικότερα, επιστήμες όπως η υδρολογία, η υδροβιολογία, η φυσική, η χημεία και η επιστήμη της περιβαλλοντολογίας ασχολούνται με τη μελέτη των φυσικοχημικών ιδιοτήτων, την κυκλοφορία και την αλληλεπίδραση των υδάτων με το περιβάλλον. Η τεχνική ή εφαρμοσμένη υδρολογία ασχολείται με την τεχνολογία και διαχείριση υδροσυστημάτων², δηλαδή συστημάτων που αποτελούνται από συνδυασμό φυσικών υδάτινων πόρων (ποτάμια, λίμνες, υπόγειοι υδροφορείς) και υδραυλικών έργων (τεχνικών έργων συνήθως μεγάλης κλίμακας) που αποσκοπούν τόσο στην αξιοποίηση του νερού ως φυσικού πόρου, όσο και στην προστασία από την καταστροφική δράση του νερού (πλημμύρες, διάβρωση) άλλα και στην προστασία από τις πιέσεις που οφείλονται σε ανθρωπογενείς δραστηριότητες

¹ Un – Water Thematic Paper., *Transboundary Waters: Sharing Benefits, Sharing Responsibilities*, Task Force on Transboundary Waters, 2008. Available at http://www.unwater.org/downloads/UNW_TRANSBOUNDARY.pdf

² Ο όρος «Υδροσυστήματα» (hydrosystems) πρωτοδιατυπώθηκε από τον Κινέζο Καθηγητή Πανεπιστημίου και Υδραυλικό Μηχανικό Ven Te Chow (1919-1981), για τη συλλογική περιγραφή τεχνικών περιοχών της υδρολογίας, της υδραυλικής και των υδάτινων πόρων.

(συμβατικοί, μη συμβατικοί και θερμικοί ρύποι καθώς και μικροβιακή μόλυνση του νερού)³.

Η οικονομική επιστήμη ασχολείται με τις πολιτικές τιμολόγησης του νερού, την οικονομική ανάλυση της χρήσης του και τον υπολογισμό του συνολικού κόστους των υπηρεσιών του. Η νομική επιστήμη πραγματοποιεί τη νομοτεχνική επεξεργασία του θεσμικού πλαισίου που διέπει τη διαχείριση των υδάτινων πόρων (εθνική νομοθεσία, Οδηγίες, παγκόσμιες και περιφερειακές συνθήκες).

Η κοινωνική επιστήμη μελετάει τα κοινωνικά πρότυπα, στάσεις καθώς και τις ατομικές και συλλογικές συμπεριφορές που σχετίζονται με θέματα κατανάλωσης και διαχείρισης υδάτινων πόρων.

Οι πολιτικές επιστήμες, οι διεθνείς σχέσεις και η διπλωματία⁴, διερευνούν τη γεωπολιτική διάσταση των υδάτινων πόρων ως εργαλείο εξωτερικής πολιτικής και διαμόρφωση σχέσεων γειτονίας⁵.

Τέλος, οι σύγχρονες τεχνολογίες πληροφορικής και επικοινωνιών, συνεισφέρουν στη διαχείριση των υδάτινων πόρων μέσω της ανάπτυξης σύγχρονων συστημάτων παραγωγής μετα-δεδομένων και προώθησης της διαλειτουργικότητας των γεωπληροφοριών (πχ χρήση γεωγραφικών συστημάτων πληροφοριών).

Στην παρούσα μελέτη επιχειρείται η ανάδειξη της γεωπολιτικής συνιστώσας των υδάτινων πόρων και ειδικότερα των διασυνοριακών λεκανών απορροής, με παράλληλη χρήση εργαλείων άλλων επιστημών (πχ νομικής και κοινωνιολογίας), προκειμένου να επιτευχθεί η όσον το δυνατόν πληρέστερη θεωρητική διεπιστημονική και διατομεακή προσέγγιση του θέματος.

Στο πρώτο μέρος της παρούσας μελέτης (κεφάλαια 1-3) επιχειρείται η ανάλυση των πολυμερών παγκόσμιων και περιφερειακών περιβαλλοντικών συμφωνιών που έχουν δημιουργήσει ένα πολυεπίπεδο συνεργατικό και συναινετικό πλαίσιο διασύνδεσης κρατικών οντοτήτων, περιφερειακών συνασπισμών, διεθνικών και διακυβερνητικών οργανισμών με βασική στόχευση την επίτευξη των κοινών στόχων και την ύπαρξη προστιθέμενου οφέλους για όλους τους δρώντες.

Ειδικότερα, στο 1^ο κεφάλαιο αναλύεται η συστατική⁶ και λειτουργική διαδικασία των παγκόσμιων και περιφερειακών συμβατικών καθεστώτων για τους διεθνείς υδάτινους πόρους. Δύο Συμβάσεις αποτελούν το πεδίο ανάλυσης του κεφαλαίου, η Σύμβαση για το Δίκαιο των Εκτός Ναυσιπλοΐας Χρήσεων των Διεθνών Υδατορευμάτων, η οποία δεν έχει τεθεί ακόμα σε ισχύ καθώς και η Σύμβαση για την Προστασία και τη Χρήση των Διεθνών Υδάτων και Διεθνών Λιμνών η οποία έχει

³ Νταράκας Ε., *Ρύπανση- Μόλυνση των Υδάτων*, πανεπιστημιακές σημειώσεις, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Πολυτεχνική σχολή, Τμήμα Πολιτικών Μηχανικών, Τομέας Υδραυλικής & Τεχνικής Περιβάλλοντος, Θεσσαλονίκη.

⁴ Τα τελευταία χρόνια έχει αναπτυχθεί η υδροδιπλωματία ως νέος επιστημονικός κλάδος της διπλωματίας και ειδικότερα της περιβαλλοντικής διπλωματίας. Βλ. Μυλόπουλος Γ, Κολοκυθά Ε & Ελευθεριάδου Ε., *Η Διαχείριση των Διακρατικών Λεκανών στην Ευρωπαϊκή Οδηγία Πλαίσιο για το Νερό: Υλοποιώντας τις Αρχές της Υδροδιπλωματίας*, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Υδροτεχνικά, Τόμος 15.

⁵ Βλ. Σκιαδάς Π., *Η σχέση των υδάτινων πόρων με την εξωτερική πολιτική στη Μέση Ανατολή Οι διεθνείς σχέσεις και τα υδροπολιτικά δεδομένα*, Gutenberg, 2011.

⁶ Σημειώνεται ότι η διαπραγματευτική διαδικασία για τη διαμόρφωση ενός καθεστώτος είναι αυτή που καθορίζει σε μεγάλο βαθμό και την εξελικτική του πορεία.

αποτελέσει τη βάση και το πεδίο αναφοράς πολλών μετέπειτα διμερών ή πολυμερών συμφωνιών διαχείρισης διασυνοριακών υδάτων⁷.

Στο 2^ο κεφάλαιο επιχειρείται η λειτουργική διερεύνηση και διασύνδεση των κοινοτικών θεσμικών εργαλείων διαχείρισης υδάτινων πόρων με έμφαση στην οδηγία – πλαίσιο 2000/60/ΕΚ για τα νερά καθώς και την Οδηγία 2007/60 για την αξιολόγηση και τη διαχείριση των κινδύνων πλημμύρας.

Στο 3^ο κεφάλαιο επιχειρείται η ανάδειξη της σχεσιακής αλληλοσύνδεσης της προστασίας και διαχείρισης των υδάτινων πόρων με την προστασία και διαχείριση της βιοποικιλότητας. Για την επίτευξη του ανωτέρω σκοπού γίνεται παράθεση και εν μέρει λειτουργική διερεύνηση των συμβατικών καθεστώτων που αφορούν τη βιολογική ποικιλότητα και τα οικοσυστήματα. Η Σύμβαση Ραμσάρ, η Σύμβαση της Βόννης, η Σύμβαση της Βέρνης και η Σύμβαση για τη Βιοποικιλότητα αποτελούν το πεδίο ανάλυσης του κεφαλαίου⁸.

Αναπόσπαστο τμήμα του πρώτου μέρους της παρούσας μελέτης αποτελούν το παράρτημα 1 και 2. Στο παράρτημα 1, παραθέτονται συνοπτικά τα Συμβατικά Καθεστάτα οριζόντιου χαρακτήρα, τα οποία συνδράμουν στη διεπιστημονική και συνολικότερη θεώρηση του πεδίου ενασχόλησης της παρούσας μελέτης. Η Σύμβαση Espoo για την εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων σε διασυνοριακό επίπεδο, η Σύμβαση Αάρχους για την πρόσβαση στην πληροφόρηση, συμμετοχή και δικαιοσύνη καθώς και η Σύμβαση του Ελσίνκι για τις διασυνοριακές επιπτώσεις των βιομηχανικών ατυχημάτων, θα μπορούσαν να χαρακτηριστούν ως πολυμερή συμβατικά διακαθεστωτικά καθεστάτα καθώς λειτουργούν ως οριζόντια και συμπληρωματικά εργαλεία στο σύστημα της ά-κεντρης περιβαλλοντικής διακυβέρνησης.

Στο παράρτημα 2 παραθέτονται συνοπτικά οι βασικές αρχές του διεθνούς δικαίου περιβάλλοντος και υδάτων όπως αυτές αποτυπώνονται στα υπο εξέταση συμβατικά καθεστάτα (αρχή μη πρόκλησης βλάβης, αρχή της ισόνομης και εύλογης χρήσης των υδάτινων πόρων, αρχή της κοινότητας των συμφερόντων, αρχή της προηγούμενης ενημέρωσης και της διαπραγμάτευσης με καλή πίστη κ.α).

Στο δεύτερο μέρος (Κεφάλαια 3-5) της παρούσας μελέτης διερευνώνται τα βασικά χαρακτηριστικά και οι τρέχουσες εξελίξεις όσον αφορά τη διασυνοριακή

⁷ Χαρακτηριστικό παράδειγμα πολυμερούς σύμβασης η οποία επηρεάστηκε ουσιαστικά από τις διατάξεις της Σύμβασης για την Προστασία και τη Χρήση των Διεθνών Υδάτων και Διεθνών Λιμνών αποτελεί η «Σύμβαση για την Προστασία του Ποταμού Ρήνου», η οποία υπεγράφη το 1999 στη Βέρνη και ετέθη σε ισχύ στις αρχές του 2003. Συμβαλλόμενα μέρη της είναι η Γερμανία, η Γαλλία, το Λουξεμβούργο, οι Κάτω Χώρες, η Ελβετία και η ΕΕ. Η Σύμβαση διατίθεται ηλεκτρονικά στο διαδικτυακό τόπο:

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2000:289:0031:0037:EL:PDF>

⁸ Επισημαίνεται ότι εκτός από τα πολυμερή νομικά εργαλεία ρύθμισης και διαχείρισης υδάτινων πόρων και των ευρύτερων οικοσυστημάτων τους τα οποία αναλύονται στην παρούσα μελέτη, υπάρχουν και άλλα πολυμερή συμβατικά καθεστάτα τα οποία ρυθμίζουν συγκεκριμένες δραστηριότητες που έχουν περιβαλλοντικές επιπτώσεις. Ενδεικτικά αναφέρεται η Σύμβαση της Βασιλείας για τον Έλεγχο των Διασυνοριακών Μετακινήσεων των Επικίνδυνων Αποβλήτων και τη Διάθεση τους (The Basel Convention on the Control of Transboundary Movements of Hazardous Wastes and their Disposal /The Basel Convention) η οποία υπεγράφη στις 22 Μαρτίου 1989 και ετέθη σε ισχύ στις 5 Μαΐου 1992.

συνεργασία μεταξύ των παρόχθιων μερών (Αλβανία, Ελλάδα, πΓΔΜ, Μαυροβούνιο & Κόσοβο) για την περιοχή λεκάνης απορροής του ποταμού Δρίνου.

Ειδικότερα, στο 3^ο κεφάλαιο προσδιορίζεται το ευρύτερο γεωγραφικό πεδίο της μελέτης που είναι η νοτιοανατολική Ευρώπη/Βαλκάνια και παράλληλα γίνεται συνοπτική παράθεση των διασυνοριακών λεκανών απορροής της.

Το κεφάλαιο 4 ασχολείται με την μελέτη περίπτωσης του Ποταμού Δρίνου. Ειδικότερα, περιγράφεται η διαδικασία του Διαλόγου του Δρίνου, παραθέτονται τα επιχειρησιακά στάδια και οι δομικοί παράγοντες που συνέβαλλαν στην επιτάχυνση των διασυνοριακών συνεργατικών διαδικασιών. Επίσης, στο ίδιο κεφάλαιο επιχειρείται η λειτουργική και στρατηγική κειμενική ανάλυση του πολυμερούς Μνημονίου για τη Διαχείριση της Ευρύτερης Λεκάνης Απορροής του Ποταμού Δρίνου. Ειδικότερα, παραθέτονται οι βασικοί παράμετροι του διαχειριστικού συστήματος του Μνημονίου, η στοχοθεσία, η οργανική συγκρότηση της διαχείρισης κ.α.

Στο κεφάλαιο 5 επιχειρείται η καταγραφή σε πραγματικό περιβάλλον των ποιοτικών ανεξάρτητων μεταβλητών (Independent Variable) που επηρεάζουν τη σύναψη και υλοποίηση συμφωνιών για τους Υδάτινους πόρους. Μεταξύ των μεταβλητών που αναλύονται είναι η πολιτική βούληση, το υφιστάμενο νομικό και θεσμικό πλαίσιο, οι υφιστάμενοι κοινοί συνεργατικοί μηχανισμοί κ.λπ.

ΜΕΡΟΣ Ι

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

ΤΑ ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΑ ΣΥΜΒΑΤΙΚΑ ΚΑΘΕΣΤΩΤΑ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΥΔΑΤΙΝΟΥΣ ΠΟΡΟΥΣ⁹

1.1. Εισαγωγικές Παρατηρήσεις

Το παγκόσμιο και περιφερειακό συμβατικό πλαίσιο για τους διεθνείς υδάτινους πόρους συνιστά τη νομιμοποιητική βάση για τη συναινετική ορθολογική διαχείριση τους και παράλληλα αποτελεί νομικό εργαλείο και κινητήριο δύναμη για την ενδυνάμωση ή/και βελτιστοποίηση των εθνικών κανονιστικών συστημάτων διαχείρισης. Στο παρόν κεφάλαιο επιχειρείται η παράθεση των συστατικών και λειτουργικών παραμέτρων των σημαντικότερων διεθνών και περιφερειακών συμβατικών καθεστώτων καθώς και άλλων νομικών εργαλείων συμπεριλαμβανομένων των «ήπιων» νομοθετικών κειμένων (soft law) όπως οι διακηρύξεις, το εθιμικό δίκαιο και οι γενικές αρχές, των οποίων το πεδίο εφαρμογής αφορά τη συναινετική διαχείριση των διασυνοριακών υδάτων.

Η πρώτη Διεθνής Συνθήκη που εμπεριείχε διατάξεις σχετικά με την ελεύθερη εμπορική ναυσιπλοΐα των παρόχθιων μερών (*the Powers whose territories are separated or traversed by the same navigable river*) στους διεθνείς ποταμούς ήταν η Τελική Πράξη του Συνεδρίου της Βιέννης που υπεγράφη στις 9.6.1815¹⁰ (άρθρα 108-116). Το γεγονός ότι όλα τα παρόχθια μέρη είχαν κοινό συμφέρον για τη χρήση των διεθνών υδάτων αποτέλεσε τη νομική βάση για τη συμπερίληψη των διατάξεων που αφορούσαν την ελεύθερη ναυσιπλοΐα των παρόχθιων κρατών¹¹.

Αρχικά, στην Ευρώπη¹² η ελεύθερη ναυσιπλοΐα περιοριζόταν στα πλοία που έφεραν σημαία παρόχθιου κράτους, ενώ στη συνέχεια σταδιακά άρχισε να επεκτείνεται και για τα μη παρόχθια κράτη (κυρίως πλοία με σημαία Αφρικής και Ασίας). Η τάση αυτή βρήκε θεσμικό έρεισμα στη Συνθήκη Ειρήνης των Βερσαλλιών στις 28 Ιουνίου 1919 και στη συνέχεια στη Συνθήκη και Καταστατικό της

⁹ Επιστημονικές μελέτες αναφέρουν ότι από το Μεσαίωνα μέχρι τις μέρες μας έχουν συναφθεί περισσότερες από 3600 διμερές ή πολυμερές συνθήκες με ρυθμιστικό πεδίο αναφοράς τη διαχείριση των διασυνοριακών υδάτων και τη ναυσιπλοΐα. Hilderling A., *International Law: Sustainable Development and Water Management*, Eburon Publishers, 2004, Σελ. 46.

¹⁰ Επισημαίνεται ότι το ζήτημα της διεθνοποίησης της ναυσιπλοΐας των ποταμών τέθηκε αρχικά στη Γαλλική Επανάσταση το 1789. Βλ. Άρθρο στην Εφημερίδα Μακεδονία με τίτλο Δάσκαλοι της Ναυσιπλοΐας οι Έλληνες με Πρωταγωνιστικό Ρόλο στο Δούναβη, 13 Απριλίου 1996.

¹¹ Caflisch L., *Regulation of the Uses of International Watercourses*, στο *International watercourses: enhancing cooperation and managing conflict*, Salman M.A. Salman, Laurence Boisson de Chazournes (eds), World

Bank technical paper, no. 414, 1998, σελ. 6. Διαθέσιμο στο διαδικτυακό τόπο: http://www.unece.org/fileadmin/DAM/env/water/cwc/legal/useoftransbwaterc_caflisch_e.pdf

¹² Στην Αμερική εφαρμόστηκε το σύστημα των Ειδικών Παραχωρήσεων. Κάθε παρόχθιο κράτος είχε δικαίωμα να απαγορεύει τη ναυσιπλοΐα ξένων σκαφών, στο κομμάτι των διεθνών υδάτων, το οποίο διέσχιζε την επικράτεια του, εκτός αν του είχε παραχωρήσει ειδική άδεια.

Βαρκελώνης για το Καθεστώς Ναυσιπλοΐας των πλωτών υδάτινων οδών διεθνούς ενδιαφέροντος (Convention and Statute on the Regime of Navigable Waterways of International Concern)¹³ του 1921, η οποία, υπό την αιγίδα της Κοινωνίας των Εθνών (League of Nations), ετέθη σε ισχύ στις 31 Οκτωβρίου του 1922. Η Αλβανία (8/10/1922), η Βουλγαρία (11/7/1922) και η Ελλάδα (3/1/1928) είναι μερικά από τα κράτη που επικύρωσαν το ανωτέρω νομικό κείμενο. Πρέπει να σημειωθεί ότι η ουσιαστική εφαρμογή των διατάξεων της προαναφερόμενης Συνθήκης από τα συμβαλλόμενα μέρη δεν πραγματοποιήθηκε, ενώ η τάση για την εμπορική απελευθέρωση της ναυσιπλοΐας ήταν απόρροια της επέκτασης του δόγματος της ελευθερίας των συναλλαγών και της αποικιοκρατικής πολιτικής των χωρών της Ευρώπης (laissez-faire).

Λίγα χρόνια μετά το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου άρχισαν να ισχύουν πάλι περιορισμοί στην ελεύθερη ναυσιπλοΐα, ειδικότερα το 1948, με τη Σύμβαση του Βελιγραδίου περιορίστηκε η ελευθερία της εμπορικής ναυσιπλοΐας στο Δούναβη μόνο για τα παρόχθια κράτη της Ανατολικής Ευρώπης, ενώ αργότερα άρχισε να ισχύει παρόμοιος περιορισμός και για τον ποταμό Ρήνο¹⁴.

Η Διεθνής κοινότητα παράλληλα με την ανάγκη θέσπισης διεθνών κανόνων για τη ναυσιπλοΐα των διεθνών ποταμών, άρχισε να ενδιαφέρεται και για τη ρύθμιση των εκτός ναυσιπλοΐας χρήσεων των διεθνών ποταμών. Το 1923, υπό την αιγίδα της Κοινωνίας των Εθνών, υπεγράφη η Σύμβαση της Γενεύης για την Υδραυλική Ενέργεια (Convention Relating to the Development of Hydraulic Power). Η Ελλάδα, το Βασίλειο των Σέρβων Κροατών και Σλοβένων και η Βουλγαρία είναι μερικά από τα κράτη που επικύρωσαν το ανωτέρω νομικό κείμενο.¹⁵

1.2. Σύμβαση για το Δίκαιο των Εκτός Ναυσιπλοΐας Χρήσεων των Διεθνών Υδατορευμάτων

Τα θεμέλια για τη διαμόρφωση ενός διεθνούς συναινετικού πλαισίου διακυβέρνησης για τις εκτός ναυσιπλοΐας χρήσεις των Διεθνών υδατορευμάτων ετέθησαν με την κατάρτιση και έκδοση ενός συνόλου διακηρύξεων και ψηφισμάτων για τα διεθνή ύδατα από δυο μη κυβερνητικά ιδρύματα/οργανισμούς, το Ίδρυμα Διεθνούς Δικαίου (Institute of International Law)¹⁶ και τη Διεθνή Νομική Ένωση (International Law Association)¹⁷.

¹³ Βλ. διαδικτυακό τόπο των Η.Ε στον οποίο έχει καταχωρηθεί σημαντικός αριθμός διεθνών συνθηκών: <http://treaties.un.org/doc/Publication/MTDSG/Volume%20II/LON/PARTII-17.en.pdf>

¹⁴ ο.π Caflisch L., σελ. 7

¹⁵ Για το κείμενο της Σύμβασης βλ. διαδικτυακό τόπο:

<http://www.fao.org/docrep/005/W9549E/w9549e02.htm#bm02.3>

¹⁶ Το Ίδρυμα Διεθνούς Δικαίου ιδρύθηκε το 1873 στη Γάνδη του Βελγίου από 11 νομικούς διεθνούς φήμης με σκοπό την αμερόληπτη συνεισφορά στην ανάπτυξη του διεθνούς δικαίου. Σήμερα η έδρα του ιδρύματος είναι στο Βέλγιο, αλλά διατηρεί γραφεία και στην Ελβετία.

¹⁷ Η Διεθνής Νομική Ένωση αποτελεί μη κερδοσκοπικό οργανισμό ο οποίος ιδρύθηκε το 1873 στις Βρυξέλλες, ενώ σήμερα εδρεύει στο Λονδίνο και έχει ως αντικείμενο την μελέτη, ερμηνεία, και ανάπτυξη του διεθνούς δικαίου.

Ίδρυμα Διεθνούς Δικαίου

Ειδικότερα, τον Απρίλιο του 1911, το Ίδρυμα Διεθνούς Δικαίου εξέδωσε Διακήρυξη με τίτλο «Διεθνής Κανονισμός σχετικά με τη Χρήση των Διεθνών Υδάτων για Σκοπούς διαφορετικούς από τη Ναυσιπλοΐα» (International Regulation regarding the Use of International Watercourses for Purposes other than Navigation) , γνωστή και ως Διακήρυξη της Μαδρίτης. Στην εν λόγω Διακήρυξη διαπιστώνεται η έλλειψη οποιουδήποτε ρυθμιστικού πλαισίου για τις χρήσεις των διεθνών υδάτων εκτός της ναυσιπλοΐας και παράλληλα παραθέτεται ένα υποτυπώδες κανονιστικό πλαίσιο που πρέπει να τηρούν οι χώρες κατά τη χρήση των διεθνών υδάτορευμάτων.

Το Σεπτέμβριο του 1961, το Ίδρυμα προέβη στην έκδοση Ψηφίσματος σχετικά με τη Χρήση των Διεθνών μη Θαλάσσιων Υδάτων (Resolution on the Use of International Non-Maritime Waters), γνωστό και ως Ψήφισμα του Σάλτσμπουργκ. Πεδίο εφαρμογής των κανόνων που παραθέτονται στο εν λόγω ψήφισμα αποτελούν τα ύδατα των ποταμών ή των λεκανών απορροής που ανήκουν στη χωρική επικράτεια δύο ή περισσότερων κρατών. 18 έτη αργότερα, το Σεπτέμβριο του 1979, το Ίδρυμα Διεθνούς Δικαίου εξέδωσε νέο Ψήφισμα για τη Ρύπανση των Ποταμών, των Λιμνών και το Διεθνές Δίκαιο (Resolution on the Pollution of Rivers and Lakes and International Law) , γνωστό και ως το Ψήφισμα των Αθηνών. Στο εν λόγω Ψήφισμα προτείνεται η διαμόρφωση ενός συνεργατικού πλαισίου δράσεων μεταξύ των χωρών που μοιράζονται ένα υδατόρευμα για την αποφυγή της ρύπανσης των υδάτινων πόρων.

Διεθνής Νομική Ένωση

Παράλληλα, το 1956, η Διεθνής Νομική Ένωση (International Law Association) υιοθέτησε ένα σύνολο αρχών σχετικά με τη χρήση των διεθνών ποταμών, με τίτλο «Δήλωση Αρχών στις οποίες θα στηρίζονται οι νομικοί κανόνες που αφορούν τη χρήση των Διεθνών ποταμών», γνωστή και ως Δήλωση του Dubrovnik (Dubrovnik Statement)¹⁸. Στη δήλωση επιβεβαιωνόταν το δικαίωμα κυριαρχίας των παρόχθιων κρατών στο μέρος του διεθνούς ποταμού που ανήκει στην επικράτεια τους, ωστόσο παροτρύνονταν τα κράτη να ασκούν τα κυριαρχικά τους δικαιώματα δεόντως (with due consideration) λαμβάνοντας υπόψη τις συνέπειες που υφίστανται τα υπόλοιπα παρόχθια μέρη. Η 5^η παράγραφος της Δήλωσης εμπεριέχει ένα σημαντικό αριθμό παραγόντων που θα μπορούσαν τα κράτη να λάβουν υπόψη τους όταν θα συνομολογούσαν συμφωνίες ή προσπαθούσαν να επιλύσουν δικαστικά διαφορές. Ενδεικτικά αναφέρονται το δικαίωμα κάθε κράτους στην ορθολογική χρήση των υδάτων, το μέγεθος της εξάρτησης κάθε κράτους από τα νερά του διεθνούς ποταμού, οι προϋπάρχουσες συμφωνίες μεταξύ των παρόχθιων κρατών κ.α.

¹⁸ International Law Association, *Dubrovnik Statement: Report of the 47th Conference*, 1956.

Με τη Δήλωση του Dubrovnik θεωρείται ότι τέθηκαν τα θεμέλια για την ανάπτυξη της αρχής της εύλογης και ισόνομης χρήσης. Εν συνεχεία, το 1958 σε ψήφισμα που υιοθετήθηκε από την Διεθνή Νομική Ένωση στη Νέα Υόρκη υπήρχε η αναφορά ότι κάθε παρόχθιο κράτος έχει δικαίωμα στη εύλογη και ισόνομη αποκόμιση των ωφελειών που απορρέουν από τη χρήση των υδάτων της λεκάνης απορροής. Επίσης, στην 51^η διάσκεψη της Διεθνούς Νομικής Ένωσης στο Τόκιο το 1964, έγινε προσπάθεια για την εννοιολογική οριοθέτηση και τον προσδιορισμό του περιεχομένου της εν λόγω αρχής, συντελώντας στην καθιέρωση της ως αρχή του διεθνούς δικαίου των υδάτων¹⁹.

Δυο χρόνια αργότερα, το 1966, κατά τη διάρκεια της 52^{ης} διάσκεψης της Διεθνούς Νομικής Ένωσης στο Ελσίνκι, υιοθετήθηκαν οι Κανόνες του Ελσίνκι σχετικά με τις χρήσεις των υδάτων των διεθνών ποταμών (Helsinki Rules on the Uses of the Waters of International Rivers)²⁰. Στο δεύτερο κεφάλαιο των Κανόνων με τίτλο «Δίκαιη χρήση των υδάτων των διεθνών λεκανών απορροής», αναφέρεται ρητά ότι κάθε χώρα εντός μιας διεθνούς λεκάνης απορροής έχει το δικαίωμα να απολαμβάνει ένα δίκαιο και ισότιμο μερίδιο από τα οφέλη που προέρχονται από τη χρήση των υδάτων της λεκάνης» (άρθρο 4), ενώ στη συνέχεια παραθέτονται ορισμένα από τα γεωγραφικά, υδρολογικά, κλιματολογικά, ιστορικά, κοινωνικά, οικονομικά και τεχνικά στοιχεία που πρέπει να λαμβάνονται υπόψη για τη δίκαιη και ισότιμη κατανομή των οφελών (άρθρο 5). Οι Κανόνες του Ελσίνκι²¹ παρόλο που δεν ενσωματώθηκαν αυτούσιοι σε κάποιο διεθνές νομικό κείμενο, έτειναν στο να θεωρηθούν ως εθιμικό δίκαιο καθώς αποτέλεσαν τη βάση για τη σύναψη αρκετών συμφωνιών.

Συστατική Λειτουργία της Σύμβασης για το Δίκαιο των Εκτός Ναυσιπλοΐας Χρήσεων των Διεθνών Υδατορευμάτων

Το 1970, η Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ αποφάσισε να αναθέσει με ψήφισμα στην Διεθνή Επιτροπή Δικαίου²² (International Law Commission)²³ τη μελέτη του δικαίου των υδάτινων πόρων με απώτερο στόχο τη σταδιακή εξέλιξη και κωδικοποίηση του σε ένα ενιαίο συμβατικό καθεστώς. Το 1974 ξεκίνησαν οι εργασίες της ΔΕΔ με τη διανομή αρχικά ενός ερωτηματολογίου για τα υδατορεύματα (watercourses) προς τα κράτη μέλη των Η.Ε.²⁴. Κατά την διάρκεια των 25 περίπου

¹⁹ Salman M.A & Kishor U., *Conflict and Cooperation on South Asia's International Rivers: A Legal Perspective*, Kluwer Law International, 2002, σελ.20.

²⁰ Για το κείμενο των κανόνων του Ελσίνκι βλ. παράρτημα 3.

²¹ Σημειώνεται ότι οι Κανόνες του Ελσίνκι έχουν τροποποιηθεί και επικαιροποιηθεί τα τελευταία χρόνια.

²² Στο εξής ΔΕΔ.

²³ Η Επιτροπή Διεθνούς Δικαίου ιδρύθηκε από τη Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών το 1947 με βασικό αντικείμενο ενασχόλησης τη δημοσίευση μελετών και ερευνών, τη συλλογή νομικών διατάξεων και κανόνων και την επεξεργασία προτάσεων που ενδέχεται να ενσωματωθούν σε συμβάσεις.

²⁴ Αξίζει να αναφερθεί ότι στο μεσοδιάστημα (1977) εκδόθηκε έκθεση από το Γενικό Γραμματέα των Η.Ε με τίτλο «Μητρώο Διεθνών Λεκανών Απορροής Ποταμών» (Register Of International River

ετών που χρειάστηκαν για την ολοκλήρωση του έργου της ΔΕΔ, οι βασικοί πέντε ειδικοί εισηγητές που καθοδηγούσαν και συντόνιζαν τις εργασίες ήταν ο Richard Kearney (1974-1976), Stephen Schwebel (1977-1981), Jens Evensen (1982-1984), Stephen McCaffrey (1985-1991), και ο Robert Rosenstock (1992-1994)²⁵.

Οι αλλαγές των ειδικών εισηγητών, πολλοί από τους οποίους παραιτούνταν για να διοριστούν δικαστές στο Διεθνές Δικαστήριο, αποτέλεσαν μια από τις βασικές αιτίες της καθυστέρησης ολοκλήρωσης των εργασιών. Επίσης, κρίνεται σκόπιμο να σημειωθεί ότι κατά τη σχεδόν 25^η διάρκεια των εργασιών της Επιτροπής διαπιστώθηκαν αρκετές διαφωνίες των μελών της για σημαντικά θέματα όπως η εννοιολογική οριοθέτηση των διεθνών υδατορευμάτων, η δυνατότητα των παρόχθιων κρατών να προχωρούν σε διαφορετικές ρυθμίσεις στα πλαίσια μελλοντικών συμφωνιών, οι διαδικασίες και ο μηχανισμός για την επίλυση διαφορών, η σχέση μεταξύ της αρχής της λογικής και ισόνομης χρήσης των υδάτων και τη μη πρόκληση βλάβης κ.α

Ένα πρώτο σχέδιο με 32 άρθρα υιοθετήθηκε από τη ΔΕΔ σε μια πρώτη ανάγνωση το 1991 και εν συνεχεία εστάλη στα κράτη μέλη των Η.Ε για παρατηρήσεις και σχόλια. Το 1994 υιοθετήθηκε από τη ΔΕΔ στη δεύτερη ανάγνωση το τροποποιημένο σχέδιο με προσθήκη και τροποποίηση άρθρων (άρθρο 7). Στη συνέχεια, η Γενική Συνέλευση των Η.Ε με την απόφαση 49/52, κάλεσε τα κράτη να διατυπώσουν σχόλια και παρατηρήσεις και αποφάσισε τη συγκρότηση Ομάδας Εργασίας από την Έκτη Επιτροπή (Sixth Committee) προκειμένου να διαμορφώσει το τελικό κείμενο της σχετικής Σύμβασης. Η Ομάδα Εργασίας υπέβαλε την τελική πρόταση Σύμβασης στη Γενική Συνέλευση των Η.Ε το Μάιο του 1997. Τελικά, η Σύμβαση με τίτλο Σύμβαση για το Δίκαιο των Εκτός Ναυσιπλοΐας Χρήσεων των Διεθνών Υδατορευμάτων (United Nations Agreement on the Law of the Non Navigational Use of International Water Courses)²⁶ υιοθετήθηκε από τη Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ με την απόφασή της 51/229 το 1997 με 103 ψήφους υπέρ, 3 ψήφους κατά (Τουρκία, Κίνα και Μπουρούντι)²⁷ και 27 αποχές²⁸.

Μέχρι σήμερα δεν έχει τεθεί σε ισχύ, διότι δεν έχει συγκεντρώσει τον απαιτούμενο αριθμό επικυρώσεων (35), ενώ επί του παρόντος την έχουν επικυρώσει/αποδεχθεί /εγκρίνει ή έχουν προσχωρήσει στη Σύμβαση 30 κράτη μέλη των Η.Ε. Από τα κράτη της Νοτιοανατολικής Ευρώπης μόνο η Ελλάδα έχει κυρώσει την εν λόγω Σύμβαση με τον ν.3876/2010 (ΦΕΚ Α 159/20.9.2010).

Basin), στην οποία καταγράφονταν 214 διεθνή ποτάμια που κάλυπταν το 47% της συνολικής επιφάνειας της χερσαίας περιοχής της γης .

²⁵ βλ. McCaffrey C.S., 4th Report on the Law of the Non-Navigation Uses of International Watercourses, UN DOC, 1988 & Rosenstock R., 1st Report on the Law of the Non-Navigation Uses of International Watercourses, 1993.

²⁶ Για το κείμενο της Σύμβασης βλ. Παράρτημα 4.

²⁷ Τα τρία κράτη που κατανήφισαν τη Σύμβαση θεώρησαν ότι οι διατάξεις εξυπηρετούν τις χώρες οι οποίες είναι *κατάντη* και όχι τις ίδιες που στη πλειοψηφία των λεκανών απορροής τους είναι *ανάτη*.

²⁸ Βλ. McCaffrey S., *Convention on the Law of the Non-Navigational Uses of International Watercourses*, United Nations Audiovisual Library of International Law, 1997. διαδικτυακό τόπο:

Το δομολειτουργικό καθεστώς και οι αρχές συναινετικής διακυβέρνησης της Σύμβασης για το Δίκαιο των Εκτός Ναυσιπλοΐας Χρήσεων των Διεθνών Υδατορευμάτων

Η Σύμβαση αποτελείται από προοίμιο και επτά μέρη στα οποία εμπεριέχονται τα 37 άρθρα²⁹ της και ένα Παράρτημα, το οποίο καθορίζει διαδικασίες σε περίπτωση που τα Κράτη αποφασίσουν να διευθετήσουν τις διαφορές τους μέσω διαιτησίας.

Στο προοίμιο της Σύμβασης το οποίο αποτελεί την αιτιολογική της βάση, και συγκεκριμένα στα «έχοντας υπόψη» (Considering Part), γίνεται παραπομπή στα άρθρα 1 και 2 του Καταστατικού Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών, θεωρώντας ότι η εν λόγω Σύμβαση έχει τη δυνατότητα να συντελέσει στην προαγωγή και εφαρμογή των σκοπών και αρχών που εμπεριέχονται στα εν λόγω άρθρα του Καταστατικού Χάρτη, δηλαδή τη διασφάλιση της παγκόσμιας ειρήνης και την προώθηση σχέσεων φιλίας μεταξύ των κρατών.

Επιπρόσθετα, στο προοίμιο γίνεται αναφορά στις αρχές που υιοθετήθηκαν από τη Διεθνή Διάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών του 1992 για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη στη Διακήρυξη του Ρίο και την Ατζέντα 21, καθιστώντας έτσι σαφές ότι η διαχείριση και χρήση των υδάτινων πόρων αποτελεί αναπόσπαστο μέρος της βιώσιμης ανάπτυξης και ότι οι βασικές αρχές της ισχύουν εξίσου για τα ύδατα.

Στο πρώτο άρθρο της Σύμβασης περιγράφεται ο σκοπός και το πεδίο εφαρμογής της Σύμβασης το οποίο αφορά τις χρήσεις των διεθνών υδατορευμάτων και των υδάτων τους και τα μέτρα προστασίας διατήρησης και διαχείρισης αυτών, ενώ εξαιρούνται από το πεδίο εφαρμογής οι ναυσιπλοϊκές χρήσεις των διεθνών υδατορευμάτων, εκτός αν οι χρήσεις που δεν σχετίζονται με τη ναυσιπλοΐα επηρεάζουν τη ναυσιπλοΐα ή επηρεάζονται από αυτή.

Στο δεύτερο άρθρο εμπεριέχονται οι ορισμοί που αφορούν το πεδίο εφαρμογής της Σύμβασης³⁰. Επισημαίνεται ότι το άρθρο περιλαμβάνει τόσο τεχνικούς όσο και στρατηγικούς ορισμούς. Ειδικότερα, οριοθετείται εννοιολογικά το «Υδατόρευμα» (Watercourse) ως *σύστημα επιφανειακών και υπόγειων υδάτων τα οποία αποτελούν λόγω της φυσικής τους σχέσης, ένα ενιαίο σύνολο με κατά κανόνα εκβολή σε κοινό καταληκτικό σημείο*³¹. Ενώ «Διεθνές Υδατόρευμα» (International watercourse) είναι ένα *υδατόρευμα, μέρη του οποίου βρίσκονται σε διαφορετικά Κράτη*. Στο εν λόγω άρθρο προσδιορίζονται και οι έννοιες του «Κράτους Υδατόρευματος» και του «Οργανισμού Περιφερειακής και Οικονομικής

²⁹ Παρακάτω θα γίνει ανάλυση των σημαντικότερων άρθρων της Σύμβασης για την πληρέστερη κατανόηση του πεδίου αναφοράς της παρούσας μελέτης.

³⁰ Σημειώνεται ότι το μέρος της εννοιολογικής οριοθέτησης του πεδίου εφαρμογής της σύμβασης αποτέλεσε ένα από τα τελευταία μέρη που προστέθηκαν στο τελικό κείμενο της σύμβασης, καθώς υπήρξε αντικείμενο έντονων διαπραγματεύσεων και συζητήσεων.

³¹ Υπο την έννοια αυτή, υδατόρευμα δεν είναι οι παραπόταμοι και τα υπόγεια ύδατα περιορισμένου υδροφορέα (confined groundwaters) που βρίσκονται στην ίδια γεωγραφική περιοχή άλλα δεν συνδέονται με τα επιφανειακά. Βλ. McCaffrey S., International Water Law for the 21st Century: The Contribution of the U.N Convention, International Journal Global Environmental Issues, 2001. Διαθέσιμο στο Διαδίκτυο τόπο: http://www.ucowr.org/updates/pdf/V118_A3.pdf

Ολοκλήρωσης», ο οποίος έχει εξουσιοδοτηθεί από τα κράτη μέλη του να υπογράφει, επικυρώνει, αποδέχεται και εγκρίνει τη Σύμβαση ή να προσχωρεί σε αυτήν.

Στο άρθρο 3 γίνεται μια γενική αναφορά στους εξωτερικούς συνδέσμους της Σύμβασης, και ειδικότερα περιγράφεται το σχεσιακό πλαίσιο της εν λόγω Σύμβασης με άλλες προϋπάρχουσες ή μελλοντικές διμερείς ή πολυμερείς συνθήκες για τα κοινά υδατορεύματα και προβλέπεται η δυνατότητα εναρμόνισής τους ³² με τις βασικές αρχές της παρούσας Σύμβασης, καθώς και η δυνατότητα σύναψης μιας ή περισσοτέρων συμφωνιών μεταξύ των Κρατών των υδατορευμάτων, επονομαζόμενες ως «συμφωνίες περί υδατορευμάτων», που θα εμπεριέχουν τις προβλέψεις της παρούσας Σύμβασης.

Στο άρθρο 4, μεταξύ άλλων, γίνεται αναφορά στη δυνατότητα των κρατών που μοιράζονται διεθνή υδατορεύματα να συμμετέχουν στη διαπραγμάτευση ή σε σχετικές διαβουλεύσεις και να γίνουν συμβαλλόμενα μέρη σε οποιαδήποτε συμφωνία υδατορεύματος έχει πεδίο εφαρμογής το σύνολο ή υπο προϋποθέσεις τμήμα του διεθνούς υδατορεύματος.

Το δεύτερο μέρος της Σύμβασης (άρθρα 5-10) περιέχει τις βασικές αρχές που διέπουν όλο το διαχειριστικό σύστημα της Σύμβασης. Ειδικότερα, τα άρθρα 5 και 6 θα μπορούσαν να χαρακτηριστούν τα σημαντικότερα άρθρα και ο ακρογωνιαίος λίθος της Σύμβασης, καθώς σε αυτά εμπεριέχεται η αρχή της Δίκαιης και Εύλογης Χρήσης (equitable and reasonable utilization) και αξιοποίησης ενός διεθνούς υδατορεύματος από τα Κράτη υδατορεύματος με στόχο τη διασφάλιση της βιωσιμότητας του και των ωφελημάτων του, με τρόπο που να λαμβάνονται υπόψη τα συμφέροντα των υπολοίπων κρατών υδατορεύματος. Μια ακόμη καινοτομία του άρθρου σε σχέση με υφιστάμενα συμβατικά καθεστώτα αποτελεί η δεύτερη παράγραφος σύμφωνα με την οποία τα κράτη του υδατορεύματος πρέπει να συμμετέχουν στη χρήση, ανάπτυξη και προστασία του διεθνούς υδατορεύματος. Αυτή η συμμετοχή περιλαμβάνει τόσο το δικαίωμα χρήσης όσο και το καθήκον συνεργασίας με τα άλλα παρόχθια μέρη. Συνεπώς η συμμετοχή συνδέεται με τη συνεργασία και την Δίκαιη και Εύλογη Χρήση, η οποία μπορεί να επιτευχθεί όχι με μεμονωμένη δράση από κάθε παρόχθιο κράτος αλλά μέσα από ένα συνεργατικό ή συναινετικό και συμμετοχικό πλαίσιο θετικών δράσεων όλων των κρατών του υδατορεύματος.

Η Εύλογη και Δίκαιη Χρήση προσδιορίζεται με βάση παράγοντες γεωγραφικούς, υδρογραφικούς, υδρολογικούς, κλιματικούς οικολογικούς, κοινωνικο-οικονομικούς, πληθυσμιακούς. Επιπλέον, πρέπει να λαμβάνονται υπόψη οι ενδεχόμενες συνέπειες στα άλλα κράτη υδατορεύματος, η διαθεσιμότητα εναλλακτικών λύσεων ισοδύναμης αξίας και η διατήρηση, προστασία, ανάπτυξη και

³² Εξαιτίας της προτροπής για εναρμόνιση των υφιστάμενων συμφωνιών με τις διατάξεις της Σύμβασης (Parties may, where necessary, consider harmonizing such agreements with the basic principles of the present Convention) θεωρήθηκε από ορισμένα κράτη ότι δεν αναγνωρίζεται η ισχύς των υφιστάμενων συμφωνιών. Ωστόσο, μέσω της Σύμβασης δεν επιδιώκεται η κατάργηση προγενέστερων συμφωνιών – κάτι τέτοιο θα προκαλούσε *διαχειριστικό χάος*- αλλά η συμπερίληψη των βασικών αρχών της στην υλοποίηση αυτών των συμφωνιών.

οικονομία της χρήσης των υδάτινων πόρων του υδατορεύματος καθώς και το κόστος των μέτρων που λαμβάνονται για αυτό το σκοπό.

Στο άρθρο 7³³ καταγράφεται η δεύτερη σημαντική αρχή που διέπει τη Σύμβαση, η υποχρέωση μη πρόκλησης σημαντικής βλάβης (obligation not to cause significant harm). Ειδικότερα, τα παρόχθια κράτη πρέπει να λαμβάνουν εκ των προτέρων όλα τα απαραίτητα μέτρα προφύλαξης ώστε να αποτρέψουν την πρόκληση σημαντικής βλάβης στα υπόλοιπα παρόχθια κράτη από τη χρήση των διεθνών υδάτων. Σε περίπτωση που δεν έχει συναφθεί συμφωνία μεταξύ των κρατών υδατορεύματος και προκληθεί σημαντική βλάβη, το κράτος που την προκάλεσε οφείλει να προβεί στην εξάλειψη ή περιορισμό των συνεπειών της βλάβης ή σε συνεργασία με το άλλο κράτος να συζητήσουν το θέμα της αποζημίωσης. Στο άρθρο αυτό υπονοούνται εν μέρει δύο άλλες αρχές του διεθνούς περιβαλλοντικού δικαίου, η αρχή της «προφύλαξης» και η αρχή ο «ρυπαίνων πληρώνει».

Το άρθρο 7 αποτέλεσε αιτία προστριβών μεταξύ των κρατών κατά το διαπραγματευτικό στάδιο διαμόρφωσης του συμβατικού καθεστώτος. Στο πρώτο σχέδιο που υπέβαλλε η ΔΕΔ το 1991 με το άρθρο 7 δεν επιτρεπόταν καμία νέα χρήση που προκαλεί βλάβη σε υφιστάμενη χρήση ακόμα κι αν αυτή είναι δίκαιη και εύλογη. Η Ελλάδα, οι Σκανδιναβικές χώρες, οι ΗΠΑ, η Ελβετία, ο Καναδάς, η Πολωνία και οι Κάτω Χώρες αντιτάχθηκαν σε αυτό υποστηρίζοντας την υπεροχή της δίκαιης και εύλογης χρήσης σε σχέση με την μη πρόκληση βλάβης. Σε πρακτικό επίπεδο, αυτό θα μπορούσε να εξηγηθεί ως εξής: έστω ότι υπάρχουν 4 παρόχθιες χώρες σε ένα ποτάμι. Η Α χώρα έχει πλούσιες ορεινές πηγές καθαρού νερού και δεν κάνει χρήση των υδάτων του ποταμού, ενώ οι υπόλοιπες χρησιμοποιούν το ποτάμι για την κάλυψη των αναγκών τους σε νερό. Αν μετά από χρόνια, η Α χώρα αποφασίσει να χρησιμοποιεί κατά το ίδιο ποσοστό με τις υπόλοιπες το ποτάμι για την κάλυψη των αναγκών της σε νερό θα θεωρηθεί ότι υπακούει στην αρχή της δίκαιης και λογικής χρήσης άλλα η νέα αυτή χρήση πρόκειται να προκαλέσει βλάβη στα υπόλοιπα παρόχθια μέρη καθώς θα αυξηθούν οι χρηστές του ποταμού και θα μειωθούν τα υδάτινα αποθέματα. Τελικά στο κείμενο που υιοθετήθηκε υπερίσχυσε η αρχή της δίκαιης και εύλογης χρήσης σε σχέση με την μη πρόκλησης σημαντικής βλάβης (άρθρο 7 παρ.2) ενώ παράλληλα το επίθετο αισθητή που προσδιόριζε τη βλάβη στο τίτλο του άρθρου (appreciable harm) αντικαταστάθηκε από τον επιθετικό προσδιορισμό σημαντική βλάβη (significant harm), ο οποίος αναφέρεται σε συνέπειες που προκαλούνται στη δημόσια υγεία, τη βιομηχανία, την ιδιοκτησία, τη γεωργία ή το περιβάλλον ενός κράτους³⁴.

Με το άρθρο 8 παροτρύνονται τα κράτη υδατορεύματος να προβούν σε συνεργασία με ενδεχομένως τη δημιουργία κοινών μηχανισμών και επιτροπών και στηριζόμενα στην αρχή της ισότητας, της εδαφικής ακεραιότητας, της αμοιβαίας ωφέλειας και της καλής πίστης προκειμένου να επιτύχουν τη βέλτιστη χρήση και προστασία του διεθνούς υδατορεύματος.

³³ Βλ. McCaffrey S, 2001, ο.π.

³⁴ Για την ανάλυση των αρχών παράρτημα 2.

Στο άρθρο 9 προσδιορίζεται η γενική υποχρέωση τακτικής ανταλλαγής στοιχείων και πληροφοριών μεταξύ των κρατών υδατορεύματος, καλύπτοντας έτσι την πρώτη διάσταση της αρχής της πληροφόρησης που αφορά την υποχρέωση των κρατών να προβαίνουν στην παροχή έγκαιρης και έγκυρης πληροφόρησης για ενέργειες ή περιστατικά στα πλαίσια της δικαιοδοσίας τους, που ενδέχεται να επιφέρουν περιβαλλοντική βλάβη ή υποβάθμιση στο έδαφος, τον εναέριο χώρο και τον υδροφόρο ορίζοντα άλλου κράτους ή άλλων κρατών.

Στο άρθρο 10³⁵ προβλέπεται ότι ελλείψει αντίθετης συμφωνίας ή εθίμου καμία χρήση ενός διεθνούς υδατορεύματος δεν απολαμβάνει αφ' εαυτής προτεραιότητας έναντι άλλων χρήσεων, σε περίπτωση δε σύγκρουσης μεταξύ των χρήσεων αυτών, αυτή θα επιλύεται βάσει των άρθρων 5 έως 7 λαμβάνοντας υπόψη τις ζωτικές ανθρώπινες ανάγκες³⁶.

Το τρίτο μέρος της Σύμβασης (άρθρα 11-19) με τίτλο «Προγραμματιζόμενα Μέτρα» (Planned Measures), εμπεριέχει διατάξεις που αφορούν την υποχρέωση προηγούμενης γνωστοποίησης (Notification) του κράτος που επιθυμεί να προβεί σε χρήση, η οποία μπορεί να έχει διασυνοριακό αντίκτυπο, προς τα υπόλοιπα παρόχθια κράτη και την υποχρέωση για περαιτέρω διαβουλεύσεις σε περίπτωση που αυτό θεωρηθεί απαραίτητο. Η γνωστοποίηση αυτή πρέπει να γίνει στην προβλεπόμενη από τη Σύμβαση χρονική προθεσμία (έξι μήνες) και να συνοδεύεται από τα διαθέσιμα τεχνικά στοιχεία και πληροφορίες συμπεριλαμβανομένων των αποτελεσμάτων κάθε μελέτης περιβαλλοντικών επιπτώσεων.³⁷

Επίσης, μέσω της Σύμβασης δίνεται η δυνατότητα σε ένα παρόχθιο κράτος σε περίπτωση που έχει βάσιμους λόγους να πιστεύει ότι άλλο κράτος του υδατορεύματος προγραμματίζει μέτρα που μπορεί να έχουν δυσμενείς διασυνοριακές επιπτώσεις, να ζητήσει από το δεύτερο να εφαρμόσει τη προβλεπόμενη διαδικασία γνωστοποίησης. Η βασική αρχή που διαπερνά ολόκληρο το τρίτο μέρος είναι η Αρχή της Προηγούμενης Ενημέρωσης και Διαπραγμάτευσης με Καλή Πίστη.

Το τέταρτο μέρος της Σύμβασης (άρθρα 20-26) με τίτλο «Προστασία, Διατήρηση και Διαχείριση» (Protection, Preservation and Management) εμπεριέχει το συνεργατικό πλαίσιο (cooperative framework) του ευρύτερου διαχειριστικού συστήματος της Σύμβασης για την προστασία, διατήρηση και διαχείριση των οικοσυστημάτων των διεθνών υδατορευμάτων. Ειδικότερα σύμφωνα με το άρθρο 20

³⁵ Το άρθρο αυτό αρχικά στόχευε στο να καταστήσει σαφές ότι η ναυσιπλοΐα δεν πρέπει να απολαμβάνει προτεραιότητα σε σχέση με άλλες χρήσεις, ωστόσο τελικά αποφασίστηκε να μη γίνει αναφορά σε συγκεκριμένη χρήση ώστε να είναι ευρύτερο το πεδίο αναφοράς του συγκεκριμένου άρθρου. Βλ. McCaffrey S, 2001, ο.π.

³⁶ Σύμφωνα με τη Δήλωση Κατανόησης (Statement of Understanding) της Ομάδας Εργασίας που συνόδευε το τελικό σχέδιο Σύμβασης, ως ζωτικές ανθρώπινες ανάγκες (vital human needs) εννοούνται οι ανάγκες για επαρκή ποσότητα πόσιμου νερού για τη διατήρηση της ανθρώπινης ζωής, συμπεριλαμβανομένου τόσο του πόσιμου νερού όσο και του νερού που απαιτείται για την καλλιέργεια και παραγωγή τροφίμων.

³⁷ Η συμπερίληψη διατάξεων σχετικά με τη γνωστοποίηση θεωρήθηκε λανθασμένα, ως μια επιπλέον έννοια προς τα κατάντη παρόχθια μέρη, καθώς συνήθως τα ανάντη παρόχθια μέρη μπορεί να προκαλέσουν ζημία στα κατάντη από την υλοποίηση έργων και προγραμμάτων.

τα κράτη του υδατορεύματος πρέπει μεμονωμένα ή από κοινού όταν αυτό απαιτείται να προστατεύουν και να διατηρούν τα οικοσυστήματα των διεθνών υδατορευμάτων³⁸.

Το άρθρο 21 προβλέπει τη λήψη μέτρων³⁹ από κάθε παρόχθιο μέρος μεμονωμένα ή από κοινού με τα υπόλοιπα, ύστερα από διαβούλευση εφόσον ζητηθεί από ένα από αυτά, για την αποτροπή, μείωση και τον έλεγχο της ρύπανσης⁴⁰ η οποία θα μπορούσε να προκαλέσει βλάβη στο περιβάλλον, στη δημόσια υγεία, στην ασφάλεια και στους ζώντες οργανισμούς του υδατορεύματος⁴¹.

Το άρθρο 22 αναφέρεται στην υποχρέωση λήψης των αναγκαίων μέτρων για την αποτροπή εισαγωγής ξενικών ή νέων ειδών (χλωρίδας και πανίδας) που μπορεί να επιφέρουν δυσμενείς συνέπειες στο οικοσύστημα του υδατορεύματος (πχ διατάραξη της διατροφικής αλυσίδας, μετάδοση ασθενειών κ.α). Στο άρθρο 23 διαφαίνεται η διασύνδεση των διεθνών υδατορευμάτων με το θαλάσσιο περιβάλλον καθώς καθορίζεται η υποχρέωση των παρόχθιων κρατών να λαμβάνουν τα αναγκαία μέτρα για την προστασία και διατήρηση του θαλάσσιου περιβάλλοντος συμπεριλαμβανομένων των εκβολών των ποταμών⁴².

Στο άρθρο 25 καθορίζονται οι διαδικασίες ρύθμισης της ροής των υδάτων από τα Κράτη του υδατορεύματος μέσω υδραυλικών έργων ή άλλων συνεχιζόμενων μέτρων που μεταβάλλουν, τροποποιούν ή ελέγχουν τη ροή των υδάτων ενός διεθνούς υδατορεύματος. Η συμμετοχή στην κατασκευή συντήρηση ή χρηματοδότηση των έργων ρύθμισης από τα Κράτη του υδατορεύματος, εκτός αντίθετης συμφωνίας, γίνεται επί ίσοις όροις.

Το πέμπτο μέρος του Συμβατικού καθεστώτος (άρθρα 27-28) με τίτλο «Επιβλαβής Καταστάσεις και Καταστάσεις Έκτακτου Ανάγκης» (Harmful Conditions and Emergency Situations) αφορά την πρόληψη και μετριασμό των επιβλαβών καταστάσεων είτε αυτές αποτελούν απόρροια ανθρωπογενών δραστηριοτήτων είτε φυσικών αιτιών (άρθρο 27). Επίσης, υπάρχει πρόβλεψη για τις διαδικασίες που θα πρέπει να δρομολογηθούν σε περίπτωση καταστάσεως εκτάκτου ανάγκης⁴³ (άρθρο 28).

Το έκτο μέρος (άρθρα 29-33) με τίτλο «Διάφορες Διατάξεις» (Miscellaneous Provisions), εμπεριέχει διατάξεις που αφορούν περισσότερο ζητήματα διπλωματικών σχέσεων μεταξύ των συμβαλλόμενων κρατών, όπως η εφαρμογή των διεθνών κανόνων για την προστασία των υδάτινων πόρων σε περίπτωση ένοπλης σύρραξης

³⁸ Η διάταξη αυτή στηρίχθηκε στο άρθρο 192 της Σύμβασης των Η.Ε για το Δίκαιο της Θάλασσας, σύμφωνα με το οποίο τα κράτη έχουν υποχρέωση να προστατεύουν και να διατηρούν το θαλάσσιο περιβάλλον (*States have the obligation to protect and preserve the marine environment*). Βλ. McCaffrey S, 2001, ο.π.

³⁹ Τα μέτρα αυτά εξειδικεύονται περαιτέρω στην παράγραφο 3 του άρθρου 21.

⁴⁰ Στο εν λόγω άρθρο οριοθετείται εννοιολογικά ως ρύπανση (pollution) ενός διεθνούς υδατορεύματος, κάθε επιβλαβής αλλοίωση της σύνθεσης ή της ποιότητας των υδάτων ενός διεθνούς υδατορεύματος, η οποία προέρχεται άμεσα ή έμμεσα από ανθρωπογενή δραστηριότητα (άρθρο 21, παρ.1)

⁴¹ Επίσης, το άρθρο αυτό στηρίχθηκε στο άρθρο 194 της Σύμβασης των Η.Ε για το Δίκαιο της Θάλασσας, το οποίο αναφέρεται στα μέτρα για την αποτροπή, μείωση και έλεγχο της ρύπανσης του θαλάσσιου περιβάλλοντος. McCaffrey S, 2001, ο.π.

⁴² Το άρθρο αυτό αναφέρεται ακροθιγώς στη θαλάσσια ρύπανση από χερσαίες πηγές.

⁴³ Ο ορός είναι ιδιαίτερα ευρύς και περιλαμβάνει τόσο τις ανθρωπογενείς ενέργειες όσο και τα φυσικά φαινόμενα.

(άρθρο 29). Επίσης, σε περιπτώσεις που δεν υπάρχουν διπλωματικές σχέσεις μεταξύ δυο κρατών υδατορεύματος, η εφαρμογή των διατάξεων της παρούσας σύμβασης (ανταλλαγή στοιχείων, πληροφοριών, γνωστοποίηση κ.α) πρέπει να γίνεται μέσω μιας έμμεσης διαδικασίας την οποία έχουν αποδεχτεί τα κράτη (άρθρο 30).

Στο άρθρο 31 περιγράφεται το δικαίωμα των κρατών να αρνηθούν την παροχή στοιχείων και πληροφοριών που έχουν ζωτική σημασία για την εθνική άμυνα και ασφάλεια. Στο άρθρο 32 περιγράφεται η υποχρέωση των κρατών του υδατορεύματος να μην κάνουν διακρίσεις, βάσει εθνικότητας, κατοικίας ή τόπου πρόκλησης της βλάβης, για φυσικά ή νομικά πρόσωπα, που υπάρχει σοβαρό ενδεχόμενο να υποστούν σημαντική διασυννοριακή βλάβη από δραστηριότητες που σχετίζονται με ένα διεθνές υδατόρευμα, ως προς την παροχή πρόσβασης σε δικαστικές ή άλλες διαδικασίες ή ως προς το δικαίωμα αποζημίωσής τους ή επανόρθωσης λόγω σημαντικής βλάβης που προκλήθηκε από τις δραστηριότητες που έλαβαν χώρα στο έδαφός τους, εκτός αντιθέτου συμφωνίας των εν λόγω Κρατών του υδατορεύματος. Τα κράτη των Η.Ε κατά το προδιαπραγματευτικό στάδιο διαμόρφωσης του συμβατικού καθεστώτος ήταν επιφυλακτικά ως προς την υιοθέτηση του εν λόγω άρθρου, καθώς μέσω αυτού παρέχεται η δυνατότητα σε φυσικό ή νομικό πρόσωπο άλλου παρόχθιου κράτους να προσφύγει στα εθνικά δικαστήρια του κράτους που προκάλεσε τη βλάβη.

Στο άρθρο 33 καθιερώνεται η διαδικασία επίλυσης διαφορών σχετικά με την ερμηνεία ή εφαρμογή της Σύμβασης με ειρηνικά μέσα μέσω διαπραγματεύσεων. Σε περίπτωση που τα κράτη δεν καταλήξουν σε συμφωνία μπορούν να απευθυνθούν σε ένα διαμεσολαβητή, η σε ένα τρίτο μέρος⁴⁴ για συμβιβασμό ή να χρησιμοποιήσουν ένα κοινό θεσμό που έχουν εγκαθιδρύσει ή να υποβάλλουν την διαφορά τους στη Διαιτησία⁴⁵ ή στο Διεθνές Δικαστήριο. Εάν μέσα στο προβλεπόμενο από τη Σύμβαση διάστημα δεν επιλυθεί η διαφορά μέσω των διαπραγματεύσεων ή των προαναφερόμενων μηχανισμών, τότε η διαφορά εξετάζεται από μια αμερόληπτη εξεταστική Επιτροπή η σύνθεση της οποίας προβλέπεται στην εν λόγω Σύμβαση.

Στο έβδομο μέρος (άρθρα 34-37) της Σύμβασης περιέχονται οι τελικές διατάξεις (Final Clauses), στις οποίες ρυθμίζεται η διαδικασία υπογραφής, κύρωσης, αποδοχής, έγκρισης ή προσχώρησης στη Σύμβαση, η διαδικασία θέσης της σε ισχύ και ορίζονται τα αυθεντικά κείμενα της Σύμβασης.

Ως προς τη νομοτεχνική επεξεργασία της Σύμβασης, βασικές ελλείψεις, οι οποίες ενδεχομένως να αντιμετωπιστούν μετά τη θέση της σε ισχύ με την υιοθέτηση πρωτοκόλλων, είναι το οργανικό πλαίσιο της Σύμβασης (για τη διευκόλυνση της εφαρμογής και της επίβλεψης της εφαρμογής της Σύμβασης) καθώς και το πλαίσιο αναδόμησης (διατάξεις περί τροποποίησης).

Συμπερασματικά, η Σύμβαση των Η.Ε για το Δίκαιο των Εκτός Ναυσιπλοίας Χρήσεων των Διεθνών Υδάτων αποτελεί το μοναδικό διεθνές συμβατικό καθεστώς με πεδίο εφαρμογής τις χρήσεις των διεθνών υδάτων εκτός από τη ναυσιπλοΐα. Δυστυχώς δεν έχει τεθεί ακόμα σε εφαρμογή καθώς δεν έχει συγκεντρώσει το

⁴⁴ Το τρίτο μέρος μπορεί να είναι ένα άλλο κράτος, διεθνείς οργανισμός.

⁴⁵ Περαιτέρω εξειδικευμένες διατάξεις για τη Διαιτησία εμπεριέχονται στο Παράρτημα του Συμβατικού Καθεστώτος.

απαιτούμενο αριθμό συμβαλλομένων μερών⁴⁶, ωστόσο ακόμα και αν κυρωθεί από τον προβλεπόμενο αριθμό κρατών δεν είναι βέβαιο ότι θα εφαρμοστεί καθώς θα πρέπει να το έχουν κυρώσει εξίσου και οι υπόλοιπες χώρες που μοιράζονται το διεθνές υδατόρευμα (πχ παρόλο που η Ελλάδα έχει κυρώσει τη Σύμβαση, αν δε κάνει το ίδιο η πΓΔΜ, η Αλβανία, ή άλλη παρόχθια χώρα δεν θα εφαρμοστούν οι διατάξεις της Σύμβασης).

Βέβαια, πρέπει να σημειωθεί ότι ήδη η Σύμβαση έχει επηρεάσει και δανείσει διατάξεις της σε διμερείς ή πολυμερείς συμφωνίες που έχουν συναφθεί, ενώ επιπλέον ακόμα και τα πρώτα σχέδια που υπέβαλε η ΔΕΔ πριν την υπογραφή της, συνετέλεσαν στη διαμόρφωση διμερών νομικών εργαλείων⁴⁷ (πχ η Συμφωνία Συνεργασίας για τη Βιώσιμη Διαχείριση της Λεκάνης Απορροής του ποταμού Mekong, το Πρωτόκολλο του 1995 για τα Κοινά Συστήματα Υδατορευμάτων στην Αναπτυξιακή Κοινότητα της Μεσημβρινής Αφρικής (SADC), το Πρωτόκολλο για τους Κοινούς Υδάτινους Πόρους που υπεγράφη μεταξύ Αργεντινής και Χιλής το 1991)⁴⁸.

Το Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης (the International Court of Justice/ ICJ) χαρακτήρισε την εν λόγω Σύμβαση ως Διεθνές Εθιμικό Δίκαιο (απόδειξη γενικής πρακτικής που γίνεται δεκτή ω κανόνας δικαίου), ενώ παράλληλα επικαλέστηκε τις διατάξεις της Σύμβασης στην εκδίκαση της υπόθεσης Gabčíkovo- Nagymaros μεταξύ της Ουγγαρίας και της Τσεχοσλοβακίας (μετέπειτα Σλοβακίας) για κατασκευαστικές δραστηριότητες (φράγματα) στο ποταμό Δούναβη.⁴⁹

⁴⁶ Έναν επιπλέον λόγο, για τον οποίο τα κράτη εμφανίστηκαν απρόθυμα για την επικύρωση της Σύμβασης, αποτέλεσε ο φόβος για την απώλεια της εθνικής κυριαρχίας επί των κοινών υδάτων, καθώς η Σύμβαση προτρέπει για τη συναινετική και συνεργατική διαχείριση των διεθνών υδατορευμάτων.

⁴⁷ Το Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης (the International Court of Justice/ ICJ) χαρακτήρισε την εν λόγω Σύμβαση ως Διεθνές Εθιμικό Δίκαιο (απόδειξη γενικής πρακτικής που γίνεται δεκτή ω κανόνας δικαίου), ενώ παράλληλα επικαλέστηκε τις διατάξεις της Σύμβασης στην εκδίκαση της υπόθεσης Gabčíkovo- Nagymaros μεταξύ της Ουγγαρίας και της Τσεχοσλοβακίας (μετέπειτα Σλοβακίας) για κατασκευαστικές δραστηριότητες (φράγματα) στο ποταμό Δούναβη. Βλ. Βλ. Karageorgou V., "Integrated and Adaptive Water Management as a Part of Climate Change Adaptation Strategies – The Legal Approach" in Engel R, Westra L & Bosselmann KI (eds), *Democracy, Ecological Integrity and International Law*, Cambridge Scholars Publishing 2010, p. 346-372 & Άρθρο 38 του Κανονισμού Λειτουργίας του Διεθνούς Δικαστηρίου (Statute of the International Court of Justice), στο οποίο αναφέρεται ότι το Διεθνές Δικαστήριο οφείλει να λαμβάνει υπόψη του: (α) τις διεθνείς Συνθήκες και Συμβάσεις, (β) το εθιμικό διεθνές δίκαιο, (γ) τις γενικές αρχές που αποδέχονται τα κράτη και (δ) τις δικαστικές αποφάσεις.

⁴⁸ Βλ. McCaffrey S, 2001, ο.π.

⁴⁹ Βλ. Karageorgou V., "Integrated and Adaptive Water Management as a Part of Climate Change Adaptation Strategies – The Legal Approach" in Engel R, Westra L & Bosselmann KI (eds), *Democracy, Ecological Integrity and International Law*, Cambridge Scholars Publishing 2010, p. 346-372 & Άρθρο 38 του Κανονισμού Λειτουργίας του Διεθνούς Δικαστηρίου (Statute of the International Court of Justice), στο οποίο αναφέρεται ότι το Διεθνές Δικαστήριο οφείλει να λαμβάνει υπόψη του: (α) τις διεθνείς Συνθήκες και Συμβάσεις, (β) το εθιμικό διεθνές δίκαιο, (γ) τις γενικές αρχές που αποδέχονται τα κράτη και (δ) τις δικαστικές αποφάσεις.

1.3. Σύμβαση για την Προστασία και τη Χρήση των Διασυνοριακών Υδατορευμάτων και των Διεθνών Λιμνών

Συστατική Λειτουργία της Σύμβασης για την Προστασία και τη Χρήση των Διασυνοριακών Υδατορευμάτων και των Διεθνών Λιμνών

Σε περιφερειακό επίπεδο⁵⁰ το σημαντικότερο συμβατικό καθεστώς για τη διαχείριση των διασυνοριακών υδατορευμάτων και των διεθνών λιμνών είναι η Σύμβαση για την Προστασία και Χρήση των Διασυνοριακών Υδάτων και των Διεθνών Λιμνών (The Convention on the Protection and Use of Transboundary Watercourses and International Lakes), η οποία, υπό την αιγίδα της UNECE, υπεγράφη το 1992 στο Ελσίνκι και ετέθη σε ισχύ το 1996.

Η Οικονομική Επιτροπή των Η.Ε για την Ευρώπη (United Nations Economic Commission for Europe/ UNECE) η οποία δημιουργήθηκε το 1947 από το Οικονομικό και Κοινωνικό Συμβούλιο των ΗΕ (ECOSOC), αποτελεί μια από τις πέντε περιφερειακές επιτροπές των Η.Ε⁵¹. Μέχρι σήμερα απαριθμεί 56 χώρες μέλη μερικές εκ των οποίων είναι ⁵² η Αλβανία (14/12/1955), η Ελλάδα (28/3/1947), η πΓΔΜ (8/4/1993), το Μαυροβούνιο (28/6/2006), η Βουλγαρία (14/12/1955), η Βοσνία-Ερζεγοβίνη (22/5/1992), η Σερβία (1/11/2000) κ.α.

Βασικός σκοπός της UNECE αποτελεί η προώθηση της Παν-Ευρωπαϊκής Οικονομικής Ολοκλήρωσης για την επίτευξη της οποίας έχει δημιουργηθεί μια συνεργατική πλατφόρμα επικοινωνίας για οικονομικά και τομεακά θέματα μεταξύ των χωρών. Παράλληλα, η εν λόγω Οικονομική Επιτροπή συμβάλει στη διαμόρφωση διεθνών νομικών εργαλείων που αφορούν τομείς όπως η οικονομία, η ενέργεια, το εμπόριο, το περιβάλλον συμπεριλαμβανομένης της διασυνοριακής διαχείρισης υδάτινων πόρων.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει το γεγονός ότι στη γεωγραφική περιοχή που καλύπτει η UNECE, έχουν καταμετρηθεί περισσότερα από 150 διασυνοριακά ποτάμια, 50 διασυνοριακές λίμνες και 170 διασυνοριακοί υδροφορείς (aquifers). Παρόλα αυτά, σχεδόν 120 εκατομμύρια άνθρωποι στην περιοχή της UNECE δεν έχουν πρόσβαση σε καθαρό πόσιμο νερό⁵³.

⁵⁰ Η Αφρικανική Σύμβαση για τη Διατήρηση της Φύσης και των Φυσικών Πόρων (υπεγράφη στις 15/9/1968 και ετέθη σε ισχύ στις 9/10/1969) και το Αμερικανικό Σχέδιο Σύμβασης για τη Βιομηχανική και Αγροτική Χρήση των Διεθνών Ποταμών και Λιμνών (1/9/1965) αποτελούν σημαντικές προσπάθειες σε περιφερειακό επίπεδο ρύθμισης της διαχείρισης των διασυνοριακών υδάτινων πόρων. Βλ. <http://www.fao.org/docrep/005/W9549E/w9549e00.htm#Contents>

⁵¹ Οι υπόλοιπες είναι η Οικονομική Επιτροπή για την Αφρική (ECA), η Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή για Ασία και Ειρηνικός (ESCAP), η Οικονομική Επιτροπή για τη Λατινική Αμερική και την Καραϊβική (ECLAC) και η Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή για τη Δυτική Ασία (ESCWA).

⁵² Επισημαίνεται ότι εντός παρενθέσεως αναφέρεται η ημερομηνία που η σύμβαση ετέθη σε ισχύ στο κάθε κράτος και όχι η ημερομηνία που υπεγράφη από αυτό.

⁵³ UNECE, *The Water Convention ... at your service*, Brochure about the Water Convention ECE/CEP/NONE/2009/2 Geneva, 2009. Available at http://www.unece.org/fileadmin/DAM/env/water/publications/brochure/Convention_E_A4.pdf

Η πρώτη προσπάθεια ενασχόλησης της UNECE με το θεματικό αντικείμενο της διαχείρισης των υδάτων παρατηρείται στα τέλη της δεκαετίας του 1960 και τις αρχές της δεκαετίας του 1970⁵⁴. Το 1966 δημοσιεύτηκε η πρώτη Διακήρυξη Πολιτικής της UNECE με θέμα τον Έλεγχο της Ρύπανσης των Υδάτων. Ως αποτέλεσμα αυτής της πρώιμης ενασχόλησης, το 1980 δημοσιεύτηκε η Διακήρυξη για την Αποτροπή και τον Έλεγχο της Ρύπανσης των Υδάτων, συμπεριλαμβανομένης της Διασυννοριακής Ρύπανσης (Declaration of Policy on Prevention and Control of Water Pollution, including Transboundary Pollution). Στο εν λόγω κείμενο υιοθετούνται 14 βασικές αρχές για την επίτευξη του στόχου της αποτροπής και του έλεγχου της ρύπανσης των υδάτων. Καινοτομία της διακήρυξης αποτελεί η έμφαση στις νέες τεχνολογίες, ο καθορισμός κριτηρίων και προτύπων για τη ποιότητα των υδατινών πόρων, η λήψη νομοθετικών και διοικητικών μέτρων καθώς και η παροχή οικονομικών κινήτρων για την αποτροπή της ρύπανσης και η ενίσχυση της περιφερειακής συνεργασίας για τη διαχείριση των διεθνών υδατορευμάτων, στο πλαίσιο της UNECE.⁵⁵

Επιπρόσθετα, η UNECE προέβη στη θέσπιση και άλλων νομικών εργαλείων μη υποχρεωτικού χαρακτήρα για τη διαχείριση των διασυννοριακών υδατινών πόρων όπως η Διακήρυξη Πολιτικής για τη Λογική Χρήση του Νερού (1984), οι Αρχές σχετικά με τη Συνεργασία στον Τομέα των Διασυννοριακών Υδάτων (1987), ο Καταστατικός Χάρτης για τη Διαχείριση των Υπόγειων Υδάτων (1989)⁵⁶ και ο Κώδικας Δεοντολογίας για τη Ρύπανση από Ατυχήματα των Εσωτερικών Διασυννοριακών Υδάτων (1990), μέσω του οποίου επιδιώκονταν η εμφύσηση αρχών και η καθοδήγηση των κυβερνήσεων ως προς το χειρισμό θεμάτων προστασίας των εσωτερικών διασυννοριακών υδάτων από τη ρύπανση. Ειδικότερα προτείνονταν η υιοθέτηση των παρακάτω μέτρων για την επίτευξη της προστασίας: (1) η θεσμική και νομοθετική θωράκιση και λήψη μέτρων αποτροπής και περιορισμού της ρύπανσης και των επιπτώσεων της, (2) η ενδυνάμωση της διεθνούς συνεργασίας μέσω συμφωνιών και θεσμικών διευθετήσεων, (3) η ανταλλαγή πληροφοριών μεταξύ των παρόχθιων μερών, (4) η συμμετοχή του κοινού σε προκαταρκτικές έρευνες, διοικητικές και δικαστικές διαδικασίες, (5) η υιοθέτηση οικονομικών εργαλείων, (6) ο καθορισμός κριτηρίων και διαδικασιών για την έγκριση επικίνδυνων δραστηριοτήτων, (7) η αξιολόγηση κινδύνων και ευπαθειών, (8) η κατάρτιση και εφαρμογή σχεδίων έκτακτης ανάγκης, (9) η δημιουργία αποτελεσματικών

⁵⁴ Wouters P & Vinogradov S., «Analysing the ECE Water Convention: What Lessons for the Regional Management of Transboundary Water Resources» στο Stokke O.S and Thommessen B(eds.), Yearbook of International Co-operation on Environment and Development 2003/2004 (London: Earthscan Publications), σελ 55–63.

⁵⁵ Sands P., *Principles of International Environmental Law*, Second Edition, Cambridge University Press, 2003, p.481.

⁵⁶ Η υιοθέτηση του Καταστατικού Χάρτη ήταν το αποτέλεσμα της εντατικής περιφερειακής συνεργασίας για την επίτευξη συμφωνίας κοινής πολιτικής για την προστασία των Υπόγειων Υδάτων ως ζωτικού φυσικού πόρου. Βλ. UNECE, *Charter on Groundwater Management*, New York, 1989, No E/ECE/1197 ECE/ENVWA/12.

συστημάτων προειδοποίησης, (10) η έγκαιρη αποκατάσταση των καταστροφών, (11) η επίβλεψη κατά το μετα-καταστροφικό στάδιο.⁵⁷

Με αφορμή την προαναφερόμενη πρόιμη ενασχόληση της UNECE με τα ζητήματα της διαχείρισης υδάτινων πόρων σε εθνικό και διασυνοριακό επίπεδο, στο πλαίσιο της Διάσκεψης για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη (Conference for Security and Cooperation in Europe)⁵⁸ και κατά τη διάρκεια της Συσκέψεως για την προστασία του περιβάλλοντος που πραγματοποιήθηκε 16 Οκτωβρίου – 3 Νοεμβρίου 1989 στη Σόφια, τα συμμετέχοντα κράτη ζήτησαν από την UNECE, η οποία συμμετείχε στη σύσκεψη, τα εξής:

- Την επεξεργασία μιας διεθνούς συνθήκης ή κώδικα πρακτικής ή άλλου νομικού εργαλείου για τον έλεγχο και την αποτροπή των διασυνοριακών επιπτώσεων των βιομηχανικών ατυχημάτων.
- Την επεξεργασία ενός προσχεδίου Σύμβασης - Πλαισίου για την προστασία και τη χρήση των διασυνοριακών υδατορευμάτων και των διεθνών λιμνών.

Το διαπραγματευτικό στάδιο - το συντονισμό του οποίου ανέλαβε η Ομάδα Εργασίας για τα προβλήματα των Υδάτων της UNECE - για την κατάρτιση του προσχεδίου σύμβασης για τα ύδατα διήρκεσε περίπου 1,5 έτος (Μάιους 1990-Οκτώβριο 1991). Κατά τη διάρκεια αυτού του χρονικού διαστήματος πραγματοποιήθηκαν 5 συνεδρίες της Ομάδας Εργασίας για την ολοκλήρωση του προσχεδίου το οποίο κατετέθη για υιοθέτηση και υπογραφή από τα κράτη – μέλη της UNECE το Μάρτιο του 1992 στο Ελσίνκι. Η Σύμβαση για την Προστασία και τη Χρήση των Διασυνοριακών Υδατορευμάτων και των Διεθνών Λιμνών, η οποία όπως έχει προαναφερθεί ετέθη σε ισχύ τον Οκτώβριο του 1996, απαριθμεί 39 Συμβαλλόμενα Μέρη μεταξύ των οποίων η Αλβανία (5/1/1994), η Βοσνία-Ερζεγοβίνη (3/12/2009), η Βουλγαρία (28/10/2003), η Κροατία (8/7/1996), η Ελλάδα (6/9/1996)⁵⁹ και η Σερβία (27/8/2010).⁶⁰

⁵⁷ Βλ. UNECE, *Code of Conduct on Accidental Pollution of Transboundary Inland Waters*, 1990, No. E/ECE/1225; ECE/ENVWA/16.

⁵⁸ Η Διάσκεψη για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη (ΔΑΣΕ) ιδρύθηκε το 1975 παράλληλα με την υπογραφή της Τελικής Πράξης του Ελσίνκι. Το 1995 μετονομάστηκε σε Οργανισμό για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη (ΟΑΣΕ) και εκ τότε λειτουργεί ως forum διαλόγου και πολιτικών διαπραγματεύσεων σε θέματα έγκαιρης προειδοποίησης, διαχείρισης κρίσεων, αποτροπής συγκρούσεων και αποκατάστασης κατά το μετα-συγκρουσιακό στάδιο. Μέσω του ΟΑΣΕ προωθείται μια ολοκληρωμένη προσέγγιση για τη διεθνή ασφάλεια η οποία περιλαμβάνει την πολιτικό-στρατιωτική, την οικονομική-περιβαλλοντική και την ανθρώπινη διάσταση. Βλ. διαδικτυακό τόπο Οργανισμού: <http://www.osce.org/>

⁵⁹ Η Ελλάδα κύρωσε την εν λόγω Σύμβαση με το ν.2425/1996

⁶⁰ Η ΕΕ ενέκρινε τη Σύμβαση με την υπ' αριθ. 95/308/EK Απόφαση του Συμβουλίου της 24ης Ιουλίου 1995.

Το δομολειτουργικό καθεστώς και οι αρχές συναινετικής διακυβέρνησης της Σύμβασης για την Προστασία και τη Χρήση των Διασυνοριακών Υδατορευμάτων και των Διεθνών Λιμνών

Η Σύμβαση αποτελείται από προοίμιο και τρία μέρη στα οποία εμπεριέχονται τα 28 άρθρα της καθώς και τέσσερα Παραρτήματα. Βασικό σκοπό της αποτελεί η λήψη των απαραίτητων μέτρων και δράσεων για την πρόληψη, τον έλεγχο και τη μείωση της ρύπανσης των υδάτων που ενδέχεται να προκληθεί σε διασυνοριακό επίπεδο. Επιπρόσθετα, μέσω της Σύμβασης επιδιώκεται η εμφύσηση, στα συμβαλλόμενα μέρη, των αρχών της βιώσιμης διαχείρισης των υδάτων, της εύλογης και δίκαιης χρήσης τους, της πρόληψης, της ισότητας, της αμοιβαιότητας, της μη πρόκλησης βλάβης⁶¹ και της αρχής «ο ρυπαίνων πληρώνει» καθώς και των αξιών της συνεργατικής δράσης και διαχείρισης προς όφελος του περιβάλλοντος.

Στο πρώτο άρθρο οριοθετούνται εννοιολογικά μεταξύ άλλων τα **διασυνοριακά ύδατα** ως οποιαδήποτε επιφανειακά ή υπόγεια ύδατα τα οποία αποτελούν, διασχίζουν ή βρίσκονται ένθεν των συνόρων μεταξύ δύο ή περισσότερων κρατών. Όπου τα διασυνοριακά ύδατα χύνονται απευθείας στη θάλασσα, το όριο αυτών ορίζεται από μια ευθεία γραμμή εγκάρσια στις αντίστοιχες εκβολές τους μεταξύ των οριακών σημείων της γραμμής χαμηλής στάθμης της θάλασσας επί των όχθων της, η **διασυνοριακή επίδραση** ως οποιαδήποτε σημαντική δυσμενή συνέπεια στο περιβάλλον, η οποία οφείλεται σε μεταβολή της κατάστασης των διασυνοριακών υδάτων λόγω ανθρώπινης δραστηριότητας – η φυσική πηγή της οποίας εντοπίζεται πλήρως ή μερικώς σε μια περιοχή, η οποία βρίσκεται υπό τη δικαιοδοσία ενός Μέρους - στην περιοχή υπό τη δικαιοδοσία ενός άλλου Μέρους. Παρόμοιες συνέπειες στο περιβάλλον συμπεριλαμβάνουν τις συνέπειες στην ανθρώπινη υγεία και ασφάλεια, στη χλωρίδα, στην πανίδα, στο έδαφος, στον αέρα στο νερό, στο κλίμα, στο τοπίο και σε ιστορικά μνημεία ή άλλες υλικές κατασκευές ή στην αλληλεπίδραση αυτών των παραγόντων. Επίσης συμπεριλαμβάνουν συνέπειες στην πολιτιστική κληρονομιά και στην κοινωνικό - οικονομική κατάσταση, η οποία προκύπτει από αλλοιώσεις αυτών των παραγόντων καθώς και **οι επικίνδυνες ουσίες** ως ουσίες που είναι τοξικές, καρκινογόνες, μεταλλαξογόνες, τερατογόνες ή βιο-συσσωρευτικές, ειδικά όταν έχουν μακρά διάρκεια ζωής.

Το πρώτο μέρος της Σύμβασης⁶² αποτελείται από 8 άρθρα (άρθρο 2-8) και περιέχει τις βασικές υποχρεώσεις που πρέπει να εκπληρώνουν όλα τα Συμβαλλόμενα Μέρη, καθώς και τις αρχές⁶³ που πρέπει να τα κατευθύνουν για την επίτευξη των στόχων της Σύμβασης.

Στην παράγραφο 6 του άρθρου 2 περιγράφεται ο βέλτιστος τρόπος συνεργασίας των Παρόχθιων Μερών λαμβάνοντας υπόψη την αρχή της αμοιβαιότητας και της ισότητας και δίνοντας έμφαση στη συνομολόγηση διμερών ή

⁶¹ Η εν λόγω αρχή δεν αναφέρεται ρητά στο συμβατικό κείμενο, ωστόσο τεκμαίρεται από τις διατάξεις του (πχ άρθρο 2 παρ.2 εδ. γ)

⁶² Για το κείμενο της Σύμβασης βλ. Παράρτημα 5^Α.

⁶³ Ρητή αναφορά γίνεται στις αρχές της πρόληψης, του «ο ρυπαίνων πληρώνει» και της βιωσιμότητας. Ενώ επίσης, διαμέσου των υποχρεώσεων των συμβαλλόμενων μερών τεκμαίρονται οι αρχές της εύλογης και δίκαιης χρήσης των κοινών υδάτων και της μη πρόκλησης βλάβης.

πολυμερών συμφωνιών για την επίτευξη των στόχων και εφαρμογή των διατάξεων της Σύμβασης.

Στο άρθρο 3 περιγράφονται ορισμένα από τα νομικά, διοικητικά, οικονομικά, χρηματοοικονομικά και τεχνικά μέτρα που πρέπει να λαμβάνουν τα κράτη για να διασφαλίζουν μεταξύ άλλων την πρόληψη, έλεγχο και μείωση της εκπομπής ρυπογόνων ουσιών, την προστασία από την βιομηχανική και αστική ρύπανση μέσω της αδειοδότησης από αρμόδιες αρχές της έκχυσης υγρών αποβλήτων ή και την πλήρη απαγόρευση της όταν η ποιότητα του νερού ή του οικοσυστήματος υποδοχής τους το επιβάλλει, τη βιολογική επεξεργασία των υγρών αποβλήτων, τη μείωση εισροής τροφικών και επικίνδυνων ουσιών πχ από τη γεωργία, την εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιδράσεων κ.α .

Στην παράγραφο 2 του άρθρου 3, αναφέρεται η υποχρέωση των Συμβαλλόμενων Μερών για την υιοθέτηση ορίων εκπομπών για την έκχυση από συγκεκριμένες πηγές στα ύδατα επιφάνειας. Τα όρια αυτά θα προσδιορίζονται λαμβάνοντας υπόψη τη "βέλτιστη διαθέσιμη τεχνολογία"⁶⁴, καθώς και τις αντίστοιχες διατάξεις που εμπεριέχονται σε άλλες παγκόσμιες συμβάσεις και κανονισμούς.

Στην παράγραφο 3 του εν λόγω άρθρου ενθαρρύνονται τα κράτη ως προς την υιοθέτηση κριτηρίων ποιότητας των υδάτων⁶⁵ με σκοπό την πρόληψη, τον έλεγχο και τη μείωση της διασυννοριακής επίδρασης.

Στο άρθρο 4 προβλέπεται η υποχρέωση των Συμβαλλόμενων Μερών να αναπτύσσουν προγράμματα για την παρακολούθηση των συνθηκών των διασυννοριακών υδάτων. Στο άρθρο 5 ενθαρρύνονται τα συμβαλλόμενα μέρη για τη διεξαγωγή κοινών ερευνών όσον αφορά το πεδίο εφαρμογής της Σύμβασης. Στο άρθρο 6 προβλέπεται η ανταλλαγή πληροφοριών. Στο άρθρο 7 προβλέπεται η υποστήριξη των Συμβαλλόμενων Μερών στις διεθνείς προσπάθειες για την εκπόνηση κανόνων, κριτηρίων και διαδικασιών στον τομέα της ευθύνης και υπαιτιότητας. Στο άρθρο 8 προβλέπεται ότι οι διατάξεις των εθνικών νομοθεσιών σχετικά με τα βιομηχανικά και εμπορικά μυστικά, την πνευματική ιδιοκτησία και την εθνική ασφάλεια δε θα θιγούν από τις διατάξεις της Σύμβασης.

Το δεύτερο μέρος της Σύμβασης (άρθρα 9-16) αφορά τα παρόχθια συμβαλλόμενα μέρη (γειτονικά κράτη που μοιράζονται υδάτινους πόρους). Ειδικότερα, στο άρθρο 9 ενθαρρύνονται τα κράτη προκειμένου να προβούν στη σύναψη διμερών ή πολυμερών συμφωνιών για τη διαχείριση των κοινών λεκανών απορροής. Επίσης, προβλέπεται μέσω των συμφωνιών αυτών, η εγκαθίδρυση κοινών θεσμικών οργάνων (joint bodies) τα οποία μεταξύ άλλων θα συλλέγουν δεδομένα, θα συντάσσουν καταλόγους και θα ανταλλάσσουν πληροφορίες σχετικά με τις πηγές ρύπανσης με ενδεχόμενη διασυννοριακή επίδραση, θα εκπονούν κοινά προγράμματα παρακολούθησης της ποσότητας και της ποιότητας των διασυννοριακών υδάτων, θα καθορίζουν όρια εκπομπής για απόβλητα, θα καθορίζουν κοινούς στόχους και κριτήρια για την ποιότητα των υδάτων, θα αναπτύσσουν προγράμματα δράσης για τη

⁶⁴ Ο εννοιολογικός προσδιορισμός του όρου "βέλτιστη διαθέσιμη τεχνολογία" υπάρχει στο Παράρτημα I της Σύμβασης

⁶⁵ Στο Παράρτημα III εμπεριέχονται οδηγίες για την ανάπτυξη των στόχων και των κριτηρίων ποιότητας των υδάτων.

μείωση της ρύπανσης από πηγες σημειακές και μη, θα καθορίζουν διαδικασίες προειδοποίησης και συναγερμού και θα λειτουργούν ως φόρουμ ανταλλαγής πληροφοριών και διαλόγου μεταξύ των μερών.

Στο άρθρο 10 γίνεται αναφορά στο τρόπο που θα πραγματοποιούνται οι διαβουλεύσεις μεταξύ των παρόχθιων μερών λαμβάνοντας υπόψη τις αρχές της αμοιβαιότητας, της καλής πίστης και της καλής γειτονίας. Στο άρθρο 11 προβλέπεται η υποχρέωση των παρόχθιων μερών για την καθιέρωση και υλοποίηση κοινών προγραμμάτων εκτίμησης των συνθηκών των διασυνοριακών υδάτων συμπεριλαμβανομένων των πλημμυρών και της κίνησης των πάγων⁶⁶. Στο άρθρο 12 γίνεται αναφορά στην αναγκαιότητα δρομολόγησης κοινών ερευνών για την προστασία του πεδίου εφαρμογής. Για το βέλτιστο συντονισμό των κοινών δράσεων, στο άρθρο 13 γίνεται εξειδίκευση του θεματικού περιεχομένου και του τρόπου με τον οποίο θα επιτυγχάνεται η ανταλλαγή των πληροφοριών⁶⁷.

Στο άρθρο 14 προβλέπεται ο τρόπος και η διαδικασία αλληλοενημέρωσης σχετικά με κρίσιμες καταστάσεις που μπορεί να έχουν διασυνοριακή επίδραση. Στο άρθρο 15 προσδιορίζονται οι διαδικασίες για την παροχή αμοιβαίας βοήθειας, μεταξύ των Παρόχθιων Μερών σε περιπτώσεις κρίσιμων καταστάσεων. Στο άρθρο 16, προβλέπεται η τήρηση της αρχής της πληροφόρησης μέσω του προσδιορισμού του τρόπου και των διαδικασιών ενημέρωσης του κοινού από τα Παρόχθια Μέρη.

Το τρίτο μέρος της Σύμβασης (άρθρα 17 – 28) εμπεριέχει τις θεσμικές και τελικές διατάξεις. Ειδικότερα, περιλαμβάνει άρθρα για το οργανικό διαχειριστικό σύστημα της Σύμβασης (Συνεδρίαση των Μερών⁶⁸, δικαίωμα ψήφου, γραμματεία), το σύστημα αναδόμησης της (τροποποιήσεις), καθώς και τελικές διατάξεις (Final provision) σχετικά με την υπογραφή, επικύρωση, αποδοχή, έγκριση, προσχώρηση, έναρξη ισχύος, αποχώρηση, το θεματοφύλακα καθώς και τη γλώσσα των αυθεντικών κειμένων.

Τέλος τα παραρτήματα αποτελούν αναπόσπαστο μέρος της Σύμβασης (άρθρο 20). Ειδικότερα στο Παράρτημα Ι οριοθετείται εννοιολογικά η "Καλύτερη Διαθέσιμη

⁶⁶ Στο πλαίσιο της UNECE και για την εφαρμογή των διατάξεων του άρθρου 11, καθορίστηκαν ειδικές τεχνικές και στρατηγικές κατευθυντήριες γραμμές για την παρακολούθηση και αξιολόγηση των διασυνοριακών ποταμών, λιμνών και υπόγειων υδάτων. Αυτές οι κατευθυντήριες γραμμές αποτέλεσαν τη βάση για την υλοποίηση μιας σειράς πιλοτικών προγραμμάτων για τον σχεδιασμό κοινών συστημάτων παρακολούθησης. Το Διεθνές Κέντρο Αξιολόγησης των Υδάτων (IWAC) που δημιουργήθηκε το 2000 ως λειτουργικός βραχίονας της Σύμβασης και το οποίο φιλοξενείται από το Υδρομετεωρολογικό Ινστιτούτο της Σλοβακίας συνεισέφερε σημαντικά σε αυτόν τον τομέα. Επίσης, η UNECE έχει αναλάβει τη διενέργεια συνολικών αξιολογήσεων/εκτιμήσεων των διασυνοριακών υδάτινων πόρων των κρατών – μελών της. Η πρώτη σε βάθος αξιολόγηση που πραγματοποιήθηκε στο πλαίσιο της Σύμβασης διήρκεσε 4 έτη (2004-2007), βλ. UNECE, Second Assessment of Transboundary Rivers, Lakes and Groundwaters, 2001.

⁶⁷ Χαρακτηριστικό παράδειγμα ύπαρξης κοινής βάσης δεδομένων για την προώθηση της ανταλλαγής πληροφοριών αποτελεί η Βάση Δεδομένων για τα ύδατα για την Περιοχή της Κεντρικής Ασίας «Central Asian Regional Water Information Base Project». Για περισσότερες πληροφορίες βλ. http://www.cawater-info.net/about_e.htm.

⁶⁸ Στα αγγλικά Meeting of Parties (MoP). Μέχρι σήμερα έχουν πραγματοποιηθεί έξι Σύνοδοι των Μερών: (1) στο Ελσίνκι (2-4 Ιουνίου 1997), (2) στη Χάγη (23-25 Μαρτίου 2000), (3) στη Μαδρίτη (26 – 28 Νοεμβρίου 2003), (4) στη Βόννη (20-22 Νοεμβρίου 2006), (5) στη Γενεύη (10-12 Νοεμβρίου 2009), στη Ρώμη (28-30 Νοεμβρίου 2012). Τα πρακτικά όλων των Συνεδριάσεων των Μερών μπορούν να αναζητηθούν στο διαδικτυακό τόπο: http://www.unece.org/env/water/meetings/documents_mopwc.html

Τεχνολογία", στα Παραρτήματα II και III δίδονται οδηγίες στα Συμβαλλόμενα Μέρη για την "Ανάπτυξη των καλύτερων Περιβαλλοντικών Πρακτικών" και την "Ανάπτυξη των στόχων και των κριτηρίων για την ποιότητα του νερού" αντίστοιχα και στο Παράρτημα IV αναφέρεται ο τρόπος ίδρυσης Διαιτητικού Δικαστηρίου και καθορίζονται τα μέλη, οι αρμοδιότητες, και οι λειτουργίες του.

Συμπερασματικά κεντρικό στόχο της Σύμβασης αποτελεί η ενίσχυση των τοπικών, εθνικών και περιφερειακών μέτρων εντός της περιοχής της UNECE για την προστασία και τη διασφάλιση της χρήσης, της ποσότητας, της ποιότητας και της αιεφότητας των διασυννοριακών υδάτων πόρων. Μέσω της Σύμβασης υιοθετείται μια ολιστική προσέγγιση η οποία στηρίζεται στην αντίληψη ότι οι υδάτινοι πόροι αποτελούν αναπόσπαστο μέρος των οικοσυστημάτων, της ανθρώπινης κοινωνίας και οικονομίας.

Για την επίτευξη του ανωτέρω στόχου, μέσω της Σύμβασης προβλέπονται συγκεκριμένες υποχρεώσεις για τα κράτη. Ειδικότερα τα συμβαλλόμενα κράτη οφείλουν να : (1) εμποδίζουν, ελέγχουν, μειώνουν τις δυσμενείς διασυννοριακές επιπτώσεις στο περιβάλλον, την ανθρώπινη υγεία και τις οικονομικο-κοινωνικές συνθήκες , (2) διαχειρίζονται τους κοινούς υδάτινους πόρους με τρόπο δίκαιο και εύλογο, εφαρμόζοντας οικοσυστημική προσέγγιση και λαμβάνοντας υπόψη την αρχή της προφύλαξης και την αρχή «ο ρυπαίνων πληρώνει», (3) φροντίζουν για τη διατήρηση και αποκατάσταση των οικοσυστημάτων, (4) διενεργούν εκτιμήσεις περιβαλλοντικών επιπτώσεων, να καταρτίζουν σχέδια έκτακτης ανάγκης, να καθορίζουν στόχους για την ποιότητα των υδάτων και να ελαχιστοποιούν τους κινδύνους της ατυχηματικής υδάτινης ρύπανσης .

Τέλος, μέσω της Σύμβασης προβλέπεται η σύναψη διμερών ή πολυμερών συμφωνιών και η θεσμοθέτηση κοινών οργάνων για την επίτευξη των ανωτέρω υποχρεώσεων και στόχων.

Ολοκλήρωση της Εσωτερικής Διάστασης του Συμβατικού Καθεστώτος για την Προστασία και τη Χρήση των Διασυννοριακών Υδατορευμάτων και των Διεθνών Λιμνών

Η ολοκλήρωση του Συμβατικού Καθεστώτος για την προστασία και τη χρήση των διασυννοριακών υδατορευμάτων όπως ισχύει σήμερα, επετεύχθη σε τρία διαφορετικά και διακριτά στάδια. Το πρώτο στάδιο ολοκληρώθηκε με την υπογραφή και θέση σε ισχύ της Σύμβασης – Πλαισίου. Εν συνεχεία το δεύτερο στάδιο ολοκληρώθηκε με την υιοθέτηση πρόσθετων νομοθετικών εργαλείων, των πρωτοκόλλων εξειδικευτικής εφαρμογής της Σύμβασης. Το τρίτο στάδιο ολοκληρώθηκε με την τροποποίηση διατάξεων της Σύμβασης Πλαισίου αποσκοπώντας στην «επέκταση» της λειτουργικής εφαρμογής της και διαθέτοντας το δυναμικό για μετατροπή της Σύμβασης από περιφερειακή σε παγκόσμια⁶⁹.

⁶⁹ Είναι πιθανό στο μέλλον, λαμβάνοντας υπόψη τις διεθνείς περιβαλλοντικές εξελίξεις, να υπάρξουν νομοτελειακά εκτεταμένες αναθεωρήσεις στις εσωτερικές διαστάσεις του καθεστώτος που να οδηγήσουν σε συνολική καθεστωτική επανασύσταση όπως συνέβη στην περίπτωση της Σύμβασης της

Παράλληλα, πρέπει να επισημανθεί ότι στην ολοκλήρωση του Συμβατικού Καθεστώτος συνέβαλαν συστάσεις και κατευθυντήριες γραμμές οι οποίες εξειδίκευσαν τις διατάξεις της Σύμβασης και των Πρωτοκόλλων και διευκόλυναν στην προσαρμογή τους στις διεθνείς περιβαλλοντικές εξελίξεις.

Ειδικότερα, το δεύτερο στάδιο εγκαινιάστηκε με την υιοθέτηση του Πρωτοκόλλου για τα Ύδατα και την Υγεία (Protocol on Water and Health) κατά τη διάρκεια της Τρίτης Υπουργικής Σύσκεψης για το Περιβάλλον και την Υγεία που πραγματοποιήθηκε στο Λονδίνο τον Ιούνιο του 1999 και εν συνεχεία ετέθη σε ισχύ τον Αύγουστο του 2005. Σήμερα το εν λόγω Πρωτόκολλο έχει 25 Συμβαλλόμενα Μέρη μεταξύ των οποίων η Αλβανία (8/3/2002), η Βοσνία – Ερζεγοβίνη (13/10/2011) και η Κροατία (28/7/2006). Η Ελλάδα και η Βουλγαρία έχουν υπογράψει το Πρωτόκολλο άλλα δεν το έχουν επικυρώσει.

Αξίζει να σημειωθεί ότι σύμφωνα με εκτιμήσεις του Παγκόσμιου Οργανισμού Υγείας (WHO), στο ευρωπαϊκό μόνο τμήμα της UNECE, περισσότερο από 120 εκατομμύρια άνθρωποι (1 στους 7), δεν έχουν πρόσβαση σε ασφαλές, πόσιμο νερό και κατάλληλες εγκαταστάσεις υγιεινής, γεγονός που τους καθιστά περισσότερο ευάλωτους σε ασθένειες όπως η χολέρα, η βακτηριακή δυσεντερία, ο τυφοειδής πυρετός, η Ηπατίτιδα Α, οι λοιμώξεις από το βακτήριο *Escherichia coli* (E.Coli) κ.α.⁷⁰

Το Πρωτόκολλο⁷¹ συνιστά το πρώτο δεσμευτικό νομικό εργαλείο για την πρόληψη και τον έλεγχο των ασθενειών που σχετίζονται με τα ύδατα διαμέσου της προώθησης δράσεων και πολιτικών συνεργατικής διαχείρισης των υδάτων⁷². Στα 26 άρθρα του Πρωτοκόλλου καθορίζονται οι υποχρεώσεις και οι δυνατότητες των συμβαλλομένων μερών για τη διασφάλιση της καθολικής πρόσβασης σε πόσιμο νερό και της ύπαρξης κατάλληλων αποχετευτικών συστημάτων.

Τα συμβαλλόμενα μέρη μεταξύ άλλων οφείλουν εντός διετίας αφότου καταστούν μέρη του Πρωτοκόλλου, να καθορίζουν, να δημοσιεύουν και να επανεξετάζουν περιοδικά εθνικούς ή/και τοπικούς στόχους σχετικά με την ποιότητα του πόσιμου νερού, τον περιορισμό των επιδημιών και ασθενειών που σχετίζονται με το νερό, τα συστήματα παροχής πόσιμου νερού, τα συστήματα αποχέτευσης, την ποιότητα εκχύσεων λυμάτων από εγκαταστάσεις επεξεργασίας λυμάτων, τη διάθεση ή επαναχρησιμοποίηση λάσπης σταθμών καθαρισμού από συλλογικά συστήματα αποχέτευσης-εξυγίανσης, την ποιότητα των λυμάτων που χρησιμοποιούνται για αρδευτικούς σκοπούς, την ποιότητα των υδάτων κολύμβησης κ.α (άρθρο 6).

Για την επίτευξη των ανωτέρω στόχων, τα συμβαλλόμενα μέρη μεταξύ άλλων οφείλουν να καθιερώσουν εθνικές ή τοπικές ρυθμίσεις συντονισμού μεταξύ

Βαρκελώνης και των πρωτοκόλλων της. Βλ. Ραυτόπουλος Ε., *Συμβατική Περιβαλλοντική Διακυβέρνηση και Μεσόγειος ή Plus Ultra: Ο Κύκλος των Αποβλήτων*, Εκδόσεις Αντ.Ν.Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 2006, σελ.27.

⁷⁰ Για το κείμενο του Πρωτοκόλλου Βλ. παράρτημα 5^B.

⁷¹ Η εφαρμογή του Πρωτοκόλλου ,εκτός από την UNECE, υποστηρίζεται από το Περιφερειακό Γραφείο για την Ευρώπη του Παγκόσμιου Οργανισμού Υγείας (World Health Organization / WHO).

⁷² Οι διατάξεις του Πρωτοκόλλου ταυτόχρονα συνεισφέρουν στην επίτευξη των Στόχων της Χιλιετίας (Millennium Development Goals/ MDGs) , οι οποίοι ετέθησαν κατά τη διάρκεια της Διασκέψεως της Χιλιετίας που πραγματοποιήθηκε το 2000 στη Νέα Υόρκη, υπό την Αιγίδα των Η.Ε.

των αρμόδιων αρχών τους, να αναπτύξουν σχέδια ολοκληρωμένης διαχείρισης υδάτων σε διασυνοριακό, εθνικό ή/και τοπικό πλαίσιο, βάσει λεκανών απορροής ή υπόγειων υδροφορέων⁷³, να δημιουργήσουν θεσμικό πλαίσιο για την παρακολούθηση και επιβολή προτύπων ποιότητας πόσιμου νερού (άρθρο 6) . Επίσης, τα κράτη οφείλουν να δημιουργήσουν και να λειτουργούν εθνικά και τοπικά συστήματα επιτήρησης και έγκαιρης προειδοποίησης για επιδημίες ή κρούσματα ασθενειών που σχετίζονται με το νερό (άρθρο 8).

Η μεμονωμένη άλλα και συνεργατική δράση⁷⁴ των κρατών για την υλοποίηση των διατάξεων της σύμβασης οφείλει να διέπεται από τις αρχές της προληπτικής δράσης, του «ο ρυπαίνων πληρώνει», της μη πρόκλησης βλάβης, της αειφορίας, της ενημέρωσης και πρόσβασης στη πληροφορία και συμμετοχής του κοινού στη λήψη αποφάσεων (άρθρο 5).

Τέλος, το Πρωτόκολλο εμπεριέχει διατάξεις για το οργανικό σύστημα διαχείρισης του, το σύστημα αναδόμησης του και το σύστημα ισχύος του (άρθρα 16-26).

Το δεύτερο εξειδικευτικό Πρωτόκολλο που υιοθετήθηκε κατά τη διάρκεια της 5^{ης} πανευρωπαϊκής υπουργικής διάσκεψης «Περιβάλλον για την Ευρώπη» στις 21 Μάιου 2003 στο Κίεβο ήταν το Πρωτόκολλο για την Αστική Ευθύνη και την αποζημίωση ζημιών οφειλόμενων στις διασυνοριακές επιπτώσεις βιομηχανικών ατυχημάτων σε διασυνοριακά ύδατα (Protocol on Civil Liability for Damage and Compensation for Damage Caused by Transboundary Effects of Industrial Accidents on Transboundary Waters)⁷⁵. Το Πρωτόκολλο⁷⁶ δεν έχει τεθεί ακόμα σε ισχύ καθώς έχει υπογραφεί από 24 κράτη⁷⁷, άλλα έχει επικυρωθεί μόνο από την Ουγγαρία, ενώ απαιτείται η επικύρωση από 16 χώρες για τη θέση του σε ισχύ.

Το εν λόγω Πρωτόκολλο αποτελεί κοινό νομικό εργαλείο τόσο για τη Σύμβαση για τις Διασυνοριακές Επιπτώσεις των Βιομηχανικών Ατυχημάτων όσο και για τη Σύμβαση για τη Προστασία και τη Χρήση των Διασυνοριακών Υδατορευμάτων και των Διεθνών Λιμνών. Βασικός στόχος του Πρωτοκόλλου αποτελεί η δημιουργία ενός αναλυτικού καθεστώτος αστικής ευθύνης και κατάλληλης και έγκαιρης αποζημίωσης ζημιών⁷⁸ οφειλόμενων στις διασυνοριακές

⁷³ Λαμβάνοντας υπόψη τους τρεις πυλώνες της βιώσιμης ανάπτυξης και συνδέοντας τη κοινωνική και οικονομική ανάπτυξη με την προστασία των φυσικών οικοσυστημάτων (άρθρο 5, παρ.1, στοιχείο ι)

⁷⁴ Τα άρθρα 11-14 θέτουν το πλαίσιο της διεθνούς και διασυνοριακής συνεργατικής δράσης για την υλοποίηση των διατάξεων του πρωτοκόλλου.

⁷⁵ Αφορμή για την έναρξη των διαβουλεύσεων κατάρτισης του εν λόγω Πρωτοκόλλου, αποτέλεσε η διαρροή κυανιούχων ενώσεων στον ποταμό Tisza της Ρουμανίας τον Ιανουάριο του 2000, από το εργοστάσιο εξόρυξης χρυσού της εταιρίας Baia Mare. Η ρύπανση των υδάτινων πόρων επεκτάθηκε και στον ποταμό Δούναβη. Βλ. διαδικτυακό τόπο του Πρωτοκόλλου: <http://www.unece.org/env/civil-liability/welcome.html>

⁷⁶ Για το κείμενο του Πρωτοκόλλου Βλ. Παράρτημα 5^Γ.

⁷⁷ Στα κράτη που έχουν υπογράψει το Πρωτόκολλο περιλαμβάνεται η Βοσνία – Ερζεγοβίνη, η Βουλγαρία, η Ελλάδα και η Ρουμανία.

⁷⁸ Οι διατάξεις για την περιβαλλοντική ζημία καθώς και της αποζημίωση σε διασυνοριακό επίπεδο συνιστούν επιπλέον προστιθέμενη αξία όσον αφορά την προώθηση καλών σχέσεων γειτνίασης, την αποφυγή ενδεχόμενων διενέξεων με αφορμή περιβαλλοντικά ζητήματα και την εγκαθίδρυση σχέσεων αμοιβαίας εμπιστοσύνης μεταξύ γειτονικών κρατών που είναι συμβαλλόμενα μέρη σε αντίστοιχες Συμβάσεις ή Συμφωνίες για την αστική ευθύνη και την αποζημίωση. Sands P., *Lessons Learned in Global Environment Governance*, Washington, World Resources Institute, 1990, p. 266-274.

επιπτώσεις βιομηχανικών ατυχημάτων σε διασυνοριακά ύδατα τις οποίες υπέστη ένα Μέρος διαφορετικό από εκείνο όπου συνέβη το βιομηχανικό ατύχημα⁷⁹.

Το Πρωτόκολλο αποτελείται από 33 άρθρα και 3 παραρτήματα. Ειδικότερα μεταξύ άλλων:

- (1) Παρέχει τη δυνατότητα προσφυγής ενώπιον δικαστηρίου κατά αυτού που προκάλεσε τη ζημία.
- (2) Εισάγει καινοτόμο διάταξη σχετικά με ισοδύναμες συνιστώσες των διασυνοριακών υδάτων ως μέτρο αποκατάστασης⁸⁰.
- (3) Διαφοροποιεί την απόλυτη ευθύνη (ο φορέας εκμετάλλευσης ευθύνεται για τη ζημία που οφείλεται σε βιομηχανικό ατύχημα⁸¹) από την ευθύνη λόγω πταίσματος (ζημία που προκλήθηκε ή συνέβαλε σε αυτήν εξαιτίας εσφαλμένης και εσκεμμένης, απερίσκεπτης ή αμελούς πράξης ή παράλειψης) (άρθρα 4 & 5)
- (4) Ο φορέας εκμετάλλευσης απαλλάσσεται μόνο εφόσον αποδείξει ότι παρά τα κατάλληλα μέτρα ασφαλείας που είχε λάβει, ότι η ζημία οφείλεται σε περιπτώσεις ανωτέρας βίας, οι οποίες και αναφέρονται περιοριστικά, όπως σε ένοπλη επίθεση, σε περίπτωση φυσικού φαινομένου με απρόβλεπτες συνέπειες, ή εάν η συγκεκριμένη συμπεριφορά υπήρξε το αποτέλεσμα συμμόρφωσης με υποχρεωτικό μέτρο δημόσιας αρχής (άρθρο 4)
- (5) Καθορίζει χρηματοοικονομικά όρια για απόλυτη ευθύνη του φορέα εκμετάλλευσης και απεριόριστη ευθύνη λόγω πταίσματος, τα οποία συμπληρώνονται από τη θέσπιση υποχρεωτικής χρηματοοικονομικής ασφάλειας (άρθρα 9-11).
- (6) περιγράφει τις διαδικασίες προσφυγής ενώπιον του δικαστηρίου (αρμόδια δικαστήρια, διαιτησία, εκκρεμοδικία, συνάφεια) (άρθρα 13-15).
- (7) δίνει τη δυνατότητα στο ζημιωθέν μέρος να ζητήσει την εφαρμογή του δικαίου του τόπου που συνέβη το ατύχημα (άρθρο 16 παρ.2) (δυνατότητα Law – Shopping).
- (8) καθιερώνει την αμοιβαία αναγνώριση και εφαρμογή δικαστικών αποφάσεων και αποφάσεων διαιτησίας (άρθρο 18).

Η ολοκλήρωση του Συμβατικού Καθεστώτος όπως ισχύει σήμερα, επετεύχθη με την τροποποίηση των άρθρων 25 και 26 της Σύμβασης, η οποία έλαβε χώρα κατά τη διάρκεια της 3^{ης} Συνδιάσκεψης των Μερών στη Μαδρίτη το 2003. Σκοπός των τροποποιήσεων αποτέλεσε η διεύρυνση του γεωγραφικού πεδίου εφαρμογής της Σύμβασης ώστε να παρέχεται η δυνατότητα σε κράτη μέλη των Η.Ε που δεν είναι

⁷⁹ Η ανάγκη για την οικοδόμηση διεθνών καθεστώτων περιβαλλοντικής ευθύνης και αποκατάστασης των προκαλούμενων ζημιών διαφαίνεται σε αρκετά διεθνή νομικά δεσμευτικά και μη, κείμενα ενώ ταυτόχρονα μετουσιώνεται στο περιεχόμενο της αρχής «ο ρυπαίνων πληρώνει».

⁸⁰ Με τον όρο μέτρα αποκατάστασης χαρακτηρίζεται κάθε εύλογο μέτρο με σκοπό την αποκατάσταση ή την επανόρθωση ζημιωμένων ή κατεστραμμένων συνιστωσών των διαμεθοριακών υδάτων στην κατάσταση που θα ήταν αυτά εάν δεν συνέβαινε το βιομηχανικό ατύχημα ή, εφόσον αυτό δεν είναι δυνατόν, στην εισαγωγή, όπου αρμόζει, ισοδυνάμου των συνιστωσών αυτών στα διαμεθοριακά ύδατα. (άρθρο 2, παρ.2 στοιχ.ζ')

⁸¹ Επισημαίνεται ότι πεδίο εφαρμογής του Πρωτοκόλλου είναι οι ζημίες που οφείλονται στις διασυνοριακές επιπτώσεις βιομηχανικών ατυχημάτων σε διασυνοριακά υδατορεύματα. Κατά αυτό τον τρόπο δεν καλύπτονται οι ζημίες που οφείλονται σε χρόνια ρύπανση.

μέλη της UNECE να προσχωρήσουν στην εν λόγω Σύμβαση. Οι τροποποιήσεις των άρθρων 25 και 26, έχουν τεθεί σε ισχύ μόλις πρόσφατα, στις 6 Φεβρουαρίου 2012. Μέχρι σήμερα (Απρίλιος 2013) 31 κράτη επικύρωσαν, αποδέχτηκαν, ενέκριναν κλπ τις τροποποιήσεις, μεταξύ των οποίων η Βοσνία – Ερζεγοβίνη (27/1/2010), η Βουλγαρία(5/11/2012), η Κροατία (31/7/ 2008), η Σερβία (27/8/2010) και η Ελλάδα (19/3/2013)⁸².

Πέρα από την εσωτερική διάσταση του Συμβατικού Καθεστώτος, ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η εξωτερική διάστασή του, δηλαδή οι διμερείς ή πολυμερείς συμφωνίες που έχουν συνυπολογιστεί σε συνέχεια του εν λόγω Συμβατικού Καθεστώτος και οι διατάξεις των οποίων έχουν επηρεαστεί εξολοκλήρου ή σε σημαντικό βαθμό από το εν λόγω Συμβατικό Καθεστώς.

Ενδεικτικά αναφέρονται:

- (1) η διμερής Συνθήκη σχετικά με τη Συνεργασία για τη Διατήρηση και τη Βιώσιμη Ανάπτυξη του Ποταμού Δνείστερου (Treaty on Cooperation on the Conservation and Sustainable Development of the Dniester River Basin) που υπεγράφη 29 Νοεμβρίου 2012 μεταξύ της Μολδαβίας και της Ουκρανίας,
- (2) η Συμφωνία- Πλαίσιο για τον ποταμό Σάβα μεταξύ Βοσνίας – Ερζεγοβίνης, Κροατίας, Σλοβενίας και Σερβίας το 20,
- (3) Η Σύμβαση για την Προστασία του Ρήνου (Convention on the Protection of Rhine)⁸³, η οποία υπεγράφη στις 12 Απριλίου 1999 από τη Γερμανία, τις Κάτω Χώρες, τη Γαλλία, την Ελβετία, το Λουξεμβούργο και την ΕΕ (Απόφαση του Συμβουλίου της ΕΕ 2000/706).
- (4) η Σύμβαση Συνεργασίας του 1998 μεταξύ Ισπανίας και Πορτογαλίας για την Προστασία και Βιώσιμη Χρήση των Λεκανών Απορροής των Ποταμών τους. Σημειώνεται ότι η Ισπανία και η Πορτογαλία μοιράζονται 5 διασυνοριακούς ποταμούς (Minho, Lima, Douro, Tejo, Guadiana), συνολικής εκτάσεων 268.500 τ.χλμ. Τα σύνορα μεταξύ των δύο χωρών είναι περίπου 1000 χιλ. εκ των οποίων τα 2/3 είναι ποταμοί (Συμφωνία του 1964 για τον καθορισμό συνόρων όπως συμπληρώθηκε με τη Σύμβαση του 1926). Από πολύ νωρίς ο δύο χώρες προέβλεψαν στη συνυπογραφή διμερών συμφωνιών για τη διαχείριση των διασυνοριακών υδάτων τους. Ενδεικτικά αναφέρονται: η Σύμβαση του 1927 για τη Ρύθμιση της Υδροηλεκτρικής Χρήσης του Διεθνούς Τμήματος του Ποταμού Δούρου (Douro), της οποίας το πεδίο εφαρμογής επεκτάθηκε το 1964 συμπεριλαμβάνοντας και παραπόταμους και η Σύμβαση του 1968 για τη Ρύθμιση της Υδραυλική Αξιοποίηση των Διεθνών Τμημάτων των Ποταμών Minho, Lima, Douro, Tejo, Chanca και των Παραποτάμων τους.⁸⁴

⁸² ΦΕΚ 71/ Α/19.03.2013

⁸³ Με την εν λόγω Σύμβαση καταργήθηκαν διατάξεις της συμφωνίας του 1963 για την ίδρυση της Διεθνούς Επιτροπής για την Προστασία του Ρήνου από τη ρύπανση και του πρόσθετου σύμφωνο της 3ης Δεκεμβρίου 1976 και της σύμβαση της 3ης Δεκεμβρίου 1976 για την προστασία του Ρήνου από τη χημική ρύπανση (άρθρο 19 της Σύμβασης).

⁸⁴ Βλ. Adin A & Belkin S, *Environmental Challenges for the Next Millennium: Portugal- Spanish River Basins – Bilateral Agreements, Evolution and Context*, Water, Science and Technology, Volume 42, Number 1-2 2000. Διαθέσιμο στο <http://paginas.fe.up.pt/~rmaia/Artigos/Portuguese-spanish%20river%20basins.pdf>

(5) η Σύμβαση σχετικά με τη Συνεργασία για την Προστασία και την Αειφόρο Χρήση του Δούναβη (Σύμβαση για την προστασία του Δούναβη, ή Danube River Protection Convention/DRPC), η οποία υπεγράφη στη Σόφια στις 29 Ιουνίου 1994 από έντεκα παρόχθια κράτη του Δούναβη και την Ευρωπαϊκή Κοινότητα (Απόφαση του Συμβουλίου ΕΕ 1999/257). Η σύμβαση τέθηκε σε ισχύ στις 22 Οκτωβρίου 1998 μετά την κύρωσή της από εννέα κράτη⁸⁵.

Στην συμπλήρωση της εξωτερικής διάστασης της Σύμβασης συνδράμει και η προγενέστερη ή μεταγενέστερη της Σύμβασης, θεσμοθέτηση κοινών επιτροπών ή οργάνων διαχείρισης ή/και παρακολούθησης των υδάτινων πόρων κατά τρόπο συναφή με αυτόν που προβλέπεται στις διατάξεις της Σύμβασης (πχ για τον ποταμό Έλβα⁸⁶, το Δούναβη, το Ρήνο, τον Σκάλδη⁸⁷, τον Όντερ⁸⁸ κ.α).

Σημειώνεται ότι η Σύμβαση δεν παρέχει μόνο το νομοθετικό πλαίσιο για την κατάρτιση διμερών ή πολυμερών Συνθηκών/ Συμφωνιών, άλλα και το οργανωτικό πλαίσιο για την διευκόλυνση των διαπραγματεύσεων. Η Σύμβαση μέσω του θεσμικού οργανικού συστήματος, των ομάδων εργασίας⁸⁹ της άλλα και του δικτύου των εμπειρογνομόνων της, παρέχει συμβουλευτικές υπηρεσίες στα Κράτη (Μέλη και μη), για την κατάρτιση σχετικών διμερών ή πολυμερών συμφωνιών ή/και τον ανασχεδιασμό των εθνικών νομοθεσιών για την ολοκληρωμένη διαχείριση των υδατινών πόρων⁹⁰. Ενδεικτικά αναφέρονται οι εξής περιπτώσεις συνεισφοράς των συμβουλευτικών δομών της Σύμβασης: η Συμφωνία μεταξύ Ρωσίας και Εσθονίας για τη Λίμνη Peipse το 1997, επίσης τεχνική και νομική βοήθεια παρασχέθηκε στη Λευκορωσία, τη Λιθουανία, τη Λετονία και τη Ρωσία για τη διασυνοριακή διαχείριση των ποταμών Daugava και Nemuna. Η περίπτωση της διασυνοριακής διαχείρισης της ευρύτερης λεκάνης απορροής του ποταμού Δρίνου κατατάσσεται σε αυτή τη κατηγορία όπου η τεχνική και νομική συνεισφορά του οργανικού συστήματος της Σύμβασης χαρακτηρίζεται ιδιαίτερα σημαντική.

⁸⁵ Σκοπό της σύμβαση για την προστασία του Δούναβη αποτελεί η επίτευξη της αειφόρου, δίκαιης και ορθολογικής διαχείρισης των υπόγειων και επιφανειακών υδάτων στη λεκάνη απορροής του Δούναβη,

⁸⁶ Σύμβαση για την Διεθνή Επιτροπή για την Προστασία του Έλβα (Convention on the International Commission for the Protection of Elbe). Απόφαση του Συμβουλίου ΕΕ 91/598.

⁸⁷ Διεθνής Επιτροπή για την Προστασία του Σκάλδη (International Commission for the Protection of the Escaut).

⁸⁸ Σύμβαση του 1995 σχετικά με τη Διεθνή Επιτροπή για την Προστασία του Ποταμού Όντερ (Oder) (Convention on the International Commission for the Protection of the Oder) μεταξύ Τσεχίας, Πολωνίας και Γερμανίας.

⁸⁹ Υπάρχουν οι εξής Ομάδες Εργασίας (OE): OE για την Ολοκληρωμένη Διαχείριση των Υδάτινων Πόρων και η OE για την Παρακολούθηση και Αξιολόγηση. Άλλα τεχνικά και συμβουλευτικά όργανα της Σύμβασης είναι η Επιτροπή Εφαρμογής, το Νομικό Συμβούλιο, η Ομάδα Κρούσης για τα Ύδατα και το Κλίμα, η Ομάδα Κρούσης για τα Ύδατα, την Τροφή, την Ενέργεια και τα Οικοσυστήματα κ.α

⁹⁰ Επιπρόσθετα, η Σύμβαση συνεισφέρει στην δημιουργία ικανοτήτων στα κράτη για τη διασυνοριακή διαχείριση των υδάτινων πόρων. Ενδεικτικά αναφέρεται το Πρόγραμμα Capacity for Water Cooperation (CWC) που στόχευε στη δημιουργία ικανοτήτων και εμπειρογνομosύνης για θέματα διαχείρισης υδάτων στις περιοχές της Ανατολικής Ευρώπης, του Καυκάσου και της Κεντρικής Ασίας.

Υπόγεια Ύδατα⁹¹

Συνοπτικά θα μπορούσε να αναφερθεί ότι σε επίπεδο διεθνούς εθνικού δικαίου, στο άρθρο 2 των Κανόνων του Ελσίνκι γίνεται αναφορά στα υπόγεια ύδατα στο βαθμό που συνδέονται με τα επιφανειακά ως αναπόσπαστο μέρος των διεθνών λεκανών απορροής. Επίσης, το 1986, υιοθετήθηκαν από τη Διεθνή Νομική Ένωση «οι Κανόνες των Διεθνών Υπόγειων Υδάτων» (The Seoul Rules on International Groundwaters), οι οποίοι εμπεριείχαν έναν ευρύτερο ορισμό για τα υπόγεια ύδατα συμπεριλαμβανομένων και των υπόγειων υδάτων που δε συνδέονται με κάποιο συγκεκριμένο επιφανειακό υδάτινο σύστημα (πχ υπόγεια ύδατα περιορισμένου υδροφορέα).

Το 1989 καταρτίστηκε το Σχέδιο της Συνθήκης του Bellagio, στοχεύοντας στην καθιέρωση ενός θεσμικού πλαισίου για τα υπόγεια ύδατα. Στο σχέδιο προβλέπονταν η δημιουργία κοινής επιτροπής με εκτεταμένες αρμοδιότητες, η δημιουργία και διατήρηση βάσης δεδομένων. Το σχέδιο μέχρι σήμερα δεν έχει νομική ισχύ.

Το ίδιο έτος, υιοθετήθηκε από την UNECE, Χάρτης για τη διαχείριση των υπόγειων υδάτων. Το 1994, εκδόθηκε από τη Διεθνή Νομική Ένωση, ψήφισμα σχετικά με τα υπόγεια ύδατα περιορισμένου υδροφορέα (Confined Groundwater). Στο πλαίσιο της UNECE, το 2000 εκδόθηκαν κατευθυντήριες γραμμές για την παρακολούθηση και αξιολόγηση των διασυννοριακών υπόγειων υδάτων ενώ και στο πλαίσιο της Σύμβασης Ραμσάρ, εκδόθηκε το ψήφισμα VIII.40 του 2002 περί κατευθυντήριων γραμμών για τη συμβατότητα της χρήσης των υπόγειων υδάτων με τη διατήρηση των υγροτόπων.

Επίσης, στην πλειοψηφία των διεθνών και περιφερειακών συμβάσεων που εξετάζονται στην παρούσα μελέτη προβλέπονται διατάξεις για τα υπόγεια ύδατα. Ενδεικτικά αναφέρονται οι κάτωθι διμερείς ή πολυμερείς συμφωνίες για τη διασυννοριακή διαχείριση υπόγειων υδάτινων πόρων: η Συνοριακή Συμφωνία για τα Υπόγεια Ύδατα μεταξύ Νότιας Αυστραλίας και Βικτώριας (1985) και η Συμφωνία μεταξύ Αλγερίας, Τυνησίας και Λιβύης για το Υδροφόρο Σύστημα της Βορειοδυτικής Σαχάρας (2002)⁹².

⁹¹ Επισημαίνεται ότι στην παρούσα μελέτη δε γίνεται έρευνα και καταγραφή των συμφωνιών που αφορούν αποκλειστικά και μόνο τα υπόγεια ύδατα, αλλά εξετάζονται ως αναπόσπαστο μέρος της οικοσυστημικής προσέγγισης για τη διαχείριση των υδάτινων πόρων.

⁹² Burchi S & Mechlen K., Groundwater in International Law: Compilation of Treaties and Other Legal Instruments, FAO, Legislative Study 86, Rome, 2005 & Dimkic M, Brauch H-J, Kavanaugh M., Groundwater Management in Large River Basins, IWA Publishing, 2008.

1.4. Συνοπτική Συγκριτική Αποτίμηση⁹³ της Σύμβασης για το Δίκαιο των Εκτός Ναυσιπλοίας Χρήσεων των Διεθνών υδατορευμάτων (Σύμβαση του 1997) και της Σύμβασης για την Προστασία και τη Χρήση των Διασυνοριακών Υδατορευμάτων και των Διεθνών Λιμνών (Σύμβαση του 1992).

Το γενικότερο θεματικό πεδίο των δύο Συμβάσεων συμπίπτει καθώς αφορά την προστασία και διαχείριση υδάτινων πόρων, ωστόσο παρατηρούνται κάποιες διαφοροποιήσεις. Ειδικότερα, η Σύμβαση του 1992 αποδίδει μεγαλύτερη έμφαση στο ζήτημα της ποιότητας των υδάτινων πόρων, ενώ η Σύμβαση του 1997 εστιάζει περισσότερο στη διαχείριση της κατανομής των υδάτινων πόρων.

Ως προς το γεωγραφικό πεδίο εφαρμογής τους, η Σύμβαση του 1992 αποτελεί περιφερειακό νομικό εργαλείο, ενώ η Σύμβαση του 1997 έχει παγκόσμιο πεδίο εφαρμογής, γεγονός που διαφαίνεται και μέσω των άρθρων που περιλαμβάνουν ορισμούς. Στο άρθρο 1 παρ.1 της Σύμβασης του 1992 οριοθετούνται εννοιολογικά τα «Διασυνοριακά Ύδατα», ενώ στο άρθρο 2 εδαφ.β προσδιορίζεται εννοιολογικά ο όρος «Διεθνές Υδατόρευμα».

Σχετικά με το υδρολογικό πεδίο εφαρμογής, και οι δύο Συμβάσεις περιλαμβάνουν διατάξεις τόσο για τα επιφανειακά όσο και τα υπόγεια ύδατα, ωστόσο πρέπει να σημειωθεί ότι ο ορισμός των υδατορευμάτων της Σύμβασης του 1997 είναι πιο περιοριστικός σε σχέση με την οικοσυστημική προσέγγιση⁹⁴ της Σύμβασης του 1992, καθώς δεν περιλαμβάνει τα υπόγεια ύδατα περιορισμένου υδροφορέα (Confined Waters) που βρίσκονται στην ίδια περιοχή αλλά δε συνδέονται επιφανειακά.

Όσον αφορά τις ουσιαστικές διατάξεις για την αρχή της μη πρόκλησης βλάβης, των 2 Συμβάσεων, στην Σύμβαση του 1992 δεν γίνεται ρητή αναφορά στην αρχή της μη πρόκλησης Βλάβης, ωστόσο η ύπαρξη της είναι διάχυτη σε ολόκληρο το κείμενο ενώ στη Σύμβαση του 1997 υπάρχει συγκεκριμένη αναφορά στη μη πρόκληση σημαντικής βλάβης στο άρθρο 7 (Μέρος II: Γενικές Αρχές). Από την άλλη, η Σύμβαση του 1992 καθορίζει πιο συγκεκριμένες κατευθυντήριες γραμμές και προηγμένα πρότυπα συμπεριφορικής δράσης για την πρόληψη των διασυνοριακών επιπτώσεων ενώ στη Σύμβαση του 1997 περισσότερη έμφαση δίνεται στη μείωση/εξάλειψη των συνεπειών της προκαλούμενης βλάβης (άρθρο 7 παρ.2).

Επίσης, όσον αφορά τις αρχές, στη Σύμβαση του 1997 φαίνεται να υπερισχύει η αρχή της εύλογης και δίκαιης χρήσης σε σχέση με την αρχή της μη πρόκλησης

⁹³ Επιχειρείται συνοπτική και όχι εξαντλητική συγκριτική αποτίμηση των δύο συμβάσεων. Βλ. Tanzi A., *The Relationship Between the 1992 Convention on the Protection and Use of Transboundary Watercourses and International Lakes and the 1997 UN Convention on the Law of the Non-Navigational Uses of International Watercourses*, Report of the UNECE Task Force on Legal and Administrative Aspects, Geneva, Feb. 2000. Available at <http://www.unece.org/fileadmin/DAM/env/water/publications/documents/conventiontotal.pdf>

⁹⁴ Η Σύμβαση του 1992, προωθεί μια ολιστική προσέγγιση για τη διαχείριση των υδάτινων πόρων, σύμφωνα με την οποία λαμβάνεται υπόψη η πολύπλοκη αλληλεξάρτηση μεταξύ του υδρολογικού κύκλου, της γης, της χλωρίδας και της πανίδας (Ολοκληρωμένη Διαχείριση Υδάτινων Πόρων).

βλάβης. Αντιθέτως, στη Σύμβαση του 1992 παρουσιάζονται οι δύο αρχές ως συμπληρωματικές η μιας της άλλης (άρθρο 2 παρ.2 εδαφ.γ)

Ως προς τις διαδικαστικές συνεργατικές ρυθμίσεις, στη Σύμβαση του 1992 έχει δοθεί μεγαλύτερη έμφαση στον υποχρεωτικό χαρακτήρα της θεσμικής συνεργασίας μεταξύ παρόχθιων κρατών (άρθρο 9 παρ.2), ενώ η Σύμβαση του 1997 προσδίδει δυνητικό χαρακτήρα στις διακρατικές συνεργατικές διεργασίες. (άρθρο 8 παρ.2). Αυτή η διαφοροποίηση αντανακλάται και στις διατάξεις περί επίλυσης διαφορών. Στη Σύμβαση του 1992 υπάρχει μια σύντομη διάταξη για το ζήτημα της επίλυσης των διαφορών (άρθρο 22) καθώς δίνεται μεγαλύτερη έμφαση στον υποχρεωτικό χαρακτήρα κοινών οργάνων, ενώ στη Σύμβαση του 1997 υπάρχει εκτενής ρύθμιση των ζητημάτων επίλυσης διαφορών (άρθρο 33) καθώς τα κράτη λειτουργώντας περισσότερο ως μονάδες και όχι ως ομάδες χρήζουν μεγαλύτερης αναγκαιότητας ρύθμισης των ζητημάτων επίλυσης διαφορών.

Σχετικά με τα θέματα προστασίας των πληροφοριών, στη Σύμβαση του 1992 προστατεύονται ρητά οι πληροφορίες που σχετίζονται με βιομηχανικά ή εμπορικά μυστικά (άρθρο 8), αντιθέτως στη Σύμβαση του 1997 δεν υπάρχει παρόμοια πρόβλεψη εκτός από τα θέματα εθνικής άμυνας ή ασφάλειας. Το γεγονός της μη συμπερίληψης τέτοιας διάταξης ενδέχεται να οφείλεται στην επιθυμία για αποφυγή επίκλησης κατά περίπτωση εθιμικών κανόνων σχετικά με το τι συνιστά και τι όχι εμπορικό και βιομηχανικό μυστικό και κατ' επέκταση πνευματικό δικαίωμα (άρθρο 13).

Στα άρθρα 11-19 της Σύμβασης του 1997 εμπεριέχονται εκτενείς διατάξεις σχετικά με τη διαδικασία προηγούμενης ειδοποίησης (notification), αντιθέτως στη Σύμβαση του 1992 δεν υπάρχουν παρόμοιες διατάξεις καθώς το ζήτημα καλύπτεται από το άρθρο 9, παρ.2 στο οποίο προβλέπεται η ίδρυση κοινών οργάνων, το έργο των οποίων όχι μόνο ξεπερνά δομικά τις προβλέψεις για ειδοποίηση αλλά προχωράει και σε πιο συνεργατικές δομές διαχείρισης.

Από την παραπάνω συγκριτική αποτίμηση των διατάξεων των δυο Συμβάσεων θα μπορούσε να ειπωθεί ότι οι όποιες διαφορές έχουν να κάνουν περισσότερο με την ερμηνεία και την αυστηρότητα των διατάξεων και σε καμία περίπτωση δεν αναιρεί η μια Σύμβαση την άλλη. Επίσης, πρέπει να ληφθεί υπόψη ότι η Σύμβαση του 1997 απευθύνεται σε ένα ευρύτερο σύνολο κρατών σε σχέση με τη Σύμβαση του 1992 η οποία μέχρι πρόσφατα (πριν τις τροποποιήσεις) απευθυνόταν μόνο στα 56 κράτη – μέλη της UNECE. Συνεπώς η Σύμβαση του 1997 περιλαμβάνει διατάξεις παγκόσμιας εμβέλειας και ισχύος συγκριτικά με το λιγότερο ετερογενές γεωγραφικό πεδίο εφαρμογής της UNECE.

Σύμφωνα με το άρθρο 30 παρ. 3 της Σύμβασης της Βιέννης για το Δίκαιο των Συνθηκών (1969),⁹⁵ όταν τα συμβαλλόμενα μέρη μιας Συνθήκης προσχωρήσουν στη συνέχεια σε άλλη με ίδιο θεματικό αντικείμενο, αν η πρώτη δεν καταργηθεί ή ανασταλεί σύμφωνα με το άρθρο 59 της εν λόγω Σύμβασης, τότε εφαρμόζεται αν δεν υπάρχει σύγκρουση διατάξεων με τη μεταγενέστερη της. Επίσης, σύμφωνα με το

⁹⁵ Βλ. Vienna Convention on the Law of Treaties 1969:
http://untreaty.un.org/ilc/texts/instruments/english/conventions/1_1_1969.pdf

άρθρο 59 της Σύμβασης της Βιέννης, μια Συνθήκη καταργείται όταν προκύπτει από τη μεταγενέστερη ή συνάγεται ότι τα συμβαλλόμενα μέρη συμφωνήσαν ότι το θεματικό αντικείμενο διέπεται από τις διατάξεις μόνο της μεταγενέστερης συνθήκης ή είναι ασυμβίβαστες και άρα μη εφαρμόσιμες οι διατάξεις μεταξύ των δυο συνθηκών.

Διαφαίνεται με σαφήνεια μέσω του άρθρου 3 παρ.1 της Σύμβασης του 1997 ότι δεν επιδιώκεται η κατάργηση προγενέστερων Συμφωνιών ή Συμβάσεων. Παράλληλα, στην παράγραφο 9 του Προοιμίου της Σύμβασης του 1997 αναφέρεται ρητώς ότι λαμβάνονται υπόψη οι υφιστάμενες διμερείς και πολυμερείς συμφωνίες σχετικά με τις εκτός τις ναυσιπλοΐας χρήσεις των διεθνών υδατορευμάτων⁹⁶. Συνεπώς δε θα μπορούσε να στοιχειοθετηθεί ο ισχυρισμός ότι η ενδεχόμενη επικύρωση και θέση σε ισχύ της Σύμβασης του 1997 θα μπορούσε να καταργήσει ή να θέσει σε αδράνεια τη Σύμβαση του 1992 (*lex posterior derogat priori*).⁹⁷

Πέρα από τις όποιες διαφορετικές προσεγγίσεις ή ομοιότητες μεταξύ των δυο Συμβάσεων, αυτό που θα μπορούσε να ειπωθεί με ασφάλεια, είναι η αλληλοσυμπληρωματικότητα και αλληλόδραση των διατάξεων τους. Παράδειγμα συμπληρωματικότητας των διατάξεων των 2 Συμβάσεων αποτελούν το άρθρο 9 της Σύμβασης του 1997 το οποίο κάνει μια ενδεικτική παράθεση των στοιχείων και πληροφοριών που πρέπει να ανταλλάσσονται ενώ συμπληρωματικά με την εν λόγω Σύμβαση στο άρθρο 13 της Σύμβασης του 1992 εξειδικεύεται το θεματικό πεδίο αυτών των στοιχείων και πληροφοριών. Η συμπληρωματικότητα των συνθηκών αυτών διευκολύνει στην παραγωγή εθιμικών κανόνων στο τομέα των του διεθνούς δικαίου των υδάτων.

⁹⁶ Συμπληρωματικά στο άρθρο 31 παρ.3 εδάφ. γ της Συνθήκης της Βιέννης (1969) αναφέρεται ότι πρέπει να λαμβάνονται υπόψη σε μια συνθήκη μεταξύ άλλων όλοι οι σχετικοί κανόνες του Διεθνούς Δικαίου που εφαρμόζονται μεταξύ των συμβαλλόμενων μερών.

⁹⁷ Σημειώνεται ότι στη νομολογία των δικαστηρίων πολλές φορές δίνεται έμφαση στην αρχή της υπερίσχυσης του ειδικού κανόνα (*lex specialis*) έναντι της αρχής της υπερίσχυσης του μεταγενέστερου κανόνα (*lex posterior*).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

ΤΟ ΚΟΙΝΟΤΙΚΟ ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΟ ΚΑΘΕΣΤΩΣ ΓΙΑ ΤΑ ΥΔΑΤΑ

2.1. Συνοπτική Επισκόπηση Κοινοτικού Θεσμικού Πλαισίου για τα Ύδατα

Οι πρώτες προσπάθειες της τότε Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας για τη δημιουργία ενός θεσμικού πλαισίου για τα ύδατα, χρονολογούνται τη δεκαετία του '70. Ειδικότερα, ο πρώτος νομοθετικός κύκλος (1975- 1988) ⁹⁸, ο οποίος έθετε κυρίως τα ποιοτικά χαρακτηρίστηκα και κριτήρια για τους υδάτινους πόρους (Ποιοτική Προσέγγιση/ Quality Approach) ξεκίνησε με την Οδηγία 75/440/ ΕΟΚ⁹⁹ για τα απαραίτητα ποιοτικά χαρακτηριστικά των επιφανειακών υδάτων¹⁰⁰ που προορίζονται για την παραγωγή πόσιμου ύδατος¹⁰¹ στα κράτη μέλη. Στη συνέχεια εκδόθηκαν μεταξυ άλλων:

- Η Οδηγία 76/160/ΕΟΚ για την ποιότητα των υδάτων κολύμβησης¹⁰².
- Η Οδηγία 76/464/ΕΟΚ για τη ρύπανση που προκαλείται από ορισμένες επικίνδυνες ουσίες που εκχέονται στο υδάτινο περιβάλλον¹⁰³.
- Η Απόφαση του 77/795/ΕΟΚ για την καθιέρωση κοινής διαδικασίας ανταλλαγής πληροφοριών για την ποιότητα των γλυκών επιφανειακών υδάτων της Κοινότητας¹⁰⁴

⁹⁸ Ο πρώτος νομοθετικός κύκλος συμπίπτει χρονικά με τα τρία πρώτα Κοινοτικά Προγράμματα Δράσης για το Περιβάλλον. βλ. Καριπιάδης Γ., *Η Οδηγία – Πλαίσιο για τα Ύδατα. Διαχείριση Διασυννοριακών Υδάτων*, Νοέμβριος 2008, Νόμος και Φύση.

⁹⁹ Η εν λόγω Οδηγία καταργήθηκε το 2007 σύμφωνα με το άρθρο 22 παρ.1 της Οδηγίας Πλαίσιο για τα Ύδατα. Βλ. Οδηγία 75/440/ΕΟΚ του Συμβουλίου της 16^{ης} 2 Ιουνίου 1975, *περί της απαιτούμενης ποιότητας των υδάτων επιφάνειας που προορίζονται για την παραγωγή πόσιμου ύδατος στα κράτη μέλη*, ΕΕ L 194/ 5.7.1975, σ.26 όπως τροποποιήθηκε με την Οδηγία 79/869/ΕΟΚ και τελευταία με την Οδηγία 91/692/ΕΟΚ.

¹⁰⁰ Από το πεδίο εφαρμογής της Οδηγίας εξαιρούνταν τα υπόγεια ύδατα, τα υφάλμυρα ύδατα και τα ύδατα που προορίζονται για τον ανεφοδιασμό των υδατοφόρων στρωμάτων.

¹⁰¹ Σύμφωνα με την Οδηγία ως πόσιμα ύδατα εκλαμβάνονται όλα τα ύδατα επιφάνειας που προορίζονται για ανθρώπινη κατανάλωση και διοχετεύονται από δίκτυο παροχής στη δημοσία χρήση.

¹⁰² Οδηγία 7/160/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 8ης Δεκεμβρίου 1975, *σχετικά με την ποιότητα των υδάτων κολύμβησης* ΕΕ L 31/ 5.2.1976, η οποία τροποποιήθηκε τελευταία φορά από τον κανονισμό (ΕΚ) αριθ. 807/2003 και καταργήθηκε με την Οδηγία 2006/7/ΕΕ σχετικά με τη διαχείριση της ποιότητας των υδάτων κολύμβησης και την κατάργηση της οδηγίας.

¹⁰³ Οδηγία 76/464/ΕΟΚ του Συμβουλίου της 4ης Μαΐου 1976, *περί ρυπάνσεως που προκαλείται από ορισμένες επικίνδυνες ουσίες που εκχέονται στο υδάτινο περιβάλλον της Κοινότητας*, ΕΕ L 129/18.5.1976,σ.23, Η εν λόγω Οδηγία καταργείται σταδιακά βάσει του άρθρου 22 παρ.2 & 3 της Οδηγίας Πλαίσιο για τα Ύδατα.

¹⁰⁴ ΕΕ L 334/24.12.1977, σ. 29. Μέρος της εν λόγω Αποφάσεων τροποποιήθηκε με την Απόφαση 84/422/ΕΟΚ, ενώ στη συνέχεια καταργήθηκε με το άρθρο 22 παρ.2 της Οδηγίας – Πλαίσιο για τα Ύδατα

- Η Οδηγία 78/659/ΕΟΚ για την ποιότητα των γλυκών υδάτων όπου διαβιούν ψάρια¹⁰⁵.
- Η Οδηγία 79/869/ΕΟΚ για τις μεθόδους μέτρησης και τη συχνότητα των δειγματοληψιών και της αναλύσεως των επιφανειακών υδάτων τα οποία προορίζονται για την παραγωγή ποσίου ύδατος¹⁰⁶
- Η Οδηγία 79/923/ΕΟΚ για την απαιτούμενη ποιότητα των υδάτων για τα οστρακοειδή¹⁰⁷.
- Η Οδηγία 80/68/ΕΟΚ για την προστασία των υπόγειων υδάτων¹⁰⁸ από ρύπανση προερχόμενη από επικίνδυνες ουσίες¹⁰⁹.
- Η Οδηγία 80/778/ΕΟΚ για την ποιότητα του πόσιμου ύδατος¹¹⁰.

Εντός του πρώτου νομοθετικού κύκλου για τα ύδατα, κατατάσσονται και οι Οδηγίες σχετικά με διάφορες κατηγορίες ουσιών και χημικών στοιχείων που απορρίπτονται στα υδάτινα συστήματα (Ρυθμιστική προσέγγιση/ Regulatory Approach). Ενδεικτικά αναφέρονται: η Οδηγία 82/176/ΕΟΚ για τις οριακές τιμές και τους ποιοτικούς στόχους των απορρίψεων υδραργύρου από το βιομηχανικό τομέα της ηλεκτρόλυσης των χλωριούχων αλάτων αλκαλίων, η Οδηγία 83/513/ΕΟΚ για τις οριακές τιμές και τους ποιοτικούς στόχους για τις απορρίψεις του καδμίου καθώς και η Οδηγία 84/491/ΕΟΚ για τις οριακές τιμές και τους ποιοτικούς στόχους για τις απορρίψεις του εξαχλωροκυκλοεξανίου

Στη συνέχεια ακολούθησε χρονικά ο δεύτερος νομοθετικός κύκλος (1988-2000)¹¹¹, κατά τη διάρκεια του οποίου η Κοινότητα ακολούθησε μια πιο εξειδικευτική προσέγγιση και προέβη στο καθορισμό των ανώτατων επιτρεπόμενων ποσοτήτων ρύπων που μπορούν να ελευθερωθούν από συγκεκριμένες

¹⁰⁵ Οδηγία 78/659/ΕΟΚ του Συμβουλίου της 18^{ης} Ιουλίου 1978, *περί της ποιότητας των γλυκών νερών που έχουν ανάγκη προστασίας ή βελτιώσεως για τη διατήρηση της ζωής των ιχθύων*, ΕΕ L/14.8.1978, η οποία τροποποιήθηκε τελευταία φορά με τον Κανονισμό (ΕΚ) αριθ. 807/2003. Η εν λόγω Οδηγία θα καταργηθεί τέλη 2013, σύμφωνα με το άρθρο 22 παρ.2 της Οδηγίας – Πλαίσιο για τα Ύδατα.

¹⁰⁶ Οδηγία 79/869/ΕΟΚ του Συμβουλίου της 9ης Οκτωβρίου 1979 *περί των μεθόδων μετρήσεως και περί της συχνότητας των δειγματοληψιών και της αναλύσεως των επιφανειακών υδάτων τα οποία προορίζονται για την παραγωγή ποσίου ύδατος στα κράτη μέλη*, ΕΕ L 271/29.10.1979, σ. 44, η οποία έχει τροποποιηθεί και στη συνέχεια καταργηθεί με το άρθρο 22 παρ.1 της Οδηγίας Πλαίσιο για τα Ύδατα.

¹⁰⁷ Οδηγία 79/923/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 30ής Οκτωβρίου 1979, *περί της απαιτούμενης ποιότητας των υδάτων για οστρακοειδή*, ΕΕ L 281/10.11.1979, σ.47, η οποία τροποποιήθηκε τελευταία φορά από την Οδηγία 2006/113/ΕΚ.

¹⁰⁸ Σύμφωνα με το Αρθ.1 Παρ.2 στοιχείο α, ως υπόγεια ύδατα ορίζονταν όλα τα ύδατα που βρίσκονται κάτω από την επιφάνεια του εδάφους στη ζώνη κορεσμού, τα οποία είναι σε άμεση επαφή με το έδαφος ή το υπέδαφος.

¹⁰⁹ Οδηγία 80/68/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 17^{ης} Δεκεμβρίου 1979 *περί προστασίας των υπογείων υδάτων από τη ρύπανση που προέρχεται από ορισμένες επικίνδυνες ουσίες*, ΕΕ L 281/10.11.1979 σ.47, η οποία τροποποιήθηκε τελευταία φορά με την οδηγία 91/692/ΕΟΚ. Η εν λόγω Οδηγία θα καταργηθεί τέλη 2013, σύμφωνα με το άρθρο 22 παρ.2 της Οδηγίας – Πλαίσιο για τα Ύδατα.

¹¹⁰ Οδηγία 80/778/ΕΟΚ του Συμβουλίου της 15ης Ιουλίου 1980 *περί της ποιότητας του πόσιμου νερού*, ΕΕ L 289/30.8.1988, η οποία καταργήθηκε με την Οδηγία 98/83/ΕΚ σχετικά με την ποιότητα των νερών που προορίζονται για την ανθρώπινη κατανάλωση

¹¹¹ Ο δεύτερος νομοθετικός κύκλος συνέπεσε με το 4^ο και 5^ο Κοινοτικό Πρόγραμμα Δράσης για το Περιβάλλον και παράλληλα ξεκίνησε λίγο μετά τη θέση σε ισχύ της Ενιαίας Ευρωπαϊκής Πράξης (ΕΕΠ), η οποία διευρύνει τις Κοινοτικές αρμοδιότητες στους τομείς της έρευνας και της ανάπτυξης, του περιβάλλοντος και της κοινής εξωτερικής πολιτικής.

δραστηριότητες στο περιβάλλον καθώς και τον καθορισμό συγκεκριμένων τεχνικών προδιαγραφών με βάση τις σύγχρονες φιλοπεριβαλλοντικές και αντιρρυπαντικές τεχνολογίες.¹¹² Ενδεικτικά, αναφέρονται η Οδηγία 91/271/ΕΟΚ για την επεξεργασία και διάθεση αστικών λυμάτων η οποία τροποποιήθηκε με την Οδηγία 98/15/ΕΕ, η Οδηγία 91/676/ΕΟΚ για την προστασία των υδάτων από τη νιτρορύπανση γεωργικής προέλευσης, άρθρα της οποίας τροποποιήθηκαν με μεταγενέστερους Κανονισμούς, η Οδηγία 96/61/ΕΟΚ¹¹³ για την ολοκληρωμένη πρόληψη και έλεγχο της ρύπανσης, η οποία τροποποιήθηκε με μεταγενέστερες Οδηγίες¹¹⁴. Ταυτόχρονα, με τις νέες νομοθετικές πρωτοβουλίες, τη συγκεκριμένη χρονική περίοδο, η Κοινότητα προέβη στην αναθεώρηση Οδηγιών του πρώτου νομοθετικού κύκλου.

Ο τρίτος νομοθετικός κύκλος περιλαμβάνει την Οδηγία 2000/60/ΕΚ¹¹⁵, η οποία συνιστά ορόσημο για την προστασία και ολοκληρωμένη διαχείριση των υδάτινων πόρων καθώς καθορίζει το πλαίσιο κοινοτικής δράσης για τα ύδατα. Στον ίδιο νομοθετικό κύκλο, χρονικά ανήκουν και οι κάτωθι οδηγίες, οι οποίες τροποποίησαν προηγούμενες Οδηγίες, συμπλήρωσαν κενά της Οδηγίας Πλαίσιο, άλλα και επηρεάστηκαν από την εν λόγω Οδηγία¹¹⁶:

- Η Οδηγία 2006/7/ΕΚ για την ποιότητα των υδάτων κολύμβησης.¹¹⁷
- Η νέα Οδηγία 2006/118/ΕΚ για τα υπόγεια ύδατα¹¹⁸.
- Η Οδηγία 2006/11/ΕΚ για τη ρύπανση που προκαλείται από ορισμένες ουσίες που εκχέονται στο υδάτινο περιβάλλον¹¹⁹.
- Η Οδηγία 2007/60/ΕΚ για την αξιολόγηση και τη διαχείριση των κινδύνων πλημμύρας¹²⁰.
- Η Οδηγία 2008/105/ΕΚ σχετικά με πρότυπα ποιότητας περιβάλλοντος στον τομέα της πολιτικής των υδάτων¹²¹.

¹¹² βλ. Καραγεώργου Β., *Η οδηγία Πλαίσιο για το Νερό: Ένας Σημαντικός Σταθμός για το Ευρωπαϊκό Δίκαιο Περιβάλλοντος*, Αύγουστος, 2003, Νόμος και Φύση. Διαθέσιμο στο διαδικτυακό τόπο:

<http://www.nomosphysis.org.gr/articles.php?artid=42&lang=1&catid=1>.

¹¹³ Γνωστή ως Οδηγία IPPC (Integrated Pollution Prevention and Control),

¹¹⁴ Η κωδικοποίηση της Οδηγίας και των τροποποιήσεων της έγινε με την οδηγία 2008/1/ΕΚ.

¹¹⁵ Οδηγία 2000/60/ΕΚ του Ε.Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 23ης Οκτωβρίου 2000 για τη θέσπιση πλαισίου κοινοτικής δράσης στον τομέα της πολιτικής των υδάτων, ΕΕ L 327/11.12.2000. Διαθέσιμη στο διαδικτυακό τόπο:

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2000:327:0001:0072:EN:PDF>

¹¹⁶ Η παράθεση των Οδηγιών δεν είναι εξαντλητική άλλα ενδεικτική με κριτήριο τη συνάφεια τους με το θεματικό πεδίο της διαχείρισης των υδάτων της 15ης Φεβρουαρίου 2006/76/160/ΕΟΚ

σχετικά με τη διαχείριση της ποιότητας των υδάτων κολύμβησης και την κατάργηση της οδηγίας

¹¹⁷ Οδηγία 2006/7/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 15ης Φεβρουαρίου σχετικά με τη διαχείριση της ποιότητας των υδάτων κολύμβησης και την κατάργηση της οδηγίας 76/160/ΕΟΚ, ΕΕ L 64/4.3.2006.

¹¹⁸ Οδηγία 2006/118/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 12^{ης} Δεκεμβρίου 2006 σχετικά με την Προστασία των Υπόγειων Υδάτων από τη Ρύπανση και την Υποβάθμιση, ΕΕ L 372/27.12.2006

¹¹⁹ Οδηγία 2006/11/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 15ης Φεβρουαρίου 2006 για τη ρύπανση που προκαλείται από ορισμένες επικίνδυνες ουσίες που εκχέονται στο υδάτινο περιβάλλον της Κοινότητας, ΕΕ L 64/4.3.2006.

¹²⁰ Οδηγία 2006/11/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 15ης Φεβρουαρίου 2006 για τη ρύπανση που προκαλείται από ορισμένες επικίνδυνες ουσίες που εκχέονται στο υδάτινο περιβάλλον της Κοινότητας, ΕΕ L 288/6.11.2007.

- Κρίνεται σκόπιμο να αναφερθεί και η νέα Οδηγία – Πλαίσιο 2008/56/ΕΚ¹²² για τη θαλάσσια στρατηγική¹²³.

2.2. Οδηγία Πλαίσιο για τα Ύδατα (ΟΠΥ)

Οδηγία Πλαίσιο για τα Ύδατα (ΟΠΥ): Σκοπός & Αρχές

Βασικό σκοπό της Οδηγίας¹²⁴, σύμφωνα με τις αιτιολογικές σκέψεις και το άρθρο 1, αποτελεί η θέσπιση πλαισίου για την προστασία των εσωτερικών¹²⁵, επιφανειακών¹²⁶, των μεταβατικών¹²⁷, των παράκτιων¹²⁸ και των υπόγειων υδάτων¹²⁹. Όπως διαφαίνεται ήδη από το σκοπό, το πεδίο εφαρμογής της ΟΠΥ διευρύνεται σημαντικά συμπεριλαμβάνοντας όλες τις κατηγορίες των υδάτινων πόρων και

¹²¹ Οδηγία 2008/105/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 16ης Δεκεμβρίου 2008 σχετικά με πρότυπα ποιότητας περιβάλλοντος στον τομέα της πολιτικής των υδάτων, καθώς και σχετικά με την τροποποίηση και τη συνακόλουθη κατάργηση των οδηγιών του Συμβουλίου 82/176/ΕΟΚ, 83/513/ΕΟΚ, 84/156/ΕΟΚ, 84/491/ΕΟΚ και 86/280/ΕΟΚ και την τροποποίηση της οδηγίας 2000/60/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, ΕΕ L 348/24-12-08

¹²² Οδηγία 2008/56/ΕΚ ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 17ης Ιουνίου 2008 περί πλαισίου κοινοτικής δράσης στο πεδίο της πολιτικής για το θαλάσσιο περιβάλλον, ΕΕ L 164/25.6.2008.

¹²³ Στο πλαίσιο της κοινοτικής πολιτικής για την προστασία των θαλάσσιων υδάτων, η ίδια η Κοινότητα και τα κράτη μέλη της είναι συμβαλλόμενα μέρη σε διάφορες διεθνείς συμφωνίες που περιέχουν σημαντικές υποχρεώσεις για την προστασία των θαλάσσιων υδάτων από τη ρύπανση. Ενδεικτικά αναφέρονται: η Σύμβαση για την Προστασία του Θαλάσσιου Περιβάλλοντος στην Περιοχή της Βαλτικής Θάλασσας, που υπεγράφη στο Ελσίνκι στις 9 Απριλίου 1992 και εγκρίθηκε με την απόφαση 94/157/ΕΚ του Συμβουλίου, η Σύμβαση για την Προστασία του Θαλάσσιου Περιβάλλοντος του Βορειοανατολικού Ατλαντικού, που υπεγράφη στο Παρίσι στις 22 Σεπτεμβρίου 1992 και εγκρίθηκε με την απόφαση 98/249/ΕΚ του Συμβουλίου και η Σύμβαση για την Προστασία της Μεσογείου Θαλάσσης από τη ρύπανση, που υπεγράφη στη Βαρκελώνη στις 16 Φεβρουαρίου 1976 και εγκρίθηκε με την απόφαση 77/585/ΕΟΚ του Συμβουλίου

¹²⁴ Για το κείμενο της Οδηγίας βλ. Παράρτημα 6.

¹²⁵ Σύμφωνα με το άρθρο 2 της ΟΠΥ, ως εσωτερικά ύδατα χαρακτηρίζονται το σύνολο των στάσιμων ή των ρεόντων επιφανειακών υδάτων και όλα τα υπόγεια ύδατα που βρίσκονται προς την πλευρά της ξηράς σε σχέση με τη γραμμή βάσης από την οποία μετράται το εύρος των χωρικών υδάτων.

¹²⁶ Σύμφωνα με το άρθρο 2 της ΟΠΥ, ως επιφανειακά ύδατα ορίζονται τα εσωτερικά ύδατα, εκτός των υπόγειων υδάτων· τα μεταβατικά και τα παράκτια ύδατα, εκτός εάν πρόκειται για τη χημική τους κατάσταση, οπότε περιλαμβάνουν και τα χωρικά ύδατα. Στην κατηγορία των επιφανειακών υδάτων κατατάσσονται τα ποτάμια, οι λίμνες τα τεχνητά υδάτινα συστήματα και τα ιδιαιτέρως τροποποιημένα υδάτινα συστήματα.

¹²⁷ Σύμφωνα με το άρθρο 2 της ΟΠΥ, ως μεταβατικά ύδατα ορίζονται συστήματα επιφανειακών υδάτων πλησίον του στομίου ποταμών τα οποία είναι εν μέρει αλμυρά λόγω της γειτνιάσής τους με παράκτια ύδατα αλλά τα οποία επηρεάζονται ουσιαστικά από ρεύματα γλυκού νερού (πχ δέλτα, εκβολές ποταμών)

¹²⁸ Σύμφωνα με το άρθρο 2 της ΟΠΥ, ως παράκτια ύδατα ορίζονται τα επιφανειακά ύδατα που βρίσκονται στην πλευρά της ξηράς μιας γραμμής, κάθε σημείο της οποίας βρίσκεται σε απόσταση ενός ναυτικού μιλίου προς τη θάλασσα από το πλησιέστερο σημείο της γραμμής βάσης από την οποία μετράται το εύρος των χωρικών υδάτων και τα οποία, κατά περίπτωση, εκτείνονται μέχρι του απώτερου ορίου των μεταβατικών υδάτων

¹²⁹ Σύμφωνα με το άρθρο 2 της ΟΠΥ, ως υπόγεια ύδατα οριοθετείται εννοιολογικά το σύνολο των υδάτων που βρίσκονται κάτω από την επιφάνεια του εδάφους στη ζώνη κορεσμού και σε άμεση επαφή με το έδαφος ή το υπέδαφος.

καταδεικνύοντας έτσι την προσπάθεια για υπέρβαση του αποσπασματικού ρυθμιστικού χαρακτήρα των προηγούμενων Κοινοτικών νομοθετημάτων.

Για την επίτευξη του ανωτέρω σκοπού, επιμέρους στόχοι της ΟΠΥ αποτελούν:

- η προστασία, η βελτίωση και η αποτροπή της επιδείνωσης της κατάστασης των υδάτινων οικοσυστημάτων και των συνδεδεμένων με αυτά χερσαίων οικοσυστημάτων.
- η μακροπρόθεσμη προστασία των διαθέσιμων υδάτινων πόρων σύμφωνα με την αρχή της αειφορίας.
- ο περιορισμός των απορρίψεων, εκπομπών και η εξάλειψη των επικίνδυνων ουσιών προτεραιότητας στα υδάτινα οικοσυστήματα
- η επίτευξη της καλής κατάστασης των υπόγειων και επιφανειακών υδάτων τόσο από οικολογική όσο και από χημική άποψη.
- η συμβολή στο μετριασμό ορισμένων επιπτώσεων της κλιματικής αλλαγής όπως οι πλημμύρες και η ξηρασία
- η εξασφάλιση επαρκούς παροχής επιφανειακού και υπόγειου νερού καλής ποιότητας που απαιτείται για τη βιώσιμη, ισόρροπη και δίκαιη χρήση ύδατος,
- η απλοποίηση της νομοθεσίας για την προστασία των υδάτων

Το κείμενο της Οδηγίας διέπεται, εμπνέεται και συνδυάζει με το βέλτιστο τρόπο, αποδεικνύοντας τη συνεκτική, πλαισιακή και ολιστική οικοσυστημική της προσέγγιση:

- τις βασικές γενικές αρχές του διεθνούς περιβαλλοντικού δικαίου, όπως η αρχή της προφύλαξης, η αρχή της επανόρθωσης των καταστροφών του περιβάλλοντος, κατά προτεραιότητα, στην πηγή, η αρχή «ο ρυπαίνων πληρώνει», η αρχή της πληροφόρησης και συμμετοχής του κοινού, η αρχή της αειφορίας και της βιώσιμης ανάπτυξης,
- με τις αρχές του διεθνούς δικαίου υδάτων όπως η αρχή της μη πρόκλησης βλάβης, η αρχή της ισόνομης και εύλογης χρήσης των υδάτινων πόρων, η αρχή της Κοινότητας των συμφερόντων
- και με τις βασικές αρχές του Κοινοτικού δικαίου, όπως η αρχή της αναλογικότητας¹³⁰, η αρχή της επικουρικότητας¹³¹ και η αρχή της ενσωμάτωσης της περιβαλλοντικής προστασίας σε άλλες πολιτικές (πχ γεωργία, μεταφορές, ενέργεια).

¹³⁰ Βάσει της αρχής αυτής, το περιεχόμενο και η μορφή των ενεργειών της Ένωσης δεν υπερβαίνουν το μέτρο που είναι αναγκαίο για την επίτευξη των στόχων του Συντάγματος. Βλ. http://europa.eu/scadplus/constitution/subsidiarity_el.htm

¹³¹ Η επικουρικότητα είναι μια αρχή που ρυθμίζει την άσκηση των αρμοδιοτήτων. Σύμφωνα με την αρχή αυτή, η Ένωση μπορεί να παρέμβει σε τομείς οι οποίοι δεν εμπίπτουν στην αποκλειστική της αρμοδιότητα μόνον εάν και στο βαθμό που οι στόχοι της προβλεπόμενης δράσης είναι αδύνατο να επιτευχθούν επαρκώς από τα κράτη μέλη και δύνανται συνεπώς, λόγω των διαστάσεων ή των αποτελεσμάτων της προβλεπόμενης δράσης, να επιτευχθούν καλύτερα σε επίπεδο Ένωσης. Ο.π

Οδηγία Πλαίσιο για τα Ύδατα (ΟΠΥ): Δομολειτουργικό & Διαχειριστικό Καθεστώς

Η Οδηγία Πλαίσιο για τα Ύδατα αποτελείται από 26 άρθρα και 11 παραρτήματα, μέσω των οποίων προσδιορίζονται μια σειρά από απαραίτητες ενέργειες που θα πρέπει να υλοποιηθούν εντός προκαθορισμένων προθεσμιών προκειμένου να επιτευχθούν οι ποιοτικοί, ποσοτικοί και οικολογικοί στόχοι για την προστασία των υδάτινων οικοσυστημάτων και την καλή κατάσταση όλων των υδατικών πόρων.

Κεντρική λειτουργική και διαχειριστική έννοια της Οδηγίας, αποτελεί η **λεκάνη απορροής ποταμού** (river basin), η οποία σύμφωνα με το άρθρο 2 της ΟΠΥ *συνιστά εδαφική έκταση από την οποία συγκεντρώνεται το σύνολο της απορροής μέσω διαδοχικών ρευμάτων, ποταμών, και πιθανών λιμνών και παροχέυεται στη θάλασσα με ενιαίο στόμιο ποταμού, εκβολές, ή δέλτα*¹³². Ειδικότερα, σύμφωνα με το άρθρο 3 της ΟΠΥ, τα κράτη-μέλη πρέπει να προσδιορίσουν τις επιμέρους λεκάνες απορροής ποταμού (υδατικά διαμερίσματα) στην επικράτεια τους και να τις υπάγουν σε επιμέρους περιοχές λεκάνης απορροής ποταμού, οι οποίες αποτελούν τις βασικές μονάδες διαχείρισης των υδάτινων πόρων.¹³³

Σε περίπτωση που μια λεκάνη απορροής ανήκει στην επικράτεια περισσότερων του ενός κρατών - μελών, τότε είναι απαραίτητη η υπαγωγή της¹³⁴ σε μια «διεθνή περιοχή λεκάνης απορροής ποταμού»¹³⁵. Επίσης, όταν μια περιοχή λεκάνης απορροής ποταμού εκτείνεται στην επικράτεια μη κρατών μελών της ΕΕ¹³⁶, τότε τα ενδιαφερόμενα μέλη μπορούν να προβούν σε διασυνοριακό συντονισμό¹³⁷, ο οποίος είναι προαιρετικός αλλά συνιστώμενος¹³⁸.

¹³² Μια λεκάνη απορροής ποταμού καλύπτει ολόκληρο το ποτάμιο σύστημα, από τις πηγές των μικρών παραποτάμων μέχρι τις εκβολές συμπεριλαμβανομένων των υπόγειων υδάτων.

¹³³ Σύμφωνα με το άρθρο 2, ως περιοχή λεκάνης απορροής ποταμού, *ορίζεται η θάλασσα και χερσαία έκταση που αποτελείται από μια ή περισσότερες γειτονικές λεκάνες απορροής ποταμού με τα συναφή υπόγεια και παράκτια ύδατα, και η οποία προσδιορίζεται ως η βασική μονάδα διαχείρισης λεκανών απορροής ποταμού.*

¹³⁴ Μετά από αίτημα των κρατών μελών, η Επιτροπή ενεργεί για να διευκολύνει την υπαγωγή σε διεθνή περιοχή λεκάνης απορροής ποταμού. Άρθρο 3 παρ.3 ΟΠΥ.

¹³⁵ Χαρακτηριστικό παράδειγμα διεθνούς λεκάνης απορροής ποταμού που εκτείνεται και πέρα από τα όρια της ΕΕ, αποτελεί ο Δούναβης, ενώ άλλα διασυνοριακά ποταμιά για τα οποία έχουν συναφθεί διμερείς ή πολυμερείς συμφωνίες και έχουν εγκαθιδρυθεί επιτροπές διαχείρισης, αποτελούν ο Έλβας (Elbe), ο Μόζας (Maas), ο Οντερ (Oder), ο Ρήνος και ο Σκάλδης (Escarot).

¹³⁶ Επισημαίνεται ότι με βάση την Οδηγία στην ΕΕ έχουν προσδιοριστεί 110 περιοχές λεκάνης απορροής ποταμού, εκ των οποίων οι 40 είναι διασυνοριακές και διεθνείς.

¹³⁷ Άρθρο 3 παρ.5 ΟΠΥ

¹³⁸ Στη συνέχεια εκδόθηκε η Απόφαση του Συμβουλίου της 27^{ης} Ιουνίου 2006, σύμφωνα με την οποία η Επιτροπή εκπροσωπώντας την ΕΕ, θα συμμετέχει σε διαπραγματεύσεις που στοχεύουν στη συνολολόγηση συμφωνιών για τις διεθνείς περιοχές λεκάνης απορροής ποταμού μεταξύ κρατών μελών και τρίτων κρατών. Council Decision of 26 June 2006 "on the participation of the EC in negotiations aiming at the conclusion of international river basin agreements to improve cooperation in European river basins shared between certain Member States and Third Countries", σελ. 26 http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/envir/90281.pdf. Χαρακτηριστικό

Ταυτοχρόνως τα κράτη έχουν την υποχρέωση να προβούν **στις κατάλληλες διοικητικές ρυθμίσεις**¹³⁹, συμπεριλαμβανομένου του προσδιορισμού κατάλληλης αρχής, για την εφαρμογή των διατάξεων της ΟΠΥ σε κάθε περιοχή λεκάνης απορροής ποταμού στο έδαφος τους¹⁴⁰. Μέσω της διάταξης αυτής καθιερώνεται για τα κράτη μέλη σύστημα Υδρο-διαχειριστικής διοικητικής διαίρεσης με βάση κριτήρια υδρολογικά, γεωλογικά, κλιματολογικά και όχι πολιτικά και διοικητικά κριτήρια.

Τα κράτη – μέλη οφείλουν, για κάθε περιοχή λεκάνης απορροής ποταμού που ανήκει εξ ολοκλήρου στην επικράτεια τους, ή για κάθε τμήμα διεθνούς περιοχής λεκάνης απορροής ποταμού το οποίο βρίσκεται στο έδαφος τους **να διενεργούν αναλύσεις** των φυσικοχημικών, γεωυδρολογικών κ.λπ. χαρακτηριστικών τους, να προβαίνουν σε επισκόπηση των επιπτώσεων των ανθρωπογενών δραστηριοτήτων στην κατάσταση των υδάτων και να αναλύουν με οικονομικούς όρους τη χρήση του ύδατος¹⁴¹. Λαμβάνοντας υπόψη τις αναλύσεις αυτές, τα κράτη- μέλη μεριμνούν για τη **θέσπιση προγράμματος μέτρων**¹⁴² ανά περιοχή λεκάνης απορροής ποταμού¹⁴³.

Για να καταστούν λειτουργικά τα προαναφερόμενα προγράμματα μέτρων και να επιτευχθεί μέχρι το 2015 η καλή οικολογική¹⁴⁴ και χημική κατάσταση¹⁴⁵ των επιφανειακών¹⁴⁶ υδάτων και η καλή ποσοτική¹⁴⁷ και χημική κατάσταση¹⁴⁸ των

παράδειγμα τέτοιας συμφωνίας αποτελεί η Τετραμερής Συμφωνία για τις Πρέσπες μεταξύ Ελλάδας, Αλβανίας, πΓΔΜ και ΕΕ (βλ. Μέρος II)

¹³⁹ Αρχικά είχε επιλεγεί η χρήση του όρου «διοικητικές δομές», αλλά λόγω αντίδρασης της Γερμανίας υπερίσχυσε ο ευρύτερος όρος «διοικητικές ρυθμίσεις». Επισημαίνεται ότι λόγω της Ομοσπονδιακής συγκρότησης της Γερμανίας δε θα μπορούσε να δημιουργηθεί μια διοικητική δομή για κάθε περιοχή λεκάνης απορροής ποταμού. Έτσι ο κοινοτικός νομοθέτης, με τη χρήση του όρου «διοικητικές ρυθμίσεις» παρέχει τη δυνατότητα επιλογής στα κράτη μέλη σχετικά με το αν η διαχείριση κάθε λεκάνης απορροής θα γίνεται από μια κεντρική υπηρεσία ή μέσω συντονισμού υφιστάμενων υπηρεσιών.

¹⁴⁰ Άρθρο 2 παρ.2 ΟΠΥ

¹⁴¹ Άρθρο 5 παρ.1-2. Οι παραπάνω αναλύσεις πρέπει να γίνονται με βάσει τις τεχνικές προδιαγραφές των παραρτημάτων I & II της ΟΠΥ.

¹⁴² Περιλαμβάνουν βασικά μέτρα (μέτρα που απαιτούνται σύμφωνα με κοινοτικές οδηγίες) και συμπληρωματικά (πχ διοικητικά, νομοθετικά, οικονομικά ή φορολογικά μέτρα, έργα αποκατάστασης) όπως αυτά περιγράφονται στο άρθρο 11 παρ. 3 και 4 αντίστοιχα καθώς και το παράρτημα VI. Τα προγράμματα μέτρων έπρεπε να καταρτιστούν το αργότερο 9 χρόνια μετά την ημερομηνία έναρξης ισχύος της ΟΠΥ και να 'ναι έτοιμα για εφαρμογή το αργότερο 12 έτη μετά την ημερομηνία αυτή.

¹⁴³ Παρόλο που δεν αναφέρεται ρητά, η εφαρμογή των προγραμμάτων μέτρων είναι δεσμευτική και η μη ολοκληρωμένη κατάρτιση ή πλημμελής εφαρμογή τους μπορεί να αποτελέσει αντικείμενο δικαστικού ελέγχου. Βλ. Καραγέωργου, 2003.

¹⁴⁴ Για τον καθορισμό της οικολογικής κατάστασης, λαμβάνονται υπόψη η αφθονία της υδάτινης χλωρίδας και ιχθυικής πανίδας, η ύπαρξη θρεπτικών συστατικών, το ποσοστό αλατότητας, η θερμοκρασία, η ρύπανση από χημικούς ρύπους σε συνδυασμό με μορφολογικά χαρακτηριστικά όπως η ροή του νερού, η σύσταση του πυθμένα, το βάθος κ.α.

¹⁴⁵ Ως «Καλή Χημική Κατάσταση» νοείται η χημική κατάσταση που απαιτείται για την επίτευξη των περιβαλλοντικών στόχων για τα επιφανειακά ύδατα, δηλαδή η χημική κατάσταση που έχει επιτύχει ένα σύστημα επιφανειακών υδάτων στο οποίο οι συγκεντρώσεις ρύπων δεν υπερβαίνουν τα πρότυπα περιβαλλοντικής ποιότητας τα οποία ορίζονται στο παράρτημα IX. Για την αξιολόγηση της καλής χημικής κατάστασης η Οδηγία στηρίζεται και σε άλλα κοινοτικά νομοθετήματα, όπως ο Κανονισμός Reach για τις χημικές ουσίες και η οδηγία IPPC.

¹⁴⁶ Το σχήμα κατάταξης της Οδηγίας για την οικολογική κατάσταση των επιφανειακών υδάτων περιλαμβάνει πέντε βαθμίδες: υψηλή, καλή, μέτρια, ελλιπής και κακή. Υψηλή οικολογική κατάσταση χαρακτηρίζεται η κατάσταση όπου οι πιέσεις από ανθρωπογενείς παράγοντες είναι μηδενικές ή πολύ χαμηλές.

υπόγειων υδάτων, πρέπει να πληρούνται¹⁴⁹ μια σειρά από **περιβαλλοντικούς στόχους**¹⁵⁰. Οι στόχοι αυτοί δεν αποτελούν κατευθυντήριες γραμμές άλλα έχουν νομική δεσμευτικότητα για τα κράτη – μέλη¹⁵¹.

Τα κράτη – μέλη έχουν την υποχρέωση να εξασφαλίζουν τη δημιουργία **μητρώου** ή μητρώων όλων των περιοχών εντός μιας περιοχής λεκάνης απορροής ποταμού που έχουν χαρακτηριστεί ως **χρήζουσας ειδικής προστασίας** βάσει των ειδικών διατάξεων της περιβαλλοντικής κοινοτικής νομοθεσίας.¹⁵²

Για τη διασφάλιση των ποσοτικών και ποιοτικών στόχων της Οδηγίας, τα κράτη οφείλουν να **προσδιορίζουν όλα τα υδάτινα συστήματα** που χρησιμοποιούνται ή θα χρησιμοποιηθούν μελλοντικά **για την υδροληψία** με σκοπό την ανθρώπινη κατανάλωση (όταν εξυπηρετούν πάνω από 50 άτομα ή παρέχουν κατά μέσο όρο πάνω από 10 m³ ημερησίως)¹⁵³.

Μια άλλη υποχρέωση των κρατών – μελών είναι η **κατάρτιση προγραμμάτων για την παρακολούθηση** των επιφανειακών και υπόγειων υδάτων καθώς και των προστατευόμενων περιοχών¹⁵⁴ για κάθε περιοχή λεκάνης απορροής ποταμού.

Σύμφωνα με την αιτιολογική σκέψη 1 της Οδηγίας το νερό δεν αποτελεί εμπορικό προϊόν άλλα κληρονομιά της ανθρωπότητας, για το λόγο αυτό τα κράτη – μέλη οφείλουν, λαμβάνοντας υπόψη την αρχή της ανάκτησης του κόστους των υπηρεσιών ύδατος¹⁵⁵, να εξασφαλίζουν ότι **οι πολιτικές τιμολόγηση** των υδάτων παρέχουν κίνητρα για την ορθολογική χρήση τους, ενώ παράλληλα οι διάφορες χρήσεις ύδατος (βιομηχανία, γεωργία κ.α) συμβάλλουν στην ανάκτηση του κόστους των υπηρεσιών ύδατος, βάσει της οικονομικής ανάλυσης που διενεργείται και της αρχής «ο ρυπαίνων πληρώνει».¹⁵⁶ Το άρθρο αυτό θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ιδιαίτερα καινοτόμο καθώς παρέχει στα κράτη μέλη το οικονομικό εργαλείο (κοστολόγηση και επιβολή περιβαλλοντικού τέλους) για τη διαφύλαξη των υδάτινων πόρων.

Η σημαντικότερη υποχρέωση των κρατών μελών, σύμφωνα με το διαχειριστικό σύστημα που καθιερώνει η ΟΠΥ, μέρος της οποίας αποτελούν και οι

¹⁴⁷ Η αξιολόγηση της ποσοτικής κατάστασης των υπόγειων υδάτων εξαρτάται από τη στάθμη τους, η οποία φανερώνει αν ο διαθέσιμος υπόγειος υδάτινος πόρος θα εξαντληθεί με βάση το μακροπρόθεσμο ετήσιο μέσο όρο άντλησης (πίνακας 2.1.2, παράρτημα V).

¹⁴⁸ Η καλή χημική κατάσταση των υπόγειων ρύπων προσδιορίζεται με βάση γενικά στοιχεία που περιλαμβάνονται στον πίνακα 2.3.2 του παραρτήματος V καθώς και την αγωγιμότητα.

¹⁴⁹ Επισημαίνεται ότι στο άρθρο 4, για συγκεκριμένους λόγους προβλέπονται χρονικές αποκλίσεις και εξαιρέσεις από την τήρηση των περιβαλλοντικών στόχων.

¹⁵⁰ Άρθρο 4.

¹⁵¹ Ο.π Καραγεώργου, 2003.

¹⁵² Άρθρο 6 παρ. 1-3 της ΟΠΥ. Επίσης, στο Παράρτημα IV περιγράφονται οι τύποι προστατευόμενων περιοχών που πρέπει να καταγραφούν στο μητρώο.

¹⁵³ Άρθρο 7, παρ.1.

¹⁵⁴ Άρθρο 8, παρ.1-3.

¹⁵⁵ Σύμφωνα με το άρθρο 2 ως «Υπηρεσίες Ύδατος» νοούνται όλες οι υπηρεσίες οι οποίες παρέχουν για τα νοικοκυριά, τις δημόσιες υπηρεσίες ή για οποιαδήποτε οικονομική δραστηριότητα: (α) άντληση, κατακράτηση, αποθήκευση, επεξεργασία και διανομή επιφανειακών ή υπόγειων υδάτων, (β) εγκαταστάσεις συλλογής και επεξεργασίας λυμάτων, οι οποίες στη συνέχεια πραγματοποιούν απορρίψεις σε επιφανειακά ύδατα,

¹⁵⁶ Άρθρο 9, παρ.1.

προαναφερόμενες υποχρεώσεις (πχ πρόγραμμα μέτρων κ.α) είναι η **κατάρτιση σχεδίων διαχείρισης των λεκανών απορροής ποταμού** (υποχρεωτική σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο¹⁵⁷ και προαιρετική όταν η λεκάνη απορροής εκτείνεται πέρα από τα εδαφικά όρια των Κρατών – Μελών της ΕΕ)¹⁵⁸. Στο παράρτημα VII της ΟΠΥ περιγράφονται αναλυτικά οι πληροφορίες που πρέπει να περιέχονται στο σχέδιο διαχείρισης.

Σε περίπτωση διεθνούς λεκάνης απορροής ποταμού που υπερβαίνει τα όρια της Κοινότητας, τα κράτη – μέλη προσπαθούν να καταρτίσουν και να συν-διαχειριστούν με τα τρίτα κράτη ενιαίο σχέδιο διαχείρισης για όλη τη λεκάνη απορροής ποταμού. Αν κάτι τέτοιο δεν είναι εφικτό λόγω γεωπολιτικών ή άλλων παραγόντων, τότε το κράτος μέλος έχει την υποχρέωση να καταρτίσει σχέδιο διαχείρισης μόνο για το τμήμα της διεθνούς λεκάνης απορροής που βρίσκεται στην επικράτεια του.

Σημαντική προϋπόθεση για την για την επιτυχή κατάρτιση των σχεδίων διαχείρισης, αποτελεί η παθητική και ενεργητική¹⁵⁹ **πληροφόρηση** του κοινού (συμπεριλαμβανομένων των χρηστών) καθώς και η **συμμετοχή** του στο στάδιο διαβούλευσης.

Η **λογοδοτική ευθύνη** των κρατών μερών, καθιερώνεται με το άρθρο 15 σύμφωνα με το οποία τα κράτη- μέλη οφείλουν:

1. να διαβιβάσουν αντίγραφα των σχεδίων διαχείρισης στην Επιτροπή ή σε οποιοδήποτε ενδιαφερόμενο κράτος – μέλος εντός 3 μηνών από τη δημοσίευση τους,
2. να υποβάλλουν συνοπτικές εκθέσεις σχετικά με τις αναλύσεις του άρθρου 5 και τα προγράμματα παρακολούθησης του άρθρου 8,
3. να υποβάλλουν ενδιάμεση έκθεση εντός τριών ετών από τη δημοσίευση ή επικαιροποίηση των σχεδίων διαχείρισης, σχετικά με την επιτευχθείσα πρόοδο.

Η Επιτροπή με τη σειρά της οφείλει να:

1. δημοσιεύει έκθεση¹⁶⁰ σχετικά με την εφαρμογή της Οδηγίας, το αργότερο 12 έτη μετά την έναρξη ισχύος της ΟΠΥ και στη συνέχεια ανα εξαετία, και να την υποβάλει στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και Συμβούλιο,¹⁶¹

¹⁵⁷ Σύμφωνα με την Οδηγία, τα σχέδια διαχείρισης πρέπει να δημοσιευτούν το αργότερα 9 έτη από την ημερομηνία έναρξης ισχύος της Οδηγίας, και αναθεωρούνται και ενημερώνονται το αργότερο 15 έτη μετά την ημερομηνία έναρξης της Οδηγίας και στη συνέχεια ανά εξαετία (άρθρο 13, παρ6-7).

¹⁵⁸ Άρθρο 13, παρ. 1-7 ΟΠΥ.

¹⁵⁹ Σύμφωνα με το ίδιο άρθρο, τα κράτη μέλη υποχρεούνται κατόπιν αιτήσεως ενδιαφερόμενου να επιτρέπουν πρόσβαση σε έγγραφα και πληροφορίες που χρησιμοποιήθηκαν για την εκπόνηση του προσχεδίου διαχείρισης.

¹⁶⁰ Μέχρι σήμερα έχουν δημοσιευτεί τρεις εκθέσεις από την Επιτροπή. Η πρώτη έκθεση δημοσιεύτηκε το 2007 και περιείχε πληροφορίες σχετικά με την ενσωμάτωση της Οδηγίας από τα κράτη - μέλη, τον καθορισμό διοικητικών ρυθμίσεων και την οικονομική και περιβαλλοντική ανάλυση των περιοχών λεκανών απορροής ποταμών. Η δεύτερη έκθεση δημοσιεύτηκε το 2009 και αξιολογούσε την πρόοδο όσον αφορά την καθιέρωση προγραμμάτων παρακολούθησης για τα επιφανειακά και υπόγεια ύδατα. Η τρίτη έκθεση δημοσιεύτηκε το 2012, και αφορούσε τη συνολική αξιολόγηση της εφαρμογής της Οδηγίας και της επιτευχθείσας πρόοδου. Οι προαναφερόμενες εκθέσεις διατίθενται ηλεκτρονικά στο: http://ec.europa.eu/environment/water/water-framework/implrep2007/index_en.htm#first

¹⁶¹ Άρθρο 18, παρ.1.

2. δημοσιεύει έκθεση σχετικά με την πρόοδο υλοποίησης, η οποία θα βασίζεται στις συνοπτικές εκθέσεις που υποβάλλουν τα κράτη μέλη και την υποβάλλει στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και τα κράτη μέλη,
3. δημοσιεύει ενδιάμεση έκθεση στην οποία αναφέρεται η πρόοδος υλοποίησης που έχει επιτευχθεί, βάσει των ενδιάμεσων εκθέσεων των κρατών. Και αυτή η έκθεση υποβάλλεται στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο.

Περά από την υποχρέωση των θεσμικών οργάνων της ΕΕ για την ολοκλήρωση εκθέσεων, σημαντικό εργαλείο για την επίτευξη των στόχων της ΟΠΥ και τη διασφάλιση ομοιογενούς προστασίας εντός της ΕΕ, αποτελεί η αρμοδιότητα του Συμβουλίου και του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου να **θεσπίζουν ειδικά μέτρα¹⁶² κατά της ρύπανσης** των υδάτων από μεμονωμένους ρύπους ή ομάδες ρύπων που αποτελούν σημαντικό κίνδυνο για το υδάτινο περιβάλλον.

Επίσης, άλλη αρμοδιότητα/υποχρέωση της Επιτροπής αποτελεί η υποχρέωση της να απαντά σε αναφορές ή συστάσεις κρατών μέλους που αντιμετωπίζει προβλήματα στη διαχείριση των υδάτων του που δεν είναι δυνατόν να επιλυθούν από το ίδιο το κράτος μέλος.¹⁶³

Η ΟΠΥ παρέχει την αρμοδιότητα για καθορισμό των **κυρώσεων** λόγω μη εφαρμογής της Οδηγίας στα κράτη – μέλη. Ωστόσο, επισημαίνει στο άρθρο 23, ότι οι κυρώσεις πρέπει να είναι αποτελεσματικές, ανάλογες και αποτρεπτικές.

Σημαντικό ηλεκτρονικό εργαλείο για τη συγκέντρωση πληροφοριών και δεδομένων που σχετίζονται με την ΟΠΥ, αποτελεί το Σύστημα Πληροφοριών για το Νερό στην Ευρώπη (Water Information System for Europe / WISE), το οποίο είναι αποτέλεσμα της συνεργασίας Ευρωπαϊκής Επιτροπής και του Ευρωπαϊκού Οργανισμού Περιβάλλοντος. Το εν λόγω Σύστημα διευκολύνει τις διαβουλεύσεις και παρέχει ένα διαφανές πλαίσιο ενημέρωσης του κοινού.¹⁶⁴

Τέλος, θα πρέπει να αναφερθεί η διασύνδεση της Οδηγίας με τα παγκόσμια και περιφερειακά **Συσχετικά Καθεστώτα**. Ειδικότερα, στην αιτιολογική σκέψη 35 της ΟΠΥ, αναφέρεται ότι η Οδηγία θα συμβάλλει στην εκπλήρωση των υποχρεώσεων της Κοινότητας που απορρέουν από διεθνείς συμβάσεις για την προστασία και τη διαχείριση του ύδατος και κυρίως τη Σύμβαση της UNECE για τα διασυνοριακά υδατορεύματα και τις διεθνείς λίμνες, η οποία εγκρίθηκε με την απόφαση 95/308/Εκ του Συμβουλίου, καθώς και τυχόν επόμενες συμφωνίες σχετικά με την εφαρμογή της.

Συμπερασματικά θα μπορούσε να επισημανθεί ότι το ολοκληρωμένο διαχειριστικό σύστημα που καθιερώνεται με την ΟΠΥ μέσω του προσδιορισμού των λεκανών απορροής και της υποχρέωσης κατάρτισης σχεδίων διαχείρισης, συμβάλλει στην ολιστική οικοσυστημική προστασία των υδάτινων πόρων και σηματοδοτεί την

¹⁶² Τα μέτρα αυτά, στοχεύουν στην προοδευτική μείωση των ρύπων και στην παύση ή σταδιακή εξάλειψη των απορρίψεων & εκπομπών διαρροών για τις επικίνδυνες ουσίες προτεραιότητας. Άρθρο 16 της ΟΠΥ.

¹⁶³ Το άρθρο 12, αφορά και τη διαχείριση των διεθνών λεκανών απορροής, εντός των ορίων της ΕΕ.

¹⁶⁴ Βλ. διαδικτυακό τόπο Συστήματος: <http://water.europa.eu/>

μετάβαση από την διοικητική διαχείριση στη διαχειριστική διακυβέρνηση των υδάτινων πόρων.

2.3. Οδηγία για της Πλημμύρες : Συνοπτική Αναφορά

Λόγω των σημαντικών εξελίξεων και επιπτώσεων της κλιματικής αλλαγής στη διαχείριση των υδάτων, η Οδηγία 2007/60/EK¹⁶⁵ για τις Πλημμύρες¹⁶⁶ εκδόθηκε προκειμένου να συμπληρώσει την Οδηγία 2000/60/EK. Σκοπός της, σύμφωνα με το άρθρο 1, αποτελεί η θέσπιση πλαισίου για την αξιολόγηση και τη διαχείριση των κινδύνων πλημμύρας, με στόχο τη μείωση των αρνητικών συνεπειών στην ανθρώπινη υγεία, το περιβάλλον, την πολιτιστική κληρονομιά και τις οικονομικές δραστηριότητες που συνδέονται με τις πλημμύρες στην Κοινότητα.

Η Οδηγία για τις Πλημμύρες¹⁶⁷ καθορίζει τρία στάδια υλοποίησης της :

1. Μέχρι το τέλος του 2011 τα κράτη - μέλη όφειλαν να προβούν σε **Προκαταρκτική Αξιολόγηση των Κινδύνων Πλημμύρας** για κάθε περιοχή λεκάνης απορροής ποταμού ή τμήματος διεθνούς περιοχής λεκάνης απορροής ποταμού που βρίσκεται στην επικράτειά του κράτους – μέλους¹⁶⁸. Με βάση αυτή την Αξιολόγηση, τα κράτη μέλη οφείλουν να προσδιορίσουν τις περιοχές για τις οποίες συμπεραίνουν ότι υπάρχουν δυνητικοί σοβαροί κίνδυνοι πλημμύρας¹⁶⁹ ή ότι είναι πιθανόν να σημειωθεί πλημμύρα¹⁷⁰.
2. Σε περιοχές, στις οποίες υφίστανται όντως κίνδυνοι για ζημιές από πλημμύρες, τα Κράτη Μέλη οφείλουν να εκπονήσουν, μέχρι το τέλος του 2013, **χάρτες επικινδυνότητας και χάρτες κινδύνων πλημμύρας**¹⁷¹.
3. Μέχρι το τέλος του 2015, τα κράτη οφείλουν να καταρτίσουν **σχέδια διαχείρισης των κινδύνων πλημμύρας**¹⁷² για τις προαναφερόμενες περιοχές. Τα σχέδια διαχείρισης θα περιλαμβάνουν μέτρα για τη μείωση της πιθανότητας πλημμύρας και τον περιορισμό των επιπτώσεων της. Τα σχέδια αυτά θα καλύπτουν όλες τις φάσεις του κύκλου διαχείρισης των κινδύνων πλημμύρας,

¹⁶⁵ Για το κείμενο της Οδηγίας βλ. Παράρτημα 7.

¹⁶⁶ Από το 1990 έως το 2010 έχουν αναφερθεί 259 μείζονα κρούσματα πλημμύρας ποταμών, εκ των οποίων τα 165 μετά το 2000. Έκδοση της Ευρωπαϊκή Επιτροπή, *Οδηγία Πλαίσιο για τα Ύδατα*, Νοέμβριος 2010.

¹⁶⁷ Σύμφωνα με το άρθρο 2 της Οδηγίας, ως «πλημμύρα» νοείται η προσωρινή κάλυψη από νερό εδάφους το οποίο, υπό φυσιολογικές συνθήκες, δεν καλύπτεται από νερό. Αυτό περιλαμβάνει πλημμύρες από ποτάμια, ορεινούς χείμαρρους, εφήμερα ρεύματα της Μεσογείου και πλημμύρες από τη θάλασσα σε παράκτιες περιοχές, δύναται δε να εξαιρεί πλημμύρες από συστήματα αποχέτευσης·

¹⁶⁸ Άρθρο 4, παρ. 1-4.

¹⁶⁹ Σύμφωνα με το άρθρο 2, ως «κίνδυνος πλημμύρας», νοείται ο συνδυασμός της πιθανότητας να λάβει χώρα πλημμύρα και των δυνητικών αρνητικών συνεπειών για την ανθρώπινη υγεία, το περιβάλλον, την πολιτιστική κληρονομιά και τις οικονομικές δραστηριότητες, που συνδέονται μ' αυτή την πλημμύρα

¹⁷⁰ Άρθρο 5, παρ. 1 & 2.

¹⁷¹ Άρθρο 6, παρ.1-7.

¹⁷² Άρθρο 7, παρ.1-5.

αλλά θα εστιάζουν κυρίως στην πρόληψη (πχ πρόληψη ζημιών), την προστασία (πχ αποκατάσταση υγροτόπων) και την ετοιμότητα (ενημέρωση του κοινού) .

Επισημαίνεται ότι τα τρία προαναφερόμενα στάδια θα επαναλαμβάνονται σε εξαετείς κύκλους, ώστε να συμπεριλαμβάνουν μακροπρόθεσμες εξελίξεις. Στις περιπτώσεις των διεθνών λεκανών απορροής ποταμών θα πρέπει να υπάρξει συνεργασία και συντονισμός των ενεργειών για τη βέλτιστη διαχείριση και πρόληψη (πχ εκπόνηση διεθνούς σχεδίου διαχείρισης πλημμυρών).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

ΤΑ ΔΙΑΣΥΝΔΕΟΜΕΝΑ ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΑ ΣΥΜΒΑΤΙΚΑ ΚΑΘΕΣΤΩΤΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΗΣ ΒΙΟΠΟΙΚΙΛΟΤΗΤΑΣ

3.1. Εισαγωγικές Παρατηρήσεις

Στο παρόν υποκεφάλαιο επιχειρείται η ανάδειξη της σχεσιακής αλληλοσύνδεσης της προστασίας και διαχείρισης των υδάτινων πόρων με την προστασία και διαχείριση της βιοποικιλότητας. Η επίτευξη του ανωτέρω σκοπού επιδιώκεται μέσω της παράθεσης των βασικών συμβατικών καθεστώτων που αφορούν τη προστασία και διαχείριση ειδών της χλωρίδας και της πανίδας συμπεριλαμβανομένων αυτών που διαβιούν στην ευρύτερη περιοχή των διασυννοριακών λεκανών απορροής. Επισημαίνεται ότι δεν γίνεται εξαντλητική παράθεση των διεθνών και περιφερειακών συμβατικών καθεστώτων και νομικών εργαλείων καθώς κάτι τέτοιο θα υπερέβαινε τη στοχοθεσία της παρούσας μελέτης, αλλά παραθέτονται τα βασικότερα νομικά εργαλεία που συντελούν άμεσα στην επίτευξη μέρους των συνιστωσών της ολοκληρωμένης διαχείρισης των υδάτινων πόρων.

3.2. Σύμβαση για τους Υγροβιότοπους Διεθνούς Σπουδαιότητας ως Βιότοπους της Άγριας Πανίδας και Χλωρίδας ¹⁷³

Η Σύμβαση για τους Υγροβιότοπους ¹⁷⁴ Διεθνούς Σπουδαιότητας ως Βιότοπους της Άγριας Πανίδας και Χλωρίδας (Convention on Wetlands of International Importance as Wildlife Habitat), γνωστή και ως Σύμβαση Ramsar ή Συμφωνία επί των Διεθνούς ενδιαφέροντος Υγροτόπων υιοθετήθηκε στις 2 Φεβρουαρίου 1971 στην πόλη Ραμσάρ του Ιραν από 18 χώρες, ενώ ετέθη σε ισχύ το Δεκέμβριο του 1975, τέσσερις μήνες μετά την ημερομηνία κατά την οποία συνολικός αριθμός 7 κρατών κατέθεσε έγγραφα επικύρωσης (ratification), αποδοχής (acceptance), έγκρισης (approval) ή προσχώρησης (accession) στον θεματοφύλακα της Σύμβασης, σύμφωνα με το άρθρο 10 παρ.1 της Σύμβασης. Θεματοφύλακας της Σύμβασης είχε οριστεί ο Εκπαιδευτικός, Επιστημονικός και Πολιτιστικός

¹⁷³ Βλ. <http://www.ramsar.org>

¹⁷⁴ Στη παρούσα μελέτη οι λέξεις υγροτοπος και υγροβιότοπος εκλαμβάνονται ως ταυτόσημες.

Οργανισμός των Ηνωμένων Εθνών (UNESCO - United Nations Educational, Scientific, and Cultural Organization), ενώ η 7η χώρα που κύρωσε την Σύμβαση ήταν η Ελλάδα ¹⁷⁵. Μέχρι σήμερα, η σύμβαση απαριθμεί 163 συμβαλλόμενα μέρη (Contracting Parties) ενώ ο αριθμός των περιοχών που περιλαμβάνονται στη λίστα των Υγροβιότοπων Διεθνούς Σημασίας είναι 2048176 με συνολική έκταση 193,810,395 εκτάρια.

Η αρχική Σύμβαση Ραμσάρ περιλάμβανε 12 άρθρα, στη συνέχεια το Δεκέμβριο του 1982 στην έκτακτη Διάσκεψη των Συμβαλλόμενων μερών που πραγματοποιήθηκε στο Παρίσι, υιοθετήθηκε το Πρωτόκολλο τροποποίησης της Σύμβασης, το οποίο ετέθη σε ισχύ το 1986. Με το Πρωτόκολλο προστέθηκε το άρθρο 10β το οποίο καθιέρωνε τη διαδικασία τροποποίησης της Σύμβασης, η οποία δεν προβλέπονταν στην αρχική Σύμβαση. Επίσης, η φράση «σε κάθε περίπτωση διαφωνίας επικρατεί το αγγλικό κείμενο» που εμπεριέχονταν στο άρθρο 12 της αρχικής Σύμβασης αντικαταστάθηκε από τη φράση «όλα τα κείμενα είναι εξίσου αυθεντικά», προκειμένου να διευκολυνθεί η ευρύτερη συμμετοχή στη Σύμβαση.

Επιπρόσθετα, κατά τη διάρκεια έκτακτης Διάσκεψης των Συμβαλλομένων Μερών στη Ρεγγίνα του Καναδά τον Ιούνιο του 1987, αποφασίστηκε η τροποποίηση των άρθρων 6 και 7 της Σύμβασης, η οποία ετέθη σε ισχύ το Μάιο του 1994. Οι τροποποιήσεις δεν επηρέασαν το ουσιαστικό περιεχόμενο της Σύμβασης (βασικές αρχές) άλλα το λειτουργικό μέρος της, προσδίδοντας περισσότερες αρμοδιότητες στη Διάσκεψη των Μερών (COP/Conference of Parties), ρυθμίζοντας θέματα που αφορούν τον προϋπολογισμό κ.α.

Σκοπός της Σύμβασης, όπως αυτός εμπεριέχεται τόσο στο προοίμιο καθώς και στα άρθρα της, αποτελεί η διατήρηση, η ορθολογική χρήση και προστασία των υγροβιότοπων, αναγνωρίζοντας τους ως οικοσυστήματα, τα οποία προσφέρουν πολλαπλά οφέλη όπως η διατήρηση της βιοποικιλότητας, ο περιορισμός της έντασης των πλημμυρικών φαινομένων, ο εμπλουτισμός του υδροφόρου ορίζοντα, ο μετριασμός του θρεπτικού και ρυπαντικού φορτίου. Επιπρόσθετα, η ορθολογική διαχείριση τους μπορεί να συντελέσει στην επιστημονική και οικονομική ανάπτυξη (αλιεία, οικοτουρισμός, κτηνοτροφία κ.α) σε τοπικό, εθνικό και διασυνοριακό επίπεδο ¹⁷⁷.

Στο πρώτο άρθρο εμπεριέχονται οι ορισμοί που αφορούν το πεδίο εφαρμογής της Σύμβασης, συγκεκριμένα ως Υγράτοποι (Wetlands) εκλαμβάνονται «οι φυσικές ή τεχνητές περιοχές αποτελούμενες από έλη (marshes) με ποώδη βλάστηση, από μη αποκλειστικώς ομβροδίαιτα έλη με τυρφώδες υπόστρωμα (fen), από τυρφώδεις περιοχές (peatland) ή από νερό. Οι περιοχές αυτές είναι μονίμως ή προσωρινώς κατακλυζόμενες με νερό το οποίο είναι στάσιμο ή ρέον, γλυκό, υφάλμυρο ή αλμυρό

¹⁷⁵ Οι υπόλοιπες 6 χώρες ήταν η Αυστραλία, η Φινλανδία, η Νορβηγία, η Σουηδία, η Νότια Αφρική και το Ιράν.

¹⁷⁶ Βλ. Ramsar Sites in order of their addition to the Ramsar List of Wetlands of International Importance. Διαθέσιμο στο διαδικτυακό τόπο της Σύμβασης. <http://www.ramsar.org>

¹⁷⁷ Βλ. WWF, η Ελληνική Ορνιθολογική Εταιρεία και η Ελληνική Εταιρεία Περιβάλλοντος και Πολιτισμού., *Ελληνικοί Υγράτοποι Ραμσάρ: Αξιολόγηση Προστασίας και Διαχείριση*, Φεβρουάριος 2009, σελ.7. Διαθέσιμη στο διαδικτυακό τόπο: http://politics.wwf.gr/images/stories/docs/2009_ngo_ramsar_report_gr.pdf

και περιλαμβάνουν επίσης εκείνες που καλύπτονται από θαλάσσιο νερό το βάθος του οποίου κατά την αμπώτιδα δεν υπερβαίνει τα έξι μέτρα» ενώ ως Υδρόβια Πτηνά, χαρακτηρίζονται τα πτηνά η διαβίωση των οποίων εξαρτάται από τους υγρότοπους.

Βασικές μέριμνες¹⁷⁸ των συμβαλλόμενων κρατών αποτελούν:

(1) Η εγγραφή των υγροτόπων Διεθνούς Ενδιαφέροντος στον Κατάλογο Υγροτόπων Διεθνούς Ενδιαφέροντος¹⁷⁹. Επισημαίνεται ότι εγγραφή/καταχώρηση αυτή δεν θίγει τα αποκλειστικά δικαιώματα κυριαρχίας του συμβαλλόμενου μέρους επι του εδάφους στο οποίο βρίσκεται ο υγρότοπος (άρθρο 2, παρ.3), επιπλέον τα συμβαλλόμενα μέρη μπορούν να προβούν σε διαγραφή ή περιορισμό των ορίων ενός υγροτόπου καταχωρημένου στο Κατάλογο για λόγους επείγοντος εθνικού συμφέροντος (urgent national interest)¹⁸⁰ (άρθρο 2 παρ. 5).

(2) Η κατάρτιση και εφαρμογή εθνικών σχεδίων διαχείρισης κατά τρόπο που να ευνοεί τη συντήρηση και ορθολογικής τους χρήση(άρθρο 3) .

(3) Η δημιουργία περιοχών ειδικής προστασίας εντός των υγροτόπων ανεξαρτήτως αν πρόκειται για υγροτόπους που έχουν καταχωρηθεί στον Κατάλογο της Σύμβασης ή για λοιπούς καθώς και η ενθάρρυνση της επιστημονικής έρευνας, η εκπαίδευση προσωπικού και η ανταλλαγή δεδομένων μεταξύ των συμβαλλόμενων μερών, (άρθρο 4).

(4) Η αύξηση των πληθυσμών των υδρόβιων πτηνών των υγροτόπων.

(5) Η ανάπτυξη διεθνών συνεργασιών (ανταλλαγή απόψεων κ.α) για την εφαρμογή της Σύμβασης, ιδιαίτερα όσον αφορά διασυνοριακούς υγρότοπους (άρθρο 5). Επισημαίνεται ότι στο Ψήφισμα VII.19181 που υιοθετήθηκε από την Διάσκεψη των Μερών το Μάιο του 1999 στη Κόστα Ρίκα, εμπεριέχονται κατευθυντήριες γραμμές (guidelines) για την υλοποίηση διασυνοριακών συνεργασιών διαχείρισης υγροτόπων και των λεκανών απορροής των ποταμών μεταξύ των μερών στα πλαίσια της Σύμβασης και την καταχώρηση κοινών διασυνοριακών υγροτόπων στο Κατάλογο Ραμσάρ. Μέχρι σήμερα έχουν γίνει περίπου 10 τέτοιες διασυνοριακές καταχωρήσεις.

(6) Το 1984 (Σύσταση II.1182), η Διάσκεψη των Μερών αποφάσισε την υποβολή ανατριετία Εθνικών Εκθέσεων (Reports) σχετικά με την εφαρμογή των δεσμεύσεων που απορρέουν από διατάξεις της Σύμβασης.

¹⁷⁸ Επελέγη η λέξη «μέριμνες» αντί για «υποχρεώσεις», καθώς οι πλειοψηφία των διατάξεων έχει περισσότερο δυνητικό παρά υποχρεωτικό χαρακτήρα. Επίσης, παρόλο που η σύμβαση εμπεριέχει μόνο μέριμνες θετικού χαρακτήρα (λήψη θετικών μέτρων), υπονοεί έμμεσα και τη δυνατότητα λήψης μέτρων αρνητικού χαρακτήρα (επιβολή απαγορεύσεων).

¹⁷⁹ Αξίζει να αναφερθεί ότι η εγγραφή ενός τουλάχιστον υγροτόπου στον Κατάλογο αποτελεί και προϋπόθεση συμμετοχής ενός κράτους στην εν λόγω σύμβαση, ενώ παράλληλα κάθε συμβαλλόμενο μέρος έχει τη δυνατότητα και μελλοντικά να υποδείξει για καταχώρηση όσους υγροτόπους εμπίπτουν στα κριτήρια που θέτει η Σύμβαση. (άρθρο 2 παρ.4 Σύμβασης).

¹⁸⁰ Σε περίπτωση που ένα συμβαλλόμενο κράτος διαγράψει ή περιορίσει τα όρια ενός υγροτόπου οφείλει να μεριμνήσει για την αποκατάσταση της υγροτοπικής απώλειας (loss of wetland resources) μέσω της δημιουργίας άλλου υγροτόπου ισοδύναμου αναφορικά με τα ενδιαιτήματα (of an adequate portion of the original habitat). Η εν λόγω διάταξη που εμπεριέχεται στο άρθρο 4 παρ.2 θα μπορούσε να χαρακτηριστεί περισσότερο δεοντολογικού χαρακτήρα (it should as far as possible compensate for any loss) που στοχεύει στην βιωσιμότητα των υγροτοπικών συστημάτων.

¹⁸¹ Διαθέσιμο στο διαδικτυακό τόπο: http://www.ramsar.org/pdf/res/key_res_vii.19e.pdf

¹⁸² Διαθέσιμο στο διαδικτυακό τόπο: http://www.ramsar.org/cda/en/ramsar-documents-resol-recommendation-2-1/main/ramsar/1-31-107%5E23057_4000_0

Πρέπει να επισημανθεί ότι η Σύμβαση Ραμσάρ συσχετίζεται και με αλλά συμβατικά καθεστώτα όπως η Σύμβαση της Βιοποικιλότητας¹⁸³, η Σύμβαση για την Απερήμωση¹⁸⁴, η Σύμβαση της Βόννης¹⁸⁵ και η Σύμβαση για την Παγκόσμια Κληρονομιά¹⁸⁶.

Στη Ελλάδα η αρχική Σύμβαση Ραμσάρ κυρώθηκε με το Ν.Δ 191/1974, το Πρωτόκολλο τροποποίησης της Σύμβασης κυρώθηκε με τον Ν. 1751/1988 (ΦΕΚ 26/Α/09-02-1988), ενώ η Τροποποίηση της Σύμβασης Ραμσάρ κυρώθηκε με τον Ν. 1950/1991 (ΦΕΚ 84/Α/31-05-1991). Οι Ελληνικοί υγροβιότοποι που έχουν χαρακτηριστεί ως Υγρότοποι Διεθνούς Σημασίας είναι 10¹⁸⁷ και καλύπτουν περίπου έκταση 163,501 Εκταρίων (1.635.010 στρέμματα)¹⁸⁸. Ειδικότερα, αυτοί είναι οι εξής¹⁸⁹: (1) Δέλτα Έβρου, (2) Λίμνη Βιστονίδα, Πόρτο Λάγος, Λίμνη Ισμαρίδα και γειτονικές Λιμνοθάλασσες, (3) Δέλτα Νέστου και γειτονικές λιμνοθάλασσες, (4) Λίμνες Βόλβη και Κορώνεια, (5) Λίμνη Κερκίνη, (6) Δέλτα Αξιού, Εκβολή Λουδία, Δέλτα Αλιάκμονα, (7) Λίμνη Μικρή Πρέσπα, (8) Αμβρακικός κόλπος, (9) Λιμνοθάλασσα Μεσολογγίου και (10) Λιμνοθάλασσα Κοτυχίου. Το Δέλτα του Έβρου και η Λίμνη Μικρή Πρέσπα αποτελούν τμήμα ευρύτερου διασυνοριακού υγροτοπικού συμπλέγματος, ενώ το Δέλτα Αξιού, το Δέλτα Νέστου και η Λίμνη Κερκίνη βρίσκονται σε διασυνοριακές λεκάνες και κατά συνέπεια η προστασία και διαχείριση τους απαιτεί συνεργασία με τις όμορες χώρες¹⁹⁰.

Υπο την Αιγίδα της Σύμβασης Ραμσάρ, στην Ελλάδα φιλοξενείται η συντονιστική μονάδα (Γραμματεία) της περιφερειακής Πρωτοβουλίας για τη διατήρηση των Μεσογειακών Υγροτόπων (Πρωτοβουλία MedWet)¹⁹¹, η οποία ιδρύθηκε το 1991 ως αστική μη κερδοσκοπική εταιρεία διακυβερνητικού χαρακτήρα

¹⁸³ Έχουν υπογραφεί τρία Μνημόνια Συνεργασίας (έτη: 1996, 2000, 2011) μεταξύ των Οργάνων των δύο Συμβάσεων, ενώ έχουν καταρτιστεί και 4 Κοινά Σχέδια Δράσης (έτη: 1998, 2000, 2002 και 2007).

¹⁸⁴ Το 1998 υπεγράφη Μνημόνιο Συνεργασίας μεταξύ των δυο Συμβάσεων.

¹⁸⁵ Στα πλαίσια συνέργειας των Συμβάσεων της Βόννης και του Ραμσάρ, έχει υπογραφεί το 1997 Μνημόνιο Κατανόησης (Memorandum of Understanding) για κοινή δράση στην συλλογή και ανταλλαγή δεδομένων, την εφαρμογή νέων συνθηκών σχετικά με τα αποδημητικά είδη, κ.α. Επίσης, το 2004 καταρτίστηκε κοινό πρόγραμμα δράσης 2003 – 2005 μεταξύ του Bureau της Σύμβασης Ραμσάρ και των Γραμματειών της Σύμβασης της Βόννης και της Συμφωνίας για την προστασία των Αφρικανικών Ευρασιατικών μεταναστευτικών θαλάσσιων πουλιών. Τέλος, το Μάιο του 2012 υπεγράφη Μνημόνιο Συνεργασίας μεταξύ των Γραμματειών των Συμβάσεων Ραμσάρ και Βόννης. Βλ. Διαδικτυακό τόπο της Σύμβασης Ραμσάρ:

¹⁸⁶ Το 1999 υπεγράφη Μνημόνιο Κατανόησης μεταξύ των δυο Συμβάσεων.

¹⁸⁷ Η Ελλάδα είχε καταχωρήσει συνολικά 11 υγροτόπους, ωστόσο το 1995 με δήλωση της προς το Μόνιμο Γραφείο της Σύμβασης χαρακτήρισε ως ενιαίο υγρότοπο τη λίμνη Βιστονίδα και τη Λίμνη Ισμαρίδα με τους γειτονικούς τους υγρότοπους.

¹⁸⁸ 1 εκτάριο ισούται με 10 στρέμματα.

¹⁸⁹ Επισημαίνεται ότι οι 7 από τους 10 Υγροτόπους Διεθνούς Σημασίας της Ελλάδας βρίσκονται στον Κατάλογο Μοντρέ, στον οποίο καταχωρούνται οι υγρότοποι Ραμσάρ που έχουν υποστεί ή είναι πιθανόν να υποστούν αλλοιώσεις στον οικολογικό τους χαρακτήρα, ως αποτέλεσμα τεχνολογικής ανάπτυξης, ρύπανσης ή άλλης ανθρώπινης παρέμβασης. Η εξαίρεση ενός υγροτόπου από τον κατάλογο Μοντρέ γίνεται όταν κρίνεται ότι η κατάστασή του έχει βελτιωθεί. Η Λίμνη Μικρή Πρέσπα, η Λίμνη Κερκίνη και το Δέλτα του Έβρου εξαιρέθηκαν από τον Κατάλογο το 1999. Η δημιουργία του καταλόγου Montreux αποφασίστηκε στην 4^η Σύνοδο των Μερών (Μοντρέ, 1990). Βλ. Διαδικτυακό τόπο

¹⁹⁰ Επισημαίνεται ότι οι 10 υγροτοποι εντάσσονται στις περιοχές ευθύνης ορισμένων από τους φορείς διαχείρισης που ιδρύθηκαν με τον Ν. 3044/2002.

¹⁹¹ Συμμετέχουν 27 χώρες της Μεσογείου

(Association of a non trading, non profit – making Partnership), με στόχο την ενθάρρυνση και ενίσχυση της μακροπρόθεσμης συνεργασίας ανάμεσα σε κυβερνήσεις, την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ε.Ε.), περιβαλλοντικές οργανώσεις, ιδρύματα και οργανισμούς καθώς και μεμονωμένα άτομα για την προστασία, μελέτη και διαχείριση υγροτόπων της μεσογειακής λεκάνης.

Στην Αλβανία με την Απόφαση Ν.581/29.6.1993 του Υπουργικού Συμβουλίου εγκρίθηκε η προσχώρηση της χώρας στη Σύμβαση Ραμσάρ, ενώ η Σύμβαση ετέθη σε ισχύ μετά την ολοκλήρωση των εσωτερικών διαδικασιών επικύρωσης και την κατάθεση των προβλεπόμενων από τη σύμβαση εγγράφων στο θεματοφύλακα της Σύμβασης στις 29/2/1996¹⁹². Οι Αλβανικοί υγροβιότοποι που έχουν χαρακτηριστεί ως Υγρότοποι Διεθνούς Σημασίας είναι 3 και καλύπτουν περίπου έκταση 83,062 Εκταρίων. Ειδικότερα, αυτοί είναι οι εξής: (1) η λιμνοθάλασσα Karavasta¹⁹³, (2) η λίμνη Butrinti , (3) η λίμνη Shkodra (ή Skadarsko) και ο Ποταμός Buna/Bojana. Η Λίμνη Shkodra ,τα 2/3 της οποίας ανήκουν στο Μαυροβούνιο και το 1/3 στην Αλβανία, αποτελεί τη μεγαλύτερη λίμνη των Βαλκανίων. Επίσης, ο ποταμός Buna/Bojana διασχίζει και τις δύο χώρες.

Για το Μαυροβούνιο, η Σύμβαση ετέθη σε ισχύ στις 3.6.2006, ενώ πρέπει να σημειωθεί ότι για τη Σοσιαλιστική Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γιουγκοσλαβίας μέρος της οποίας αποτελούσε και το Μαυροβούνιο, η Σύμβαση ετέθη σε ισχύ στις 28 Ιουλίου 1977. Το Μαυροβούνιο έχει καταχωρήσει μόνο την Λίμνη Shkodra ως υγρότοπο στο Κατάλογο της Σύμβασης, ο οποίος καλύπτει έκταση περίπου 20.000 εκταρίων.

Στην πΓΔΜ, η Σύμβαση Ραμσάρ ετέθη σε ισχύ στις 8 Σεπτεμβρίου 1991. Η χώρα έχει καταχωρήσει δύο υγρότοπους στο Κατάλογο της Σύμβασης, έκτασης 21.616 εκταρίων: (1) τη λίμνη Δοιράνη και (2) τη λίμνη Μεγάλη Πρεσπα. Και οι δύο λίμνες αποτελούν μέρος τόσο της Ελλάδας όσο και της πΓΔΜ.

Επίσης η Βουλγαρία, η Βοσνία – Ερζεγοβίνη, η Κροατία, η Σλοβενία, η Ρουμανία, η Σερβία και η Τουρκία έχουν κυρώσει τη Σύμβαση.

3.3. Σύμβαση για τη Διατήρηση των Αποδημητικών Ειδών της Άγριας Πανίδας ¹⁹⁴

Κρίνεται απαραίτητο να γίνει συνοπτική αναφορά στην Σύμβαση για τη Διατήρηση των Αποδημητικών Ειδών της Άγριας Πανίδας (Convention on the conservation of migratory species of wild animals), καθώς περιλαμβάνει μεταξύ άλλων και διατάξεις για τη διασυνοριακή διαχείριση ειδών της άγριας πανίδας. Η εν λόγω Σύμβαση, γνωστή και ως Σύμβαση της Βόννης έχει συναφθεί υπό την αιγίδα

¹⁹² Ministry of Environment, Forests and Water Administration of Albania, 4th National Report to the United Nations Convention on Biological Diversity: August 2007 – December 2010, Nr.1740 Prot. Tiranë, më 31.03. 2011.

¹⁹³ Αποτελεί τη μεγαλύτερη λιμνοθάλασσα της χώρας αλλά και ολόκληρης της νότιας ακτογραμμής της Αδριατικής. Βλ. http://www.sehumed.es/banco/archivos/SEHUMED11_11.PDF

¹⁹⁴ Βλ. <http://www.cms.int>

του Προγράμματος των Ηνωμένων Εθνών για το Περιβάλλον στις 23 Ιουνίου 1979 ενώ ετέθη σε ισχύ την 1^η Νοεμβρίου 1983. Μέχρι σήμερα η σύμβαση απαριθμεί 117 συμβαλλόμενα μέρη (Contracting Parties)¹⁹⁵, μεταξύ των οποίων η Ελλάδα¹⁹⁶ (1/10/1999), η Αλβανία (1/9/2001), η Βουλγαρία (1/9/1999), η Κροατία (1/10/2010), το Μαυροβούνιο (1/3/2009), η Ρουμανία (1/7/1998), η Σερβία (1/3/2008), η Σλοβενία (1/2/1999) και η πΓΔΜ (1/11/1999)¹⁹⁷.

Η Σύμβαση αποτελείται από το προοίμιο και 20 άρθρα. Βασικός σκοπός της Σύμβασης είναι η διατήρηση και προστασία των αποδημητικών ειδών της άγριας πανίδας (πουλιών, θηλαστικών, ψαριών, ασπόνδυλων) αναγνωρίζοντας ότι τα είδη αυτά χρήζουν προστασίας σε όλο το εύρος της μεταναστευτικής τους διαδρομής και ότι η επιβίωση τους απαιτεί διεθνή συνεργασία από όλα τα κράτη της ζώνης εξάπλωσης τους¹⁹⁸. Σύμφωνα με το άρθρο 2 της Σύμβασης, τα συμβαλλόμενα μέρη προκειμένου να επιτύχουν το σκοπό της Σύμβασης, θα πρέπει να προωθούν να συντονίζουν και να υποστηρίζουν την έρευνα σχετικά με τα μεταναστευτικά είδη, να προβαίνουν στην άμεση προστασία των μεταναστευτικών ειδών που περιλαμβάνονται στο Παράρτημα Ι¹⁹⁹ της Σύμβασης και να συνάπτουν συμφωνίες²⁰⁰ για την προστασία και διαχείριση των μεταναστευτικών ειδών που αναφέρονται στο Παράρτημα ΙΙ²⁰¹ της Σύμβασης.

Στα πλαίσια της Σύμβασης της Βόννης, η Αλβανία, η πΓΔΜ, το Μαυροβούνιο και η Ελλάδα έχουν υπογράψει και κυρώσει διάφορες συμφωνίες όπως η Συμφωνία για τη διατήρηση των αφρικανο-ευρασιατικών αποδημητικών υδρόβιων πτηνών (Agreement on the Conservation of African-Eurasian Migratory Waterbirds / 1.11.1999), η Συμφωνία για τη Διατήρηση των Κητωδών της Μαύρης Θάλασσας, της Μεσογείου και της Συγκείμενης Ζώνης του Ατλαντικού, γνωστή και ως ACCOBAMS (Agreement on the Conservation of Cetaceans of the Black Seas, Mediterranean and Contiguous Atlantic Area/ 1.6.2001). Ενώ η Αλβανία και το Μαυροβούνιο έχουν κυρώσει και τη Συμφωνία για τη Διατήρηση των Νυχτερίδων

¹⁹⁵ Η Ευρωπαϊκή Ένωση είναι συμβαλλόμενο μέρος της σύμβασης CMS σε συνέχεια της έκδοσης της Αποφάσεως 82/461/ΕΟΚ του Συμβουλίου της 24ης Ιουνίου 1982 περί της συνάψεως συμβάσεως περί της διατήρησης των αποδημητικών ειδών που ανήκουν στην άγρια πανίδα, ΕΕ L 210 της 24.6.1982

¹⁹⁶ Η Ελλάδα κύρωσε την εν λόγω Σύμβαση με το Ν. 2719/1999 (ΦΕΚ 106/Α/26-05-1999).

¹⁹⁷ Βλ. Parties to the Convention on the Conservation of Migratory Species of Wild Animals and its Agreements: http://www.cms.int/about/Partylist_eng.pdf

¹⁹⁸ Ως Κράτος της ζώνης Εξάπλωσης σύμφωνα με το άρθρο 1 της Σύμβασης, ορίζεται κάθε Κράτος ή Περιφερειακός Οργανισμός Οικονομικής Ολοκλήρωσης, ο οποίο ασκεί τη δικαιοδοσία του σε οποιοδήποτε τμήμα της ζώνης εξάπλωσης του αποδημητικού είδους ή επίσης κάθε Κράτος του οποίου τα υπο τη σημαία πλοία προβαίνουν σε απολήψεις επι του είδους αυτού εκτός τω ορίων της εθνικής κυριαρχίας.

¹⁹⁹ Στο παράρτημα Ι καταγράφονται τα αποδημητικά είδη που κινδυνεύουν σύμφωνα με επιστημονικά αξιόπιστα στοιχεία. Για τα είδη του Παραρτήματος Ι τα συμβαλλόμενα μέρη που αποτελούν κράτη διέλευσης έχουν την υποχρέωση, μεταξύ άλλων, να διατηρήσουν και, όπου είναι εφικτό, να αποκαταστήσουν βιοτόπους που είναι απαραίτητοι για την επιβίωση των ειδών που αντιμετωπίζουν κίνδυνο εξαφάνισης. (άρθρο 3).

²⁰⁰ Στο άρθρο 5 εμπεριέχονται οι κατευθυντήριες γραμμές για τη σύναψη Συμφωνιών (αντικείμενο, πεδίο εφαρμογής, περιεχόμενα) .

²⁰¹ Στο παράρτημα ΙΙ κατατάσσονται τα αποδημητικά είδη των οποίων η κατάσταση διατήρησης είναι δυσμενής και για τα οποία αναγκαία είναι η σύναψη Διεθνών Συμφωνιών για τη διατήρηση και διαχείριση τους (άρθρο 4).

στην Ευρώπη (Agreement on the Conservation of Populations of European Bats/ 16.01.1994).

3.4. Σύμβαση για τη Διατήρηση της Άγριας Ζωής και των Φυσικών Ενδιαιτημάτων της Ευρώπης

Η Σύμβαση για τη Διατήρηση της Άγριας Ζωής και των Φυσικών Ενδιαιτημάτων²⁰² της Ευρώπης (Convention on the Conservation of European Wildlife and Natural Habitats), γνωστή και ως Σύμβαση της Βέρνης υπεγράφη υπο την αιγίδα του Συμβουλίου της Ευρώπης, το Σεπτέμβριο του 1979 και ετέθη σε ισχύ στις 1 Ιουνίου του 1982. Τα συμβαλλόμενα μέρη της είναι 50, εκ των οποίων τα 46 είναι μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης. Η Αλβανία (1/5/1999), η Ελλάδα (1/10/1983)²⁰³, η πΓΔΜ (1/4/1999) και το Μαυροβούνιο (1/2/2010) είναι μεταξύ των συμβαλλομένων μερών της.

Η Σύμβαση αποτελείται από προοίμιο, 24 άρθρα και 4 παραρτήματα (είδη χλωρίδας υπο αυστηρή προστασία, είδη πανίδας υπο αυστηρή προστασία, είδη πανίδας υπο προστασία, απαγορευμένα μέσα και μέθοδοι κυνηγιού και άλλων μορφών εκμετάλλευσης). Βασικός στόχος του Συμβατικού Καθεστώτος αποτελεί η διασφάλιση της διατήρησης των άγριων ειδών χλωρίδας και πανίδας και των φυσικών τους ενδιαιτημάτων (ιδιαίτερος των ευπαθών ή αυτών που απειλούνται με αφανισμό) με έμφαση στα είδη και τα ενδιαιτήματα η διατήρηση των οποίων απαιτεί καθιέρωση ενός συνεργατικού πλαισίου μεταξύ περισσότερων κρατών (άρθρο 1).

Σύμφωνα με τη Σύμβαση, υποχρεώσεις των συμβαλλομένων μερών, μεταξύ άλλων αποτελούν η λήψη των κατάλληλων μέτρων για τη διασφάλιση της διατήρησης των άγριων ειδών χλωρίδας και πανίδας και των ενδιαιτημάτων τους που περιλαμβάνονται στα παραρτήματα, η λήψη νομοθετικών και κανονιστικών μέτρων για την επίτευξη του ανωτέρω σκοπού, η απαγόρευση της εκ προθέσεως βλάβης η καταστροφής των τόπων αναπαραγωγής ή ανάπαυσης των ειδών του Παραρτήματος II καθώς. Ταυτόχρονα, πρέπει να λαμβάνεται υπόψη το πεδίο εφαρμογής της Σύμβασης κατά τη χάραξη της εθνικής χωροταξικής και αναπτυξιακής πολιτικής. Τα συμβαλλόμενα μέρη, θα πρέπει να συνεργάζονται μεταξύ τους με σκοπό την ενίσχυση της αποτελεσματικότητας των μέτρων και την επίτευξη της μέγιστης δυνατής διαλειτουργικότητας.

Ιδιαίτερη σημαντική, ως προς την εφαρμογή της Σύμβασης, είναι το άρθρο 13 που ιδρύει τη Διαρκή Επιτροπή (Standing Committee), η οποία μεταξύ άλλων έχει την αρμοδιότητα να απευθύνει συστάσεις προς τα συμβαλλόμενα μέρη σχετικά με τα ληπτέα μέτρα, να προτείνει τα κατάλληλα μέτρα ενημέρωσης του κοινού για τις δράσεις που υλοποιούνται καθώς και να υποβάλλει προτάσεις για τη σύναψη συμφωνιών που θα συνδράμουν σημαντικά στη διατήρηση των ειδών και των ενδιαιτημάτων τους.

²⁰² Ενδιαίτημα είναι η θέση ή ο τύπος της τοποθεσίας όπου ένας οργανισμός ή ένας πληθυσμός απαντάται φυσικά (άρθρο 2 της Σύμβασης για τη Βιολογική Ποικιλότητα)

²⁰³ Κυρώθηκε με το Ν. 1335/83 (ΦΕΚ 32 Α/1983).

3.5. Σύμβαση για τη Βιολογική Ποικιλότητα²⁰⁴

Σε περίπτωση θεματικής ομαδοποίησης των συμβατικών περιβαλλοντικών καθεστώτων, οι MEAs που αφορούν τα ζητήματα βιοποικιλότητας θα μπορούσαν να αποτελούν μια ξεχωριστή ομάδα συμβατικών περιβαλλοντικών καθεστώτων με συνεκτικότερη²⁰⁵ και πληρέστερη τη δεσμευτική²⁰⁶ Σύμβαση για τη Βιολογική ποικιλότητα (CBD/Convention on Biological Diversity)²⁰⁷, η οποία αποτέλεσε το επιστέγασμα των προσπαθειών και διαβουλεύσεων των διαφόρων κρατικών και μη φορέων για τη «διατήρηση της βιολογικής ποικιλότητας, τη βιώσιμη χρήση των συστατικών της και το δίκαιο και ισότιμο καταμερισμός των πλεονεκτημάτων, που θα προκύψουν από τη χρήση των γενετικών πόρων συμπεριλαμβανομένης και της ενδεδειγμένης πρόσβασης στους γενετικούς πόρους και της ενδεδειγμένης μεταφοράς σχετικών τεχνολογιών, λαμβάνοντας υπόψη όλα τα δικαιώματα επί των πόρων αυτών και επί των τεχνολογιών και των ενδεδειγμένων χρηματοδοτήσεων » (όπως ορίζεται στο άρθρο 1 σχετικά με το σκοπό της Σύμβασης). Επίσης, θα πρέπει να αναφερθεί ότι μέσω της Σύμβασης, για πρώτη φορά γίνεται ευρύτερα αποδεκτό το γεγονός ότι η διατήρηση της βιολογικής ποικιλότητας είναι θέμα «κοινού ενδιαφέροντος για την ανθρωπότητα» και αποτελεί αναπόσπαστο μέρος της αναπτυξιακής διαδικασίας.

Το εν λόγω Συμβατικό Καθεστώς κατετέθη για υπογραφή κατά τη διάρκεια της συνδιάσκεψης των Ηνωμένων Εθνών για το περιβάλλον και την ανάπτυξη που διεξήχθη στο Ρίο ντε Τζανέιρο από τις 3 έως τις 14 Ιουνίου 1992, ενώ ετέθη σε ισχύ στις 29 Δεκεμβρίου 1993. Μέχρι σήμερα, η σύμβαση απαριθμεί 193 συμβαλλόμενα κράτη.²⁰⁸ Η Αλβανία (1/5/1994), η Βουλγαρία (17/4/1996), η Βοσνία – Ερζεγοβίνη (26/8/2002), η Κροατία (11/6/1992), η Σερβία (1/3/2002), η Ελλάδα (4/8/1994)²⁰⁹, το Μαυροβούνιο (3/6/2006) και η πΓΔΜ (2/12/1997)²¹⁰ είναι μεταξύ των συμβαλλομένων μερών της Σύμβασης.

Η Σύμβαση αποτελείται από προοίμιο, 42 άρθρα και 2 παραρτήματα. Στο άρθρο 1 της Σύμβασης εμπεριέχεται όπως προαναφέρθηκε ο σκοπός της, στο άρθρο 2 γίνεται εννοιολογική οριοθέτηση των βασικών συνιστωσών του πεδίου εφαρμογής της. Ειδικότερα, ως «Βιολογική Ποικιλότητα» (Biological diversity) ορίζεται η ποικιλία των ζώντων οργανισμών πάσης προελεύσεως περιλαμβανομένων, μεταξύ άλλων, χερσαίων, θαλασσίων και άλλων υδατικών οικοσυστημάτων και οικολογικών συμπλεγμάτων, των οποίων αποτελούν μέρος. Επίσης, περιλαμβάνεται εδώ η

²⁰⁴ <http://www.cbd.int/convention/articles/?a=cbd-02>.

²⁰⁵ Με την έννοια ότι περιλαμβάνει τις βασικές συνιστώσες της βιοποικιλότητας.

²⁰⁶ Η Σύμβαση έχει νομικές δεσμεύσεις, καθώς τα κράτη που την έχουν υπογράψει είναι υποχρεωμένα να εφαρμόζουν τις διατάξεις της.

²⁰⁷ Η Σύμβαση για τη Βιοποικιλότητα εμπεριέχει διατάξεις που αφορούν και τους τρεις πυλώνες της Βιώσιμης Ανάπτυξης, δηλαδή τον περιβαλλοντικό πυλώνα, τον οικονομικό και τον κοινωνικό πυλώνα.

²⁰⁸ Οι δεν είναι μέλος της CBD, άλλα παρακολουθούν τις COP ως παρατηρητές <http://www.cbd.int/convention/parties/list/?tab=0>

²⁰⁹ Η Ελλάδα κύρωσε τη Σύμβαση, με το Νόμο 2204/1994 (ΦΕΚ 59 Α/15-4-1994).

²¹⁰ The Official Gazette of R. M. 54/1997.

ποικιλότητα εντός των ειδών, μεταξύ ειδών και οικοσυστημάτων»²¹¹. Ως «Βιώσιμη Χρήση» (Sustainable Use) ορίζεται «η χρήση συστατικών της βιολογικής ποικιλότητας, κατά τρόπο και κατά αναλογία τέτοια που δεν προκαλείται μακροπρόθεσμα συρρίκνωση της βιολογικής ποικιλότητας, διατηρώντας κατ' αυτόν τον τρόπο το δυναμικό της να ανταποκρίνεται στις ανάγκες και στις επιδιώξεις των σημερινών και των μελλοντικών γενεών» .

Το άρθρο 3 αφορά την εθνική δικαιοδοσία των συμβαλλομένων μερών άλλα και την διασυνοριακή φύση των περιβαλλοντικών βλαβών, ειδικότερα, αναφέρεται στο κυρίαρχο δικαίωμα των κρατών για την εκμετάλλευση των ιδίων πόρων τους, ανάλογα με τις περιβαλλοντικές πολιτικές τους και την ευθύνη να διασφαλίζουν, ότι οι δραστηριότητες, που εμπίπτουν στη δικαιοδοσία ή στον έλεγχό τους, δεν προκαλούν βλάβη στο περιβάλλον άλλων κρατών ή περιοχών πέρα από τα όρια της εθνικής δικαιοδοσίας τους.

Το άρθρο 5 παροτρύνει τα συμβαλλόμενα μέρη για τη δημιουργία διασυνοριακών ή διεθνικών συνεργατικών πλαισίων που στοχεύουν στη διατήρηση και βιώσιμη χρήση της βιολογικής ποικιλότητας. Τα άρθρα 6-14 αναφέρονται στις υποχρεώσεις των κρατών για την επίτευξη του σκοπού του Συμβατικού Καθεστώτος.

Ένα από τα βασικά δικαιώματα που εμπεριέχονται στη Σύμβαση είναι το Δικαίωμα στην Υγεία²¹² (Άρθρο 8, εδαφ.ζ) και η ανάγκη προστασία της από κινδύνους που οφείλονται σε μη ορθολογική ή μη αειφορική χρήση της βιολογικής ποικιλότητας (πχ ανορθολογική χρήση και απελευθέρωση βιοτεχνολογικά τροποποιημένων ζώντων οργανισμών). Παράλληλα, μέσω της αναγνώρισης του δικαιώματος στην υγεία, τεκμαίρεται και η αναγνώριση του ανθρώπινου δικαιώματος Τρίτης Γενιάς σε ένα υγιές και καθαρό περιβάλλον²¹³.

Επιπρόσθετα, σε απόλυτη εναρμόνιση με τις επιταγές του Διεθνούς Δικαίου, στην CBD αναγνωρίζεται και προστατεύεται το δικαίωμα των αυτοχθόνων πληθυσμών (άρθρο 8) να διατηρήσουν τον παραδοσιακό τρόπο ζωής (παθητική διάσταση δικαιώματος), ενώ παράλληλα, η σύμβαση υπερασπίζεται τη διάδοση των παραδοσιακών προτύπων και περιβαλλοντικά βέλτιστων πρακτικών προς όφελος της ανθρωπότητας (ενεργητική διάσταση δικαιώματος). Με τον τρόπο αυτό συνδέονται οι πρακτικές παραδοσιακής διατήρησης με τον οικονομικό στόχο βιώσιμης χρήσης των βιολογικών πόρων.

Στο άρθρο 15 και στο Προοίμιο της Σύμβασης, αναγνωρίζονται τα κυριαρχικά δικαιώματα των Κρατών επί των φυσικών πόρων (συλλογικό δικαίωμα 2ης Γενιάς), ενώ παράλληλα επιβεβαιώνει το αυτόνομο δικαίωμα των εθνών να ρυθμίζουν την

²¹¹ « 'Biological diversity' means the variability among living organisms from all sources including, inter alia, terrestrial, marine and other aquatic ecosystems and the ecological complexes of which they are part; this includes diversity within species, between species and of ecosystems» Άρθρο 2 της Σύμβασης για τη Βιολογική Ποικιλότητα. Βλ. διαδικτυακό τόπο Σύμβασης : <http://www.cbd.int/convention/articles/?a=cbd-02>.

²¹² Το δικαίωμα στην υγεία καθιερώνεται σε μια σειρά από Διεθνή κείμενα με βασικότερο το Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών (αρ.55-56).

²¹³ Η αναγνώριση του ανθρώπινου δικαιώματος σε ένα υγιές και αρμονικό περιβάλλον λαμβάνει χώρα στη Διακήρυξη των Ηνωμένων Εθνών για το Ανθρώπινο Περιβάλλον της Στοκχόλμης (1972/ άρθρο1, Β μέρος).

πρόσβαση στους γενετικούς πόρους υπό την προϋπόθεση της ισότιμης κατανομής των ωφελειών που προκύπτουν από τη χρήση τους.

Στο άρθρο 16 της CDS γίνεται αναφορά στην προστασία των δικαιωμάτων της πνευματικής ιδιοκτησίας (πχ δικαίωμα ευρεσιτεχνίας²¹⁴), ενώ παράλληλα μέσω αυτής της αναφοράς αλληλοσυνδέονται τα πνευματικά δικαιώματα με την βιοποικιλότητα με απώτερο σκοπό την προστασία από την μία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, η ορθή εφαρμογή των οποίων εξυπηρετεί την πρόοδο και την ευημερία της ανθρωπότητας και από την άλλη τη διατήρηση της βιοποικιλότητας για την υπάρχουσα και τις μελλοντικές γενιές.

Στο άρθρο 17 κατοχυρώνεται το δικαίωμα στην πληροφόρηση και ενθαρρύνεται η ανταλλαγή και διάχυση πληροφοριών σχετικά με ζητήματα που αφορούν τη διατήρηση και τη βιώσιμη χρήση της βιολογικής ποικιλότητας

Το υπέρτατο όργανο του συμβατικού καθεστώτος είναι η Διάσκεψη των Μερών (Conference of Parties/COPs)²¹⁵, η οποία αποτελεί διακρατικό όργανο που αποφασίζει στη βάση της συναίνεσης, ενώ οι αρμοδιότητες της περιγράφονται στο 23^ο άρθρο της Σύμβασης. Παράλληλα, έχει θεσμοθετηθεί σύμφωνα με το άρθρο 25 της Σύμβασης, Επικουρικό σώμα επιστημονικών, τεχνικών και τεχνολογικών συμβουλών (Subsidiary Body on Scientific, Technical and Technological Advice / SBSTTA), ενώ κατά τη διάρκεια ισχύος της Σύμβασης έχουν συγκροτηθεί και τρεις Ομάδες Εργασίας (Working Group on the Review of the Implementation, Working Group on Article 8 (j), Working Group on Protected Areas). Το άρθρο 24 της Σύμβασης εμπεριέχει τα καθήκοντα της Γραμματείας, μέσω του άρθρου 18 παρ.3 συστήνεται κατάλληλος μηχανισμός ανταλλαγής πληροφοριών για την προαγωγή και διευκόλυνση της τεχνικής και επιστημονικής συνεργασίας (clearing house mechanism). Τέλος, το άρθρο 21 κάνει αναφορά στην δημιουργία ή «εγκατάσταση» ενός μηχανισμού για την παροχή χρηματοδοτικών πόρων προς τις αναπτυσσόμενες Συμβαλλόμενες χώρες.

Οχτώ χρόνια μετά την Σύμβαση για τη Βιοποικιλότητα, τον Ιανουάριο 2000, υπογράφηκε το Πρωτόκολλο της Καρθαγένης για τη Βιοασφάλεια (ετέθη σε ισχύ το 2003). Το Πρωτόκολλο μέχρι σήμερα απαριθμεί 165 συμβαλλόμενα μέρη μεταξύ των οποίων η Αλβανία (9/5/2005), η Βοσνία – Ερζεγοβίνη(30/12/2009), η Κροατία (11/9/2003), η Βουλγαρία (11/9/2003), η Σερβία (9/5/2006), η Ελλάδα (19/8/2004), το Μαυροβούνιο (3/6/2006) και η πΓΔΜ (21/9/2005).

Στόχος του εν λόγω πρωτοκόλλου είναι να διασφαλίσει ότι η μεταφορά, ο χειρισμός και η χρήση ζώντων οργανισμών που έχουν παραχθεί με τις μεθόδους της σύγχρονης βιοτεχνολογίας δεν θα έχουν αρνητικές επιπτώσεις στη βιοποικιλότητα ούτε στην υγεία του ανθρώπου, αποδίδοντας ιδιαίτερη σημασία στις διασυννοριακές διακινήσεις τέτοιων οργανισμών. Η σπουδαιότητα του εν λόγω Πρωτοκόλλου

²¹⁴ Μέσω της διασφάλισης του δικαιώματος της ευρεσιτεχνίας, ενθαρρύνονται οι καινοτομίες, οι επενδύσεις άλλα και η διάχυση τεχνικών και εμπειρογνωμοσύνης προς όφελος της ανθρωπότητας.

²¹⁵ Μέχρι τώρα έχουν πραγματοποιηθεί 11 Σύνοδοι της COP με τελευταία τον Οκτώβριο του 2012 θα στο Hyderabad της Ινδίας.

συνίσταται στην αναγνώριση και εφαρμογή της αρχής της προφύλαξης²¹⁶ καθώς και την αναγνώριση των κοινωνικών και οικονομικών επιπτώσεων των Γενετικά Τροποποιημένων Οργανισμών (ΓΤΟ).

Εν συνεχεία στην 5^η Διάσκεψη των Μερών του εν λόγω Πρωτοκόλλου και σύμφωνα και με το άρθρο 27 του Πρωτοκόλλου της Καρθαγένης, υιοθετήθηκε το συμπληρωματικό Πρωτόκολλο της Nagoya-Kuala Lumpur περί ευθύνης και αποζημίωσης. Το Πρωτόκολλο έχουν υπογράψει 51 κράτη, ενώ μόνο 2 το έχουν κυρώσει. Για να τεθεί σε ισχύ απαιτείται η επικύρωση/ έγκριση/ αποδοχή ή προσχώρηση 40 κρατών. Από τα υπό εξέταση κράτη μόνο το Μαυροβούνιο το έχει υπογράψει.

Ιδιαίτερη αναφορά πρέπει να γίνει και στην 10^η Συνάντηση των Μερών της Σύμβασης για τη Βιολογική Ποικιλότητα στην Ναγκόγια της Ιαπωνίας (18-27/10/10), στην οποία υιοθετήθηκε το νέο Στρατηγικό Σχέδιο για την προστασία της βιοποικιλότητας για την περίοδο 2011-2020 και με ορίζοντα το έτος 2050, καθώς και το Πρωτόκολλο για την πρόσβαση στους γενετικούς πόρους και την κατανομή των ωφελειών (Access and Benefit Sharing)²¹⁷. Μέσω του εν λόγω Πρωτοκόλλου διαμορφώνεται ένα πλαίσιο, το οποίο συνδέει και συσχετίζει την πρόσβαση σε γενετικούς πόρους, στη βάση της προηγούμενης ενημέρωσης, συναίνεσης και αποδοχής κοινών όρων μαζί με την ίση και δίκαιη κατανομή των ωφελειών. Μέχρι σήμερα το έχουν υπογράψει 92 κράτη και μόνο 5 έχουν γίνει συμβαλλόμενα μέρη ενώ για να τεθεί σε ισχύ απαιτείται η επικύρωση/ έγκριση/ αποδοχή ή προσχώρηση 50 κρατών. Πρέπει να σημειωθεί ότι μόνο η Ελλάδα από τις υπο εξέταση χώρες έχει υπογράψει το εν λόγω Πρωτόκολλο (ωστόσο δεν το έχει κυρώσει ακόμα).

Εκτός από τις προαναφερόμενες συμβάσεις για τη βιοποικιλότητα, έχουν υιοθετηθεί και άλλες τομεακές ή/και περιφερειακές συμφωνίας που αφορούν συγκεκριμένες συνιστώσες (components) της βιοποικιλότητας, οι οποίες ωστόσο συνδράμουν έμμεσα ή ελάχιστα στο πεδίο ενασχόλησης της παρούσας μελέτης που είναι η ολοκληρωμένη διαχείριση των υδάτινων πόρων των ευρύτερων λεκανών απορροής ποταμών. Ενδεικτικά αναφέρονται: Η Σύμβαση για την Προστασία της Παγκόσμιας Πολιτισμικής και Φυσικής Κληρονομιάς (Convention on the protection of World – wide Cultural and Natural Inheritance), η οποία υιοθετήθηκε το 1972 και ετέθη σε ισχύ το 1975. Η Σύμβαση για το Διεθνές Εμπόριο Απειλούμενων Ειδών Άγριας Πανίδας και Χλωρίδας, γνωστή ως CITES (Convention on International Trade

²¹⁶ Η χρήση της αρχής της προφύλαξης είναι ιδιαίτερα σημαντική στη περίπτωση των ΓΤΟ, δεδομένης της έλλειψης επιστημονικής βεβαιότητας ή συμφωνίας σχετικά με τις επιπτώσεις τους στα οικοσυστήματα και την ανθρώπινη υγεία. Η Ευρωπαϊκή Κοινότητα έχει θεσπίσει μέτρα μέσω οδηγιών και κανονισμών με στόχο να ρυθμίσει με αυστηρή διαδικασία τη χρήση των ΓΤΟ και να περιορίσει ενδεχόμενες αρνητικές επιπτώσεις στην υγεία του ανθρώπου και στο περιβάλλον από τη σκόπιμη απελευθέρωση και διάθεση στην αγορά των ΓΤΟ, ωστόσο η συντηρητική ευρωπαϊκή αντιμετώπιση της εξάπλωσης και της εμπορίας των ΓΤΟ, βρίσκει αντίθετες τις ΗΠΑ, των οποίων το νομοθετικό πλαίσιο που διέπει την παραγωγή και κυκλοφορία των ΓΤΟ κάθε άλλο από συντηρητικό και προσανατολισμένο προς την προστασία του περιβάλλοντος και της ανθρώπινης υγείας θα μπορούσε να χαρακτηριστεί.

²¹⁷ Στο επονομαζόμενο «πακέτο» της Ναγκόγια εμπεριέχεται και η στρατηγική για την κινητοποίηση των πόρων.

in Endangered Species of Fauna and Flora), η οποία υπεγράφη το 1973 και ετέθη σε ισχύ το 1975.²¹⁸

Επιπρόσθετα, έχουν συναφθεί η Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την προστασία των σπονδυλωτών ζώων που χρησιμοποιούνται για πειραματικούς ή άλλους επιστημονικούς σκοπούς, (Στρασβούργο, 1/1/1991), η Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την προστασία των ζώων κατά τη διεθνή μεταφορά τους (Παρίσι. 20/2/1971) και η Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την προστασία των ζώων συντροφιάς. (Στρασβούργο, 1/5/1992).

Επίσης, υπάρχουν Συμβάσεις που εμπεριέχουν διατάξεις για την θαλάσσια βιοποικιλότητα, όπως η Σύμβαση για την Αλιεία και τη Διατήρηση των Ζωντανών Πόρων της Θάλασσας (Γενεύη, 29/4/1958), ορισμένα άρθρα (π.χ Α116-120) της Σύμβαση των Η.Ε για το Δίκαιο της Θάλασσας (Montego Bay, 1982), το Πρωτόκολλο σχετικά με τις Ειδικά Προστατευόμενες Περιοχές και τη Βιοποικιλότητα στη Μεσόγειο Θάλασσα της Σύμβασης της Βαρκελώνης.

Τέλος, πρέπει να σημειωθεί ότι σε Κοινοτικό Επίπεδο, το θεσμικό οπλοστάσιο της ΕΕ για τη ρύθμιση θεμάτων σχετικών με τη βιοποικιλότητα (συμπεριλαμβανομένης και της διασυννοριακής) είναι εξίσου πλούσιο. Ενδεικτικά αναφέρονται η Οδηγία 79/409/ΕΟΚ²¹⁹ περί της διατήρησης των αγρίων πτηνών και η Οδηγία 92/43/ΕΟΚ²²⁰ για τη διατήρηση των φυσικών οικοτόπων καθώς και της άγριας πανίδας και χλωρίδας. Η Ελλάδα ως κράτος μέλος της ΕΕ έχει ενσωματώσει στο εθνικό της δίκαιο τις ανωτέρω Οδηγίες. Οι υπόλοιπες υπο εξέταση χώρες (Αλβανία, Μαυροβούνιο, πΓΔΜ) αν και δεν είναι Κράτη Μέλη της ΕΕ, προκειμένου να ενταχθούν σε αυτήν οφείλουν να σέβονται και να μεταφέρουν στη νομοθεσία τους μεταξύ άλλων και το περιβαλλοντικό κεκτημένο της ΕΕ.

3.6. Η Σχεσιακή αλληλοσύνδεση της προστασίας και διαχείρισης των υδάτινων πόρων με την προστασία και διαχείριση της βιοποικιλότητας.

Σημαντική συνιστώσα των υδρολογικών συστημάτων, στο πλαίσιο της προώθησης σε διεθνές και ευρωπαϊκό επίπεδο ολιστικών οικοσυστημικών προσεγγίσεων, είναι η χερσαία και η υδάτινη βιοποικιλότητα. Οι λίμνες, τα ποτάμια, οι υγρότοποι κ.λπ αποτελούν ενδαιτήματα σημαντικών ειδών της χλωρίδας και της πανίδας. Κατά συνέπεια η προστασία και διαχείριση των υδάτινων πόρων συνδέεται άμεσα και με την προστασία των μορφών ζωής της χλωρίδας και της πανίδας. Η ρύπανση των υδάτων συμβάλλει στη σημαντική μείωση της χερσαίας και υδάτινης βιοποικιλότητας (πχ λόγω του ευτροφισμού μια λίμνης, οι φωτοσυνθετικοί οργανισμοί στον πυθμένα θανατώνονται, αυτό μπορεί να οδηγήσει λόγω της

²¹⁸ Βλ. <http://www.cites.org/>

²¹⁹ Η Οδηγία 79/409/ΕΟΚ (όπως κωδικοποιήθηκε με την Οδηγία 2009/147/ΕΚ) ενσωματώθηκε στην ελληνική έννομη τάξη με τις εξής Αποφάσεις : ΥΑ 414985/29-11-85 (ΦΕΚ Β'757) , ΚΥΑ Η.Π. 37338/1807/Ε.103/1-9-10 (ΦΕΚ 1495/Β/6-9-10) & ΚΥΑ Η.Π. 8353/276/Ε103/17-2-2012 (ΦΕΚ 415/Β/23-2-2012).

²²⁰ Η Οδηγία 92/43/ΕΟΚ ενσωματώθηκε στην ελληνική νομοθεσία με τις : ΚΥΑ 33318/3028/11-12-1998 (ΦΕΚ 1289/Β/28-12-98) & ΚΥΑ Η.Π. 14849/853/Ε103/4-4-2008 (ΦΕΚ 645/Β/11-4-08).

διατροφικής αλυσίδας σε μείωση των ψαριών και των πουλιών και κατ'επέκταση υποβάθμιση του περιβάλλοντος διαβίωσης του ανθρώπου). Από την άλλη η μείωση της βιοποικιλότητας μπορεί να επηρεάσει αρνητικά τους υδάτινους πόρους (πχ πλημμύρικα φαινόμενα)

Βασικό στόχο των προαναφερόμενων Συμβατικών Καθεστώτων συνιστά η προώθηση της λήψης μέτρων προστασίας και διατήρησης της βιοποικιλότητας, τα οποία θα έχουν θετικό αντίκτυπο και στην προστασία των υδάτινων πόρων. Εκτός από την Σύμβαση Ραμσάρ και εν μέρει τη Σύμβαση για την Βιοποικιλότητα, οι υπόλοιπες Συμβάσεις και Συνθήκες για την χλωρίδα και την πανίδα κάνουν περιορισμένη αναφορά και διασύνδεση μεταξύ βιοποικιλότητας και υδάτινων πόρων.

Όπως έχει διαφανεί και από την παραπάνω παράθεση υπάρχει σημαντικός αριθμός συμβατικών καθεστώτων και διεθνών συμφωνιών που ρυθμίζουν ζητήματα προστασίας της βιοποικιλότητας και των υδάτινων πόρων. Ωστόσο, για την προώθηση της ολοκληρωμένης διαχείρισης των υδάτινων πόρων θα μπορούσε να αναπτυχθεί ένα νέο συμβατικό καθεστώς που θα αποτελείται από τη βασική Σύμβαση που θα ρυθμίζει γενικά ζητήματα προστασίας υδάτινων πόρων και βιοποικιλότητας (φυσικοί πόροι) και εξειδικευτικά πρωτόκολλα που θα περιέχουν ρυθμίσεις προστασίας ανά κατηγορία βιολογικών πόρων που διαβεί στο ευρύτερο περιβάλλον των υδάτινων συστημάτων (πχ ψάρια, πουλιά, ενδημικά είδη κλ.π). Μέσω του συμβατικού αυτού καθεστώτος θα προωθείται η ολιστική διαχειριστική οικοσυστημική προσέγγιση που θα λαμβάνει υπόψη της και τις τρεις διαστάσεις της βιώσιμης ανάπτυξης και θα καταδεικνύει με μεγαλύτερη σαφήνεια τη σχεσιακή αλληλοσύνδεση μεταξύ της διαχείρισης των υδάτινων πόρων και των πόρων της βιοποικιλότητας.

Το νέο Συμβατικό καθεστώς ή εναλλακτικά μια σχετική ομαδοποίηση (cluster) και επικαιροποίηση/αναπροσαρμογή των υφιστάμενων ΜΕΑ με αντικείμενο τους προαναφερόμενους Φυσικούς Πόρους, θα πρέπει επίσης να λάβουν υπόψη τους τις κοινωνικοοικονομικές, πολιτισμικές και θεσμικές παραμέτρους.

Τα ύδατα συνιστούν κινητήρια δύναμη της οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης, ενώ ταυτόχρονα διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στη διατήρηση της ακεραιότητας του φυσικού περιβάλλοντος. Η διατήρηση των υδάτινων οικοσυστημάτων είναι θεμελιώδους σημασίας για την έννοια της αειφόρου ανάπτυξης, καθώς μέσω αυτών παρέχονται υπηρεσίες ζωτικής σημασίας για όλες τις μορφές ζωής και την ανθρώπινη επιβίωση. Η αλληλοεπίδραση μεταξύ υδάτων και βιοποικιλότητας αποτελεί βασική παράμετρο για την επίτευξη της βιώσιμης ανάπτυξης. Η διασύνδεση των ρυθμιστικών και κανονιστικών πλαισίων προστασίας των δυο ανωτέρω φυσικών πόρων αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση για την επίτευξη της οικοσυστημικής προστασίας.

ΜΕΡΟΣ II

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

ΥΔΑΤΙΚΟΙ ΠΟΡΟΙ ΣΤΗΝ ΝΟΤΙΟΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΕΥΡΩΠΗ

4.1. Οι Υδάτινοι Πόροι και Νοτιοανατολική Ευρώπη²²¹.

Πυριτιδαποθήκη της Ευρώπης, γέφυρα που συνδέει την Ανατολή με την Δύση, γέφυρα μεταξύ της τη Ευρώπης και της Ασίας²²², γέφυρα μεταξύ φάσεων ανάπτυξης, γέφυρα μεταξύ φυλών, σταυροδρόμι πολιτισμών, περιοχή των αντιφάσεων²²³, τρίτη ζώνη ώρας της Ευρώπης²²⁴ είναι μερικοί από τους χαρακτηρισμούς που αποδίδονται στην περιοχή των Βαλκανίων.

Τα «Βαλκάνια» προέρχονται από τη τούρκικη λέξη «balcan» που χαρακτήριζε αρχικά την οροσειρά που ήταν γνωστή ως Αρχαίος Αίμος. Μόλις στα μέσα του 19ου αιώνα, άρχισε να αποκαλείται η περιοχή στη «δυτική» βιβλιογραφία, Βαλκάνια, σε αντικατάσταση του όρου Αίμου ή Ευρωπαϊκή Τουρκία²²⁵. Ενώ λίγο αργότερα, ιστορικές πηγές αναφέρουν την περιοχή ως Νοτιοανατολική Ευρώπη.²²⁶

Στη Νοτιοανατολική Ευρώπη²²⁷ υπάρχουν 13 μεγάλες λεκάνες απορροής ποταμών, 4 σημαντικές διεθνείς λίμνες και 50 διασυνοριακοί υδροφόροι ορίζοντες που καταλαμβάνουν ένα ιδιαίτερα σημαντικό ποσοστό της έκτασης της περιοχής, γεγονός που καθιστά απαραίτητη την προώθηση της διασυνοριακής συνεργασίας για την αποτελεσματική διαχείριση των υδάτινων πόρων.

Όπως θα διαφανεί και από την παρακάτω συνοπτική αναφορά στις διασυνοριακές λεκάνες απορροής στην περιοχή, η πλειοψηφία των πιέσεων στα υδρολογικά οικοσυστήματα οφείλεται στη μη βιώσιμη χρήση των υδάτινων πόρων, στις επιδράσεις των ανθρωπογενών δραστηριοτήτων, στην αυξανόμενη εκδήλωση πλημμυρικών φαινομένων και ξηρασίας ως απόρροιας της κλιματικής αλλαγής καθώς και στα μη βιώσιμα πρότυπα παραγωγής και κατανάλωσης.

Το Κοινοτικό περιβαλλοντικό Κεκτημένο και ιδιαίτερα η Οδηγία για τα Ύδατα, η Οδηγία για τους Οικοτόπους, η Οδηγία για τις Πλημμύρες, η Οδηγία για τα

²²¹ Για τη συγγραφή του κεφαλαίου, χρησιμοποιήθηκαν πληροφορίες από UNECE, *Second Assessment of Transboundary Rivers, Lakes and Groundwaters*, 2011.

²²² Μαζάουερ Μ., Τα Βαλκάνια, ένατη έκδοση, Εκδόσεις Πατάκη, Μάιος 2006, σελ 39.

²²³ Ο William Miller λαμβάνοντας υπόψη του το πολιτισμικό, εθνικό, γλωσσικό και θρησκευτικό μωσαϊκό των Βαλκανίων έγραψε στο βιβλίο του *Travels and Politics in the Near East* (1898) ότι «Η Βαλκανική Χερσόνησος είναι υπό την ευρεία έννοια η περιοχή των αντιφάσεων».

²²⁴ Ο Ernest Gellner χρησιμοποίησε αυτό το λογοπαίγνιο υπονοώντας ότι τα Βαλκάνια ανήκουν στο «Τρίτο Κόσμο» της Ευρώπης. Ignatieff Michael, *On Civil Society*, Foreign Affairs, τ.74, Vo 2, Μάρτιος – Απρίλιος 1995.

²²⁵ Keppel., *Narrative of a journey Across the Balcan*, Λονδίνο, 1831,

²²⁶ Ωστόσο, πρέπει να σημειωθεί ότι η έννοια «Βαλκάνια», σε ορισμένες ιστορικές και γεωγραφικές αναφορές χρησιμοποιήθηκε ως ταυτόσημη με τη Νοτιοανατολική Ευρώπη (Πχ Theobald Fischer), ενώ σε άλλες ως υποσύνολο της Νοτιοανατολικής Ευρώπης (πχ Karl Kaser).

²²⁷ Στην παρούσα μελέτη ως Νοτιοανατολική Ευρώπη εκλαμβάνονται οι κάτωθι χώρες: Αλβανία, Β-Ε, Βουλγαρία, Κροατία, Ελλάδα, Μαυροβούνιο, Ρουμανία, Σερβία, Σλοβενία, πΓΔΜ, Τουρκία και Κόσοβο (σύμφωνα με το ψήφισμα Η.Ε 1244).

Άγρια Πτηνά και η Οδηγία για τις Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας παρέχουν το πλαίσιο για την ανάπτυξη μεθόδων και πρακτικών βιώσιμης διαχείρισης των περιοχών λεκανών απορροής, ωστόσο αυτό δεν είναι αρκετό. Θα πρέπει ταυτόχρονα να αναπτυχθεί μια κοινή διατομεακή συμμετοχική προσέγγιση μεταξύ παρόχθιων μερών για την προώθηση συναινετικών δράσεων διαχείρισης και βελτιστοποίησης της κατάστασης των υδρολογικών οικοσυστημάτων.

Επισημαίνεται ότι τα τελευταία χρόνια έχει δημιουργηθεί ένα κλίμα συναίνεσης μεταξύ παρόχθιων μερών σχετικά με την αναγκαιότητα της δημιουργίας ενός βιώσιμου πλαισίου συνεργασίας σε διασυνοριακό επίπεδο που θα επιτρέπει την ισόνομη κατανομή των ωφελειών. Ένας σημαντικός αριθμός Συμφωνιών, Μνημονίων, Διακηρύξεων κ.λπ έχει υπογραφεί, ενώ παράλληλα, έχουν δημιουργηθεί κοινές ομάδες, επιτροπές και μηχανισμοί διαχείρισης και παρακολούθησης της κατάστασης του περιβάλλοντος. Στην εξέλιξη αυτή έχει συνδράμει σημαντικός αριθμός φορέων που δραστηριοποιούνται στην περιοχή με στόχο την εγκαθίδρυση κουλτούρας συναινετικής διαχείρισης και περιβαλλοντικής προστασίας. Προς αυτήν την κατεύθυνση ιδιαίτερα σημαντικός είναι ο ρόλος που διαδραματίζει η ΕΕ, τα Η.Ε, διάφοροι διεθνείς οργανισμοί άλλα και μη κυβερνητικές οργανώσεις.

Ωστόσο παρά τις θετικές εξελίξεις, υπάρχουν σημαντικά εμπόδια στην επίτευξη ενός βιώσιμου πλαισίου συνεργασίας σε διασυνοριακό επίπεδο, που οφείλονται στις αλληλεξαρτήσεις και στις πιθανές συγκρούσεις μεταξύ χρήσεων. Επίσης, το μη εναρμονισμένο θεσμικό και νομικό πλαίσιο προστασίας, οι αποκλίνουσες προτεραιότητες και τα αντικρουόμενα συμφέροντα μεταξύ των παρόχθιων μερών δυσχεραίνουν ακόμα περισσότερο την επίτευξη του στόχου.

Παρακάτω, γίνεται συνοπτική παράθεση των υδρολογικών χαρακτηριστικών, των πιέσεων και του συνεργατικού πλαισίου που έχει διαμορφωθεί σε διασυνοριακές λεκάνες απορροής της Νοτιοανατολικής Ευρώπης. Ειδικότερα²²⁸:

4.2.1 Λεκάνη Απορροής του Ποταμού Neretva (Νερέτβα)

Το ποτάμι μήκους 225 χλμ. πηγάζει από τα όρη Jabuka της Β-Ε την οποία διασχίζει και εκβάλλει στην Αδριατική στα παράλια της Κροατίας, δημιουργώντας ένα δέλτα πλούσιων υγρότοπων οι οποίοι αποτελούν ενδιαιτήματα σημαντικών ειδών πουλιών και ψαριών. Οι υδάτινοι πόροι του ποταμού Neretva μέσω του ποταμού Trebišnjica συνδέονται και με το Μαυροβούνιο. Το Βοσνιακό τμήμα του δέλτα έχει ανακηρυχτεί Εθνικό Πάρκο (Hutovo Blato Nature Park).

Η μεταβολή του υδρολογικού καθεστώτος της λεκάνης απορροής λόγω της αστικής, βιομηχανικής, αγροτική και υδροηλεκτρικής χρήσης επηρεάζει αρνητικά το υδρολογικό οικοσύστημα. Επίσης, παρατηρούνται σημαντικές απώλειες υδάτινων πόρων λόγω των ανεπαρκών συστημάτων ύδρευσης και παροχής νερού και των αναποτελεσματικών γεωργικών χρήσεων του. Άλλες σημαντικές πιέσεις στο υδρολογικό οικοσύστημα είναι η ανεξέλεγκτη αστικοποίηση, το παράνομο κυνήγι, η

²²⁸ Γίνεται ενδεικτική παράθεση των διασυνοριακών λεκανών απορροής στην νοτιοανατολική Ευρώπη και όχι εξαντλητική αναφορά.

υπεραλίευση, η ρύπανση από σημειακές πηγές (μη επεξεργασμένα αστικά και βιομηχανικά υγρά απόβλητα, ανεξέλεγκτες χωματερές), η ρύπανση του νερού με θρεπτικά άλατα (ευτροφισμός) και φυτοφάρμακα. Ακόμη, λόγω της παρόχθιας διάβρωσης, έχουν σημειωθεί σημαντικά πλημμυρικά φαινόμενα. Οι σωρευτικές επιπτώσεις των προαναφερόμενων πιέσεων έχουν οδηγήσει ήδη σε ποιοτική και ποσοτική υποβάθμιση των υπόγειων και επιφανειακών υδάτων και των συνδεμένων με αυτά, οικοσυστημάτων.

Για τη βελτιστοποίηση της κατάστασης της λεκάνης απορροής, οι δύο χώρες έχουν προβεί σε ενέργειες και δράσεις προστασίας. Η Κροατία προετοιμάζει το σχέδιο διαχείρισης για το τμήμα του ποταμού που της ανήκει. Η Β-Ε έχει ορίζοντας ζώνες προστασία πόσιμου νερού και έχει προγραμματίσει τη χαρτογράφηση της τρωτότητας των υδάτινων πόρων.

Σημαντικές βελτιώσεις πρέπει να γίνουν στο τομέα παρακολούθησης, συλλογής και ανταλλαγής των δεδομένων μεταξύ των δύο παρόχθιων μερών, στο τομέα εξισορρόπησης των ανταγωνιστικών χρήσεων νερού λαμβάνοντας υπόψη οικονομικούς και κοινωνικούς παράγοντες. Επίσης, επιβεβλημένη είναι η ενίσχυση της εθνικής θεσμικής σχεδιαστικής και εκτελεστικής ικανότητας για τη βέλτιστη επιβολή διαχειριστικών μέτρων προστασίας των υδάτινων πόρων.

Όσον αφορά τη διασυνοριακή συνεργασία επισημαίνεται ότι το 1996 υπεγράφη Συμφωνία μεταξύ των δύο παρόχθιων μερών για τις Σχέσεις Διαχείρισης Υδάτων. Μέσω της Συμφωνίας συστήθηκε Κοινή Επιτροπή η οποία επιφορτίστηκε μεταξύ άλλων με την προώθηση της διασυνοριακής συνεργασίας στις λεκάνες απορροής των ποταμών και Trebišnjica.

Το 2003 υπεγράφη Μνημόνιο Συνεργασίας για τον ποταμό Neretva ανάμεσα στην Β-Ε, την Κροατία, το Πριγκιπάτο του Μονακό και το MedWet με αντικείμενο ενασχόλησης τη ρύπανση στο δέλτα του ποταμού, την παραγωγή υδροηλεκτρικής ενέργειας και την παροχή πόσιμου νερού.

Τροχοπέδη στη δημιουργία αποτελεσματικού διασυνοριακού διαχειριστικού μηχανισμού, αποτελεί η ύπαρξη πολλαπλών επιπέδων διοίκησης και στις δύο παρόχθιες χώρες. Το γεγονός αυτό συντελεί και στις καθυστερήσεις στην επικύρωση και θέση σε ισχύ διεθνών συμφωνιών.

Μέσω του GEF έχει ξεκινήσει η υλοποίηση προγράμματος με βασική στόχευση την προώθηση της ολοκληρωμένης διαχείρισης των υδάτινων πόρων στη λεκάνη απορροής, την εναρμόνιση των προσεγγίσεων διαχείρισης και των εκσυγχρονισμό των νομοθετικών και κανονιστικών συστημάτων των δύο χωρών. Το πρόγραμμα θα συντελέσει στην εφαρμογή της ΟΠΥ.

4.2.2. Λεκάνη Απορροής του Ποταμού Krka (Κρκα)

Ο Ποταμός πηγάζει από την Κροατία και εκβάλλει στην Αδριατική. Το 88% της έκτασης του ποταμού ανήκει στην Κροατία και το 12% στην Βοσνία – Ερζεγοβίνη (Β-Ε). Η περιοχή λεκάνης απορροής του ποταμού περιλαμβάνει το

διασυνοριακό ποταμό Butišnica, τις τεχνίτες λίμνες Brljan Golubić και τις φυσικές λίμνες Visovac και Prokljan. Το 1985, η Κροατία δημιούργησε το Εθνικό Πάρκο Krka, το οποίο καλύπτει το 4,5% της συνολικής έκτασης της λεκάνης απορροής του ποταμού. Η κατάσταση των υδάτινων πόρων της λεκάνης χαρακτηρίζεται μέτρια μέχρι καλή. Οι βασικές πιέσεις στο υδάτινο οικοσύστημα του τμήματος που ανήκει στη Βοσνία- Ερζεγοβίνη προέρχονται από τη διάθεση των στερεών αποβλήτων, ενώ στο Κροατικό τμήμα από τη βιομηχανική δραστηριότητα. Η περιοχή δέχεται ελάχιστες πιέσεις από την γεωργία, ενώ παράλληλα έχει αναπτυχθεί σημαντικά ο οικοτουρισμός. Η Κροατία η οποία εν μέρει έχει ενσωματώσει την ΟΠΥ στο εθνικό δίκαιο της έχει ήδη καταρτίσει σχέδιο διαχείρισης για την περιοχή λεκάνη απορροής του ποταμού Krka. Τέλος, οι δύο παρόχθιες χώρες πρέπει να συνεργαστούν για τη οριοθέτηση των υπόγειων υδάτων και τη λήψη συνεργατικών δράσεων για την παρακολούθηση της κατάστασης του υδάτινου οικοσυστήματος.

4.2.3. Λεκάνη Απορροής του Ποταμού Drin (Δρίνου)

Η Περιοχή Λεκάνης Απορροής του Ποταμού Δρίνου²²⁹ καλύπτει μια έκταση 19.600 τετραγωνικών χιλιομέτρων στα Νοτιοδυτικά Βαλκάνια και εκτείνεται μεταξύ Αλβανίας, Ελλάδας, πΓΔΜ, Μαυροβουνίου και Κοσόβου (σύμφωνα με ψήφισμα 1244 του ΣΑ του ΟΗΕ). Η ευρύτερη λεκάνη απορροής του ποταμού συνιστά ένα πολύπλοκο υδάτινο σύστημα όπου ποτάμια, λίμνες, υγρότοποι και υπόγεια ύδατα αλληλεπιδρούν μεταξύ τους και συνθέτουν ένα πλούσιο σε φυσικούς πόρους οικοσύστημα. Ειδικότερα, η περιοχή λεκάνης απορροής του ποταμού Δρίνου αποτελεί ένα υδρολογικό σύστημα που συνδέει τις Λίμνες Οχρίδα, Σκαντάρ/Σκόδρα²³⁰ και Πρέσπες και τους Ποταμούς Δρίνο (συμπεριλαμβανομένων των Παραπόταμων του, Μαύρο²³¹ και Λευκό Δρίνο²³²) και Μπούνα/ Μπογιάνα.²³³

²²⁹ Παλαιότερα ονομαζόταν Ποταμός Δρίλωνας ή Δρυμώνας

²³⁰ Skadar στα Σέρβικα και Shkoder στα Αλβανικά

²³¹ Drin i Zi στα Αλβανικά και Crn Drim στη γλώσσα της πΓΔΜ

²³² Drin i Bardhë στα Αλβανικά και Beli Drin στο Κόσοβο.

²³³ Bojana στα Σέρβικα και Buna στα Αλβανικά

Η Λεκάνη Απορροής του Ποταμού Δρίνου

Πηγή : Transboundary Water Resources Management in Southeastern Europe²³⁴

Ο Μαύρος Δρίνος έχει συνολικό μήκος περίπου 130 χλμ. και πηγάζει από τη λίμνη Οχρίδα, στο έδαφος της πΓΔΜ, στη συνέχεια ακολουθεί βόρεια πορεία έχοντας τις ανατολικές Αλβανικές Άλπεις στα δεξιά του, μέχρι την Αλβανική πόλη Κούξι, όπου συνενώνεται με τον Λευκό Δρίνο. Ο Λευκός Δρίνος έχει συνολικό μήκος 80 χλμ. περίπου και πηγάζει από το Κόσοβο, στη συνέχεια ακολουθεί δυτική πορεία και εισέρχεται στο Αλβανικό έδαφος όπου ενώνεται με τον Μαύρο Δρίνο.

Μετά τη συνένωσή τους οι δύο παραπόταμοι σχηματίζουν τον ενιαίο Δρίνο, ο οποίος, αφού συναντήσει τον ποταμό Μπούνα/ Μπογιάνα εκβάλλει στην Αδριατική θάλασσα.

Οι Πρέσπες²³⁵ συνδέονται μέσω υπόγειων καρστικών σχηματισμών με τη λίμνη Οχρίδα, το 50% των υδάτινων πόρων της οποίας προέρχονται από τη Μεγάλη Πρέσπα.

4.2.4. Λίμνη Οχρίδα

Η Οχρίδα είναι η μεγαλύτερη σε όγκο λίμνη της Νοτιοανατολικής Ευρώπης και μια από τις και αρχαιότερες λίμνες της Ευρώπης καθώς διαμορφώθηκε πριν 2-3 εκατομμύρια χρόνια. Το μέσο βάθος της είναι 155 m, ενώ καλύπτει έκταση 358 km². Ο όγκος του νερού της λίμνης είναι 55,4 km³. Η λίμνη βρίσκεται στα ορεινά σύνορα μεταξύ της νοτιοδυτικής πΓΔΜ και ανατολικής Αλβανίας. Στη λίμνη διαβιούν πολλά ενδημικά είδη. Επισημαίνεται ότι η Οχρίδα από το 1980 έχει ανακηρυχτεί Μνημείο Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς της UNESCO.

²³⁴<http://www.twrm-med.net/southeastern-europe/supported-processes-and-projects/drin-river-basin/2022-the-drin-basin>

²³⁵ Η Μικρή Πρέσπα ανήκει στην Ελλάδα και ένα μικρό τμήμα της στην Αλβανία, ενώ η Μεγάλη Πρέσπα εκτείνεται στα εδάφη της Ελλάδας, της Αλβανίας και της πΓΔΜ

Οι πολλαπλές ανθρώπινες παρεμβάσεις έχουν μεταβάλλει το υδρολογικό καθεστώς της λίμνης. Σημαντικές πιέσεις που δέχεται το υδρολογικό οικοσύστημα της λίμνης :

Οι μη βιώσιμες πρακτικές αλιείας & η εισβολή ξενικών ειδών ψαριών: οι αυτόχθονες πληθυσμοί ψαριών βρίσκονται υπο πίεση. Η υπεραλίευση αποτελεί τη βασική αιτία μείωσης των εμπορικών ειδών (πχ Κυπρίνου, της ενδημικής πέστροφας). Έχει παρατηρηθεί ότι η πΓΔΜ έχει επιβάλλει σημαντικές απαγορεύσεις για την επίλυση του προβλήματος σε αντίθεση με την Αλβανία. Οι κανονισμοί αλιείας των δυο χώρων δεν είναι συμβατοί μεταξύ τους. Επιπρόσθετα, έχει παρατηρηθεί η εισβολή τουλάχιστον 7 ξενικών ειδών ψαριών, ένα από τα οποία είναι και η χρυσή πέστροφα η οποία αποτελεί σημαντική απειλή για την ενδημική πέστροφα²³⁶ και το γενικότερο εκφυλισμό του γενετικού κώδικα των ενδημικών ειδών.

Η αστικοποίηση και ο μη βιώσιμος τουρισμός: Η αστικοποίηση και ο μη βιώσιμος τουρισμός ασκούν σημαντικές πιέσεις στις παρόχθιες ζώνες των υδάτινων συστημάτων λόγω των ανεπαρκών υποδομών αποχέτευσης, των συστημάτων συλλογής και επεξεργασίας λυμάτων, των μη φιλοπεριβαλλοντικών δραστηριοτήτων αναψυχής κ.λπ. Το γεγονός αυτό μπορεί να οδηγήσει σε σημαντική υποβάθμιση της ποιότητας των υδάτων, των οικοτόπων και απώλεια στη βιοποικιλότητα. Η μεγαλύτερη πίεση παρατηρείται στην παραλίμνια ζώνη της λίμνης, κοντά στις πόλεις της πΓΔΜ Οχρίδα και Στρούγκα, όπου ο αυξημένος αριθμός μόνιμων και εξοχικών κατοικιών καθώς και οι τουριστικές υποδομές έχουν αυξηθεί σημαντικά.

Οι διακυμάνσεις στη στάθμη νερού: Οι διακυμάνσεις της στάθμης των υδάτων οφείλονται στη λειτουργία των φραγμάτων, τους σταθμούς ηλεκτροπαραγωγής και στα περιοδικά ακραία φαινόμενα βροχοπτώσεων. Η έλλειψη συνεργατικού πλαισίου διαχείρισης των εκροών από τα φράγματα επιδεινώνει τις πιέσεις με αποτέλεσμα την εμφάνιση πλημμυρικών φαινομένων και την υποβάθμιση των οικοσυστημάτων (συμπεριλαμβανομένης της μετανάστευσης των ενδημικών ειδών).

Το αυξημένο φορτίο ιζημάτων: Τα φορτία ιζημάτων εισέρχονται στη λίμνη κυρίως μέσω της εκτροπής του ποταμού Sateska. Η αποψίλωση των δασών στην λεκάνη απορροής του Sateska σε συνδυασμό με την παράνομη εξόρυξη άμμου και χαλκικών συντελούν στη διάβρωση και μεταβολή του υδρολογικού καθεστώτος και στην αύξηση των φορτίων ιζημάτων.

Ο ευτροφισμός: Η Οχρίδα είναι oligotroφική λίμνη, ωστόσο υπάρχουν ενδείξεις προοδευτικής αύξησης του ευτροφισμού, λόγω της χρήσης μη βιώσιμων αγροτικών πρακτικών και ακατάλληλων λιπασμάτων κυρίως στην πΓΔΜ. Επίσης, υπάρχουν

²³⁶ Βλ. παράρτημα 10.

ενδείξεις ρύπανσης της λίμνης από επικίνδυνες ουσίες, ιδιαίτερα στο τμήμα της πΓΔΜ.

Η μη βιώσιμη διαχείριση των δασών και η παράνομη υλοτομία: Εξαιτίας των κοινωνικοοικονομικών πιέσεων, έχει αυξηθεί η παράνομη συλλογή καυσόξυλων, γεγονός που συντελεί στην υποβάθμιση του οικοσυστήματος

Όσον αφορά τη διασυνοριακή συνεργασία επισημαίνεται ότι οι δύο παρόχθιες χώρες έχουν εναρμονισμένες διαδικασίες παρακολούθησης της ποιότητας των υδάτων στη λίμνη, συμπεριλαμβανομένων και των κοινών πρωτοκόλλων για την δειγματοληψία, την ανάλυση και τη διασφάλιση της ποιότητας που προωθήθηκαν στο πλαίσιο του προγράμματος του GEF για τη διατήρηση της λίμνης. Τρεις υδρολογικοί σταθμοί λειτουργούν στην πΓΔΜ ενώ παράλληλα το Υδροβιολογικό Ινστιτούτο παρακολουθεί την χημική και βιολογική ποιότητα του υδάτινου οικοσυστήματος. Επίσης, σημαντική υπήρξε η συνεισφορά του προγράμματος του GEF με τίτλο «Σχέδιο Διαχείρισης του Διασυνοριακού Υδάτινου Συστήματος».

Μεταξύ των δύο παρόχθιων μερών έχει υπογραφεί Συμφωνία για την Προστασία και Βιώσιμη Ανάπτυξη της Λίμνης Οχρίδας και της Λεκάνης Απορροής της το 2004 και ετέθη σε ισχύ το 2005. Με τη Συμφωνία συστάθηκε η Επιτροπή για την Προστασία της Λίμνης Οχρίδας²³⁷

4.2.5.Λίμνες Πρέσπες

Οι λίμνες των Πρεσπών είναι η Μικρή και η Μεγάλη Πρέσπα. Η Μικρή Πρέσπα, με επιφάνεια 47,35 km², από τα οποία τα 43,5 είναι στην Ελλάδα και τα υπόλοιπα στην Αλβανία, είναι μια μεσοτροφική λίμνη με μέγιστο βάθος 8,5m. Η Μεγάλη Πρέσπα, έχει συνολική επιφάνεια 272 km², είναι oligotroφική λίμνη και εκτείνεται στην Αλβανία, τη πΓΔΜ (το μεγαλύτερο ποσοστό της) και την Ελλάδα.

Οι Πρέσπες διαθέτουν πλούσια και σπάνια βιοποικιλότητα και πολλά είδη φυτών και ψαριών είναι ενδημικά. Μεταξύ των ειδών της βιοποικιλότητας της περιοχής συγκαταλέγονται και οι αργυροπελεκάνοι.

Οι βασικές πιέσεις που αντιμετωπίζει το υδάτινο οικοσύστημα είναι παρόμοιες με τις πιέσεις που δέχεται η λίμνη Οχρίδα. Ειδικότερα, το 50% των δασών της περιοχής θεωρείται ιδιαίτερα υποβαθμισμένο ενώ και τα ενδιαιτήματα ειδών ζώων έχουν υποστεί σημαντική υποβάθμιση (πχ *Lynx lynx*, *Rupicapra rupicapra*). Έχει παρατηρηθεί, επίσης, αλλοίωση του υδρολογικού καθεστώτος των λιμνών λόγω του αυξημένου φορτίου ιζημάτων εξαιτίας της εκτροπής του Αλβανικού ποταμού Devolli. Στη Μεγάλη Πρέσπα έχει παρατηρηθεί σημαντική μείωση των αποθεμάτων ιχθύων, μεταβολές στη δομή των ιχθυοπληθυσμών και εισβολή 12 ξενικών ειδών ψαριών. Οι ανεπαρκείς υποδομές συλλογής και επεξεργασίας λυμάτων στην Αλβανία, έχουν οδηγήσει στην υποβάθμιση και τη ρύπανση της ποιότητας των

²³⁷ Βλ. κεφάλαιο 6 .

επιφανειακών και υπόγειων υδάτων. Η χρήση μη βιώσιμων αγροτικών πρακτικών έχει επιφέρει διάβρωση των εδαφών, επιβάρυνση των υδάτων με θρεπτικά συστατικά, εξάντληση υπόγειων υδροφορέων και μείωση της αγρο-βιοποικιλότητας.

Οι τρεις χώρες αναγνωρίζοντας τη σπουδαιότητα της περιοχής έχουν καθιερώσει ειδικό καθεστώς προστασίας της περιοχής. Ειδικότερα²³⁸:

- Το 1974, η Ελληνική Πολιτεία κήρυξε ολόκληρη σχεδόν την ελληνική Πρέσπα Εθνικό Δρυμό. Επίσης η ίδια περιοχή ανακηρύχθηκε το 1975 «Τοπίο Ιδιαίτερου Φυσικού Κάλλους». Το 2003 ιδρύθηκε ο Φορέας Διαχείρισης των Εθνικού Δρυμού Πρεσπών, ως ΝΠΙΔ εποπτευόμενο από το τότε ΥΠΕΧΩΔΕ. Το 2009 η περιοχή κηρύχθηκε ως Εθνικό Πάρκο Πρεσπών και ορίστηκαν οι ζώνες προστασίας του με Κοινή Υπουργική Απόφαση.
- Το 1974 η λίμνη Μικρή Πρέσπα περιλήφθηκε στους 10 υγροτόπους της Ελλάδας, οι οποίοι χαρακτηρίστηκαν ως Διεθνούς Σημασίας και εντάχθηκαν ως τέτοιοι στη παγκόσμια Σύμβαση Ραμσάρ.
- Το 1948 θεσμοθετήθηκε από την πΓΔΜ το Εθνικό Πάρκο Πέλιστερ ανατολικά της Μεγάλης Πρέσπας, στα σύνορα με την Ελλάδα και το ελληνικό Εθνικό Πάρκο.
- Το 1958 θεσμοθετήθηκε από τη πΓΔΜ το Εθνικό Πάρκο Γκαλίτσιτσα που βρίσκεται στο ομώνυμο βουνό μεταξύ των λιμνών Μεγάλης Πρέσπας και Οχρίδας.
- Το 1996 ιδρύθηκε από τη πΓΔΜ το Ορνιθολογικό Καταφύγιο Εζέρανι στη βορεινή όχθη της Μεγάλης Πρέσπας για την προστασία των μεταναστευτικών και άλλων υδρόβιων πουλιών.
- Από το 1995, το Καταφύγιο του Ezerani και το τμήμα της λίμνης Μεγάλης Πρέσπας που ανήκει στην ΠΓΔΜ αποτελούν Υγρότοπο Διεθνούς Σημασίας, ενώ η Μεγάλη Πρέσπα ανακηρύχτηκε «Φυσικό Μνημείο» το 1977.
- Το 1999 θεσμοθετήθηκε από την Αλβανία το Εθνικό Πάρκο Πρεσπών

Επίσης, έχει διαμορφωθεί σημαντικό συνεργατικό πλαίσιο για τις λίμνες των Πρεσπών μεταξύ των τριών παρόχθιων μερών. Το 2000, με κοινή Διακήρυξη των Πρωθυπουργών των τριών χωρών, δημιουργήθηκε το Διασυνοριακό Πάρκο Πρεσπών. Το Διασυνοριακό Πάρκο Πρεσπών αποτέλεσε την πρώτη διασυνοριακή προστατευόμενη περιοχή στα Βαλκάνια. Το 2009, οι Πρωθυπουργοί των τριών χωρών υπέγραψαν Κοινή Δήλωση με την οποία συμφωνούσαν ως προς την προώθηση υπογραφής πολυμερούς συμφωνίας για την προστασία και βιώσιμη ανάπτυξη στο Πάρκο Πρεσπών. Το Φεβρουάριο του 2010, υπεγράφη η σχετική συμφωνία από τους αρμόδιους Υπουργούς των τριών παρόχθιων μερών και τον Ευρωπαϊό Επίτροπο. Η συμφωνία δεν έχει τεθεί σε ισχύ ακόμα καθώς δεν έχει επικυρωθεί από την Ελλάδα.

Τέλος επισημαίνεται ότι έχουν χρηματοδοτηθεί αρκετά προγράμματα για την βελτίωση της διαχείρισης της βιοποικιλότητας και των υδάτινων πόρων της περιοχής από τη διεθνή κοινότητα (πχ GEF).

²³⁸ Οι σχετικές πληροφορίες είναι αναρτημένες στο διαδικτυακό τόπο του ΜΚΟ Εταιρία Προστασίας Πρεσπών

4.2.6 Λίμνη Skandar / Skodra (Σκαντάρ/Σκόδρα) & Ποταμός Buna/Bojana (Μπούνα/Μπογιάνα)

Η Σκαντάρ/Σκόδρα (Σ/Σ) είναι η μεγαλύτερη σε έκταση λίμνη στην νοτιοανατολική Ευρώπη. Εκτείνεται στο Μαυροβούνιο και την Αλβανία και αποτελεί το φυσικό σύνορο μεταξύ των δύο χωρών, τροφοδοτείται με επιφανειακά ύδατα από τον ποταμό Μοράτσα, ενώ οι εκροές της καταλήγουν στο ποταμό Μπούνα/Μπογιάνα. Η λίμνη αποτελεί σημαντικό υδροβιότοπο αγρίων πτηνών, ενώ η ποιοτική κατάσταση των υδάτων της θεωρείται σχετικά καλή.

Ο ποταμός Μπούνα/Μπογιάνα (Μ/Μ) έχει έκταση 41km, εκτείνεται στην Αλβανία και το Μαυροβούνιο και οι εκροές του καταλήγουν στην Αδριατική. Ο ποταμός σχηματίζει δέλτα σημαντικής οικολογικής αξίας.

Σημαντικές πιέσεις που δέχονται τα υδρολογικά οικοσυστήματα της λίμνης Σ/Σ και του ποταμού Μ/Μ είναι οι μη βιώσιμες γεωργικές πρακτικές, η βιομηχανική ρύπανση (υπάρχει βαριά βιομηχανία στο Μαυροβούνιο), τα αστικά λύματα, ο ευτροφισμός, η ανεπαρκής διαχείριση των στερεών αποβλήτων και η παράνομη απόρριψη τους, η μη βιώσιμη διαχείριση των δασών (ιδιαίτερα στην Αλβανία) και η συνεπακόλουθη διάβρωση των παρόχθιων εδαφών. Τόσο η Αλβανία όσο και το Μαυροβούνιο έχουν καθιερώσει ειδικό καθεστώς προστασίας της λίμνης και του ποταμού.²³⁹

Όσον αφορά το συνεργατικό πλαίσιο διαχείρισης μεταξύ των δυο παρόχθιων χωρών, επισημαίνεται ότι το 2001 υπεγράφη μεταξύ Αλβανίας και Μαυροβουνίου, το Πρωτόκολλο για τη Συνεργασία στη Διαχείριση των Υδάτινων Πόρων για τη Λίμνη Σ/Σ και τους ποταμούς Μ/Μ και Δρίνο.²⁴⁰ Το 2003 υπεγράφη μεταξύ των αρμόδιων Υπουργών των δυο παρόχθιων χωρών το Μνημόνιο Κατανόησης για τη Συνεργασία στο Τομέα της Περιβαλλοντικής Προστασίας και την Εφαρμογή της Αρχής της Βιώσιμης Ανάπτυξης (έπαψε να ισχύει το 2008). Εν συνέχεια το 2008, υπεγράφη η Συμφωνία για την Προστασία και Βιώσιμη Ανάπτυξη της Λίμνης Σ/Σ, μέσω της οποίας ιδρύονταν κοινή Επιτροπή²⁴¹. Τέλος, επισημαίνεται ότι έχει υλοποιηθεί σημαντικός αριθμός διεθνών προγραμμάτων στην περιοχή.

4.2.7. Λεκάνη Απορροής του Ποταμού Aaos/Vjosa (Αώος/Βογιούσα)

Ο Αώος έχει συνολικό μήκος 260 km, τα 70 km ανήκουν στην Ελλάδα και τα 190km στην Αλβανία. Ο ποταμός πηγάζει από τη Βόρεια Πίνδο και διαρρέει μια χαράδρα ανάμεσα στα όρη Σμόλικά και Τύμφη. Νοτιοδυτικά της Κόνιτσας εισέρχεται

²³⁹ Βλ. Κεφάλαιο 6 (εθνικό θεσμικό πλαίσιο προστασίας).

²⁴⁰ Δυστυχώς δεν κατέστη εφικτό να βρεθούν σχετικά στοιχεία για τη λειτουργία της Υπο-επιτροπής. Το πιθανότερο είναι να μην λειτουργήσει.

²⁴¹ Βλ. Κεφάλαιο 6 (κοινά θεσμικά όργανα)

στην Αλβανία και ακολουθώντας βορειοδυτική κατεύθυνση εκβάλλει στην Αδριατική. Παραπόταμοι του αποτελούν ο Σαρανταπόρος και ο Βοϊδομάτης.

Ο ποταμός παρουσιάζει καλή κατάσταση υδάτων, ωστόσο μια από τις βασικότερες πιέσεις που δέχεται είναι οι μη βιώσιμες αγροτικές πρακτικές.

Το 2005 ετέθη σε ισχύ η Συμφωνία για την Σύσταση Ελληνοαλβανικής Επιτροπής για τα διασυνοριακά ύδατα που υπεγράφη το 2003 μεταξύ των δυο παρόχθιων μερών.

4.2.8. Λεκάνη Απορροής του Ποταμού Axios/Vardar (Αξιός/Βαρδάρης)

Ο Αξιός ποταμός συνιστά έναν από τους μεγαλύτερους ποταμούς της Νοτιοανατολικής Ευρώπης. Έχει μήκος 380 km, από τα οποία τα 87 είναι σε ελληνικό έδαφος και τα υπόλοιπα ανήκουν στη πΓΔΜ. Ο Ποταμός πηγάζει από τα όρη Σκάδρος στα Σερβοαλβανικά σύνορα, διασχίζει την κοιλάδα της πΓΔΜ και μπαίνει στο Ελληνικό έδαφος, διασχίζει τη Μακεδονία και χύνεται στο Θερμαϊκό Κόλπο.

Στην περιοχή που εκβάλλει ο Αξιός σχηματίζεται ένα δέλτα. Στην ευρύτερη περιοχή εκβάλλουν και οι ποταμοί Λουδίας, Αλιάκμονας και Γαλλικός. Βασικές πιέσεις που δέχεται ο ποταμός στο Ελληνικό τμήμα του είναι τα βιομηχανικά απόβλητα, τα αστικά λύματα και τα υπολείμματα γεωργικών φαρμάκων και φυτοφαρμάκων, ενώ στο τμήμα της πΓΔΜ σημαντικές πιέσεις δέχεται από την απόρριψη των χημικών αποβλήτων των εργοστασίων στις περιοχές Gostivar και Tetovo.

Μεταξύ της Ελλάδας και της πρώην Γιουγκοσλαβίας υπεγράφη το 1959 και ετέθη σε ισχύ ένα χρόνο αργότερα, η Συμφωνία σχετικά με τα προβλήματα Υδροοικονομίας, η οποία σύστηνε μια μόνιμη Επιτροπή Υδροοικονομίας.

4.2.9. Λίμνη Dojran/Doirani (Δοϊράνη)

Η Δοϊράνη είναι μια τεκτονική λίμνη συνολικής επιφάνειας 43,1 km², εκ των οποίων τα 15,7 km² ανήκουν στην Ελλάδα και 27,4 km² στην πΓΔΜ. Η λίμνη είναι πλούσια σε είδη ψαριών καθώς έχουν αναφερθεί περισσότερα από 16 είδη. Ωστόσο, τα τελευταία χρόνια έχει παρατηρηθεί μείωση των πληθυσμών των ψαριών λόγω της υπεραλίευσης και της πτώσης της στάθμης της λίμνης. Μια από τις βασικότερες πιέσεις που δέχεται το υδρολογικό οικοσύστημα είναι η ανεξέλεγκτη άντληση υδάτινων πόρων, η οποία σε συνδυασμό με τις χαμηλές βροχοπτώσεις και το υψηλό ποσοστό εξάτμισης έχει επιφέρει διατάραξη του υδατικού ισοζυγίου. Επίσης, η ρύπανση που προκαλείται από τα αστικά λύματα, τα στερεά απόβλητα, της σημειακές και μη, πηγές ρύπανσης είναι αισθητή και στις δύο χώρες.

Μεταξύ των κυβερνήσεων των δυο παρόχθιων χωρών δεν έχει θεσμοθετηθεί κάποια συνεργασία για την προώθηση συνεργατικών δράσεων πέρα από τη γενική

συμφωνία του 1959 μεταξύ Ελλάδας και της τότε Γιουγκοσλαβίας. Το διάστημα 2003-2005, υλοποιήθηκε το έργο με τίτλο «Αξιολόγηση του βαθμού έκφρασης των λειτουργιών και αξιών της διασυνοριακής λίμνης Δοϊράνης» από το Ελληνικό Κέντρο Βιοτόπων Υγροτόπων (ΕΚΒΥ) σε συνεργασία με τη ΜΚΟ «Οργάνωση για τη Μελέτη και τη Διατήρηση της Βιοποικιλότητας και την Αειφόρο Ανάπτυξη των Φυσικών Οικοσυστημάτων – BIOECO» που εδρεύει στην ΠΓΔΜ. Το έργο χρηματοδοτήθηκε από το ΥΠΕΞ στο πλαίσιο του Προγράμματος Διμερούς Αναπτυξιακής Βοήθειας του ΟΟΣΑ.

4.2.10. Λεκάνη Απορροής του Ποταμού Struma/Strymonas (Στρυμόνας)

Ο Στρυμόνας έχει συνολικό μήκος 392 km, εκ των οποίων το μεγαλύτερο ποσοστό ανήκει στη Βουλγαρία (46,6%). Επίσης σημαντικό τμήμα του ποταμού εκτείνεται στην Ελλάδα (39,7%) , ενώ ένα πολύ μικρό ποσοστό του ποταμού ανήκει στην Σερβία (4,7%) και τη πΓΔΜ (9%). Πηγάζει από το όρος Βίτοσα, νοτιοδυτικά της Σόφιας και ακολουθεί νότια πορεία, πριν την είσοδο του στο ελληνικό έδαφος δέχεται τα ύδατα του παραπόταμου Στρούμιτσα που πηγάζει από το όρος Πλακοβίτσα της πΓΔΜ. Στην Ελλάδα, ο δυτικός κλάδος του ποταμού εκρέει στη Λίμνη Κερκίνη και στη συνέχεια ρέει προς τα νοτιοανατολικά μέχρι το σημείο που ενώνεται με τον ανατολικό μεγαλύτερο κλάδο και σχηματίζουν ενιαία κοίτη κοντά στο χωριό Λιθότοπος. Στη συνέχεια ο ποταμός συμβάλλει με τον Αγγίτη, ο οποίος πηγάζει στις νότιες παρυφές του Φαλακρού Όρους. Τέλος, ο ποταμός εκβάλλει στο Στρυμονικό κόλπο.

Οι κυριότεροι παραπόταμοι που τροφοδοτούν το Στρυμόνα είναι ο Μπούτκοβας, ο Εξάβης, ο Κρουσοβίτης, ο Ξηροπόταμος, ο Αγγίτης, ο Λεμπνίτσα, ο Στρούμιτσα και ο Ντρακοβιτσίτσα. Επίσης, δύο διασυνοριακοί υδροφόροι ορίζοντες συνδέονται με τα επιφανειακά ύδατα του ποταμού: Ο υδροφόρος ορίζοντας του Σαντάσκι-Πετριτσίου που ανήκει στην Ελλάδα, την πΓΔΜ και τη Βουλγαρία και ο καρστικός υδροφόρος ορίζοντας Άγγιστρος/ Gotze Delchev που ανήκει στην Ελλάδα και τη Βουλγαρία. Σύμφωνα με την Βουλγαρία ο τελευταίος συνδέεται με τα επιφανειακά ύδατα του ποταμού Νέστου. Η Ελλάδα διαφωνεί με την ύπαρξη διασύνδεσης μεταξύ του υδροφόρου ορίζοντα και του ποταμού.

Στο Βουλγαρικό τμήμα του ποταμού υπάρχουν περίπου 60 τεχνητές λίμνες που χρησιμοποιούνται για την παροχή νερού, την παραγωγή υδροηλεκτρικής ενέργειας και την άρδευση.

Όσον αφορά τις πιέσεις στο υδρολογικό καθεστώς της περιοχής λεκάνης απορροής του ποταμού, έχει παρατηρηθεί διάβρωση και συσσώρευση ιζημάτων στο Σερβικό τμήμα της λεκάνης απορροής λόγω των χειμάρρων και της αποψίλωσης των δασών. Στο Βουλγαρικό τμήμα του ποταμού έχουν παρατηρηθεί μορφολογικές αλλοιώσεις λόγω της άντλησης υδάτων από τη Σερβία, ενώ παράλληλα οι υδροτεχνικές υποδομές στο ίδιο τμήμα όπως τα φράγματα, οι μικροί υδροηλεκτρικοί σταθμοί, οι μη βιώσιμες αγροτικές πρακτικές καθώς και οι απορρίψεις των ανεπεξέργαστων λυμάτων επιβαρύνουν επιπλέον το υδάτινο οικοσύστημα. Οι

υποδομές διανομής των υδάτινων πόρων είναι ανεπαρκείς γεγονός που οδηγεί στην απώλεια υδάτινων πόρων και στην υποβαθμισμένη ποιότητα του πόσιμου νερού. Ο περιορισμός της βιομηχανικής δραστηριότητας λόγω της οικονομικοκοινωνικής κρίσης, έχει συμβάλει σε μερική βελτίωση της ποιότητας των υδάτων.

Όσον αφορά τη διασυνοριακή συνεργασία για τη διαχείριση των υδάτινων πόρων της λεκάνης απορροής του ποταμού, η οποία εντάσσεται στο γενικότερο πλαίσιο συνεργασίας μεταξύ των δυο μερών, το 1964 υπεγράφη Συμφωνία μεταξύ της Ελλάδας και της Βουλγαρίας με την οποία οι δύο χώρες δεσμεύονταν μεταξύ άλλων να μην προκαλέσουν σημαντική ζημία στο υδάτινο οικοσύστημα εξαιτίας της λειτουργίας και της κατασκευής έργων και εγκαταστάσεων κατά μήκος των κοιλάδων των ποταμών Στρυμόνα, Νέστου, Άρδα και Έβρου. Η συμφωνία προέβλεπε την ανταλλαγή πληροφοριών μεταξύ των παρόχθιων κρατών και για θέματα πλημμύρων.

Το 1971, υπεγράφη νέα συμφωνία σχετικά με τη χρήση των κοινών υδάτινων πόρων στους 4 ποταμούς για παραγωγή υδροηλεκτρικής ενέργειας, η οποία σύστησε μια Ελληνο-Βουλγαρική Επιτροπή Συνεργασίας. Το Νοέμβριο του 2002, υπογράφηκε η Συμφωνία μεταξύ του πρώην ΥΠΕΧΩΔΕ και του Υπουργείου Περιβάλλοντος και Υδάτων της Βουλγαρίας για τη συνεργασία στον τομέα της περιβαλλοντικής προστασίας.

Το 2010, υπεγράφη μεταξύ των δυο αρμόδιων Υπουργείων Περιβάλλοντος, Κοινή Διακήρυξη για την κατανόηση και τη συνεργασία στον τομέα της χρήσης των υδάτινων πόρων στις αντίστοιχες επικράτειες των κοινών λεκανών απορροής ποταμού που μοιράζονται οι δύο χώρες. Τα ειδικότερα αντικείμενα της συνεργασίας περιλάμβαναν την προώθηση κοινών μεθόδων συλλογής, επεξεργασίας και ανταλλαγής ποσοτικών και ποιοτικών δεδομένων και τον συντονισμό των δράσεων για τη διαχείριση και προστασία των διασυνοριακών ποταμών Στρυμόνα, Νέστου, Άρδα και Έβρου και των αντίστοιχων λεκανών απορροής στο πλαίσιο της Οδηγίας Πλαίσιο για τα Νερά και της Οδηγίας για τις πλημμύρες. Στο πλαίσιο της τελευταίας εντάσσεται και η συνεργασία για την έγκαιρη πρόγνωση και προειδοποίηση για ακραία πλημμυρικά φαινόμενα. Για τη διασφάλιση της συνεργασίας στο πλαίσιο της Κοινής Διακήρυξης συστάθηκε το Μάιο του 2011 Κοινή Ομάδα Εργασίας Ειδικών²⁴² με αντικείμενο ενασχόλησης νομοθετικά θέματα που συνδέονται με την εφαρμογή των διατάξεων της ΟΠΥ και της Οδηγίας για τις πλημμύρες. Παρά την ύπαρξη αρκετών διμερών συμφωνιών για τη διασυνοριακή διαχείριση των υδάτινων πόρων και την προστασία των οικοσυστημάτων, η συνεργασία μεταξύ των δυο χωρών δε θεωρείται ικανοποιητική.

4.2.11.Λεκάνη Απορροής του Ποταμού Mesta/Nestos (Νέστου)

Η λεκάνη απορροής Νέστου ανήκει από κοινού στην Ελλάδα και την Βουλγαρία. Ο ποταμός Νέστος πηγάζει από τα όρη Rila (Ρίλα) στα περίχωρα της

²⁴² Βλ. Διαδικτυακό τόπο ΥΠΕΚΑ:

<http://www.ypeka.gr/LinkClick.aspx?fileticket=ERBCwBusdro%3d&tabid=406>

Σόφιας και διατρέχει ελληνικά εδάφη για να εκβάλει στο Βόρειο Αιγαίο Πέλαγος. Στο ελληνικό τμήμα του ποταμού Νέστου εκβάλει και ο παραπόταμος Dospat/Despatis (Δεσπάτης), του οποίου οι πηγές βρίσκονται στην οροσειρά της Ροδόπης στην περιοχή της Sarnitsa (Βουλγαρία).

Μεγάλα τμήματα της συγκεκριμένης λεκάνης απορροής, τόσο στην Βουλγαρία όσο και στην Ελλάδα, έχουν χαρακτηριστεί ως περιοχές Natura 2000. Επίσης το δέλτα του ποταμού Νέστου στην Ελλάδα αποτελεί σημείο μεγάλης οικολογικής σημασίας και έχει χαρακτηριστεί προστατευόμενη περιοχή από τη Συνθήκη Ραμσάρ.

Οι πιέσεις που δέχεται ο ποταμός Νέστος οφείλονται στην κατασκευή φραγμάτων, μικρών υδροηλεκτρικών σταθμών στη Βουλγαρική πλευρά, στην ανεξέλεγκτη διάθεση στερεών αποβλήτων και την αμμοληψία. Η κατάσταση έχει βελτιωθεί τα τελευταία χρόνια με το κλείσιμο 25 χώρων ανεξέλεγκτης διάθεσης αποβλήτων, τη μείωση των οικονομικών δραστηριοτήτων συμπεριλαμβανομένων και των βιομηχανικών και την κατασκευή τοπικών εγκαταστάσεων επεξεργασίας λυμάτων στην Βουλγαρία.

Εξαιτίας, της συνεχόμενης μείωσης των ποσοτήτων νερού που εισέρεαν στο ελληνικό έδαφος από τη Βουλγαρία, η Ελλάδα επεδίωξε την εξασφάλιση συγκεκριμένου ποσοστού της ετήσια απορροής του ποταμού, με αποτέλεσμα το 1995 να επιτευχθεί νέα Συμφωνία ανάμεσα στις δύο χώρες, μέσω της οποίας συμφωνήθηκε συγκεκριμένο ποσοστό των υδάτων του ποταμού που θα ρέει στο ελληνικό έδαφος (29%). Επιπλέον, η συμφωνία περιλάμβανε την υποχρέωση των συμβαλλομένων μερών να ανταλλάσσουν πληροφορίες και στοιχεία για την κατάσταση των υδάτων, να εφαρμόζουν τις υποχρεώσεις που απορρέουν από το διεθνές συνθήκες και τις Ευρωπαϊκές οδηγίες για την ποιότητα των υδάτων. Τέλος, μέσω της συμφωνίας συστάθηκε μόνιμη Μικτή Επιτροπή Υδροοικονομίας επιφορτισμένη με την εφαρμογή της συμφωνίας και την επίλυση τυχόν διαφορών²⁴³.

Μέχρι σήμερα έχουν ανακύψει πολλά προβλήματα στην εφαρμογή της ανωτέρω συμφωνίας. Το γεγονός ότι δε καθορίζεται με σαφήνεια αν το ποσοστό 29% αναφέρεται σε ετήσια ή σε μηνιαία βάση, παρέχει στην Βουλγαρία τη δυνατότητα να αποφασίζει πότε θα διοχετεύσει το συμφωνηθέν ποσοστό. Επίσης, ενώ η συμφωνία προβλέπει τη συνεργασία σε ζητήματα ρύπανσης, δεν εξειδικεύονται τα είδη των ρύπων και τα επιτρεπόμενα όρια τους. Υπάρχει κενό και αναφορικά με το καθορισμό των κοινών μεθόδων μέτρησης, τη συχνότητα τους και τα σημεία δειγματοληψίας για τη ποιότητα νερού. Τέλος, η συμφωνία δε προβλέπει και την εμπλοκή του κοινού (τοπικής αυτοδιοίκησης) στη θέσπιση κριτηρίων για την ποιότητα του νερού καθώς και στην ελεύθερη πρόσβαση στα αποτελέσματα των μετρήσεων.²⁴⁴

²⁴³ Σχετικά με τις άλλες συμφωνίες για τις κοινές διασυνοριακές λεκάνες απορροής μεταξύ των δυο χωρών βλ. Λεκάνη Απορροής Στρυμόνα.

²⁴⁴ Ελευθεριάδου Ε, Μυλόπουλος Γ., *Διακρατικές Συμφωνίες για τη Διαχείριση των Υδάτινων Πόρων: Η Περίπτωση του Νέστου*, Πρακτικά 5^ο Εθνικού Συνεδρίου της Ελληνικής Επιτροπής Διαχείρισης Υδάτινων Πόρων, Ξάνθη, 2005.

4.2.12. Λεκάνη Απορροής του Ποταμού Maritsa/ Evros/ Meric (Έβρος)

Ο ποταμός Έβρος είναι ένας από τους μεγαλύτερους ποταμούς των Βαλκανίων με συνολικό μήκος 430km, από τα οποία τα 203χλμ. αποτελούν τη συννοριογραμμή γραμμή της Ελλάδας με την Τουρκία. Η συνολική λεκάνη απορροής του ποταμού είναι 52.500 km² εκ των οποίων τα 35.085 km² (66%) ανήκουν στην Βουλγαρία, τα 14.575 km² (27,5%) ανήκουν στην Τουρκία και τα 3.340 km² (6,5%) ανήκουν στην Ελλάδα.

Ο Έβρος πηγάζει από τα όρη Ρίλα στη δυτική Βουλγαρία και εκβάλλει στο Αιγαίο Πέλαγος (Θρακικό Πέλαγος). Στις εκβολές του Έβρου σχηματίζεται ένα Δέλτα, υψηλής οικολογικής αξίας, το οποίο έχει χαρακτηριστεί προστατευόμενη περιοχή Natura και υγρότοπος στο πλαίσιο της Σύμβασης Ramsar. Οι κυριότεροι παραπόταμοι του είναι ο Τούντζας, ο Άρδας και ο Ερυθροπόταμος.

Μια από τις σημαντικές πιέσεις που δέχεται ο ποταμός είναι η ρύπανση από βαρέα μέταλλα από τις βιομηχανίες στη Τουρκία και τη Βουλγαρία. Επίσης, τα επίπεδα νιτρικών, νιτρωδών, αμμωνιακών αλάτων και ολικού φωσφόρου είναι εξαιρετικά υψηλά. Έχουν σημειωθεί σημαντικές διακυμάνσεις στη στάθμη του ποταμού εξαιτίας των βροχοπτώσεων με αποκορύφωμα την υπερχειλίση του ποταμού το 2005.

Έχει υπογραφεί σημαντικός αριθμός Συμφωνιών, Μνημονίων και Πρωτοκόλλων μεταξύ των παρόχθιων χωρών με γεωγραφικό πεδίο εφαρμογής αποκλειστικά τον Έβρο ή το σύνολο των διασυνοριακών ποταμών που μοιράζονται οι προαναφερόμενες χώρες.

Ειδικότερα το 1934 υπεγράφη Συμφωνία μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας για τον έλεγχο των υδραυλικών έργων επ' αμοιότροπων των όχθων του ποταμού Έβρου, η Συμφωνία προέβλεπε το δικαίωμα των δυο μέρων να διαθέτουν εγκαταστάσεις και υποδομές για την προστασία από τις πλημμύρες. Το 1955 υπεγράφη νέα συμφωνία μεταξύ των δύο κρατών σχετικά με τη λήψη μέτρων για τον έλεγχο των πλημμύρων. Το 1963 υπεγράφη πρωτόκολλο συνεργασίας για την οριστική επίλυση των διαφορών *επί της εκτελέσεως των υδραυλικών έργων διευθετήσεως της κοίτης του ποταμού Έβρου επί των δύο όχθων*. Το 2001, υπεγράφη Μνημόνιο Κατανοήσεως μεταξύ των δυο χωρών σχετικά με τη συνεργασία για την Προστασία του Περιβάλλοντος. Τέλος, το 2010 υπεγράφη Κοινή Διακήρυξη για την προστασία του ποταμού Έβρου μεταξύ των δυο αρμόδιων Υπουργείων Περιβάλλοντος της Ελλάδας και της Τουρκίας. Σύμφωνα με την Κοινή Διακήρυξη τα δύο κράτη θα συνεργάζονται στο πλαίσιο των υποχρεώσεων που έχουν σε διεθνές, ευρωπαϊκό και εθνικό επίπεδο με σκοπό την ανταλλαγή πληροφοριών και στοιχείων για τον ποταμό Έβρο, την πρόληψη και την αντιμετώπιση των πλημμυρικών φαινομένων, καθώς και την προστασία της βιοποικιλότητας²⁴⁵.

²⁴⁵ Σε συνέχεια της Κοινής Διακήρυξης και βάσει των προβλεπομένων σε αυτήν, στις 02 Νοεμβρίου 2010 ελληνική αντιπροσωπεία μετέβη στην Άγκυρα με σκοπό τη σύσταση Κοινής Επιτροπής Εμπειρογνομόνων (Ad Hoc Joint Committee) για τον αποτελεσματικότερο συντονισμό των μέτρων και σχεδίων για τον ποταμό. Σύμφωνα με τους Όρους (Terms of Reference) που υπογράφηκαν μεταξύ

Μεταξύ Βουλγαρία και Τουρκίας έχουν υπογραφεί δυο συμφωνίες με γεωγραφικό πεδίο εφαρμογής και τα τρία ποτάμια: τον Έβρο, τον Άρδα και τον Τούντζα. Η πρώτη Συμφωνία υπεγράφη το 1968 και αφορούσε τη συνεργασία σχετικά με τη χρήση των υδάτινων πόρων των προαναφερόμενων διασυνοριακών ποταμών και τη δημιουργία κοινής επιτροπής για την επίλυση ενδεχόμενων διαφορών. Η δεύτερη Συμφωνία υπεγράφη το 1975 και αφορούσε τη μακροπρόθεσμη οικονομική, τεχνική, βιομηχανική και επιστημονική συνεργασία μεταξύ των δυο χωρών.

Το 1993 υπεγράφη συμφωνία για τον περιορισμό των επιπτώσεων της ξηρασίας στο ποταμό Τούντζα, επίσης το 1997 υπεγράφη Συμφωνία μεταξύ των δυο χωρών για τον καθορισμό των συνόρων στην ορεινή περιοχή του διασυνοριακού ποταμού Ρετσόβσκα και τον καθορισμό των θαλάσσιων περιοχών των δυο χωρών στη Μαύρη θάλασσα. Τέλος, το 2002 υπεγράφη συμφωνία μεταξύ της Γενικής Δ/σης Κρατικών Υδραυλικών Έργων της Τουρκίας και του Εθνικού Ινστιτούτου Μετεωρολογίας και Υδρολογίας της Βουλγαρίας για την εγκατάσταση, τη λειτουργία και τη συντήρηση στη Βουλγαρία σταθμού Τηλεμετρίας και την παρατήρηση της ροής του ποταμού Έβρου.

Παρά την ύπαρξη σημαντικού αριθμού συμφωνιών, μνημονίων, πρωτοκόλλων και διακηρύξεων για τον ποταμό Έβρο, υπάρχουν σημαντικά κενά στη διασυνοριακή συνεργασία, ενώ απουσιάζει ένα ουσιαστικό συνολικό ρυθμιστικό και κανονιστικό πλαίσιο συνεργασίας μεταξύ των τριών χωρών.

4.2.13. Υπολεκάνη Απορροής του ποταμού Arda (Άρδα)

Η Βουλγαρία, η Ελλάδα και η Τουρκία μοιράζονται την Υπολεκάνη Απορροής του ποταμού Άρδα, ο οποίος πηγάζει από την οροσειρά τη Ροδόπης στην Βουλγαρία και εκβάλλει στον ποταμό Έβρο. Ο παραπόταμος Aterinska (Ατερίνσκα) ανήκει και στην Ελλάδα και την Βουλγαρία.

Υπάρχουν περίπου 100 φράγματα στον ποταμό Άρδα για πολλαπλούς σκοπούς. Τα μεγάλα φράγματα επηρεάζουν τη ρύθμιση της ροής αλλά και την θερμοκρασία του νερού. Οι πιέσεις που δέχεται ο ποταμός Άρδας αφορούν στα ανεπεξέργαστα αστικά λύματα, την απόρριψη αποβλήτων και την κτηνοτροφία με επιδράσεις στο τοπικό οικοσύστημα. Επίσης στην περιοχή λαμβάνουν χώρα και μεταλλευτικές δραστηριότητες με τοπική αλλά σημαντική επίδραση λόγω της παρουσίας βαρέων μετάλλων στις απορρίψεις τους.

Επισημαίνεται ότι η διασυνοριακή συνεργασία για τον ποταμό Άρδα, εντάσσεται στο πλαίσιο των συμφωνιών μεταξύ των παρόχθιων περιοχών για τη προστασία του ποταμού Έβρου.

των δύο χωρών η Κοινή Επιτροπή αποτελείται από 12 μέλη (6 από κάθε χώρα) και συνέρχεται δύο φορές το χρόνο, θεσπίζοντας με αυτόν τον τρόπο ένα μόνιμο πλαίσιο συνεργασίας. Βλ. <http://www.ypeka.gr/Default.aspx?tabid=406&language=el-GR>

4.2.14. Υπολεκάνη Απορροής του ποταμού Tundzha/Tundja/Tunca (Τούντζα)

Η Βουλγαρία και η Τουρκία μοιράζονται την υπολεκάνη απορροής του ποταμού Τούντζα, ο οποίος πηγάζει από το όρος Stara Planina στην Βουλγαρία και εκβάλλει στον ποταμό Έβρο. Επίσης μοιράζονται τον παραπόταμο Fishera.

Στο Βουλγαρικό τμήμα υπάρχουν 264 φράγματα, μεταξύ των οποίων τέσσερεις υδροηλεκτρικοί σταθμοί και τρεις θερμοηλεκτρικοί. Σαν αποτέλεσμα αυτών έχει παρατηρηθεί το φαινόμενο του ευφοτισμού και της νιτρορύπανσης. Επιπλέον πηγές ρύπανσης αποτελούν η απόρριψη λυμάτων από πόλεις και βιομηχανικές εγκαταστάσεις καθώς και από της μη βιώσιμες αγροτικές πρακτικές.

Μεταξύ Τουρκίας και Βουλγαρίας, υπεγράφη το 1993 για τον ποταμό, Ειδική Συμφωνία για τη Βοήθεια και τη Συνεργασία στο Τομέα των Υδάτων για τον Περιορισμό των Αρνητικών Επιπτώσεων της ξηρασίας.²⁴⁶

4.2.15. Υπολεκάνη Απορροής του Ποταμού Sava (Σάβα)

Ο ποταμός Sava εκτείνεται στη Σλοβενία (12%), την Κροατία (26%) , τη Β-E (39,2%), τη Σερβία (15,5%) το Μαυροβούνιο (7,1%) και την Αλβανία (0,2%). Ο ποταμός πηγάζει από τα όρη της δυτικής Σλοβενίας και χύνεται στο ποταμό Δούναβη στο Βελιγράδι. Επισημαίνεται ότι ο Sava αποτελεί τον τρίτο μεγαλύτερο σε έκταση παραπόταμο του Δούναβη. Ο ποταμός δέχεται εκροές και άλλων διασυνοριακών ποταμών όπως ο Drina, ο Sotla, ο Kupa, ο Una και ο Bosut, ενώ συνδέεται και με ένα σημαντικό αριθμό διασυνοριακών υδροφόρων οριζόντων. Καθ'ολη της έκτασης της λεκάνης απορροής έχουν χαρακτηριστεί 6 περιοχές ως Υδρότοποι Διεθνούς Σημασίας της Σύμβασης Ραμσάρ.

Οι σημαντικότερες πιέσεις που δέχεται το υδρολογικό σύστημα, είναι η ρύπανση από τις επικίνδυνες ουσίες, τα ανεπεξέργαστα αστικά και βιομηχανικά λύματα, και τα φυτοφάρμακα.

Μεταξύ της Β-E, της ενιαίας τότε Σερβίας και Μαυροβουνίου, της Κροατίας και της Σλοβενίας το 2002 υπεγράφη Συμφωνία Πλαίσιο για τη Λεκάνη Απορροής του ποταμού, η οποία ετέθη σε ισχύ το 2004. Στη Συμφωνία ενσωματώνονταν όλες οι πτυχές της διαχείρισης των υδάτινων πόρων. Επίσης μέσω της Συμφωνίας συστάθηκε η Διεθνή Επιτροπή για τη Λεκάνη Απορροής του Ποταμού Σάβα. Η Επιτροπή , χρηματοδοτείται σε ισότιμη βάση από όλα τα συμβαλλόμενα μέρη και μεταξύ των βασικών καθηκόντων της είναι η προετοιμασία του Σχεδίου Διαχείρισης της Λεκάνης Απορροής.

Το διασυνοριακό συνεργατικό πλαίσιο μεταξύ των παρόχθιων μερών που έχει αναπτυχθεί ως αποτέλεσμα της σχετικής Συμφωνίας, συνιστά βέλτιστο παράδειγμα συνεργασίας στη Νοτιοανατολική Ευρώπη, ενώ παράλληλα παραγόμενο έργο της Επιτροπής χαρακτηρίζεται ιδιαίτερα σημαντικό.

²⁴⁶ Για άλλες συμφωνίες μεταξύ των παρόχθιων μερών βλ. Λεκάνη Απορροής Έβρου.

4.2.16. Άλλοι Διασυνοριακοί Ποταμοί :

Εκτός από τις προαναφερόμενες διασυνοριακές λεκάνες απορροής ποταμών, θα πρέπει να αναφερθούν επιγραμματικά και οι κάτωθι, οι περισσότερες από τις οποίες μοιράζονται μεταξύ χωρών της νοτιοανατολικής, της ανατολικής και της κεντρικής Ευρώπης:

- Η Λεκάνη απορροής του ποταμού Rezonska/Multudere (Βουλγαρία , Τουρκίας)
- Η Λεκάνη απορροής του ποταμού Δούναβη²⁴⁷ (Γερμανία, Αυστρία, Σλοβακία, Ουγγαρία, Κροατία, Σερβία, Βουλγαρία, Ρουμανία, Μολδαβία, Ουκρανία). Η εν λόγω λεκάνη απορροής περιλαμβάνει περίπου 30 παραπόταμους.
- Η Λεκάνη απορροής του ποταμού Idel (Σλοβακία, Ουγγαρία).
- Η Λεκάνη απορροής του ποταμού Tisza (Ρουμανία, Ουκρανία, Σλοβακία, Ουγγαρία, Σερβία).
- Η Λεκάνη απορροής του ποταμού Somes/Szamos (Ουγγαρία, Ρουμανία).
- Η Λεκάνη απορροής του ποταμού Mures/Maros (Ουγγαρία, Ρουμανία).
- Η Λεκάνη απορροής του ποταμού Velika Morava (Βουλγαρία, Σερβία, Μαυροβούνιο, πΓΔΜ)
- Η Λεκάνη απορροής του ποταμού Nisava (Βουλγαρία, Σερβία).
- Η Λεκάνη απορροής του ποταμού Timok (Βουλγαρία, Σερβία).
- Η Λεκάνη απορροής του ποταμού Siret (Ρουμανία, Ουκρανία).
- Η Λεκάνη απορροής του ποταμού Prut (Ρουμανία, Μολδαβία).
- Η Λεκάνη απορροής του ποταμού Cahul/Kagul (Μολδαβία, Ουκρανία).
- Η Λεκάνη απορροής του ποταμού Yalpuh (Μολδαβία, Ουκρανία).
- Η Λεκάνη απορροής του ποταμού Cogilnik (Μολδαβία, Ουκρανία).
- Η Λεκάνη απορροής του ποταμού Dniester (Μολδαβία, Ουκρανία, Πολωνία).

²⁴⁷ Παρά τη μεγάλη σπουδαιότητα της εν λόγω λεκάνης απορροής και το σημαντικό διασυνοριακό θεσμικό πλαίσιο διαχείρισής του, δεν έχει γίνει ανάλυση των χαρακτηριστικών, πιέσεων κ.λπ λόγω του ότι δεν αποτελεί αποκλειστικά μόνο ποταμό της Νοτιοανατολικής Ευρώπης

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

Η ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΠΟΤΑΜΟΥ ΔΡΙΝΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΔΙΑΣΥΝΟΡΙΑΚΗΣ ΛΕΚΑΝΗΣ ΑΠΟΡΡΟΗΣ ΤΟΥ

5.1. Εισαγωγικές Παρατηρήσεις

Η διατήρηση και προστασία του φυσικού υδάτινου συστήματος και της πλούσιας βιοποικιλότητας του υδρολογικού οικοσυστήματος του ποταμού Δρίνου πρέπει να γίνεται με ενιαίο τρόπο για όλες τις υπο-λεκάνες, γεγονός που προϋποθέτει την προώθηση ολοκληρωμένων συνεργατικών διασυνοριακών διαχειριστικών δράσεων.

Μέχρι σήμερα, η διαχείριση γινόταν σε εθνικό ή σε διμερές επίπεδο και αφορούσε συγκεκριμένες υπο-λεκάνες και όχι την συνολική περιοχή λεκάνης απορροής του Ποταμού. Ο Διάλογος του Δρίνου δρομολογήθηκε προκειμένου να δημιουργήσει τις προϋποθέσεις για την κάλυψη αυτού του κενού και να συνεισφέρει στην εμπέδωση μιας συνεργατικής διαχειριστικής κουλτούρας μέσω της προώθησης ενός δομημένου πολυμερούς διαλόγου και την εγκαθίδρυση κοινών συντονιστικών και διαχειριστικών θεσμικών δομών²⁴⁸.

Αξίζει να σημειωθεί ότι η διαδικασία του διαλόγου του Δρίνου ξεκίνησε ως bottom - up διαδικασία, δηλαδή υπήρξε το αποτέλεσμα της δράσης και των συνεργασιών των ενδιαφερόμενων φορέων και χρηστών, οι οποίοι με τη συνεισφορά της διεθνούς κοινότητας, επιτύχανε να επικοινωνήσουν τα προβλήματα και να προτείνουν συνεργατικές λύσεις στις πολιτικές ηγεσίες των παρόχθιων μερών. Μέσω του Μνημονίου η διαδικασία μετετράπη σε top-down διαδικασία όπου οι πολιτικές ηγεσίες των παρόχθιων μερών λειτουργώντας σε ένα συνεργατικό και συναινετικό πλαίσιο λαμβάνουν τις αποφάσεις και οι εμπλεκόμενοι/ενδιαφερόμενοι φορείς υλοποιούν δράσεις σε συνεργασία με το διεθνή παράγοντα.

²⁴⁸ Βλ. Διαδικτυακό τόπο Transboundary Water Resources Management in Southeastern Europe : <http://www.twrm-med.net/southeastern-europe/supported-processes-and-projects/drin-river-basin/2022-the-drin-bas>

5.2. Διαδικασία του Διαλόγου του Δρίνου (Drin Dialogue Process)²⁴⁹

Βασικό σκοπό του Διαλόγου του Δρίνου συνιστά η ανάπτυξη ενός κοινού στρατηγικού οράματος μεταξύ των παρόχθιων μερών για τη βιώσιμη διαχείριση της Περιοχής Λεκάνης Απορροής του Ποταμού Δρίνου. Βασικά επιχειρησιακά στάδια και δομικοί παράγοντες για την επίτευξη του ανωτέρω σκοπού αποτελούν:

5.2.1. Σύσταση Κοινού Συντονιστικού Οργάνου (Drin Core Group/ DCG)²⁵⁰

Η Συντονιστική Ομάδα του Δρίνου αποτελείται από εκπροσώπους των αρμόδιων Υπουργείων των παρόχθιων μερών, εκπροσώπους των ήδη υφιστάμενων κοινών θεσμικών δομών, εκπροσώπους από την UNECE, το Μεσογειακό Σκέλος της Παγκόσμιας Σύμπραξης για το Νερό (GWP-Med) και το Μεσογειακό Γραφείο Πληροφόρησης για το Περιβάλλον τον Πολιτισμό και την Αειφόρο Ανάπτυξη (MIO-ECSDE)²⁵¹.

Εκπρόσωποι της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, του Σουηδικού Φορέα Περιβάλλοντος, του Αναπτυξιακού Προγράμματος των Η.Ε και του Παγκόσμιου Περιβαλλοντικού Μηχανισμού (UNDP /GEF)²⁵² συμμετέχουν στις συναντήσεις της ΣΟΔ ως παρατηρητές.

Γενικοί στόχοι της ΣΟΔ αποτελούν: η επίβλεψη και ο συντονισμός της διαδικασίας, η ενίσχυση της επικοινωνίας και συνεργασίας μεταξύ των παρόχθιων μερών και των βασικών κοινωνικών εταίρων, η διασφάλιση της εφαρμογής των ληφθεισών αποφάσεων.

Αντιστοίχως, μεταξύ των ειδικών στόχων είναι: η διευκόλυνση της ανταλλαγής πληροφοριών για τη διαχείριση του Δρίνου και των υπο-λεκανών του, η προώθηση δράσεων ευαισθητοποίησης, η παροχή βοήθειας στη διοργάνωση των Διαβουλεύσεων, η παραγωγή εισροών για την ολοκλήρωση της Ανάλυσης της Υφιστάμενης Κατάστασης, η κατάρτιση προσχεδίου «Κοινού Στρατηγικού Οράματος» και η συνεισφορά στη συμπλήρωση της Φόρμας Καθορισμού Έργου (Project Identification Form) για τη χρηματοδότηση των επιμέρους δράσεων από το GEF.

5.2.2. Διοργάνωση Εθνικών Διαβουλεύσεων

Η διοργάνωση εθνικών διαβουλεύσεων στοχεύει στην ενίσχυση της εμπλοκής όλων των ενδιαφερόμενων φορέων των παρόχθιων μερών μέσω της διενέργειας ανοιχτών συζητήσεων για την καταγραφή και προτεραιοποίηση των αναγκαίων παρεμβάσεων που θα πρέπει να υλοποιηθούν στα παρόχθια μέρη για να επιτευχθεί η

²⁴⁹ Για τη σύνταξη του υποκεφαλαίου χρησιμοποιήθηκε υλικό από παρουσιάσεις και εκθέσεις στο πλαίσιο του διαλόγου του Δρίνου, τις οποίες προετοίμασε το GWP-Med. Όλο το σχετικό υλικό διατίθεται ηλεκτρονικά στο <http://www.unece.org/environmental-policy/treaties/water/areas-of-work-of-the-convention/envwaterseeurope/national-consultation-and-drin-core-group-meetings.html>

²⁵⁰ Συντονιστική Ομάδα του Δρίνου (πλέον ΣΟΔ)

²⁵¹ Βλ. παρακάτω

²⁵² Βλ. παρακάτω

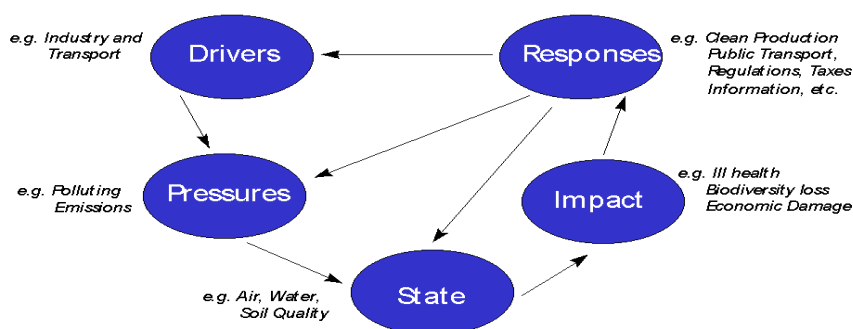
βέλτιστη διαχείριση των υπο-λεκανών και της λεκάνης απορροής του ποταμού Δρίνου.

Στις εθνικές διαβουλεύσεις συμμετέχουν εκπρόσωποι της κεντρικής και τοπικής διοίκησης, της ακαδημαϊκής κοινότητας, του ιδιωτικού τομέα, των ΜΚΟ, της Κοινωνίας των Πολιτών και των βασικών οικονομικών τομέων (ενέργεια, αλιεία, τουρισμός, βιομηχανία κ.α), καθώς και χρήστες κάθε παρόχθιου μέρους.

Η συζήτηση διεξάγεται στη βάση της πλατφόρμας DPSIR²⁵³, η οποία έχει υιοθετηθεί από τον Ευρωπαϊκό Οργανισμό Περιβάλλοντος (ΕΕΑ), ως μια μέθοδος για την εξεύρεση, και την αποτύπωση της αλληλεπίδρασης και του συσχετισμού των προσμετρούμενων περιβαλλοντικών και κοινωνικών δεικτών στο χώρο (κινητήριες δυνάμεις, περιβαλλοντικές πιέσεις, υφιστάμενη κατάσταση, επιπτώσεις και ανταπόκριση της κοινωνίας στις περιβαλλοντικές προκλήσεις).

ΓΡΑΦΙΚΟ 1

Γραφική Απεικόνιση του DPSIR

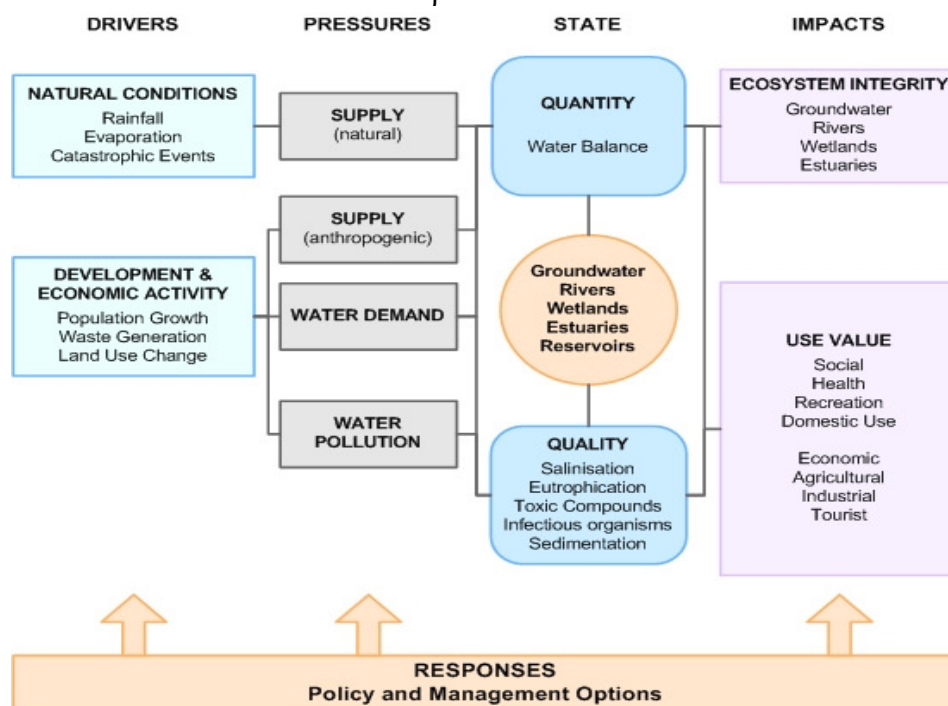
Πηγή: Ευρωπαϊκός Οργανισμός Περιβάλλοντος²⁵⁴

²⁵³ Driving forces of environmental change (πχ βιομηχανική παραγωγή), Pressures on the environment (πχ απορρίψεις υγρών αποβλήτων), State of the environment (πχ ποιότητα υδάτων), Impacts on population, economy, ecosystems (πχ ακαταλληλότητα νερού), Response of the society (πχ προστασία υδάτινου υδροφορέα). Βλ. Γραφικό 1 & 2

²⁵⁴ <http://www.eea.europa.eu/publications/92-9167-059-6-sum/page002.html>

ΓΡΑΦΙΚΟ 2

Χρήση της πλατφόρμας DPSIR στην Ολοκληρωμένη Διαχείριση Υδάτινων Πόρων

Πηγή: **The Water Strategy Man Project**²⁵⁵

Εκτός από τις εθνικές διαβουλεύσεις, σημαντικό παράγοντα για την επίτευξη των στόχων της διαδικασίας, αποτελούν οι *διασυνοριακές διαβουλεύσεις*, στις οποίες συμμετέχουν ταυτόχρονα οι ενδιαφερόμενοι φορείς όλων των παρόχθιων μερών. Οι διασυνοριακές διαβουλεύσεις συντελούν στη δημιουργία κοινής αντίληψης όσον αφορά τα υφιστάμενα προβλήματα και την επίλυση τους και ενισχύουν την αμοιβαία εμπιστοσύνη μεταξύ ενδιαφερόμενων φορέων διαφορετικών κρατών. Βασικό παραδοτέο, των διασυνοριακών διαβουλεύσεων αποτελεί η διαμόρφωση συναινετικών και συνεκτικών προτάσεων διαχείρισης της ευρύτερης υπο εξέταση περιοχής.

5.2.3. Ανάλυση Υφιστάμενης Κατάστασης και Κοινό Στρατηγικό Όραμα για το Δρίνο

Απώτερος σκοπός των εθνικών και διασυνοριακών διαβουλεύσεων και των συναντήσεων της ΣΟΔ, αποτελεί η Ανάλυση της Υφιστάμενης Κατάστασης (Situation Analysis) στην ευρύτερη περιοχή λεκάνης απορροής του ποταμού Δρίνου.

²⁵⁵ <http://environ.chemeng.ntua.gr/wsm/Default.aspx?t=43>

Πρόκειται για μια ολιστική και πολυτομεακή επιστημονική ανάλυση στην οποία καταγράφονται τα υφιστάμενα περιβαλλοντικά, κοινωνικά και οικονομικά προβλήματα, οι βραχυπρόθεσμες και μακροπρόθεσμες περιβαλλοντικές και κοινωνικο-οικονομικές αιτίες και τα αποτελέσματα τους και προτείνονται πιθανές λύσεις και δράσεις. Η ανάλυση αφορά κυρίως τα διασυνοριακά θέματα διαχείρισης των υδάτινων πόρων χωρίς ωστόσο να αγνοούνται οι εθνικές προτεραιότητες.

Η Ανάλυση της Υφιστάμενης Κατάστασης παρέχει την τεχνική και επιστημονική βάση για την κατάρτιση του Κοινού Στρατηγικού Οράματος για την ολοκληρωμένη διαχείριση της ευρύτερης περιοχής λεκάνης απορροής του ποταμού Δρίνου και το σχεδιασμό ενός Προγράμματος Δράσεων για την προώθηση της πολυμερούς συνεργασίας.

5.2.4.Εμπλεκόμενοι Παγκόσμιοι και Περιφερειακοί Οργανισμοί και Μηχανισμοί

1. Μεσογειακό Σκέλος της Παγκόσμιας Σύμπραξης για το Νερό (Global Water Partnership- Mediterranean GWP-Med)

Το GWP-Med, το οποίο αποτελεί τμήμα του διεθνούς μη κερδοσκοπικού οργανισμού «Παγκόσμια Σύμπραξη για το Νερό» (Global Water Partnership) είναι μια πολυεταρική πλατφόρμα συνεργασίας περιφερειακών και εθνικών οργανισμών με αντικείμενο ενασχόλησης τη διαχείριση των υδάτινων πόρων στην περιοχή της Μεσογείου, με ιδιαίτερη έμφαση την Βόρεια Αφρική, την Ανατολική Μεσόγειο και τα Βαλκάνια²⁵⁶.

Το GWP-Med δημιουργήθηκε το 2002²⁵⁷ με έδρα την Αθήνα. Τον Οκτώβριο του 2002 με σύμφωνη γνώμη του τότε ΥΠΕΧΩΔΕ, του Υπουργείου Εξωτερικών και της Ευρωπαϊκή Επιτροπής ανατέθηκε στο GWP-Med ο ρόλος της Γραμματείας του Μεσογειακού Σκέλους της Ευρωπαϊκής Πρωτοβουλίας για τα Νερά (MED-EUWI)²⁵⁸. Επίσης, του έχει ανατεθεί ο ρόλος της Γραμματείας της Διαδικασίας του Διαλόγου του Δρίνου (τεχνική υποστήριξη, διοργάνωση συναντήσεων, διευκόλυνση των συζητήσεων και διαβουλεύσεων κ.α).²⁵⁹

²⁵⁶ Διαδικτυακός τόπος GWP-Med: <http://www.gwp.org/en/GWP-Mediterranean>

²⁵⁷ Αρχικά είχε ξεκινήσει να δραστηριοποιείται το 1999, ως Μεσογειακή Τεχνική Επιτροπή (MEDTAC) του GWP.

²⁵⁸ Το MED EUWI αποτελεί μία πολυεταρική πλατφόρμα συνεργασίας και έχει ως βασικό στόχο το σχεδιασμό στοχευμένων έργων και παρεμβάσεων, τα οποία θα καλύπτουν πραγματικές ανάγκες προτεραιότητας στις αποδέκτριες χώρες, στους τομείς της ύδρευσης, αποχέτευσης και της ολοκληρωμένης διαχείρισης των υδατικών πόρων. Το MED EUWI έχει έδρα την Αθήνα και αποτελεί μέρος της συνολικότερης Ευρωπαϊκής Πρωτοβουλίας για τα Ύδατα (EUWI). Για περισσότερες πληροφορίες βλ. διαδικτυακό τόπο της Πρωτοβουλίας : <http://medeuwi.ypeka.gr/>

²⁵⁹ Βλ., GWP-MED., *Enhancement of Cooperation in the Drin Basin*, Information Note. Διαθέσιμο στο: <http://www.twrm-med.net/southeastern-europe/supported-processes-and-projects/drin-river-basin/DrinMoUprocessInfoNote.pdf>

2. Το Μεσογειακό Γραφείο Πληροφόρησης για το Περιβάλλον, τον Πολιτισμό & την Αειφόρο Ανάπτυξη (MIO-ECSDE)

Το MIO-ECSDE αποτελεί μη κερδοσκοπική ομοσπονδία Μη-Κυβερνητικών Οργανώσεων (ΜΚΟ) από τις χώρες της Μεσογείου συμπεριλαμβανομένων των Βαλκανίων με στόχο την προστασία του περιβάλλοντος και της πολιτιστικής κληρονομιάς. Το MIO-ECSDE παρέχει την τεχνική και πολιτική πλατφόρμα για τη διατύπωση των θέσεων των ΜΚΟ στο χώρο της Μεσογείου και των Βαλκανίων, ενώ παράλληλα διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στην προώθηση πολιτικών για την προστασία του περιβάλλοντος. Στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων του συμμετέχει στις συναντήσεις της ΣΟΔ, ως παρατηρητής και εκπρόσωπος των ΜΚΟ μελών του και παράλληλα υλοποιεί δράσεις ευαισθητοποίησης για τις Βαλκανικές ΜΚΟ με σκοπό την μεγιστοποίηση της εμπλοκής και συνεισφοράς τους στην ολοκληρωμένη διασυννοριακή διαχείριση των υδάτινων πόρων της ευρύτερης περιοχής λεκάνης απορροής του ποταμού Δρίνου²⁶⁰.

3. Ο Παγκόσμιος Περιβαλλοντικός Μηχανισμός (Global Environment Facility /GEF)

Το GEF δημιουργήθηκε το 1991 ως προσωρινός χρηματοδοτικός μηχανισμός εντός της Παγκόσμιας Τράπεζας, προκειμένου να χρηματοδοτήσει προγράμματα και δράσεις που στόχευαν στην αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής. Στη συνέχεια, το 1994, αναδιαρθρώθηκε και άρχισε να λειτουργεί εκτός συστήματος Παγκόσμιας Τράπεζας, ως μόνιμος ανεξάρτητος οργανισμός, παραμένοντας ωστόσο η Παγκόσμια Τράπεζα ως ο διαχειριστής του Ταμείου Αρωγής του GEF και παρέχοντας διοικητικές υπηρεσίες.

Εκ τότε λειτουργεί ως χρηματοδοτικός μηχανισμός που υποστηρίζει δράσεις και προγράμματα για την προστασία της βιοποικιλότητας, την αποτροπή της υποβάθμισης της γης, την προστασία των υδάτινων πόρων κ.α. Σήμερα το GEF θεωρείται ο μεγαλύτερος χρηματοδοτικός μηχανισμός για περιβαλλοντικές δράσεις και προγράμματα. Από το 1991 παρείχε περισσότερο από 11.5 δις. δολάρια σε επιχορηγήσεις σε αναπτυσσόμενες χώρες και χώρες σε μετάβαση ενώ παράλληλα έχει διασφαλίσει τη συγχρηματοδότηση 3.215 προγραμμάτων σε 165 χώρες με συνολικό ποσό 57 δις. δολάρια. Επίσης μέσω του Προγράμματος Μικρών Χορηγιών (Small Grants Programme/ SGP) έχει διαθέσει περίπου το ποσό των 653.2 εκατ. δολαρίων απευθείας στην Κοινωνία των πολιτών και σε κοινοτικές οργανώσεις.

Σε ορισμένες περιπτώσεις που απαιτείται ολοκληρωμένος σχεδιασμός προγραμμάτων και δράσεων τις οποίες το GEF δεν μπορεί να διαχειριστεί από μόνο του, προβαίνει σε συνεργασίες με όλους οργανισμούς όπως το UNDP²⁶¹, το UNEP²⁶², το FAO²⁶³ κ.α (implementing agencies).

²⁶⁰ Βλ. διαδικτυακό τόπο : <http://www.mio-ecsde.org/>

²⁶¹ Αναπτυξιακό Πρόγραμμα των Ηνωμένων Εθνών (United Nations Development Programme /UNDP). Το UNDP αποτελεί την μεγαλύτερη στον κόσμο πολυμερής πηγή χορηγιών για την αειφόρο ανθρώπινη ανάπτυξη.

Μέχρι σήμερα έχουν σχεδιαστεί και υλοποιηθεί 4 χρονικοί χρηματοδοτικοί κύκλοι: το GEF 1 (1994-1998), το GEF 2 (1998-2002), το GEF 3 (2002-2006), το GEF 4 (2006-2010) , ενώ την υφιστάμενη περίοδο ισχύει το GEF 5 (2010-2014).

Όσον αφορά τον ποταμό Δρίνο, το GEF σε συνεργασία με το UNDP (implementing agency), την UNECE, το GWP-Med, το UNOPS²⁶⁴ (executing partners) έχει προετοιμάσει τη Φόρμα Καθορισμού Έργου (Project Identification Form/PIF) για τη διασυνοριακή συνεργασία και την ολοκληρωμένη διαχείριση των υδάτινων πόρων στην ευρύτερη λεκάνη απορροής του ποταμού Δρίνου. Το εν λόγω έργο έχει εγκριθεί από το Συμβούλιο του GEF στα μέσα Νοεμβρίου 2012. Αναμένεται εντός του 2013 η διοργάνωση ενός σεμιναρίου για την παρουσίαση του έργου στα παρόχθια μέρη και τη συλλογή σχολίων από αυτά για την οριστικοποίηση των επιμέρους δράσεων.

Μέσω του έργου, το Ταμείο Αρωγής του GEF θα διαθέσει 4.500.000 ευρώ στην Αλβανία, τη πΓΔΜ και το Μαυροβούνιο για την υλοποίηση των 5 συνιστωσών του προγράμματος για την περιοχή (εδραίωση κοινής βάσης γνώσεων, δημιουργία πλαισίου πολυμερούς συνεργασίας, θεσμική ενίσχυση για την Ολοκληρωμένη Διαχείριση της Λεκάνης Απορροής (IRBM), εισαγωγή τεχνολογιών και πρακτικών για την Ολοκληρωμένη Διαχείριση των Υδάτινων Πόρων και το Οικοσύστημα, εμπλοκή κοινωνικών εταίρων και ανάπτυξη στρατηγικών επικοινωνίας).

4. Κοινή Διαδικασία Petersberg - Φάση II/Διακήρυξη των Αθηνών (Petersberg Phase II / Athens Declaration Process)

Η Διαδικασία Petersberg η οποία ξεκίνησε το 1998, στόχευε στην ενίσχυση της συνεργασίας για τη διαχείριση των διασυνοριακών υδάτων. Η Φάση II της Διαδικασίας Petersberg αποσκοπεί στην παροχή στήριξης για τη «μετουσιώση» σε πράξη των ευκαιριών για μελλοντική συνεργασία στη διαχείριση των διασυνοριακών υδάτινων πόρων. Η διαδικασία υποστηρίζεται από το Γερμανικό Υπουργείο Περιβάλλοντος, Προστασίας της Φύσης και Πυρηνικής Ασφάλειας και την Παγκόσμια Τράπεζα.

²⁶² Πρόγραμμα των Ηνωμένων Εθνών για το Περιβάλλον (United Nations Environment Programme). Το Περιβαλλοντικό Πρόγραμμα των Ηνωμένων Εθνών (UNEP), ιδρύθηκε το 1972 στο πλαίσιο της Συνδιάσκεψης της Στοκχόλμης. Το UNEP διαμορφώνει την παγκόσμια agenda για το περιβάλλον και προωθεί τη συγκροτημένη εφαρμογή της περιβαλλοντικής διάστασης της βιώσιμης ανάπτυξης στο σύστημα του ΟΗΕ.

Κατά τη διάρκεια της Παγκόσμιας Διάσκεψης του ΡΙΟ + 20 (Ιούνιος 2012), ένα από τα ζητήματα που συζητήθηκαν ήταν η αναβάθμιση του UNEP σε UNEO (δηλαδή από Πρόγραμμα των ΗΕ σε Εξειδικευμένο Οργανισμό για το Περιβάλλον) και η καθιέρωση της παγκόσμιας συμμετοχής σε αυτό, με την ενίσχυσή του μέσω διάθεσης επαρκών χρηματοδοτήσεων.

²⁶³ Ο Οργανισμός Τροφίμων και Γεωργίας των Ηνωμένων Εθνών (Food and Agricultural Organization of the United Nations/ FAO) ιδρύθηκε στα μέσα της δεκαετίας του '40. Οι βασικοί στόχοι και τα αντικείμενα ενασχόλησης του Οργανισμού συνδέονται άμεσα και εξαρτώνται από την ορθολογική διαχείριση των υδάτινων πόρων (άρδευση, χρήση χημικών για τη γεωργική παραγωγή κ.α).

²⁶⁴ Γραφείο των Η.Ε για τις Υπηρεσίες Προγραμμάτων (United Nations Office for Project Services/UNOPS). Το UNOPS προσφέρει στη διεθνή κοινότητα μια ευρεία κλίμακα υπηρεσιών, από τη συνολική διαχείριση προγραμμάτων μέχρι την παροχή ανεξάρτητων εισφορών.

Η Διακήρυξη των Αθηνών (2003), η οποία αφορά τα “το Κοινό Μερίδιο στα Ύδατα, το Κοινό Μερίδιο στο Μέλλον, το Κοινό Μερίδιο στη Γνώση”, παρέχει το μακροπρόθεσμο υποστηρικτικό πλαίσιο για τις συνεργατικές διαχειριστικές δραστηριότητες στο τομέα των διασυνοριακών υδάτων στην Νοτιοανατολική Ευρώπη και τη Μεσόγειο. Οι διαδικασίες της Διακήρυξης υποστηρίζονται από το Ελληνικό Υπουργείο Εξωτερικών και την Παγκόσμια Τράπεζα.

Οι δύο ανωτέρω διαδικασίες σταδιακά συνενώθηκαν για να μεγιστοποιήσουν την προστιθέμενη αξία των δραστηριοτήτων και συνεργιών τους. Βασικός κοινός στόχος των δυο διαδικασιών αποτελεί η δημιουργία ικανοτήτων και η ανταλλαγή πληροφοριών για την Ολοκληρωμένη Διαχείριση των Υδάτινων Πόρων και την κατάρτιση Σχεδίων Ολοκληρωμένης Διαχείρισης.

Κατόπιν σχετικού αιτήματος από τα παρόχθια μέρη που εμπεριέχεται στο Μνημόνιο Κατανόησης για το Δρίνο, μέλημα των δυο διαδικασιών αποτελεί η δημιουργία αυτόνομων θεσμικών δομών σε διασυνοριακό επίπεδο και η βελτίωση της διαχείρισης των υδάτινων πόρων και των λεκανών απορροής.

5. Η Οικονομική Επιτροπή των Η. Ε για την Ευρώπη (UNECE)

Όπως έχει προαναφερθεί στο πρώτο μέρος της παρούσας μελέτης, η Οικονομική Επιτροπή των Η.Ε για την Ευρώπη (UNECE) η οποία δημιουργήθηκε το 1947 από το Οικονομικό και Κοινωνικό Συμβούλιο των ΗΕ (ECOSOC), αποτελεί μια από τις πέντε περιφερειακές επιτροπές των Η.Ε. Ένα από τα βασικά θέματα ενασχόλησης της UNECE είναι τα ύδατα.

Όσον αφορά το Δρίνο, η UNECE παρέχει τεχνική και επιστημονική υποστήριξη για την ολοκλήρωση των διαδικασιών και την προώθηση της ολοκληρωμένης διαχείρισης των διασυνοριακών υδάτινων πόρων σύμφωνα με τις διατάξεις της Σύμβασης του 1992.

6. Σουηδικός Φορέας Προστασίας του Περιβάλλοντος (Swedish Environmental Protection Agency - EPA)

Ο EPA ιδρύθηκε το 1967 και αποτελεί δημόσιο εποπτευόμενο Φορέα του Υπουργείου Περιβάλλοντος της Σουηδίας. Έχει ως κύριο αντικείμενο ενασχόλησης την επισκόπηση των περιβαλλοντικών συνθηκών και τη συμβολή στην πρόοδο της περιβαλλοντικής πολιτικής της χώρας. Συντονίζει, επιβλέπει και επικουρεί το έργο πολλών άλλων περιβαλλοντικών φορέων για την μεγιστοποίηση των περιβαλλοντικών ωφελειών.

Ο EPA δραστηριοποιείται και εκτός συνόρων μέσω χρηματοδοτήσεων και της συμμετοχής του στην υλοποίηση περιβαλλοντικών προγραμμάτων και δράσεων. Για τα δυτικά Βαλκάνια υλοποιεί ένα πρόγραμμα συνεργασίας από το 2005. Απώτερος σκοπός του προγράμματος αποτελεί η ενδυνάμωση των θεσμικών περιβαλλοντικών δομών ώστε να ανταποκριθούν με το βέλτιστο τρόπο στην ενσωμάτωση του περιβαλλοντικού κεκτημένου και την εφαρμογή του. Επίσης, ο Φορέας, χρηματοδοτεί

και συμμετέχει ενεργά στη διαδικασία του Διαλόγου του Δρίνου από την έναρξη της.²⁶⁵

7. Γερμανική Εταιρεία για τη Διεθνή Συνεργασία (Deutsche Gesellschaft für International Zusammenarbeit/ GIZ)

Η GIZ, που αποτελεί εποπτευόμενο φορέα της Ομοσπονδιακής Κυβέρνησης της Γερμανίας, ιδρύθηκε το 2011 με τη συγχώνευση τριών άλλων οργανισμών: της Γερμανικής Αναπτυξιακής Υπηρεσίας (Deutscher Entwicklungsdienst / DED), της Γερμανικής Τεχνικής Συνεργασίας Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit / GTZ) και της Εταιρείας για τη Διεθνή Ανάπτυξη Ικανοτήτων (Internationale Weiterbildung und Entwicklung gGmbH /InWEnt).

Η Εταιρεία χρηματοδοτεί δράσεις και προγράμματα στο εξωτερικό με αντικείμενα την οικονομική ανάπτυξη και απασχόληση, τη διακυβέρνηση, τη δημοκρατία και την εξάλειψη της φτώχειας, την εκπαίδευση, την υγεία και την κοινωνική ασφάλιση, τη γεωργία, την αλιεία και τα τρόφιμα, το περιβάλλον και τις υποδομές.

Στα δυτικά Βαλκάνια, χρηματοδοτεί και υλοποιεί, εκτός από εθνικά προγράμματα, τα εξής περιφερειακά προγράμματα :

- I. *Το Πρόγραμμα για την Προστασία και Βιώσιμη Χρήση της Βιοποικιλότητας στις Λίμνες Πρέσπες, Οχρίδα και Σκόδρα/Σκαντάρ* με χρονικό ορίζοντα 2011-2014. Οι δικαιούχες χώρες είναι η Αλβανία, το Μαυροβούνιο και η πΓΔΜ. Το πρόγραμμα περιλαμβάνει τέσσερις συνιστώσες: (α) παρακολούθηση της χλωρίδας και τις πανίδας στις λίμνες Πρέσπες και Σκοδρα/Σκαντάρ, σύμφωνα με τις Ευρωπαϊκές οδηγίες, (β) καθορισμός και έλεγχος των αλιευμάτων στις Πρέσπες με βάση τον πληθυσμό και τα δεδομένα αναπαραγωγής, (γ) εφαρμογή προστατευτικών μέτρων στο πλαίσιο των σχεδίων διαχείρισης για τους υγροτόπους στις Πρέσπες και την Οχρίδα, (δ) χαρακτηρισμός των Πρεσπών, της Οχρίδας και της Σκόδρα/Σκαντάρ σύμφωνα με την Οδηγία για τα Ύδατα και υποβολή των σχετικών στόχων για έγκριση στις κυβερνήσεις της Αλβανίας, της πΓΔΜ και του Μαυροβουνίου.
- II. *Το Πρόγραμμα για την Προσαρμογή στην Κλιματική Αλλαγή στην Περιοχή Λεκάνης Απορροής του Ποταμού Δρίνου* με χρονικό ορίζοντα 2011-2017. Οι δικαιούχες χώρες είναι η Αλβανία, Μαυροβούνιο, η πΓΔΜ και το Κόσοβο. Το πρόγραμμα περιλαμβάνει πέντε συνιστώσες: (α) δημιουργία περιφερειακού κέντρου παρακολούθησης πλημμυρών για την παροχή πληροφοριών στους αρμόδιους φορείς για την προστασία και πρόληψη των πλημμυρών, (β) έγκριση από τις εμπλεκόμενες χώρες, μιας περιφερειακής στρατηγικής για την προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή, (γ) ανάπτυξη τοπικών σχεδίων διαχείρισης πλημμυρών, (δ)

²⁶⁵ Βλ. <http://www.naturvardsverket.se/en/Environmental-objectives-and-cooperation/Cooperation-internationally-and-in-the-EU/International-cooperation/Bilateral-cooperation/Western-Balkans/>

καθορισμός των χρήσεων των υδάτινων πόρων μέσω νομοθετικών πράξεων, (ε) δημιουργία του πλαισίου για την ανάπτυξη ενός διαπεριφερειακού σχεδίου διαχείρισης υδάτινων πόρων στα Δυτικά Βαλκάνια

Όσον αφορά το Διάλογο του Δρίνου, το GIZ συμμετέχει σε συναντήσεις της ΣΟΔ ως παρατηρητής καθώς οι δράσεις που περιλαμβάνονται στο Πρόγραμμα Δράσης για το Δρίνο συνδέονται με τις συνιστώσες των προγραμμάτων της.

5.3. Σύντομη Ιστορική Αναδρομή

Η ιδέα για την έναρξη της διαδικασίας του Διαλόγου του Δρίνου, συζητήθηκε για πρώτη φορά στο πλαίσιο της Διεθνούς Συζήτησης Στρογγυλής Τραπέζης με θέμα «Ολοκληρωμένη Διαχείριση κοινών λεκανών απορροής λιμνών στη Νοτιοανατολική Ευρώπη»²⁶⁶ (International Roundtable on Integrated Management of Shared Lake Basins in Southeastern Europe) η οποία πραγματοποιήθηκε στις 12-14 Οκτωβρίου 2006 στην Οχρίδα της πΓΔΜ.

Με αφορμή τα συμπεράσματα της Διεθνούς Συζήτησης Στρογγυλής Τραπέζης της Οχρίδας, και το αίτημα των βασικών κοινωνικών εταίρων και χρηστών για τη διερεύνηση των δυνατοτήτων έναρξης ενός διαλόγου για τη διαχείριση της λεκάνης απορροής του ποταμού Δρίνου, το Αλβανικό Υπουργείο Περιβάλλοντος, Δασών και Διαχείρισης Υδάτινων Πόρων, η UNECE και το GWP-MED διοργάνωσαν από κοινού την πρώτη «Διασυνοριακή Διαβούλευση για την Ολοκληρωμένη Διαχείριση της Ευρύτερης Λεκάνης Απορροής του Ποταμού του Δρίνου»²⁶⁷ (Consultation Meeting on Integrated Management of the Extended Drin River Basin), στα Τίρανα, στις 24 Νοεμβρίου 2008, με την οικονομική υποστήριξη του Σουηδικού Φορέα Προστασίας του Περιβάλλοντος, του Υπουργείου Περιβάλλοντος, Προστασίας της Φύσης και Πυρηνικής Ασφάλειας της Γερμανίας και του GEF. Στη συνάντηση συμμετείχαν περισσότεροι από 80 κυβερνητικοί φορείς, περιφερειακές και τοπικές αρχές, χρήστες, ΜΚΟ και πανεπιστημιακοί από τις παρόχθιες χώρες, διεθνείς οργανισμοί και χρηματοδοτικοί φορείς. Βασική διαπίστωση των συμμετεχόντων αποτέλεσε η αναγκαιότητα προώθησης συντονισμένων δράσεων για τη βέλτιστη διαχείριση της λεκάνης απορροής

²⁶⁶ Η Συζήτηση Στρογγυλής Τραπέζης συν-διοργανώθηκε από το GWP-Med και την Επιτροπή για τη Λίμνη Οχρίδα (Lake Ohrid Watershed Committee), στο πλαίσιο της Κοινής Διαδικασίας Petersberg και Διακήρυξης των Αθηνών για τη Διαχείριση των Διασυνοριακών Υδάτων της Νοτιοανατολικής Ευρώπης και του Προγράμματος του GEF IW: LEARN. Βασικό σκοπό της συζήτησης αποτέλεσε η προώθηση ενός συνεργατικού πλαισίου ολοκληρωμένης διαχείρισης των υδάτινων πόρων στην Νοτιοανατολική Ευρώπη. Η ημερήσια διάταξη, οι παρουσιάσεις και το πληροφοριακό υλικό της συνάντησης διατίθενται ηλεκτρονικά στο : <http://www.twrm-med.net/southeastern-europe/regional-dialogue/activities/international-roundtables/international-roundtable-on-integrated-shared-lake-basin-management-in-southeastern-europe>

²⁶⁷ Η ημερήσια διάταξη, οι παρουσιάσεις και το πληροφοριακό υλικό της διαβούλευσης διατίθενται ηλεκτρονικά στο: <http://archive.iwlearn.net/watersee.net/watersee.net/consultation-meeting-in-albania.html>

Εν συνεχεία, στις 18 Μαΐου 2009, έλαβε χώρα στο Σεράγεβο, μια Συνάντηση Συντονισμού Κοινών Δράσεων για την έναρξη ενός δομημένου διαλόγου μεταξύ των αρμόδιων φορέων για την ενίσχυση της διασυνοριακής συνεργασίας και την βιώσιμη διαχείριση της ευρύτερης Λεκάνης Απορροής του Δρίνου (Drin Διάλογος). Η συνάντηση συν-διοργανώθηκε από την UNECE και την GWP-Med.

Το Δεκέμβριο του 2009, στην Ποντγκόριτσα του Μαυροβούνιου, πραγματοποιήθηκε η πρώτη συνάντηση της Συντονιστικής Ομάδας του Δρίνου²⁶⁸. Η συνάντηση συν-διοργανώθηκε από την UNECE, το GWP-Med, το MIO-ECSDE και την Κυβέρνηση του Μαυροβούνιου, ενώ χρηματοδοτήθηκε από το Σουηδικού Φορέα Προστασίας Περιβάλλοντος.

Στη συνάντηση παρουσιάστηκε επίσημα ο Διάλογος του Δρίνου, οι δράσεις και τα προβλεπόμενα αποτελέσματα του, συζητήθηκε η υφιστάμενη διαχειριστική κατάσταση στις υπολεκάνες του Δρίνου, και συμφωνήθηκε ο Κανονισμός Λειτουργίας της Συντονιστικής Ομάδας του Δρίνου.

Σημαντική διαπίστωση της συνάντησης αποτέλεσε η αναγνώριση της διπλής συνεισφοράς του Διαλόγου του Δρίνου. Ειδικότερα, οι συμμετέχοντες συμφώνησαν ότι η εν λόγω πρωτοβουλία διαθέτει το δυναμικό να δημιουργήσει το πλαίσιο για την επίτευξη συνεκτικής και ολοκληρωμένης διαχείρισης της λεκάνης απορροής και παράλληλα να συνδράμει δυναμικά προκειμένου τα παρόχθια μέρη να ανταποκριθούν με το βέλτιστο τρόπο στις υποχρεώσεις που απορρέουν από παγκόσμιες Συμβάσεις και το Κοινοτικό Κεκτημένο (πχ Οδηγία για τα Ύδατα)

Το Νοέμβριο του 2010, πραγματοποιήθηκε η πρώτη εθνική διαβούλευση στην Οχρίδα back to back με τη δεύτερη συνάντηση της Συντονιστικής Ομάδας του Δρίνου.

Στην Εθνική Διαβούλευση όπου συμμετείχαν 60 εκπρόσωποι από την πολιτική ηγεσία, την κεντρική διοίκηση της χώρας, την ακαδημαϊκή κοινότητα, τους φορείς διαχείρισης, τα περιβαλλοντικά ινστιτούτα, τους ΜΚΟ, την τοπική κοινωνία, τον ιδιωτικό τομέα, τις δωρήτριες χώρες και τους διεθνείς οργανισμούς, συζητήθηκαν διαχειριστικά ζητήματα και προτάθηκαν δράσεις για τη βιώσιμη και ολοκληρωμένη διαχείριση της ευρύτερης περιοχής της λεκάνης απορροής του ποταμού Δρίνου.

Τα βασικά περιβαλλοντικά ζητήματα της περιοχής που συζητήθηκαν εκτενώς στο πλαίσιο της DPSIR ήταν η ανεξέλεγκτη άρδευση, η εισαγωγή ξενικών ειδών και η χρήση μη βιώσιμων αλιευτικών πρακτικών, η ανάγκη για αποδοτικότερη διαχείριση των υγρών αποβλήτων, η έλλειψη περιβαλλοντικών δεδομένων (data) και δεικτών (Indicators).

Στις 11 Νοεμβρίου 2010, πραγματοποιήθηκε η 2^η Συνάντηση της Συντονιστικής Ομάδας του Δρίνου. Στη συνάντηση συμμετείχαν εκπρόσωποι από όλα τα αρμόδια Υπουργεία των παρόχθιων μερών συμπεριλαμβανομένης της Ελλάδας και του Κοσόβου. Στη συνάντηση συζητήθηκαν νομοθετικά και διαχειριστικά ζητήματα.

²⁶⁸ Στη συνάντηση συμμετείχαν εκπρόσωποι των αντίστοιχων Υπουργείων Περιβάλλοντος των παρόχθιων μερών (με εξαίρεση την Ελλάδα και το Κόσοβο), του GEF, του UNDP, της Επιτροπής της Λίμνης της Οχρίδας, της UNECE, του GWP-Med και του MIO-ECSDE.

Στις 18 Απριλίου 2011 πραγματοποιήθηκε η Περιφερειακή Υπουργική Διάσκεψη με θέμα την «Ολοκληρωμένη Διαχείριση Λεκανών Απορροής Ποταμών – Πλατφόρμα ανταλλαγής εμπειριών» (Integrated River Basin management –platform for sharing of experience), στην οποία υπεγράφη από τους Υπουργούς και Υψηλόβαθμα Στελέχη των αρμόδιων Υπουργείων των παρόχθιων μερών²⁶⁹ η Διακήρυξη για τη διαχείριση της ευρύτερης λεκάνης απορροής του ποταμού Δρίνου (Declaration for the management of the extended Drin Basin).²⁷⁰

Στη Διακήρυξη, οι υπογράφωντες δήλωσαν ότι θα προσπαθήσουν (declare to strive) να υποστηρίξουν τη συνέχιση και την ενίσχυση των εργασιών στο πλαίσιο του Διαλόγου του Δρίνου για την προετοιμασία του Κοινού Στρατηγικού Οράματος.

Κατά τη διάρκεια της Υπουργικής Διάσκεψής εκτός από τη Διακήρυξη για το Δρίνο υπεγράφη Κοινή Διακήρυξη για την Ολοκληρωμένη Διαχείριση των Λεκανών Απορροής Ποταμών από τους Υπουργούς και Υψηλόβαθμα Στελέχη των αρμόδιων Υπουργείων της Νοτιοανατολικής Ευρώπης (πΓΔΜ, Αλβανία, Σερβία, Κόσοβο²⁷¹, Τουρκία, Ελλάδα)²⁷². Μέσω της διακήρυξης οι υπογράφωντες επιβεβαίωσαν τη δέσμευσή τους για ενίσχυση των δράσεων βελτίωσης της διασυνοριακής συνεργασίας για τη διαχείριση των υδάτινων πόρων σύμφωνα με τις παγκόσμιες συμβάσεις και Κοινοτικό κεκτημένο.

Το χρονικό διάστημα μεταξύ Απριλίου 2011 και Νοεμβρίου 2011 πραγματοποιήθηκαν τρεις συναντήσεις της ΣΟΔ²⁷³, 2 εθνικές διαβουλεύσεις στα Τίρανα και το Μαυροβούνιο²⁷⁴ και μια διασυνοριακή διαβούλευση²⁷⁵, στην οποία οι συμμετέχοντες σε υψηλό πολιτικό επίπεδο²⁷⁶ υπέγραψαν το Μνημόνιο Κατανόησης (MoU) και εξέφρασαν την υποστήριξη και πολιτική δέσμευσή τους αναφορικά με την ολοκληρωμένη προστασία της ευρύτερης περιοχής του Δρίνου.

Το επόμενο διάστημα πραγματοποιήθηκαν άλλες δυο συναντήσεις της ΣΟΔ στις οποίες συζητήθηκε το Πρόγραμμα Δράσης 2012-2014.

Στο Πρόγραμμα Δράσης εμπεριέχεται ένα σύνολο δράσεων για την προώθηση της ολοκληρωμένης διαχείρισης της λεκάνης απορροής του Δρίνου σε διασυνοριακό επίπεδο και τη διευκόλυνση της επίτευξης των στόχων του Μνημονίου Κατανόησης.

²⁶⁹ Η διακήρυξη υπεγράφη από τους αρμόδιους Υπουργούς της πΓΔΜ, της Αλβανίας και του Κοσόβου ενώ η Ελλάδα εκπροσωπήθηκε από τον Γενικό Δ/ντη Περιβάλλοντος.

²⁷⁰ Βλ. Παράρτημα 8.

²⁷¹ Ενδεικτικό παράδειγμα του ενοποιητικού χαρακτήρα της περιβαλλοντικής συνιστώσας, αποτελεί η συνυπογραφή της Διακήρυξης από τους αρμόδιους Υπουργούς της Σερβίας και του Κοσόβου.

²⁷² Η διακήρυξη διατίθεται ηλεκτρονικά στο: <http://www.taskforceceee.com>

²⁷³ Βασικό αντικείμενο ενασχόλησης των τριών συναντήσεων της ΣΟΔ ήταν η προετοιμασία και η διαπραγμάτευση του ουσιαστικού και λεκτικού περιεχομένου του προσχεδίου Μνημονίου.

²⁷⁴ Οι Εθνικές διαβουλεύσεις συνεισέφεραν στην ολοκλήρωση της καταγραφής της υφιστάμενης κατάστασης της λεκάνης απορροής του ποταμού Δρίνου.

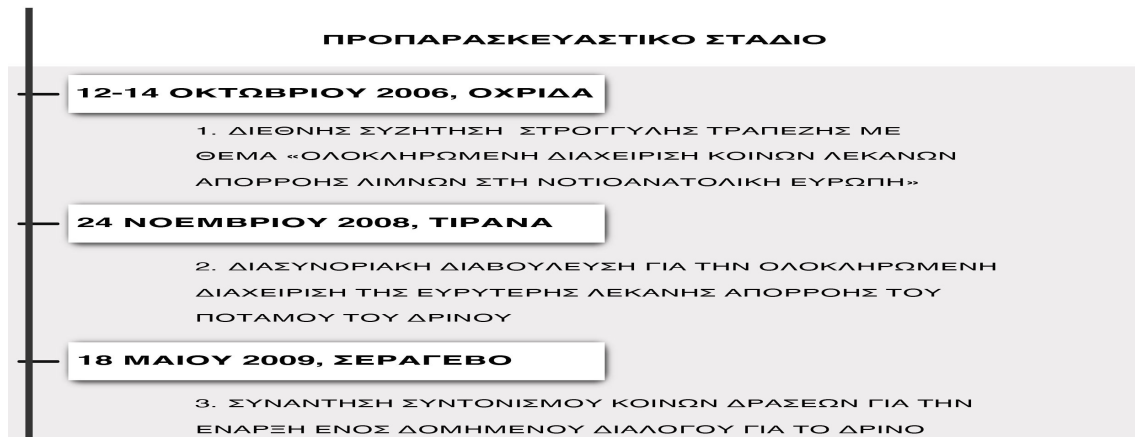
²⁷⁵ Στη διασυνοριακή διαβούλευση συμμετείχαν εκπρόσωποι από τους ενδιαφερόμενους φορείς της Αλβανίας, της πΓΔΜ, του Μαυροβουνίου και του Κοσόβου. Στη διαβούλευση εντοπίστηκαν και συζητήθηκαν τα βασικά προβλήματα και χαρακτηριστικά της ευρύτερης λεκάνης απορροής του ποταμού, όπως η ποιότητα των υδάτων, η μη βιώσιμη διαχείριση των δασών, οι μη βιώσιμες πρακτικές αλιείας, η εισβολή των ξενικών ειδών, η αστικοποίηση και ο μη βιώσιμος τουρισμός, η κλιματική τρωτότητα κ.α.

Για το κείμενο των πορισμάτων της διασυνοριακής διαβούλευσης και την καταγραφή της υφιστάμενης κατάστασης βλ. Παράρτημα 10.

²⁷⁶ Η Ελλάδα εκπροσωπήθηκε από τον Ειδικό Γραμματέα Υδάτων.

Το Πρόγραμμα Δράσης περιγράφει και καθορίζει ενέργειες, στόχους, θεσμικές δομές αρμόδιες για την υλοποίηση κάθε δραστηριότητας, ανθρώπινους πόρους (εμπειρογνώμονες), παραδοτέα και χρονοδιάγραμμα υλοποίησης.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ ΑΠΕΙΚΟΝΙΣΗ ΙΣΤΟΡΙΚΟΥ ΣΥΝΑΝΤΗΣΕΩΝ²⁷⁷

²⁷⁷ Ιδία Επεξεργασία

ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΔΙΑΛΟΓΟΥ ΔΡΙΝΟΥ

1 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 2009 ΠΟΝΤΓΟΡΙΤΣΑ

4. 1Η ΣΥΝΑΝΤΗΣΗ ΤΗΣ ΣΥΝΤΟΝΙΣΤΙΚΗΣ ΟΜΑΔΑΣ ΤΟΥ ΔΡΙΝΟΥ

10 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 2010, ΟΧΡΙΔΑ

5. ΕΘΝΙΚΗ ΔΙΑΒΟΥΛΕΥΣΗ ΤΗΣ ΠΓΔΜ

11 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 2010, ΟΧΡΙΔΑ

6. 2Η ΣΥΝΑΝΤΗΣΗ ΤΗΣ ΣΥΝΤΟΝΙΣΤΙΚΗΣ ΟΜΑΔΑΣ ΤΟΥ ΔΡΙΝΟΥ

5 ΑΠΡΙΛΙΟΥ 2011, ΤΙΡΑΝΑ

7. ΕΘΝΙΚΗ ΔΙΑΒΟΥΛΕΥΣΗ ΤΗΣ ΠΓΔΜ

6 ΑΠΡΙΛΙΟΥ 2011, ΤΙΡΑΝΑ

8. 3Η ΣΥΝΑΝΤΗΣΗ ΤΗΣ ΣΥΝΤΟΝΙΣΤΙΚΗΣ ΟΜΑΔΑΣ ΤΟΥ ΔΡΙΝΟΥ

18 ΑΠΡΙΛΙΟΥ 2011, ΟΧΡΙΔΑ

9. ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΥΠΟΥΡΓΙΚΗ ΔΙΑΣΚΕΨΗ ΜΕ ΘΕΜΑ ΤΗΝ
«ΟΛΟΚΛΗΡΩΜΕΝΗ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΛΕΚΑΝΩΝ ΑΠΟΡΡΟΗΣ
ΠΟΤΑΜΩΝ – ΠΛΑΤΦΟΡΜΑ ΑΝΤΑΛΛΑΓΗΣ ΕΜΠΕΙΡΙΩΝ» / ΥΠΟΓΡΑΦΗ
ΔΙΑΚΗΡΥΞΗΣ

28 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 2011 ΠΟΝΤΓΚΟΡΙΤΣΑ

10. ΕΘΝΙΚΗ ΔΙΑΒΟΥΛΕΥΣΗ ΤΟΥ ΜΑΥΡΟΒΟΥΝΙΟΥ

29 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 2011 ΠΟΝΤΓΚΟΡΙΤΣΑ

11. 4Η ΣΥΝΑΝΤΗΣΗ ΤΗΣ ΣΥΝΤΟΝΙΣΤΙΚΗΣ ΟΜΑΔΑΣ ΤΟΥ ΔΡΙΝΟΥ

24 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 2011 ΤΙΡΑΝΑ

12. 5Η ΣΥΝΑΝΤΗΣΗ ΤΗΣ ΣΥΝΤΟΝΙΣΤΙΚΗΣ ΟΜΑΔΑΣ ΤΟΥ ΔΡΙΝΟΥ

25 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 2011

13. 2Η ΔΙΑΣΥΝΟΡΙΑΚΗ ΔΙΑΒΟΥΛΕΥΣΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΟΛΟΚΛΗΡΩΜΕΝΗ
ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΤΗΣ ΕΥΡΥΤΕΡΗΣ ΛΕΚΑΝΗΣ ΑΠΟΡΡΟΗΣ ΤΟΥ ΠΟΤΑΜΟΥ
ΤΟΥ ΔΡΙΝΟΥ / ΥΠΟΓΡΑΦΗ ΜΟΥ

ΣΤΑΔΙΟ ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΑΣ ΣΧΕΔΙΟΥ ΠΟΛΥΜΕΡΟΥΣ ΣΥΜΦΩΝΙΑΣ

30 ΜΑΙΟΥ 2012, ΟΧΡΙΔΑ

14. 6Η ΣΥΝΑΝΤΗΣΗ ΤΗΣ ΣΥΝΤΟΝΙΣΤΙΚΗΣ ΟΜΑΔΑΣ ΤΟΥ ΔΡΙΝΟΥ

20 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 2012, ΤΙΡΑΝΑ

15. 7Η ΣΥΝΑΝΤΗΣΗ ΤΗΣ ΣΥΝΤΟΝΙΣΤΙΚΗΣ ΟΜΑΔΑΣ ΤΟΥ ΔΡΙΝΟΥ

5.4. Μνημόνιο Κατανόησης για τη Διαχείριση της Ευρύτερης Διασυνοριακής Δεκάνης Απορροής του Ποταμού Δρίνου²⁷⁸

Δύο χρόνια μετά την επίσημη έναρξη της διαδικασίας του Διαλόγου του Δρίνου, υπεγράφη το Μνημόνιο Κατανόησης για τη Διαχείριση της Ευρύτερης Διασυνοριακής Δεκάνης Απορροής του Ποταμού Δρίνου²⁷⁹. Το πρώτο σχέδιο του Μνημονίου προετοιμάστηκε από το GWP-MED και νομικούς συμβούλους της UNECE σε συνέχεια της 3^{ης} συνάντησης της ΣΟΔ (Απρίλιος 2011) όπου τα παρόχθια μέρη υπέβαλαν προτάσεις για το γενικότερο πλαίσιο του Μνημονίου. Το πρώτο σχέδιο διανεμήθηκε ηλεκτρονικά στα μέλη της ΣΟΔ λίγες μέρες πριν τη 4^η συνάντησης της ΣΟΔ στο Μαυροβούνιο (Σεπτέμβριος 2011), όπου σε συνέχεια των αλλαγών που ζητήθηκαν από την Ελληνική κυρίως πλευρά, υιοθετήθηκε ομόφωνα από τα μέλη της. Κατά τη διάρκεια της 5^{ης} συνάντησης της ΣΟΔ (Νοέμβριος 2011) έγιναν μικρές λεκτικές βελτιώσεις και την επόμενη ημέρα το Μνημόνιο υπεγράφη από την πολιτική ηγεσία των αρμόδιων Υπουργείων των παρόχθιων μερών.²⁸⁰

Το κείμενο του Μνημονίου αν και νομοτεχνικά άρτιο, δεν έχει νομική δεσμευτικότητα για τα κράτη, ενώ λόγο των ιδιαίτερων γεωπολιτικών συνθηκών μεταξύ των παρόχθιων μερών, καταβλήθηκε προσπάθεια για «ήπια χρήση όρων». Επισημαίνεται ότι το Μνημόνιο δε θα κυρωθεί από τα κοινοβούλια των κρατών καθώς αποτελεί μόνο πολιτικό κείμενο επιχειρησιακής λειτουργικότητας και δεν απορρέουν από αυτό νομικές υποχρεώσεις για τα παρόχθια μέρη. Θα μπορούσε να ειπωθεί ότι το Μνημόνιο αποτελεί το συνδετικό κρίκο μεταξύ της προδιαπραγμάτευσης και της κυρίως διαπραγμάτευσης και τον πρακτικό προπομπό μιας ενδεχόμενης πολυμερούς μελλοντικής συμφωνίας δεσμευτικής ισχύος.

5.4.1. Προοίμιο

Το προοίμιο του Μνημονίου αποτελείται από 16 παραγράφους στις οποίες περιέχεται η αιτιολογική βάση του Μνημονίου, το χωρικό και υλικό πεδίο εφαρμογής και ο σκοπός. Ενώ παράλληλα, αποτυπώνεται το πεδίο αναφοράς (contextual reference), η συμβατότητα του Μνημονίου με το πεδίο αναφοράς (contextual consistency) άλλα και η προστιθέμενη αξία του Μνημονίου σε σχέση με το πεδίο αναφοράς (added value). Ειδικότερα, στο προοίμιο:

²⁷⁸ Επισημαίνεται ότι για την ανάλυση του παρόντος κεφαλαίου και την ονοματοδοσία των υποκεφαλαίων χρησιμοποιήθηκε ως βιβλιογραφικό πρότυπο το: Ραυτόπουλος Ε., *Συμβατική Περιβαλλοντική Διακυβέρνηση και Μεσόγειος ή Plus Ultra: Ο Κύκλος των Αποβλήτων*, Εκδόσεις Αντ.Ν.Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 2006, σελ.27.

²⁷⁹ Για το κείμενο του Μνημονίου βλ. παράρτημα 9.

²⁸⁰ Το μνημόνιο υπέγραψαν ο Υπουργός Περιβάλλοντος της πΓΔΜ κ. Abdilagim Ademi., ο Υπουργός Περιβάλλοντος, Δασών και Διαχείρισης Υδάτων της Αλβανίας κ. Fatmir Mediu, ο Υπουργός Γεωργίας, Δασών και Διαχείρισης Υδάτων του Μαυροβουνίου κ. Tarzan Milosevic, ο Υφυπουργός Περιβάλλοντος και Χωροταξίας του Κοσόβου (ψήφισμα 1244) κ. Lir Mirena, και ο Ειδικός Γραμματέας Υδάτων του Υπουργείου Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής της Ελλάδας κ. Ανδρεαδάκης Ανδρέας.

- Ανιχνεύεται η σχεσιακή διασύνδεση του Μνημονίου με άλλα παγκόσμια συμβατικά καθεστώτα και την κοινοτική νομοθεσία (contextual consistency²⁸¹). Ειδικότερα στην παράγραφο 14 του προοιμίου οι υπογράφωντες *αναγνωρίζουν την αναγκαιότητα* (recognizing the need) για την ανταπόκριση των μερών στις υποχρεώσεις που απορρέουν (to meet the obligations arising from) από τα συσχετικά διεθνή και περιφερειακά συμβατικά καθεστώτα όπως η Σύμβαση της UNECE για τα ύδατα (1992) και τα πρωτοκόλλα της, η Σύμβασης Ραμσάρ (1971), η Σύμβασης της Βαρκελώνης (1976) και τα πρωτοκόλλα της²⁸². Επίσης υπάρχει ρητή αναφορά στο ότι λαμβάνονται υπόψη (taking into consideration) οι διατάξεις της Σύμβασης των Η.Ε για τις εκτός ναυσιπλοΐας χρήσεις των διεθνών υδατορευμάτων (1997).²⁸³ Στην παράγραφο 15, οι υπογράφωντες δηλώνουν τη συμμόρφωση²⁸⁴ τους με τις αρχές και το νομικό πλαίσιο της ΕΕ, ιδιαίτερα με την ΟΠΥ²⁸⁵. Στην παράγραφο 1 οι υπογράφωντες αναφέρονται στη Διακήρυξη της 18^{ης} Απριλίου η οποία αποτέλεσε τον προπομπό της υπογραφής του Μνημονίου .
- Αναγνωρίζονται οι βασικές αρχές του διεθνούς δικαίου υδάτων και του διεθνούς δικαίου περιβάλλοντος (εσωτερικοί σύνδεσμοι του Μνημονίου) όπως η αρχή της εύλογης και δίκαιης χρήσης των υδάτινων πόρων (παρ.10), η αρχή της βιώσιμης ανάπτυξης (παρ.4 και παρ.7), η αρχή της κοινότητας των συμφερόντων (παρ. 9).
- Αναγνωρίζεται η σπουδαιότητα της περιβαλλοντικής, κοινωνικής και οικονομικής συνιστώσας για τη βιώσιμη ανάπτυξη της περιοχής. Ειδικότερα στην παρ.5 και 6 δίνεται έμφαση στη βιολογική, οικοσυστημική και μορφολογική ποικιλότητα της περιοχής, στην παρ.8 γίνεται αναφορά στην περιβαλλοντικά συμβατή ανάπτυξη οικονομικών τομέων όπως η αλιεία, η ηλεκτροπαραγωγή και η γεωργία. Τέλος, στην παρ.13 τονίζεται η αναγκαιότητα για συμμετοχή όλων των κοινωνικών εταίρων και ενδιαφερόμενων μερών στη βιώσιμη διαχείριση της λεκάνης απορροής.

²⁸¹ Επισημαίνεται ότι η διαπραγμάτευσης στηρίζεται στο το πεδίο αναφοράς (contextual reference) το οποίο συνήθως είναι διεπιστημονικό και έχει δυναμικό χαρακτήρα.

²⁸² Η σειρά με την οποία παραθέτονται τα συσχετικά καθεστώτα δεν είναι τυχαία, αλλά συνάδει με το βαθμό συσχέτισης του υλικού και χωρικό πεδίου εφαρμογής τους με το αντίστοιχο του Μνημονίου.

²⁸³ Η αναφορά στις διατάξεις της εν λόγω Σύμβασης είναι ιδιαίτερα σημαντική καθώς η Σύμβαση δεν έχει τεθεί σε ισχύ, ενώ από τα παρόχθια μέρη του Μνημονίου μόνο η Ελλάδα την έχει επικυρώσει. Με τη συμπερίληψη αυτή οι υπογράφωντες αποδέχονται την ισχύ εθιμικών κανόνων στα δικαϊκά τους συστήματα.

²⁸⁴ Για την εισαγωγή της εν λόγω παραγράφου σε αντίθεση με το υπόλοιπο κείμενο του Μνημονίου, χρησιμοποιήθηκε το αυστηρότερο λεκτικό «Conformity». (συμμόρφωση). Επισημαίνεται ότι βασική και αναπαραγόμενη προϋπόθεση για την ένταξη στην ΕΕ αποτελεί η ενσωμάτωση του κοινοτικού κεκτημένου από τις υποψήφιες προς ένταξη χώρες.

²⁸⁵ Αρχικά, στην εν λόγω παράγραφο γινόταν αναφορά μόνο στην ΟΠΥ. Σε συνέχεια αιτήματος της Ελληνικής Πλευράς μετά το «principles» και πριν το «the directive 200/60/EC» προστέθηκε η πρόταση «and legal framework of the EU, in particular...». Η ρητή αναφορά μόνο στην ΟΠΥ υποβάθμιζε τη σπουδαιότητα άλλων σημαντικών οδηγιών όπως η οδηγία για τις πλημμύρες.

- Εκφράζεται ρητά η πολιτική βούληση για τη δημιουργία συναντίληψης στη διαχείριση των υδάτινων πόρων ως βασική προϋπόθεση θα την επίτευξη της βιώσιμης ανάπτυξης (παρ.2).
- Αναγνωρίζεται η αναγκαιότητα για ολοκληρωμένη διαχείριση των διασυνοριακών υδάτινων πόρων (παρ.9) και θεσμική ενδυνάμωση των αρμόδιων αρχών (παρ.11).
- Εκτιμάται η μέχρι τώρα συνεισφορά της ΣΟΔ (παρ.3) στην ενδυνάμωση του διαλόγου και της συνεργασίας για την ολοκληρωμένη διαχείριση της ευρύτερης λεκάνης απορροής του ποταμού Δρίνου, καθώς και η συνεισφορά της UNECE, του GWP-Med και της κοινής διαδικασίας Petersberg Φάση 2 / Διακήρυξη των Αθηνών (παρ.16).
- Ανιχνεύονται οι συσχετικές υφιστάμενες θεσμικές δομές που λειτουργούν σε επίπεδο υπο-λεκανών²⁸⁶, και αναγνωρίζεται η προστιθέμενη αξία της λειτουργίας αυτών των υφιστάμενων συνεργατικών σχημάτων, για την επίτευξη των στόχων του Μνημονίου (παρ.12)

5.4.2 Το πεδίο Νοηματοδότησης των Όρων

Στο άρθρο 1 οριοθετούνται εννοιολογικά και προσδιορίζονται με βάση το χωρικό και υλικό πεδίο εφαρμογής²⁸⁷ οι βασικές λειτουργικές συνιστώσες του Μνημονίου. Οι στρατηγικές περιβαλλοντικές έννοιες απουσιάζουν από το εν λόγω άρθρο καθώς μέσω της αναφοράς του προοιμίου στη σχεσιακή διασύνδεση του Μνημονίου με συμβατικά καθεστώτα και την κοινοτική νομοθεσία, αυτόματα εκλαμβάνονται ως δεδομένοι οι στρατηγικοί ορισμοί που εμπεριέχονται σε αυτά.

Ειδικότερα, ο όρος *Υπο-λεκάνες* περιλαμβάνει τις αντίστοιχες γεωγραφικές περιοχές των ακόλουθων λεκανών: λίμνες Πρεσπών, Οχρίδας και Σκόδρα/Σκαντάρ, παραπόταμοι λευκός και μαύρος Δρίνος, ποταμός Δρίνος, Ποταμός Μπούνα/Μπογιάνα.

Η *Ευρύτερη Διασυνοριακή Λεκάνη Απορροής του Ποταμού Δρίνου* ή εν συντομία *Λεκάνη Απορροής του Ποταμού Δρίνου* είναι η γεωγραφική περιοχή που αποτελείται από τις ενιαίες γεωγραφικές περιοχές²⁸⁸ όλων των Υπο-λεκανών.

Με τον όρο *Μέρη* νοούνται τα πέντε αρμόδια για περιβαλλοντικά ζητήματα Υπουργεία των παρόχθιων μερών (riparians) τα οποία θα εκπροσωπούνται από τους Υπουργούς και τους εκπροσώπους τους.²⁸⁹

²⁸⁶ Prespa Park Management Committee, Lake Ohrid Watershed Committee, Lake Skadar-Shkoder Commission.

²⁸⁷ Αυτό σημαίνει ότι δεν οριοθετείται απλά ο ορισμός πχ των υπολεκανών, αλλά προσδιορίζεται η έννοια με βάση το υλικό πεδίο αναφοράς του Μνημονίου.

²⁸⁸ Ο προσδιορισμός γεωγραφικές περιοχές προσιδιάζει περισσότερο στο πνεύμα της ΟΠΥ, σύμφωνα με την οποία οι λεκάνες απορροής δεν προσδιορίζονται με όρους πολιτικούς.

²⁸⁹ Ο ορισμός αυτός υπήρξε αποτέλεσμα διαπραγματευτικής δράσης.

Ως *Συντονιστική Ομάδα του Δρίνου* χαρακτηρίζεται το ανεπίσημο όργανο που δημιουργήθηκε το 2009 προκειμένου να λειτουργήσει ως πλαίσιο διαλόγου για το συντονισμό μεταξύ των μερών, να διευκολύνει την επικοινωνία μεταξύ των παρόχθιων μερών και των ενδιαφερόμενων φορέων, να συντονίζει και να διευκολύνει την υλοποίηση της διαδικασίας του Διαλόγου του Δρίνου. Επισημαίνεται ότι ο ορισμός της ΣΟΔ στο Μνημόνιο, λανθασμένα παραβλέπει το υφιστάμενο status της Ομάδας, ως επίσημο πλέον συμβουλευτικό και συντονιστικό όργανο, κάτι που παρόλο που είχε προαποφασιστεί, εκ παραδρομής δε συμπεριλήφθηκε στο Μνημόνιο.

Τέλος, ως *Διάλογος του Δρίνου*, ορίζεται η συντονισμένη και δομημένη διαδικασία διαβούλευσης, η οποία ξεκίνησε το 2009, μεταξύ των παρόχθιων μερών, των υφιστάμενων κοινών θεσμικών οργάνων (Επιτροπών) των υπο-λεκανών και των ενδιαφερόμενων μερών, για την ανάπτυξη ενός Κοινού Οράματος ενίσχυσης της διασυνοριακής συνεργασίας και της βιώσιμης διαχείρισης της λεκάνης απορροής του ποταμού Δρίνου σε συμμόρφωση με την υφιστάμενη περιφερειακή και παγκόσμια νομοθεσία και ιδιαίτερα με τις διατάξεις της Σύμβασης της UNECE για τα Ύδατα και των άλλων σχετικών πολυμερών συνθηκών. Ο Διάλογος διευκολύνεται από την UNECE και το GWP-Med και διενεργείται στο πλαίσιο της Σύμβασης της UNECE για τα Ύδατα και της κοινής διαδικασίας Petersberg Φάση II και Διακήρυξης των Αθηνών.²⁹⁰

Ο παραπάνω ορισμός είναι περισσότερο στατικός παρά δυναμικός και δεν αφήνει το περιθώριο για συμπερίληψη νέων δεδομένων. Το γεγονός αυτό οφείλεται στο ότι αναμενόταν το Μνημόνιο να λειτουργήσει ως προπαρασκευαστικό στάδιο για την προετοιμασία της υπογραφής πολυμερούς συμφωνίας στην οποία θα εμπεριέχονταν περισσότερο δυναμικοί ορισμοί.

5.4.3 Η Στοχοθεσία

Βασικός σκοπός του Μνημονίου σύμφωνα με το άρθρο 2 και το προοίμιο αποτελεί η προώθηση της κοινής δράσης για τη συντονισμένη, ολοκληρωμένη διαχείριση των κοινών υδάτινων πόρων στη λεκάνη απορροής του ποταμού Δρίνου, ως μέσο για την προστασία και αποκατάσταση, στο μέτρο του δυνατού των οικοσυστημάτων και των υπηρεσιών που αυτά προσφέρουν καθώς και την προώθηση της βιώσιμης ανάπτυξης σε όλη την περιοχή του Δρίνου. Κατά συνέπεια η *κοινή δράση* έχει δυο επιμέρους λειτουργικούς σκοπούς από τη μία την προστασία και αποκατάσταση των οικοσυστημάτων και των ωφελειών τους και από την άλλη τη βιώσιμη ανάπτυξη της περιοχής.

Ο γενικός σκοπός έχει θετικό περιεχόμενο, το οποίο έγκειται στην προώθηση της κοινής δράσης, όσο όμως εξειδικεύεται προστίθενται σε αυτό

²⁹⁰ Η φράση «σε συμμόρφωση με την υφιστάμενη περιφερειακή και διεθνή νομοθεσία και ιδιαίτερα...» προστέθηκε σε συνέχεια αιτήματος της Ελληνικής πλευράς, προκειμένου να διατυπωθεί με σαφήνεια στο άρθρο των ορισμών ο στρατηγικός προσδιορισμός της σχεσιακής διασύνδεσης του Μνημονίου με το σύνολο των υφιστάμενων συμβατικών καθεστώτων, συμπεριλαμβανομένης και της κοινοτικής νομοθεσίας.

συνιστώσες αρνητικού περιεχομένου (πχ η προστασία των οικοσυστημάτων προϋποθέτει πέρα από τις θετικές δράσεις και την επιβολή απαγορεύσεων, κυρώσεων κ.α).

Στο άρθρο 3 με τίτλο Κοινές Ανησυχίες (Common Concerns) για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη της Λεκάνης Απορροής του Δρίνου, εμπεριέχονται οι ειδικότεροι στόχοι που μεταφράζονται σε συγκεκριμένες δράσεις γενικού θετικού και αρνητικού περιεχομένου. Ειδικότερα τα παρόχθια μέρη οφείλουν να υλοποιήσουν συγκεκριμένες δράσεις για :

- Την προώθηση της πρόσβασης σε περιεκτικά δεδομένα και επαρκείς πληροφορίες για την καλύτερη κατανόηση της υφιστάμενης κατάστασης του περιβάλλοντος, των υδάτινων πόρων, των υδρολογικών συστημάτων και των οικοσυστημάτων της λεκάνης απορροής του ποταμού Δρίνου.
- Τη δημιουργία συνθηκών για τη βιώσιμη χρήση των υδάτινων και άλλων φυσικών πόρων.
- Την ανάπτυξη συνεργασίας και τη λήψη μέτρων για το περιορισμό των πλημμύρων.
- Τη βελτίωση της διαχείρισης και απόρριψης των στερεών αποβλήτων
- Τον περιορισμό της ρύπανσης των υδάτων από θεραπευτικά συστατικά
- Τον περιορισμό της ρύπανσης των υδάτων από επικίνδυνες ουσίες όπως τα βαρέα μέταλλα και τα φυτοφάρμακα.
- Τον περιορισμό των συνεπειών των υδρο-μορφολογικών παρεμβάσεων που μεταβάλλουν τη δομή και τη λειτουργία των φυσικών υδρολογικών συστημάτων και οικοσυστημάτων.

5.4.4. Το Διαχειριστικό Σύστημα του Μνημονίου

Στο άρθρο 4 , που αποτελεί το συνεργατικό (cooperative) κλάδο του Μνημονίου, εμπεριέχονται οι δράσεις²⁹¹ των παρόχθιων μερών που συνδέονται με την εφαρμογή, την παρακολούθηση και τη λειτουργία του Μνημονίου. Ειδικότερα, στο εν λόγω άρθρο περιγράφονται οι βραχυπρόθεσμες, μεσοπρόθεσμες και μακροπρόθεσμες δράσεις προτεραιότητας σε εθνικό, διμερές και πολυμερές επίπεδο. Σημειώνεται ότι οι βραχυπρόθεσμες δράσεις θα μπορούσαν να χαρακτηριστούν ως γενικές προθέσεις, οι μεσοπρόθεσμες δράσεις θα μπορούσαν να χαρακτηριστούν ως άξονες συνεργασίας και τέλος οι μακροπρόθεσμες ως στρατηγικές επιλογές.

Εντός του 2013, τα παρόχθια μέρη θα προωθήσουν την ολοκληρωμένη συνεργατική διαχείριση των υδάτινων πόρων συμπεριλαμβανομένης²⁹²:

1. Της δημιουργία μηχανισμών ενίσχυσης του συντονισμού μεταξύ των παρόχθιων μερών. Η ΣΟΔ θα συνεισφέρει σε αυτή τη δράση.

²⁹¹ Στη περίπτωση του Μνημονίου υπάρχουν ενδεικτικές δράσεις και όχι υποχρεώσεις.

²⁹² Η χρήση της λέξης «συμπεριλαμβανομένης», υποδηλώνει την ενδεικτική και όχι εξαντλητική παράθεση των δράσεων.

2. Της βελτίωσης της επιστημονικής γνωστικής βάσης για τη λεκάνη απορροής του ποταμού Δρίνου, προκειμένου να διευκολυνθεί η εφαρμογή της ΟΠΥ σε επίπεδο εθνικό, υπο-λεκανών και λεκάνης απορροής και να ενισχυθεί η συνεργασία μεταξύ των παρόχθιων μερών. Μέσω της πληρέστερης αποτύπωσης της επιστημονικής γνώσης (state of scientific knowledge), θα επιτευχθεί η βέλτιστη και ολοκληρωμένη διάγνωση των υφισταμένων προβλημάτων, θα μετριαστεί η πολυπλοκότητα των θεμάτων, θα αποσαφηνισθούν με βέλτιστο τρόπο οι αιτιώδεις σχέσεις, θα ενισχυθεί η αμοιβαία εμπιστοσύνη μεταξύ των μερών καθώς η επιστημονική γνώση διευκολύνει στο να ξεπεραστούν οι φόβοι που οφείλονται στις νομικές ασυμμετρίες.
3. Της βελτίωσης της ανταλλαγής πληροφοριών μέσω της καθιέρωσης μηχανισμού τακτικής ανταλλαγής σχετικών πληροφοριών μεταξύ των αρμόδιων αρχών των παρόχθιων μερών.
4. Της ενίσχυσης της συνεργασίας σχετικά με τη διαχείριση, την αμοιβαία υποστήριξη και ετοιμότητα ως προς τους κινδύνους πλημμύρων. Σε αυτό θα μπορούσε να συνεισφέρει η σύσταση ειδικής ομάδας εργασίας εμπειρογνομόνων.
5. Της θεσμικής ενδυνάμωσης στο τομέα της Ολοκληρωμένης Διαχείρισης των Υδάτινων Πόρων μέσω δραστηριοτήτων δημιουργίας ικανοτήτων για τους βασικούς τομείς προτεραιότητας όπως η ολοκληρωμένη διαχείριση της λεκάνης απορροής του ποταμού Δρίνου, η υλοποίηση διασυνοριακών συνεργασιών σύμφωνα με τη Σύμβαση της UNECE, ο χωροταξικός σχεδιασμός και τα γεωγραφικά πληροφορικά συστήματα, οι μελέτες περιβαλλοντικών επιπτώσεων και οι επιθεωρήσεις σε βιομηχανίες, η διαχείριση των πλημμύρων, τα φυσικά συστήματα επεξεργασίας λυμάτων, οι βέλτιστες γεωργικές πρακτικές, η καταπολέμηση των χωροκατακτητικών ειδών, τα συστήματα παρακολούθησης του περιβάλλοντος, η επιβολή κανονισμών για την ποιότητα των υδάτων, τις απολήψεις υδάτων και τη βιοποικιλότητα, η διαχείριση των υπόγειων υδάτων, ο βιώσιμος τουρισμός κ.α.
6. Της προώθησης της συμμετοχής του κοινού και της εμπλοκής των ενδιαφερόμενων μερών. Αυτό θα μπορούσε να επιτευχθεί μέσω της χάραξης και υλοποίησης Σχεδίου Εμπλοκής Ενδιαφερόμενων Μερών (Stakeholders Involvement Plan).

Μέχρι το 2015, τα παρόχθια μέρη θα δημιουργήσουν τα εργαλεία που θα χρησιμοποιήσουν για τη βιώσιμη διαχείριση των υδάτινων πόρων στη λεκάνη απορροής του ποταμού Δρίνου, συμπεριλαμβανομένων :

1. Της επίτευξης συναίνεσης μέσω της επιστημονικής γνώσης (science based consensus), ως προς τους βασικούς τομείς προτεραιότητας.²⁹³
2. Του προσδιορισμού του υδατικού ισοζυγίου της λεκάνης απορροής του ποταμού Δρίνου.

²⁹³ Για την επίτευξη αυτής της μεσοπρόθεσμης δράσης, βασική προϋπόθεση αποτελεί η ολοκλήρωση της βραχυπρόθεσμης δράσης 2.

3. Της δημιουργίας ενιαίου προγράμματος παρακολούθησης των υδάτων σύμφωνα με τις κατευθυντήριες γραμμές της UNECE, τις διατάξεις της ΟΠΥ και το Ενιαίο Σύστημα Πληροφοριών για το Περιβάλλον του Ευρωπαϊκού Οργανισμού Περιβάλλοντος.
4. Της δημιουργία Συστήματος Διαχείρισης Πληροφοριών (Information Management System /IMS)²⁹⁴.
5. Της καθιέρωσης συστήματος συνεργατικής διαχείρισης σε επίπεδο λεκάνης απορροής υπο την μορφή συμφωνίας μεταξύ των παρόχθιων μερών και της ίδρυσης σχετικής Επιτροπής για το Δρίνο²⁹⁵.

Μέχρι το 2016, τα παρόχθια μέρη θα ολοκληρώσουν το Σχέδιο Διαχείρισης της Περιοχής Λεκάνης Απορροής του Ποταμού Δρίνου σύμφωνα με την ΟΠΥ και τη Σύμβαση της UNECE για τα Ύδατα, το οποίο θα χρησιμοποιηθεί ως οδηγός για την ανάπτυξη και υλοποίηση των σχεδίων διαχείρισης των διασυνοριακών υπο-λεκάνων σύμφωνα με τις υφιστάμενες διμερείς και πολυμερείς συμφωνίες μεταξύ των παρόχθιων μερών²⁹⁶.

Όπως διαφαίνεται από την παραπάνω ανάλυση, η χρονική εξέλιξη των δράσεων εφαρμογής του Μνημονίου συνδέεται με την ποιοτική επαγωγική εξέλιξη των αποτελεσμάτων τους.

Τα άρθρα 5 και 6 αποτελούν τον οργανικό κλάδο του διαχειριστικού συστήματος του Μνημονίου. Το ανώτερο όργανο της μνημονιακής «*προ-διακυβέρνησης*»²⁹⁷ είναι η Σύνοδος των Μερών²⁹⁸ (Meeting of Parties), η οποία αποτελεί ως ένα βαθμό²⁹⁹ διακρατικό όργανο πλήρους εκπροσώπησης των παρόχθιων μερών σε Υπουργικό Επίπεδο. Σε αντίθεση με τη Σύνοδο των Συμβαλλομένων Μερών που υπάρχει στα πολυμερή συμβατικά καθεστώτα και επιτελεί ένα πλέγμα λειτουργιών, το άρθρο 6 αναφέρεται με γενικό τρόπο στη βασική επιτελική αρμοδιότητα της Συνόδου των Μερών η οποία είναι η ετήσια παρακολούθηση της επιτευχθείσας προόδου του Μνημονίου.

Το συντονιστικό όργανο της μνημονιακής «*προ-διακυβέρνησης*» είναι η Συντονιστική Ομάδα του Δρίνου, η οποία διευκολύνει και συντονίζει τις δράσεις για την υλοποίηση των διατάξεων του Μνημονίου και προετοιμάζει την ημερήσια

²⁹⁴ Για την επίτευξη αυτής της μεσοπρόθεσμης δράσης, βασική προϋπόθεση αποτελεί η ολοκλήρωση της βραχυπρόθεσμης δράσης 3

²⁹⁵ Για την επίτευξη αυτής της μεσοπρόθεσμης δράσης, βασική προϋπόθεση αποτελεί η ολοκλήρωση της βραχυπρόθεσμης δράσης 1.

²⁹⁶ Για την επίτευξη αυτής της μακροπρόθεσμης δράσης, βασική προϋπόθεση αποτελεί η ολοκλήρωση των βραχυπρόθεσμων και μεσοπρόθεσμων δράσεων.

²⁹⁷ Υπο την έννοια ότι το Μνημόνιο δεν αποτελεί παράγωγο μιας διαπραγματευτικής διαδικασίας αλλά το μεσοδιάστημα μεταξύ της προδιαπραγμάτευσης και της διαπραγμάτευσης. Στην πραγματικότητα, μέσω του Μνημονίου επιτυγχάνεται η αγκυροβόληση της διαπραγμάτευση σε συγκεκριμένο χώρο (anchoring effect).

²⁹⁸ Πρέπει να σημειωθεί ότι η Σύνοδος των Μερών (Meeting of Parties) του Μνημονίου προσομοιάζει δομικά αλλά όχι λειτουργικά με την Σύνοδο των Συμβαλλομένων Μερών (Meeting of Contracting Parties) που αποτελεί το υπέρτατο όργανο των καθεστωτικών διακυβερνήσεων το οποίο έχει ισχυρή καθεστωτική υπόσταση.

²⁹⁹ Υπο την έννοια ότι το Κόσοβο δεν έχει αναγνωριστεί επισήμως από όλα τα συν-παρόχθια μέρη ως ανεξάρτητο κράτος.

διάταξη των συναντήσεων της Συνόδου των Μερών. Η ΣΟΔ δεν τελεί υπο την εξουσία της Συνόδου των Μερών όπως τα Γραφεία (Bureau) των συμβατικών καθεστώτων, γιατί απαρτίζεται εκτός από το στελεχιακό δυναμικό των αρμόδιων υπουργείων των παρόχθιων μερών, και από εκπροσώπους διμερών θεσμικών επιτροπών και διεθνών διακυβερνητικών οργανισμών. Τα μέλη της ΣΟΔ δεν έχουν συγκεκριμένη θητεία, ούτε εκλέγονται αλλά ορίζονται. Η ΣΟΔ συνέρχεται τουλάχιστον μια φορά το χρόνο³⁰⁰. Στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων της ΣΟΔ και μετά την υπογραφή του Μνημονίου αποφασίστηκε η ίδρυση τριών ΟΕΕ (ΟΕΕ για τη βιοποικιλότητα και τα οικοσυστήματα, ΟΕΕ για την εφαρμογή της ΟΠΥ και ΟΕΕ για την παρακολούθηση και ανταλλαγή πληροφοριών), οι οποίες συνεπικουρούν τη ΣΟΔ στο έργο της.³⁰¹

Οι διατάξεις του Μνημονίου δεν κάνουν εξειδικευμένη αναφορά στη γραμματεία της ΣΟΔ και κατ'επέκταση του Μνημονιακού καθεστώτος, ωστόσο αυτό τεκμαίρεται από την προϋπάρχουσα “μη θεσμοθετημένη” λειτουργική πρακτική και από την παρ.7 του άρθρου 5 στην οποία αναφέρεται ότι τα παρόχθια μέρη επιθυμούν τη συνέχιση της παροχής τεχνικής υποστήριξης από το GWP-Med και την UNECE.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η παρ.3 του άρθρου 5, στην οποία οι υπογράφωντες ενθαρρύνουν τη δημιουργία Σύμπραξης για τα Ύδατα (Drin Water Partnerhip) σε επίπεδο Δρίνου υπο την αιγίδα του GWP-Med. Βασικές αρμοδιότητες του μη κυβερνητικού οργάνου θα είναι η διευκόλυνση δράσεων ευαισθητοποίησης, ανταλλαγής πληροφοριών, επικοινωνίας, δημιουργίας ικανοτήτων και διαβουλεύσεων.

Εκτός από την ετήσια συνάντηση της Συνόδου των Μερών, οι υπογράφωντες ενθαρρύνουν τη διενέργεια ετήσιων συναντήσεων των ενδιαφερόμενων φορέων. Συνεπώς θα μπορούσε να ειπωθεί ότι υπάρχει πρόβλεψη για ένα είδος συμμετοχικής μνημονιακής προδιακυβέρνησης η οποία θα λειτουργεί παράλληλα και θα συνεισφέρει στη διακρατική μνημονιακή προδιακυβέρνηση.

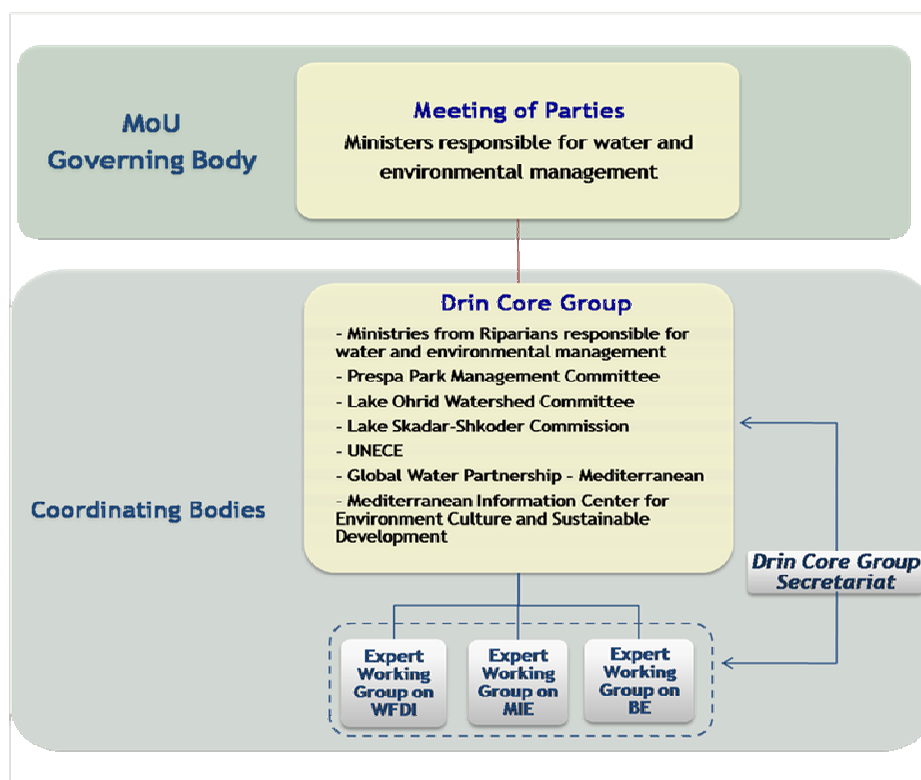
Όσον αφορά τους πόρους³⁰² για την εφαρμογή των διατάξεων του Μνημονίου, στην παρ.5 του άρθρου 5 αναφέρεται ότι τα κράτη θα συνδράμουν στα πλαίσια των δυνατοτήτων τους (within their possibilities) τους απαραίτητους πόρους και παράλληλα θα ζητήσουν από την ΕΕ, το GEF και άλλους δωρητές την παροχή οικονομικής υποστήριξης.

³⁰⁰ Το μνημόνιο συνοδεύεται από μονοσέλιδο παράρτημα που αφορά τη δομή και τις αρμοδιότητες της ΣΟΔ.

³⁰¹ Βλ. Γράφημα 4.

³⁰² Στο μνημόνιο γίνεται αναφορά σε πόρους «resources», έννοια που όταν δεν εξειδικεύεται εκτός από την οικονομική διάσταση υπονοείται και η συνεισφορά σε είδος (in kind contribution) όπως η παροχή εμπειρογνομosύνης και τεχνικής υποστήριξης

ΓΡΑΦΗΜΑ 4

Πηγή : Transboundary Water Resources Management in Southeastern Europe³⁰³

5.4.5. Τελικές Διατάξεις

Το σημαντικότερο από πολιτική σκοπιά άρθρο είναι το έβδομο το οποίο αφορά τη νομική ισχύ(*legal effect*)³⁰⁴ του Μνημονίου σε σχέση με το εξωτερικό νομικό πλαίσιο που προσδιορίζει μεταξύ άλλων τις διπλωματικές σχέσεις των μερών. Ειδικότερα, σύμφωνα με το εν λόγω άρθρο, το παρόν Μνημόνιο δεν επηρεάζει τις υφιστάμενες διμερείς σχέσεις, τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των μερών στο πλαίσιο των προγενέστερων Μνημονίων Κατανόησης ή και συμφωνιών μεταξύ τους. Το άρθρο 7 επιδέχεται διττής ερμηνείας, από τη μια αποτυπώνει τη βούληση των παρόχθιων μερών να επιτύχουν συναίνεση σε θέματα περιβαλλοντικά, τα οποία έχουν περισσότερο ενοποιητικό χαρακτήρα, από την άλλη όμως προτάσσει το εθνικό σε σχέση με το περιβαλλοντικό συμφέρον και καθιστά σαφές ότι η επίκληση της περιβαλλοντικής προστασίας δε μπορεί να μεταβάλει το χαρακτήρα των σχέσεων μεταξύ των μερών³⁰⁵.

³⁰³ <http://www.twrm-med.net/southeastern-europe/supported-processes-and-projects/drin-river-basin/2022-the-drin-basin>

³⁰⁴ Με την έννοια της συμβατότητας με το υφιστάμενο νομικό πλαίσιο.

³⁰⁵ Σχετικά με τις διπλωματικές σχέσεις μεταξύ των μερών βλ. επόμενο κεφάλαιο.

Στο άρθρο 8 αναφέρεται ότι το μνημόνιο τίθεται σε ισχύ μετά την υπογραφή του, στο άρθρο 9 περιγράφεται η διαδικασία για την αποχώρηση ενός μέρους. Τέλος στο άρθρο 10 περιγράφεται η διαδικασία τερματισμού του Μνημονίου.

Τα άρθρα 8-10 έχουν περισσότερο συμβολικό χαρακτήρα, καθώς όπως έχει προαναφερθεί το εν λόγω μνημόνιο αποτελεί περισσότερο πολιτικό κείμενο ενθάρρυνσης των μερών για τη δρομολόγηση συνεργατικών περιβαλλοντικών δράσεων και όχι νομικό κείμενο που δημιουργεί συγκεκριμένες υποχρεώσεις και δικαιώματα για τα μέρη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6

ΑΝΑΛΥΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΩΝ ΠΑΡΑΓΟΝΤΩΝ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗ ΣΥΝΑΨΗ ΣΥΜΦΩΝΙΩΝ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΩΝ ΥΔΑΤΙΝΩΝ ΠΟΡΩΝ ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ

6.1. Εισαγωγικές Παρατηρήσεις

Στο παρόν κεφάλαιο καταβάλλεται η προσπάθεια για καταγραφή σε πραγματικό περιβάλλον των ποιοτικών ανεξάρτητων μεταβλητών (Independent Variable) που επηρεάζουν τη σύναψη και υλοποίηση συμφωνιών³⁰⁶ για τους Υδάτινους πόρους.

Παρόλο που δεν υπάρχει ένα κοινό πρότυπο δράσεων και παραγόντων που να μπορεί να εφαρμοστεί σε όλες τις περιπτώσεις διασυνοριακής διαχείρισης των υδατινών πόρων, βασικές συνιστώσες που διαθέτουν το δυναμικό να επηρεάσουν θετικά ή αρνητικά τη διασυνοριακή συνεργασία και να οδηγήσουν ή όχι στην υπογραφή και εφαρμογή σχετικής συμφωνίας είναι :

1. Η κοινή θέληση για επίλυση των υφιστάμενων προβλημάτων. Σε περίπτωση που δεν υπάρχει πολιτική βούληση και δέσμευση μεταξύ των παρόχθιων μερών ή τα πολιτικά προβλήματα και οι διαφορές μεταξύ τους υπερισχύουν τότε παρακωλύεται η υπογραφή και εφαρμογή των συμφωνιών.
2. Η ύπαρξη και εφαρμογή σταθερού νομικού πλαισίου προστασίας του περιβάλλοντος είναι απαραίτητη για την αμοιβαία και αξιόπιστη συνεργασία. Μια συμφωνία αποτελεί νομικό κείμενο το οποίο στηρίζεται σε σημαντικό βαθμό στο εξωτερικό πεδίο αναφοράς της, αν δεν υπάρχει τέτοιο πεδίο ή είναι συνεχώς μεταβαλλόμενο τότε παρακωλύεται η υπογραφή ή η υλοποίηση των συμφωνιών.
3. Η εγκαθίδρυση και λειτουργία θεσμικών δομών σε εθνικό, περιφερειακό και διασυνοριακό επίπεδο αποτελεί βασική προϋπόθεση για τη βιώσιμη ανάπτυξη, την ορθολογική διαχείριση των υδατινών πόρων και τη διαρκή συνεργασία μεταξύ των παρόχθιων χωρών. Αν δεν προϋπάρχει συνεργατική κουλτούρα μέσω κοινών θεσμικών οργάνων, δυσχεραίνεται η υπογραφή συμφωνιών.

Παράλληλα, εκτός από τους προαναφερόμενες συνιστώσες που διαθέτουν το δυναμικό να επηρεάσουν την σύναψη και εφαρμογή συμφωνιών, άλλοι σημαντικοί παράγοντες είναι:

³⁰⁶ Οι συμφωνίες διαδραματίζουν το ρόλο των εξαρτημένων μεταβλητών (dependent variable), οι οποίες επηρεάζονται από τις ανεξάρτητες μεταβλητές. Σε μια σχέση αιτίας - αποτελέσματος, η ανεξάρτητη μεταβλητή αποτελεί την αιτία και η εξαρτημένη το αποτέλεσμα.

- Η υιοθέτηση από τα παρόχθια μέρη της Ολοκληρωμένης Διαχείρισης των Υδάτινων Πόρων ως μια διαδικασία που προωθεί τη συντονισμένη και αποτελεσματική ανάπτυξη και διαχείριση των υδάτινων και χερσαίων πόρων του οικοσυστήματος, επιδιώκοντας τη μεγιστοποίηση των οικονομικών και κοινωνικών ωφελειών.
- Η ανταλλαγή πληροφοριών και η κοινή παρακολούθηση και αξιολόγηση αποτελούν σημαντικές προϋποθέσεις για την ύπαρξη αμοιβαίας συναντίληψης. Η αξιολόγηση είναι απαραίτητη για τη διευκόλυνση της διαδικασίας λήψης αποφάσεων και κατά συνέπεια για τη διαμόρφωση πολιτικών σε τοπικό, εθνικό και διασυνοριακό επίπεδο. Η ανταλλαγή πληροφοριών διευκολύνει στην οικοδόμηση εμπιστοσύνης και τη διαμόρφωση κοινού οράματος μεταξύ των παρόχθιων μερών.
- Η συμμετοχή του κοινού στην ολοκληρωμένη διαχείριση των υδάτινων πόρων είναι ζωτικής σημασίας για την ενίσχυση της διαφάνειας, την αποδοχή και τη βέλτιστη υλοποίηση των πολιτικών. Υπάρχουν διάφοροι τρόποι για συμμετοχή του κοινού, πχ μέσω βάσης δεδομένων, δημόσιων διαβουλεύσεων. Για την βελτιστοποίηση των ωφελειών που απορρέουν από τη συμμετοχή του κοινού, τα παρόχθια κράτη οφείλουν να προβαίνουν σε ενεργητική και παθητική ενημέρωση του. Επισημαίνεται ότι βασική προϋπόθεση για την υλοποίηση των συμφωνιών αποτελεί η αποτύπωση της συμμετοχική συναίνεση μεγάλων τμημάτων της κοινωνίας στο ίδιο το κείμενο.
- Η ανάπτυξη θεσμικού πλαισίου, η εγκαθίδρυση θεσμικών δομών, η ανάπτυξη των ικανοτήτων, η διενέργεια αξιολογήσεων, η παρακολούθηση της προόδου, η δημιουργία βάσης δεδομένων, η ανταλλαγή πληροφοριών απαιτούν την ύπαρξη και διάθεση επαρκών χρηματοδοτικών πόρων (εθνικών, χορηγών, ιδιωτών επενδυτών, οργανισμών κ.α).

6.2. Πολιτική Βούληση

Η βασικότερη προϋπόθεση για την υπογραφή και υλοποίηση διμερών ή πολυμερών συμφωνιών είναι η πολιτική βούληση, η οποία μπορεί να επηρεαστεί από τις προϋπάρχουσες και τις υφιστάμενες γεωπολιτικές εξελίξεις και διπλωματικές σχέσεις, τις διεθνείς πολιτικές εξελίξεις, τις εναλλακτικές επιλογές, τις κυβερνητικές προτεραιότητες και συσχετισμούς, τις ομάδες πίεσης και τις αναλύσεις κόστους οφέλους.

Είναι φανερό ότι κατά τη χρονική περίοδο της υπογραφής του Μνημονίου υπήρχε η πολιτική βούληση για την προώθηση της συνεργατικής περιβαλλοντικής διαχείρισης. Σκοπός του παρόντος υποκεφαλαίου αποτελεί η διερεύνηση των παραγόντων που συνέβαλαν στη λήψη της πολιτικής απόφασης από όλα τα παρόχθια μέρη για την προώθηση της συνεργατικής διαχείρισης και η εξέταση της μεταβολής ή όχι των παραγόντων αυτών μετά την υπογραφή του Μνημονίου.

Κρίνεται σκόπιμο για την καλύτερη κατανόηση των συσχετισμών δυνάμεων στην περιοχή να λάβει χώρα συνοπτική περιγραφή των σημαντικότερων γεωπολιτικών εξελίξεων και διπλωματικών σχέσεων μεταξύ των παρόχθιων μερών.³⁰⁷

6.2.1. Κόσοβο

Η γεωγραφική περιοχή που σήμερα ονομάζεται Κόσοβο/Κοσσυφοπέδιο αποτελούσε τμήμα της Σερβίας. Το 1389 ονομάστηκε Κοσσυφοπέδιο, λόγω της μάχης στην ομώνυμη πεδιάδα όπου τα οθωμανικά στρατεύματα κέρδισαν το Σερβικό στρατό. Μετά την εγκαθίδρυση της Οθωμανικής κυριαρχίας στα Βαλκάνια και την μετανάστευση 30.000 Σερβικών οικογενειών στην Αυστρία, αρκετοί Αλβανοί αποίκισαν περιοχές της Γιουγκοσλαβίας, υποκινούμενοι και από τους Οθωμανούς, οι οποίοι επιθυμούσαν τη γεωγραφική εξάπλωση Οθωμανών στη περιοχή των Βαλκανίων. Μετά τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο και την ίδρυση του Βασιλείου των Σέρβων, Κροατών και Σλοβένων, η περιοχή πέρασε στη κυριαρχία της Σερβίας και οι Σέρβοι και Μαυροβούνιοι άρχισαν να επαναποικίζουν την περιοχή.

Κατά τη διάρκεια του Β΄ Παγκοσμίου πολέμου, η περιοχή χρησιμοποιήθηκε ως «διαπραγματευτικό χαρτί» από τους Γιουγκοσλάβους κομμουνιστές, προκειμένου να εξασφαλίσουν τη συνεργασία των Αλβανών ομοϊδεατών τους. Με το Σύνταγμα του 1946, κατοχυρώθηκε η περιορισμένη αυτονομία της περιοχής, υπό τον άμεσο διοικητικό έλεγχο της Σερβίας. Μετά το 1966, το Κοσσυφοπέδιο άρχισε να αποκτάει σημαντικά προνόμια, παράλληλα με τις συνταγματικές μεταρρυθμίσεις (1974) του Τίτο που ευνοούσαν την αποκέντρωση. Έτσι το Κοσσυφοπέδιο απέκτησε όλες τις εξουσίες μια Δημοκρατίας, εκτός από το αντίστοιχο νομικό καθεστώς. Οι παραχωρήσεις αυτές, συνεισέφεραν στη δημιουργία μιας μορφωμένης αλβανικής αστικής τάξης, η οποία άρχισε να διεκδικεί περισσότερη ανεξαρτησία.

Μόλις ανέλαβε εξουσία ο Σλόμπονταν Μίλόσεβιτς, προέβη σε κατάργηση των ευνοϊκών συνταγματικών διατάξεων που προσέδιδαν στη περιοχή προνομιακό καθεστώς και επέβαλε άμεσο έλεγχο στην αστυνομία και τα δικαστήρια της περιοχής, παράλληλα άρχισαν και οι απολύσεις Αλβανών από τη δημόσια διοίκηση. Το γεγονός αυτό προκάλεσε νέες αντιδράσεις από τους Αλβανόφωνους. Το 1991, Αλβανόφωνοι ανακήρυξαν την Δημοκρατία του Κοσσυφοπεδίου. Ο Ιμπραήμ Ρουγκόβα εκλέχτηκε πρόεδρος της δημοκρατίας και εγκαθίδρυσε ένα αυτοαποκαλούμενο «κράτος» με παράλληλες δομές και θεσμούς με το Σερβικό.³⁰⁸

³⁰⁷ Για τη συγγραφή του παρόντος υποκεφαλαίου χρησιμοποιήθηκαν επικαιροποιημένα αποσπάσματα από την μελέτη Σταμούλη Ε., *Η Ευρωπαϊκή Προοπτική των Δυτικών Βαλκανίων, Μελέτη Περίπτωσης : Η Διαδικασία Αποκέντρωσης στην ΠΓΔΜ*, Εθνική Σχολή Δημόσιας Διοίκησης, Εκπαιδευτική Σειρά ΙΘ, Αθήνα 2008.

³⁰⁸ Χαρβαλίας Γιώργος., «Αλβανία : Κοσσυφοπέδιο - Σύνταγή για ανάφλεξη στα Βαλκάνια, στο συλλογικό τόμο που επιμελήθηκε ο Θάνος Βερέμης Βαλκάνια, Από το διπολισμό στη νέα εποχή, Εκδόσεις Γνώση, 1995

Η υπογραφή των ειρηνευτικών συνθηκών του Ντέιτον³⁰⁹, οι οποίες δεν μεριμνούσαν για τη περιοχή, προκάλεσαν την αντίδραση των Αλβανών ιδιαίτερα του Απελευθερωτικού Στρατού του Κοσόβου (UCK), ο οποίος είχε δημιουργηθεί το 1992.

Προκειμένου να διασφαλίσει τα εθνικά συμφέροντα του, ο UCK άρχισε να εφαρμόζει πολιτική τρομοκρατίας, ενώ παράλληλα η σερβική αστυνομία και ο σερβικός στρατός προέβαιναν σε αντίποινα. Στις αρχές του 1998 συγκροτήθηκε μια «Ομάδα Δράσης για το Κοσσυφοπέδιο», αποτελούμενη από εκπροσώπους της Γερμανίας, της Γαλλίας, της Ρωσίας, του Ηνωμένου Βασιλείου και των ΗΠΑ, προκειμένου να εξευρεθούν οι λύσεις για την υπέρβαση της κατάστασης εσωτερικής αρρυθμίας στη περιοχή.

Στηριζόμενο στις προτάσεις της προαναφερόμενης ομάδας, το Συμβούλιο Ασφαλείας με την απόφαση 1160 της 31.3.1998, καταδίκασε τόσο την υπερβολική χρήση βίας εκ μέρους της Σερβικής αστυνομίας, όσο και τις τρομοκρατικές πράξεις του UCK και παρότρυνε τα μέρη για εξεύρεση λύσης. Ακολούθησαν και άλλες αποφάσεις του Συμβουλίου Ασφαλείας πριν τους νατοϊκούς βομβαρδισμούς (διάρκειας 73 ημερών)³¹⁰.

ΣΤις 9 Ιουλίου 1999 στο Κουμάνοβο, υπεγράφη η οριστική συμφωνία μεταξύ NATO και Γιουγκοσλαβίας, ενώ το Κοσσυφοπέδιο τέθηκε υπό διεθνή διοίκηση, σε εφαρμογή της απόφασης 1244 του ΟΗΕ η οποία αποσκοπούσε στη δημιουργία των προϋποθέσεων για τη μελλοντική οριστική επίλυση του ζητήματος.³¹¹

Με την Απόφαση προβλεπόταν η ανάπτυξη μιας "στρατιωτικής παρουσίας" (security presence, KFOR), και μιας "πολιτικής παρουσίας" (civil presence, UNMIK), η οποία θα οργάνωνε μία "ενδιάμεση Διοίκηση" (Interim Administration), μέλημα της οποίας θα ήταν η εγκαθίδρυση και ανάπτυξη "προσωρινών δημοκρατικών θεσμών αυτοδιοίκησης"³¹².

Στις 17 Φεβρουαρίου 2008, η Βουλή του Κοσσυφοπεδίου ανακοίνωσε, μονομερώς, την ανεξαρτητοποίησης της από τη Σερβία, η οποία όμως δεν την αποδέχτηκε και προσέφυγε στο Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης (ΔΔΧ). Στις 22 Ιουλίου 2010 το ΔΔΧ γνωμοδότησε ότι η ανακήρυξη της ανεξαρτησίας του Κοσόβου δεν παραβιάζει το διεθνές δίκαιο³¹³. Στις 9 Σεπτεμβρίου 2010 εκδόθηκε ψήφισμα της Γενικής Συνέλευσης των Ηνωμένων Εθνών για την έναρξη διαλόγου μεταξύ Σερβίας και Κοσόβου. Ο διάλογος πραγματοποιήθηκε σε ένα γενικά εποικοδομητικό κλίμα και οδήγησε σε συμφωνίες σχετικά με διάφορα ζητήματα: ελεύθερη κυκλοφορία

³⁰⁹ Οι συμφωνίες του Ντέιτον (1995) που υπεγράφησαν μεταξύ Σερβίας, Βοσνίας – Ερζεγοβίνης και Κροατίας τερμάτισαν τον τριετή εθνικό πόλεμο στη Βοσνία και Ερζεγοβίνη και διαμόρφωσαν το σύγχρονο πολιτικό σκηνικό της χώρας.

³¹⁰ Γιοκαρης Άγγελος., *Η "διεθνής πολιτική παρουσία" στο Κοσσυφοπέδιο: διεθνής ανθρωπιστική συνδρομή υπό διεθνή έλεγχο, εντολή διαχείρισης ή υποκατάσταση στοιχείων κυριαρχίας*; Τεύχος 4, 2001 στην ιστοσελίδα

<http://tosyntagma.ant-sakkoulas.gr/afieromata/item.php?id=396#top>

³¹¹ Jelavich Barbara., *History of Balkans. Eighteenth and Nineteenth Centuries*, Cambridge University Press, 1983

³¹² Τσιτσελίκης Κ., *Επιβάλλοντας την Ειρήνη: Η Νομιμότητα των Στρατιωτικών Παρεμβάσεων και τα Όρια του Ανθρωπισμού*, Αντ. Ν Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτινή, 2001.

³¹³ Mallias A., *Kosovo after the Hague*, ELIAMEP Thesis, Nov.2010.

αγαθών και προσώπων, ληξιαρχείο και κτηματολόγιο. Τέλος, στις 19 Απριλίου 2013 με την διαμεσολάβηση της ΕΕ, επετεύχθη συμφωνία μεταξύ Σερβίας και Κοσόβου για την εξομάλυνση των μεταξύ τους σχέσεων.

Όσον αφορά τις διπλωματικές σχέσεις του Κοσόβου με τα υπόλοιπα παρόχθια μέρη σημειώνεται ότι:

- Οι σχέσεις μεταξύ Κοσόβου και Αλβανίας χαρακτηρίζονται άριστες. Η Αλβανία αποτελεί μιας από τις πρώτες χώρες που αναγνώρισαν την ανεξαρτησία του Κοσόβου ενώ περίπου 2 εκατομμύρια (93% του συνολικού πληθυσμού) Αλβανοί κατοικούν στο Κόσοβο.
- Το Μαυροβούνιο αναγνώρισε την ανεξαρτησία του Κοσόβου τον Οκτώβριο του 2008, ενώ τον Ιανουάριο του 2010 επισήμως τα δύο μέρη σύνηψαν διπλωματικές σχέσεις³¹⁴. Ένας περιορισμός αριθμός Μαυροβουνίων ζει στο Κόσοβο, για τους οποίους το Μαυροβούνιο έχει αιτηθεί τον επίσημο χαρακτηρισμό τους ως μειονότητα, προκειμένου να εκπροσωπούνται στο τοπικό κοινοβούλιο, αλλά και να απολαμβάνουν πολιτιστικά και εκπαιδευτικά δικαιώματα.
- Η πΓΔΜ αναγνώρισε την ανεξαρτησία του Κοσόβου τον Οκτώβριο του 2008. Την επόμενη χρονιά, οι δύο χώρες υπέγραψαν συμφωνία για τη διευθέτηση και ρύθμιση των συνόρων τους. Λίγο αργότερα την ίδια χρονιά τα δύο μέρη σύνηψαν διπλωματικές σχέσεις.
- Η Ελλάδα δεν έχει αναγνωρίσει την ανακήρυξη ανεξαρτησίας του Κοσόβου και έτσι δεν υπάρχουν διπλωματικές σχέσεις μεταξύ των δύο μερών.

6.2.2. πΓΔΜ

Η Βαλκανική διπλωματία μετά το 1878 περιστρέφεται γύρω από το ζήτημα της διαίρεσης της ευρύτερης περιοχής της Μακεδονίας ανάμεσα σε τρεις γειτονικές χώρες, τη Βουλγαρία, τη Σερβία, και την Ελλάδα.

Κατά τη διάρκεια του Α' Παγκοσμίου Πολέμου η περιοχή της πΓΔΜ προσαρτήθηκε στη Βουλγαρία, την οποία διατήρησε ως και τη Συνθήκη του Νεϊγί το 1919. Το διάστημα 1929 -1941 η περιοχή μετονομάστηκε σε «Διοίκηση του Βαρδάρη» (Vardarska Banovina), ενώ παράλληλα η νέα διοίκηση συμπεριλάμβανε και την περιοχή του Κοσόβου –Μετοχίων, με αποτέλεσμα να προστεθούν χιλιάδες Αλβανοί στη περιοχή.

Το 1941, μέρος της περιοχή ξαναβρίσκεται υπό Βουλγαρική κατοχή, ενώ η Αλβανόφωνη –δυτική ζώνη ανάμεσα στις περιοχές Στρούγκα, Τέτοβο, Ντεμπάρ και Κίτσεβο παραχωρήθηκε στην Αλβανία. Το 1944 η Αντιφασιστική Συνέλευση για την Εθνική Απελευθέρωση της Μακεδονίας (ΑΣΝΟΜ) ανακήρυξε τη *Λαϊκή Δημοκρατία*

³¹⁴ Enet/Ελευθεροτυπία, *Διπλωματικές σχέσεις με το Κόσοβο σύναψε το Μαυροβούνιο*, 15 Ιανουαρίου 2010. Διαθέσιμο στο <http://www.enet.gr/?i=news.el.article&id=121567>

της *Μακεδονίας* ως μέρος της Λαϊκής Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γιουγκοσλαβίας³¹⁵ και έθεσε ως πρωταρχικό στόχο την ενοποίηση της Μακεδονίας.

Το 1963 η Λαϊκή Δημοκρατία της Μακεδονίας μετονομάστηκε σε Σοσιαλιστική Δημοκρατία της Μακεδονίας, ενώ το 1991 ο Πρόεδρος της Κίρο Γκλιγκόροφ, σε συνέχεια δημοψηφίσματος, κήρυξε την πλήρη ανεξαρτησία της χώρας και τη μετονόμασε σε *Δημοκρατία της Μακεδονίας*. Εκ τότε μέχρι σήμερα η διαμάχη για το όνομα μεταξύ της Ελλάδας και της πΓΔΜ συνεχίζεται.

Εκτός από το ζήτημα του ονόματος, η χώρα έπρεπε να αντιμετωπίσει και το ζήτημα της Αλβανικής μειονότητας. Μετά το 1981, οι Αλβανόφωνοι κάτοικοι της πΓΔΜ άρχισαν να επιδιώκουν την ένωση με το Κοσσυφοπέδιο και τη δημιουργία μιας έβδομης ομοσπονδιακής δημοκρατίας. Το γεγονός θορύβησε την τότε Σοσιαλιστική Δημοκρατία της Μακεδονίας, η οποία προέβη προληπτικά σε ενέργειες όπως η αντικατάσταση των αλβανικών σχολικών βιβλίων που ευνοούσαν την ανάπτυξη του αλβανικού εθνικισμού, η αύξηση των ωρών διδασκαλίας της «Σλαβομακεδονικής» γλώσσας σε όλα τα μειονοτικά σχολεία, η απαγόρευση της ραδιοφωνικής μετάδοσης αλβανικών τραγουδιών με εθνικιστικό περιεχόμενο, η απαγόρευση της χρήσης αλβανικών τοπωνυμίων, η εφαρμογή διοικητικών μέτρων για τον περιορισμό των γεννήσεων, όπως η διακοπή επιδομάτων.

Αποκορύφωμα της προσπάθειας των Σκοπιανών για περιθωριοποίηση των Αλβανών, υπήρξε η αναθεώρηση του Συντάγματος το 1989, στο οποίο η Σοσιαλιστική Δημοκρατία της «Μακεδονίας» οριζόταν αντί για «το κράτος του Μακεδονικού λαού και της αλβανικής και τουρκικής μειονότητας» ως το «εθνικό κράτος του Μακεδονικού Λαού». Με τη σειρά του οι Αλβανόφωνοι, οι οποίοι επιθυμούσαν την συνταγματική αναγνώριση τους, μποϊκόταραν το δημοψήφισμα του 1991 για την ανακήρυξη της ανεξαρτησίας της πΓΔΜ. Το χρονικό διάστημα 1992-1998, μετά από αίτημα της πΓΔΜ τα Η.Ε μέσω της UNPREDEP³¹⁶ ανέλαβαν μεταξύ άλλων τη φύλαξη των συνόρων με το Κοσσυφοπέδιο και την Αλβανία.

Η κρίση του Κοσόβου το 1998, είχε «Spill over Effects» και στη περιοχή της πΓΔΜ, διευρύνοντας το χάσμα ανάμεσα σε Σκοπιανούς και Αλβανούς³¹⁷. Τον Αύγουστο του 2001, στα δυτικά της χώρας σημειώθηκε συμπλοκή μεταξύ των Αλβανών αυτονομιστών και του κρατικού στρατού της πΓΔΜ. Με τη συνεισφορά

³¹⁵ Την περίοδο αυτή εμφανίστηκε στο λεξιλόγιο του διοικητικού δικαίου της χώρας για πρώτη φορά το όνομα «Μακεδονία». Το όνομα αυτό συνέπιπτε με εκείνο που προσδιόριζε τη βόρεια γεωγραφική περιοχή και την αντίστοιχη διοικητική υποδιαίρεση της Ελλάδας, από το 1914, όταν δημιουργήθηκε η Γενική Διοίκηση της Μακεδονίας. Συνεπώς, ο όρος Μακεδονία χρησιμοποιείται από την Ελλάδα από το 1914 στο επίπεδο του ελληνικού δικαίου και της διοίκησης, ενώ για την πΓΔΜ χρησιμοποιήθηκε πρώτη φορά το 1944. Βλ. Ζάϊκός Ν., «Η Ονοματοδοσία των Κρατών στο Διεθνές Δίκαιο : Η Περίπτωση της Πρώην Γιουγκοσλαβικής Δημοκρατίας της Μακεδονίας», σελ.526-7 στο Στεφανίδης Ιωάννης, Βλασιδής Βλάσης , Κωφός Ευάγγελος (επιμ)., *Μακεδονικές Ταυτότητας στο Χρόνο, Διεπιστημονικές Προσεγγίσεις*, Ίδρυμα Μουσείου Μακεδονικού Αγώνα, Κέντρο Έρευνας Μακεδονικής Ιστορίας και Τεκμηρίωσης, Εκδόσεις Πατάκη, 2008.

³¹⁶ United Nations Preventive Deployment Force

³¹⁷ Βλ. Liotta P & Jebb, C., "Spillover Effect: Aftershocks in Kosovo, Macedonia, and Serbia" Paper presented at the annual meeting of the American Political Science Association, Boston Marriott Copley Place, Sheraton Boston & Hynes Convention Center, Boston, Massachusetts, Aug 28, 2002 & Eldridge J., *Playing at peace: Western politics, diplomacy and the stabilization of Macedonia*, European Security, Volume 111, Issue 3, Autumn 2002 , σελ. 46-90.

της διεθνούς κοινότητας, οι εχθροπραξίες τερματίστηκαν άμεσα με τη συμφωνία της Οχρίδος στις 13 Αυγούστου 2001 η οποία προβλέπει σειρά μέτρων συνδιαλλαγής, αυτοδιοίκηση και αποκέντρωση, απόδοση καθεστώτος επίσημης γλώσσας του κράτους στα αλβανικά, ίση αντιπροσώπευση των αλβανών στην δημόσια διοίκηση, και αφοπλισμό των αντιμαχόμενων πλευρών³¹⁸.

Παραπάνω έγινε παράθεση των βασικών ζητημάτων ανάμεσα σε πΓΔΜ και Αλβανία και πΓΔΜ και Ελλάδα. Όσον αφορά τις σχέσεις της χώρας με το Μαυροβούνιο, είναι άριστες ενώ δεν υπάρχει κανένα ανοιχτό ζήτημα μεταξύ τους. Οι δύο χώρες μοιράζονται κοινές ιστορικές μνήμες, καθώς και κοινούς στόχους όπως η ένταξη στην ΕΕ. Επισημώς, οι διπλωματικές σχέσεις μεταξύ των δυο χωρών καθιερώθηκαν τον Ιούνιο του 2006, ενώ το Μαυροβούνιο έχει αναγνωρίζει τη χώρα με το συνταγματικό όνομα της. Ένα ελάχιστο ποσοστό Μαυροβουνίων ζει στην πΓΔΜ (2000 μαυροβούνιοι που αποτελούν το 0,1% του συνολικού πληθυσμού της πΓΔΜ)³¹⁹, ενώ μόλις 800 περίπου «Σκοπιανοί» (0,3%) ζούνε στο Μαυροβούνιο³²⁰.

6.2.3. Αλβανία

Στα προηγούμενη υποκεφάλαια έγινε αναφορά στις σχέσεις της Αλβανίας με το Κόσοβο και την πΓΔΜ. Όσον αφορά τις σχέσεις μεταξύ Ελλάδας και Αλβανίας, επισημαίνεται ότι μετά από πολλά έτη προστριβών λόγω του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου καθώς και του ζητήματος της Βόρειας Ηπείρου και της Ελληνικής Μειονότητας στην περιοχή, τα τελευταία χρόνια έχει παρατηρηθεί βελτίωση των σχέσεων μεταξύ των δυο χωρών με εξαίρεση περιόδους όπου εκδηλώνονται αλυτρωτικά ξεσπάσματα από την πλευρά της Αλβανίας³²¹. Επισημώς οι διπλωματικές σχέσεις των δυο χωρών αποκαταστήθηκαν το 1971, ωστόσο μόλις τα τελευταία χρόνια οι σχέσεις έχουν βελτιωθεί με αποκορύφωμα την πρόσφατη ενεργειακή συνεργασία για τον Αγωγό Φυσικού Αερίου Trans Adriatic Pipeline (TAP).

Η Αλβανία αναγνώρισε την ανεξαρτησία του Μαυροβουνίου το 2006 και ένα μήνα αργότερα οι δύο χώρες συνήψαν διπλωματικές σχέσεις. Μέχρι σήμερα οι σχέσεις των δυο χωρών είναι αρκετά καλές.

³¹⁸ Η Συμφωνία της Οχρίδας θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως ένα «power – sharing contract» μεταξύ των δυο μερών. Βλ. Karkatsoulis P., Local self-government reforms as an ambivalent means for peace and social inclusion: The case of former Yugoslav Republic of Macedonia, South East Conference on Public Administration (SECoPA), “Rediscovering the Administrative State : New Appreciation for the Role of Government” , Savannah-Georgia, October 12-14 , 2003, σελ.8.

³¹⁹ Βλ. Απογραφή 2002 http://www.stat.gov.mk/OblastOpsto_en.aspx?id=31

³²⁰ Βλ. Απογραφή 2003 <http://www.monstat.org/eng/page.php?id=57&pageid=57>

³²¹ Ενδεικτικά αναφέρεται η δήλωση του Σαλί Μπερίσα, το Φεβρουάριου του 2013, σχετικά με το ότι οι σημερινοί Αλβανοί έχουν χωρισθεί σε πέντε κράτη, συμπεριλαμβανομένης και της Ελλάδας.

6.2.4.Μαυροβούνιο & Ελλάδα

Για την ολοκλήρωση της υποενότητας των διπλωματικών σχέσεων μεταξύ των παρόχθιων μερών, θα πρέπει να γίνει αναφορά στις σχέσεις μεταξύ Ελλάδας και Μαυροβουνίου οι οποίες είναι άριστες. Οι δύο χώρες δεν έχουν κοινά σύνορα και επιπλέον δεν υπάρχουν μειονοτικά ζητήματα μεταξύ τους. Η Ελλάδα αναγνώρισε το νέο κράτος του Μαυροβουνίου στις 13 Ιουνίου 2006.

6.2.5 Διπλωματικοί και Πολιτικοί Συσχετισμοί το διάστημα που υπεγράφη το Μνημόνιο

Βασικός γεωπολιτικός παράγοντας που ευνόησε την υπογραφή του σχετικού Μνημονίου ήταν το γεγονός ότι τόσο ο Υπουργός Περιβάλλοντος της Αλβανίας και του Κόσσοβου όσο και της πΓΔΜ, είχαν αλβανική καταγωγή. Το γεγονός αυτό λειτούργησε θετικά προς δυο κατευθύνσεις: πρώτον έγιναν δεκτά τα αιτήματα της Ελλάδας σχετικά με την ονομασία της πΓΔΜ τόσο κατά τη διάρκεια των συναντήσεων όσο και στο ίδιο το κείμενο του Μνημονίου και δεύτερον, υπήρχε αμοιβαία εμπιστοσύνη και συναντίληψη μεταξύ της πολιτικής ηγεσίας του Κόσσοβου, της Αλβανίας και της πΓΔΜ λόγω της κοινής καταγωγής. Η ύπαρξη της αμοιβαίας εμπιστοσύνης απομάκρυνε κάθε ίχνος σκεπτικισμού και επιτάχυνε τη προώθηση του συνεργατικού πλαισίου.

Σημαντικός παράγοντας για τη συνέχιση του προαναφερόμενου συνεργατικού πλαισίου και κατ'επέκταση για τη διατήρηση της πολιτικής βούλησης, αποτελεί η πολιτική σταθερότητα συμπεριλαμβανομένης της μη συχνής εναλλαγής υπουργικών θέσεων. Από το 2009 ο Υπουργός Περιβάλλοντος, Δασών και Διαχείρισης των Υδάτων της Αλβανίας είναι ο κ. Fatmir Mediu³²². Το χρονικό διάστημα 2008-2011 Υπουργός Περιβάλλοντος και Χωροταξίας του Κόσσοβου ήταν ο κ. Mahir Yagcilar³²³, ενώ από το 2011 μέχρι σήμερα τη θέση ανέλαβε ο κ. Dardan Gashi³²⁴. Το χρονικό διάστημα 2008-2011 Υπουργός Περιβάλλοντος και Χωροταξίας της πΓΔΜ ήταν ο κ. Nexhati Jakupi³²⁵, ενώ από τον Αύγουστο του 2011 μέχρι σήμερα τη θέση έχει αναλάβει ο κ. Abdilaqim Ademi³²⁶. Μέχρι το 2010 Υπουργός Γεωργίας, Δασών και Διαχείρισης Υδάτων του Μαυροβουνίου ήταν ο κ. Milutin

³²² Πρόεδρος του (συντηρητικού) Ρεπουμπλικανικού Κόμματος της Αλβανίας, το οποίο κέρδισε μόνο μια έδρα στις τελευταίες εκλογές του 2009. Το χαμηλό ποσοστό του κόμματος του, αναγκάζει τον Υπουργό να εξαρτάται περισσότερο από τη βούληση της κοινοβουλευτικής πλειοψηφίας.

³²³ Τουρκικής καταγωγής και πρόεδρος του κεντρο-δεξιού Τουρκικού Δημοκρατικού Κόμματος του Κόσσοβου, το οποίο στις εκλογές του 2010 κέρδισε μόνο μια έδρα.

³²⁴ Αλβανικής καταγωγής και μέλος του κόμματος της Δημοκρατικής Λίγκα, το οποίο κέρδισε 27 έδρες στις τελευταίες εκλογές του 2010. Σημειώνεται ότι το Μνημόνιο υπεγράφη όταν ο ίδιος ήταν Υπουργός.

³²⁵ Αλβανικής καταγωγής και μέλος του Αλβανικού κόμματος *Δημοκρατική Ένωση για την Ενσωμάτωση*, το οποίο στις εκλογές του 2011 ήρθε τρίτο κόμμα με 15 έδρες.

³²⁶ Αλβανικής καταγωγής. Διετέλεσε Γενικός Γραμματέας του Αλβανικού κόμματος *Δημοκρατική Ένωση για την Ενσωμάτωση*.

Simovic, το χρονικό διάστημα 2010-2012 τη θέση ανέλαβε ο κ. Tarzan Milosevic³²⁷ και το Υπουργείο μετονομάστηκε σε Γεωργίας και Αγροτικής Ανάπτυξης, ενώ από τον Οκτώβριο του 2012 Υπουργός είναι ο κ. Ivanovic Petar³²⁸. Στην Ελλάδα, η κατάσταση ήταν πιο πολύπλοκη, από το 2010 έως το 2013 ανέλαβαν το Υπουργείο Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής συνολικά 4 διαφορετικοί Υπουργοί.

Από την παραπάνω παράθεση τεκμαίρεται ότι το συγκριτικό πλεονέκτημα της πολιτικής συνέχειας ανήκει στην Αλβανία. Το γεγονός αυτό διαφαίνεται και από τις πρωτοβουλίες που λαμβάνει το Αλβανικό Υπουργείο για την ενίσχυση της διασυνοριακής συνεργασίας σε σχέση με τα υπόλοιπα αρμόδια Υπουργεία των παρόχθιων μερών. Συνεπώς, η πολιτική συνέχεια και κατά συνέπεια η σταθερότητα της πολιτικής βούλησης, συνιστά βασικό παράγοντα για την ανάληψη ηγετικού και καθοδηγητικού ρόλου.

Πέρα από τα γεωπολιτικά οφέλη και κόστη που μπορεί να έχει μια διασυνοριακή συμφωνία. Η πολιτική βούληση μπορεί να επηρεαστεί και από άλλους παράγοντες, όπως οι περιβαλλοντικοί, οι οικονομικοί, οι κοινωνικοί κ.α.

Τις περισσότερες φορές οι διασυνοριακές συμφωνίες ενσωματώνουν την αρχή της δυνητικής βελτιστοποίησης κατά Pareto, δηλαδή ωφελούνται όλοι περιβαλλοντικά, μπορεί όχι στον ίδιο βαθμό αλλά σίγουρα όλοι θα έχουν οφέλη από μια τέτοιου είδους συμφωνία. Το όφελος μπορεί να συνίσταται και στην αποτροπή της περιβαλλοντικής υποβάθμισης. Η ρύπανση των υδάτων και των οικοσυστημάτων δεν οριοθετείται χωρικά, ενώ η μη ύπαρξη κοινής συνεργατικής διαχείρισης συντελεί στην διάχυση των επιπτώσεων της περιβαλλοντικής ρύπανσης.

Ένα επιπλέον κίνητρο για τη σύναψη περιβαλλοντικών διασυνοριακών συνεργασιών αποτελεί η προσέλκυση χρηματοδοτικών πόρων από τη διεθνή κοινότητα [πχ Προγράμματα Διασυνοριακής Συνεργασίας (IPA) που χρηματοδοτούνται πόρους της ΕΕ, Προγράμματα που χρηματοδοτούνται από την Παγκόσμια Τράπεζα, ιδιωτικές τράπεζες (Γερμανική KfW) κ.α]. Στην περίπτωση του Δρίνου, όπως έχει αναφερθεί αναμένεται να ξεκινήσει άμεσα το Πρόγραμμα για τη Διασυνοριακή Συνεργασία και την Ολοκληρωμένη Διαχείριση των Υδάτινων Πόρων του GEF, από το οποίο θα επωφεληθούν το Μαυροβούνιο, η πΓΔΜ και η Αλβανία. Παρόλο που τις περισσότερες φορές οι χρηματοδοτικοί πόροι της διεθνούς κοινότητας επενδύονται επιτυχώς σε δράσεις βελτιστοποίησης της περιβαλλοντικής διαχείρισης, πάντα υπάρχει ο κίνδυνος δημιουργίας *διεφθαρμένων* διοικητικών δομών που προτάσσουν τα οικονομικά μικροσυμφέροντα τους έναντι της περιβαλλοντικής προστασίας.

Τέλος, ένας άλλος σημαντικός παράγοντας επηρεασμού της πολιτικής βούλησης είναι οι ομάδες πίεσης. Στις περιπτώσεις των περιβαλλοντικών συμφωνιών, ομάδες πίεσης είναι κυρίως οι περιβαλλοντικές μη κυβερνητικές οργανώσεις. Όσο πιο καλά οργανωμένες και αποδεκτές από το κοινωνικό σύνολο είναι οι οργανώσεις

³²⁷ Μέλος του Δημοκρατικού Κόμματος των Σοσιαλιστών του Μαυροβουνίου, το οποίο ανήκει στη συμμαχία κομμάτων (μαζί με το Σοσιαλιστικό Δημοκρατικό Κόμμα και το Φιλελεύθερο Κόμμα) που κέρδισαν τη πλειοψηφία στις εκλογές το 2012 (39 έδρες).

³²⁸ Μέλος του Δημοκρατικού Κόμματος των Σοσιαλιστών του Μαυροβουνίου.

αυτές τόσο περισσότερες πιθανότητες έχουν να επηρεάσουν τη λήψη των αποφάσεων. Επίσης, σε ορισμένες περιπτώσεις, ομάδες πίεσης μπορεί να είναι κάποιες συγκεκριμένες επαγγελματικές ομάδες, οι οποίες ενδέχεται να επηρεαστούν αρνητικά (τουλάχιστον βραχυπρόθεσμα) ως προς τα οικονομικά οφέλη τους από μια περιβαλλοντική διασυνοριακή συμφωνία (πχ Κυνηγοί, αλιείς, ξενοδόχοι κ.α). Η επιρροή των ομάδων αυτών εξαρτάται από την οργάνωσή τους, το μέγεθός τους κ.α. Στις χώρες των Δυτικών Βαλκανίων, λόγω του μικρού μεγέθους τους, πολλές φορές η επιρροή των ομάδων πίεσης εξαρτάται και από τις διαπροσωπικές σχέσεις με την πολιτική ηγεσία.

6.3. Θεσμικό πλαίσιο προστασίας του περιβάλλοντος και διαχείρισης των υδάτινων πόρων

Σύμφωνα με τη θεμελιώδη εξίσωση της πολιτικής, των πολιτικών αναλυτών Hinich και Munger³²⁹ : Προτιμήσεις Χ Θεσμοί = Εκροές Πολιτικής.

Αν εφαρμόσουμε την εξίσωση αυτή στην υπο μελέτη περίπτωση, οι προτιμήσεις ταυτίζονται με την πολιτική βούληση, και οι θεσμοί με τους θεσμοθετημένους κανόνες άλλα και τα συμπεριφορικά πρότυπα που ισχύουν. Έτσι αν υπάρχει πολιτική βούληση για την υπογραφή μιας διασυνοριακής συμφωνίας, πρέπει ταυτόχρονα να υπάρχει και το θεσμικό πλαίσιο που να συνδράμει στην δρομολόγηση της δημόσιας πολιτικής.

Βασικός σκοπός του παρόντος υποκεφαλαίου είναι η διερεύνηση του θεσμικού πλαισίου προστασίας του περιβάλλοντος και διαχείρισης των υδάτινων πόρων των υπο εξέταση παρόχθιων μερών.

6.3.1. Αλβανία : Εθνική Νομοθεσία

Στο άρθρο 56 του Αλβανικού Συντάγματος (1998), κατοχυρώνεται το συνταγματικό δικαίωμα των πολιτών να ενημερώνονται για την κατάσταση του περιβάλλοντος και την προστασία του. Επίσης, στο άρθρο 59 προβλέπεται η υποχρέωση του κράτους, στο πλαίσιο των συνταγματικών εξουσιών και μέσων που διαθέτει να υποστηρίζει την ιδιωτική πρωτοβουλία και ευθύνη, μέσω μεταξύ άλλων της διασφάλισης ενός υγιούς και οικολογικού περιβάλλοντος για τις παρούσες και τις μελλοντικές γενεές και της ορθολογικής εκμετάλλευσης των δασών, των υδάτινων πόρων, των βοσκοτόπων και των άλλων φυσικών πόρων με βάση την αρχή της αειφορίας.

Στα άρθρα 201-207 του Ποινικού Κώδικα Ν.7895/1995 της χώρας περιγράφονται οι ποινικές κυρώσεις για «εγκληματικές πράξεις» εις βάρος του

³²⁹ Hinich M & Munger M., *Analytical Politics*. Cambridge University Press, 1997

περιβάλλοντος (ρύπανση του αέρα, μεταφορά τοξικών αποβλήτων, ρύπανση των υδάτινων πόρων, παράνομη αλιεία, παράνομη υλοτομία κ.α).³³⁰

Στο άρθρο 624 περί περιβαλλοντικής ευθύνης του Αστικού Κώδικα της χώρας Ν.7850/1994, προβλέπεται η υποχρέωση των προσώπων που έχουν βλάψει αδικαιολόγητα το περιβάλλον, για αποκατάσταση του.³³¹ Επίσης στο άρθρο 159 προβλέπεται η υποχρέωση των ιδιοκτητών για προστασία και διαφύλαξη του περιβάλλοντος της περιοχής τους. Τέλος, στο άρθρο 276 προβλέπεται η υποχρέωση των ιδιοκτητών ακινήτων, να παρέχουν πόσιμο νερό για την ικανοποίηση των βασικών αναγκών των γειτόνων τους όταν αυτοί δεν έχουν πρόσβαση σε καθαρό πόσιμο νερό.

Ο βασικός Νόμος της χώρας για την Περιβαλλοντική Προστασία είναι ο Ν.8934/05.09.2002³³² όπως τροποποιήθηκε από τον Ν. 9537/18.05.2006, τον Ν. 9890/20.03.2008, τον Ν.10137/11.05.2009 και τον Ν.10431/9.6.2011³³³.

Ο Νόμος διαρθρώνεται στα εξής κεφάλαια: Γενικές Διατάξεις (άρθρα 1-6), Περιβαλλοντικές Πολιτικές (άρθρα 7-10), Χρήση και Προστασία των Περιβαλλοντικών Στοιχείων (άρθρα 11-25), Εκτίμηση Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων (άρθρα 26-33), Άδειες για Δραστηριότητες που Επηρεάζουν το Περιβάλλον (άρθρα 34-48), Αποτροπή και Μείωση της Περιβαλλοντικής Ρύπανσης (άρθρα 49-51), Παρακολούθηση και Δεδομένα (άρθρα 52-58), Περιβαλλοντικός Έλεγχος (άρθρα 59-63), Καθήκοντα των Κρατικών Οργάνων για την Προστασία του Περιβάλλοντος (άρθρα 64-76), ο Ρόλος του Κοινού (άρθρα 77-81), Κυρώσεις (άρθρα 82-90).

Σύμφωνα με το άρθρο 1 του Ν.8934³³⁴, βασικός σκοπός του νομοθετήματος αποτελεί η ρύθμιση της σχέσης ανθρώπου – περιβάλλοντος, η προστασία των περιβαλλοντικών στοιχείων και η διασφάλιση των υλικών προϋποθέσεων για την βιώσιμη ανάπτυξη μέσω της θέσπισης κατάλληλου ρυθμιστικού πλαισίου για την εφαρμογή του συνταγματικού δικαιώματος σε ένα οικολογικά υγιές περιβάλλον.

Όσον αφορά την προστασία των υδάτινων πόρων, στο νόμο εμπεριέχονται δύο άρθρα (14 και 15) στα οποία οριοθετείται εννοιολογικά η έννοια της «Προστασίας των Υδάτων», προσδιορίζεται το υλικό πεδίο εφαρμογής της (επιφανειακά και υπόγεια ύδατα κ.α) και παραθέτονται τα κριτήρια χρήσης των υδάτινων πόρων.

Επίσης, εκτός από το ν. 8934/2002 όπως ισχύει σήμερα, για την προστασία του φυσικού περιβάλλοντος μεταξύ άλλων έχουν εκδοθεί οι εξής νόμοι³³⁵:

³³⁰ *Criminal Code of the Republic of Albania*, Law No.7865, dated 27 January 1995. Διαθέσιμο στο : <http://legislationline.org/documents/section/criminal-codes>

³³¹ *Civil Code of the Republic of Albania*, Law No.7850 dated 29.07.1994. Διαθέσιμο στο: <http://www.ms-albania.info/Laws%20english/Law%207850-1994%20On%20Civil%20Code.pdf>

³³² Κατάργησε τον Ν.7664/1993.

³³³ Μέσω του τελευταίου νομοθετήματος παρέχεται ένα υψηλότερο επίπεδο περιβαλλοντικής προστασίας.

³³⁴ Ο Albania, Law No.8934/2002, *on Environnemental Protection*, date 5.09.2002. Διαθέσιμο στο: <http://faolex.fao.org/docs/pdf/alb60655E.pdf>

³³⁵ Σχετικά με τη νομοθεσία περι περιβαλλοντικής αδειοδότησης βλ. παράρτημα 1 (Σύμβαση Espoo).

- Ο Ν.8906/06.06.2002³³⁶ για τις Προστατευόμενες Περιοχές, ο οποίος τροποποιήθηκε με το Ν.9868/04.02.2008³³⁷. Σύμφωνα με το νόμο κατατάσσονται οι προστατευόμενες περιοχές σε έξι κατηγορίες : αυστηρά προστατευόμενα φυσικά καταφύγια, εθνικά πάρκα, εθνικά μνημεία, αποθέματα φυσικής διαχείρισης των ενδιαιτημάτων και των ειδών, προστατευόμενα τοπία, προστατευόμενες περιοχές διαχείρισης/ περιοχές πολλαπλής χρησιμότητας.³³⁸
- Ο Ν.9587/20.07.2006 για την Προστασία της Βιοποικιλότητας έχει ως βασικό στόχο τη διατήρηση και προστασία της βιολογικής ποικιλότητας σε απόλυτη αρμονία με τις διατάξεις της Σύμβασης για τη Βιοποικιλότητα³³⁹.

Όσον αφορά τη νομοθεσία για τους υδάτινους πόρους, κρίνεται σκόπιμο να αναφερθεί ο Ν.8093/21.03.1996³⁴⁰, όπως τροποποιήθηκε με τους νόμους: Ν. 8375/21.03.1998³⁴¹, Ν.8605/20.04.2000³⁴², Ν.8736/01.02.2001³⁴³, Ν.9837/03.12.2007. Μ.10137/11.05.2009³⁴⁴, Ν. 10345/4.11.2010³⁴⁵

Ο Ν.8093/21.03.1996 παρέχει ένα ολοκληρωμένο νομικό πλαίσιο για τη διαχείριση των υδάτινων πόρων της χώρας. Το υλικό πεδίο εφαρμογής αφορά όλους του Υδάτινους πόρους και τις χρήσεις τους, εντός του Αλβανικού Κράτους. Εξαιρούνται τα μεταλλικά και ιαματικά ύδατα τα οποία ρυθμίζονται από άλλους

³³⁶ Albania, Law no.8906, on Protected Areas, dated 06.06.2002. Διαθέσιμο στο διαδικτυακό τόπο: <http://faolex.fao.org/docs/pdf/alb60472E.pdf>

³³⁷ Ο νέος Νόμος τροποποιεί τον προηγούμενο ως προς τις κατηγορίες των προστατευόμενων περιοχών και εισάγει τις βασικές προϋποθέσεις που πρέπει να ισχύουν για να θεωρηθεί μια περιοχή προστατευόμενη, τις προϋποθέσεις για τον καθορισμό των ορίων της και τις διαδικασίες για τον καθορισμό των ειδικά προστατευόμενων περιοχών και των περιφερειακών φυσικών πάρκων.

³³⁸ Σε εφαρμογή του νόμου εκδόθηκε ένας σημαντικός αριθμός αποφάσεων και κανονισμών του Αλβανικού κράτους για την κατάταξη περιοχών στις προβλεπόμενες κατηγορίες προστασίας. Ενδεικτικά αναφέρεται η υπ' αριθ.684/02.11.2005 Απόφαση του Υπουργικού Συμβουλίου με την οποία η λίμνη Σκόδρα ανακηρύχθηκε ως Αποθέμα Φυσικής Διαχείρισης και ο υπ' αριθ.682/2.11.2005 Κανονισμός με τον οποίο ανακηρύχθηκε ο ποταμός Μπούνα/Μπογιάνα και ο περιβάλλοντας χώρος ως Προστατευόμενα Τοπία. Σημειώνεται ότι βρίσκεται υπο επεξεργασία σχέδιο απόφασης Υπουργικού Συμβουλίου με την οποία η λίμνη Σκόδρα ανακηρύσσεται Εθνικό Πάρκο και κατά συνέπεια ανεβαίνει κλίμακα προστασίας. Kongoli Z., Final Report- Review of Legal Framework relevant to Skadar – Shkodra Lake ecosystem, management protection and sustainable development, Tirana, 2011.

³³⁹ Ο.π. Kongoli, 2011.

³⁴⁰ The Republic of Albania, Law No.8093, On Water Resources, 21 March 1993.

³⁴¹ Τροποποιεί το άρθρο 15 του ν.8093, και εξαιρεί από την υποχρέωση προηγούμενης αδειοδότησης για ερευνητική δραστηριότητα, τη Δημόσια Υδρο-Γεωλογική Υπηρεσία. Law No. 8375 amending Law No. 8093 on water sources.

³⁴² Συμπληρώνει το άρθρο 61 του ν.8093 με τη θέσπιση νέων κυρώσεων για τις παραβάσεις που αναφέρονται στα άρθρα 14, 20, 24, 47-50 του βασικού νόμου, οι οποίες αφορούν την εκτέλεση ορισμένων έργων χωρίς προηγούμενη έγκριση από την αρμόδια αρχή. Επίσης συμπληρώνει το άρθρο 69 του ν.8093 σχετικά με τις νομικές διαδικασίες ενώπιων των αρμόδιων αρχών. Law No. 8605 concerning some changes and additions in Law No. 8093 on water reserves.

³⁴³ Καθορίζει τα πρόστιμα όταν πραγματοποιείται παράνομη γεώτρηση υπόγειων υδάτων κατά παράβαση του άρθρου 24 του ν.8093. Law No. 8736 concerning some changes and additions to Law No. 8093 on water reserves, amended by Law No. 8605.

³⁴⁴ Το άρθρο 27 του εν λόγω Νόμου, προσθέτει διατάξεις σχετικά με την αδειοδότηση στο ν.8093.

³⁴⁵ Τροποποίησε το άρθρο 61 του ν.8093, αυξάνοντας τις οικονομικές κυρώσεις για την παραβίαση του νόμου και προσέθεσε ένα επιπλέον άρθρο (71.1) σχετικά με τις διαδικασίες που πρέπει να ακολουθούν οι εθνικοί επιθεωρητές πολεοδομίας και δημοσίων έργων.

νόμους.³⁴⁶ Ειδικότερα, ο Ν.8093/21.03.1996 διαρθρώνεται σε 16 κεφαλαία και περιλαμβάνει 74 άρθρα. Στόχοι του Νόμου, σύμφωνα με το άρθρο 1, είναι :

- Η διασφάλιση της προστασίας, της ανάπτυξης και της βιώσιμης χρήσης των υδάτινων πόρων.
- Η δίκαιη κατανομή των υδάτινων πόρων σύμφωνα με τις χρήσεις τους, καθώς και η αποτελεσματική διαχείριση και διοίκηση τους.
- Η διασφάλιση της προστασίας τους από τη ρύπανση και την κατάχρηση.
- Ο καθορισμός του θεσμικού πλαισίου σε εθνικό επίπεδο και επίπεδο λεκάνης απορροής για τη διευκόλυνση της εφαρμογής της εθνικής πολιτικής διαχείρισης και διοίκησης των υδάτινων πόρων, προς όφελος του πληθυσμού και των κοινωνικο-οικονομικών συμφερόντων της χώρας.

Στο άρθρο 5, ορίζονται ως αρμόδιες κεντρικές διοικητικές αρχές για τη διαχείριση των υδάτων, το Εθνικό Συμβούλιο Υδάτων (ΕΣΥ)³⁴⁷ και η Τεχνική Γραμματεία, ενώ σε τοπικό επίπεδο αρμόδιες αρχές είναι τα Συμβούλια σε επίπεδο λεκάνης απορροής ποταμού καθώς και όσες αρχές, τους έχουν εκχωρηθεί δεόντως τέτοιες αρμοδιότητες από το ΕΣΥ. Το Συμβούλιο των Υπουργών καθορίζει τη σύνθεση του ΕΣΥ, το οποίο καθορίζει τη σύνθεση της Τεχνικής Γραμματείας και των Συμβουλίων των λεκανών απορροής³⁴⁸. Επίσης, το Συμβούλιο των Υπουργών, μετά από πρόταση του ΕΣΥ μπορεί να αναθέτει σε Ειδική Επιτροπή τη διαχείριση των διασυνοριακών υδάτων και την προώθηση της συνεργασίας με τις γειτονικές χώρες, σύμφωνα με την αλβανική νομοθεσία και τις σχετικές παγκόσμιες Συμβάσεις. Στα άρθρα 6-8 καθορίζονται οι αρμοδιότητες και λειτουργίες των ανωτέρω διοικητικών αρχών.

Άλλα σημαντικά νομοθετήματα για τους υδάτινους πόρους είναι:

- Ο Ν.8102/23.08.1996 για τη Διαχείριση και Επεξεργασία των Υγρών Αποβλήτων και την Παροχή Νερού, όπως τροποποιήθηκε από τους νόμους: Ν.9352/03.03.2005, Ν.9584/17.07.2006, Ν.9845/17.12.2007 και Ν.9915/12.05.2008. Σκοπός του Νόμου είναι η θέσπιση ενός κανονιστικού πλαισίου και η δημιουργία μιας Ανεξάρτητης Ρυθμιστικής Αρχής για την παροχή νερού, τη διάθεση και επεξεργασία των λυμάτων³⁴⁹.
- Ο Ν. 8905/ 6.6.2002 για την Προστασία του Θαλάσσιου Περιβάλλοντος από την Ρύπανση και τις Ζημιές. Μέσω αυτού του νόμου ενσωματώθηκαν στο Αλβανικό νομοθετικό σύστημα, οι διατάξεις της Σύμβασης της Βαρκελώνης και των Πρωτοκόλλων της.

³⁴⁶ Mejdijaj B & Ponari A., *Legal Protection on Transitional Waters in Albania*, Nomosphysis.

³⁴⁷ National Water Council / NWC

³⁴⁸ Το 1998, το ΕΣΥ καθόρισε 6 λεκάνες απορροής και δυο χρόνια αργότερα αποφάσισε τη δημιουργία έξι συμβουλίων λεκανών απορροής.

³⁴⁹ The Republic of Albania, Law No.8102, *on the Regulatory Framework of the Water Supply and Wastewater Disposal and Treatment Sector*, 28 March 1996.

- Ο Ν.9115/24.7.2003 για την Περιβαλλοντική Επεξεργασία των Ρυπασμένων Υδάτων. Σκοπός του νόμου είναι η προστασία του περιβάλλοντος και της ανθρώπινης υγείας από τις αρνητικές επιπτώσεις των ρυπασμένων υδάτων, μέσω της θέσπισης κανόνων για την επεξεργασία των υδάτων αυτών (πχ αστικά λύματα, βιομηχανικά λύματα, ύδατα άρδευσης) πριν την απόρριψη τους σε υδάτινο περιβάλλον (πχ θάλασσα). Ο Ν.9115/2003 τροποποιήθηκε από το Ν. 10448/11 για τις περιβαλλοντικές άδειες.
- Ο Ν.9103/10.7.2003³⁵⁰ για την Προστασία των Διασυνοριακών Λιμνών. Πεδίο εφαρμογής του Νόμου αποτελεί το αλβανικό τμήμα της Πρέσπας, της Οχρίδας και της Σκόδρα. Σκοπός του Νόμου αποτελεί η περιβαλλοντική προστασία των διασυνοριακών λιμνών, η διασφάλιση των απαραίτητων συνθηκών για την ανάπτυξη της ζωής και των οικοσυστημάτων των λιμνών μέσω της προώθησης δραστηριοτήτων σύμφωνων με την αρχή της βιώσιμης ανάπτυξης και της απαγόρευσης αυτών που θα επιφέρουν αρνητικές επιπτώσεις στο περιβάλλον των λιμναίων οικοσυστημάτων. Ο Νόμος διαρθρώνεται σε 26 άρθρα, τα οποία περιέχονται στα 7 κεφάλαια του (Γενικές Διατάξεις, Προστασία των Διασυνοριακών Λιμνών, Χρήση και Εκμετάλλευση, Περιβαλλοντική Αδειοδότηση, Παρακολούθηση και Διαχείριση, Έλεγχος, Κυρώσεις). Το άρθρο 8, είναι ένα από τα σημαντικότερα άρθρα του νόμου, καθώς προβλέπει τη δημιουργία διοικητικών διαχειριστικών δομών για κάθε λίμνη.

Συμπερασματικά, η χώρα έχει πλούσιο νομικό οπλοστάσιο για την προστασία του περιβάλλοντος και των υδάτινων πόρων. Οι νόμοι-πλαίσιο 8093/1996 για τα ύδατα και 8934/2002 για την περιβαλλοντική προστασία, ακόμα και σήμερα αποτελούν χρήσιμα νομικά εργαλεία διασφάλισης της βιώσιμης ανάπτυξης. Η πλειοψηφία των νομοθετημάτων που εξετάστηκαν θεωρούνται καλογραμμένοι, και κατανοητοί ωστόσο απουσιάζει η συνοχή με το συσχετικό πεδίο αναφοράς τους. Αν και όλοι οι νόμοι περιέχουν ορισμούς, αρχές, κανόνες παρακολούθησης κ.α, σε κανένα από τα υπο εξέταση νομοθετήματα δεν υπάρχει αναφορά στο υφιστάμενο ρυθμιστικό πλαίσιο, γεγονός που διασπά τη συνολική κανονιστική συνοχή. Ένα άλλο μειονέκτημα του περιβαλλοντικού κανονιστικού πλαισίου είναι η έλλειψη των τεχνικών προδιαγραφών και προτύπων για την επίτευξη της ορθολογικής περιβαλλοντικής διαχείρισης. Η Ευρωπαϊκή προοπτική της χώρας, συνιστά σημαντική κινητήριος δύναμη για τον εκσυγχρονισμό και τη συνεκτικότητα του περιβαλλοντικού κανονιστικού πλαισίου της χώρας. Λόγω της εξέλιξης της κοινοτικής νομοθεσίας υδάτων, καθίσταται αναγκαίος ο εκσυγχρονισμός του σχετικού ρυθμιστικού πλαισίου. Ήδη από το 2010 το αρμόδιο Υπουργείο έχει καταρτίσει σχέδιο νόμου για τη διαχείριση των υδάτινων πόρων, το οποίο ενσωματώνει τις διατάξεις της Οδηγία για τα Ύδατα στο εθνικό δίκαιο³⁵¹. Αναμένεται η έκδοση του σχετικού νόμου το 2014.

³⁵⁰ The Republic of Albania, Law No.9103, *On the Protection of Transboundary Lakes*, 10.07.2003. Διαθέσιμο στο <http://faolex.fao.org/docs/pdf/alb60527E.pdf>

³⁵¹ Το σχέδιο διατίθεται ηλεκτρονικά στο: <http://www.moe.gov.al/en/ftp%20upload/legislation/public/Draft%20Law%20on%20Water%20Management.pdf>

6.3.2.Μαυροβούνιο : Εθνική Νομοθεσία

Από το πρώτο άρθρο του Συντάγματος του Μαυροβουνίου, το περιβάλλον θεωρείται μια από τις βασικές συνιστώσες του κράτους. Ειδικότερα, σύμφωνα με το εν λόγω άρθρο το *Μαυροβούνιο είναι μια αστική, δημοκρατική και οικολογική χώρα*³⁵². Στο άρθρο 23 του Συντάγματος, κατοχυρώνεται το δικαίωμα των πολιτών σε ένα υγιές περιβάλλον, στην έγκαιρή και επαρκή πληροφόρηση για την κατάσταση του περιβάλλοντος, στη συμμετοχή στη διαδικασία λήψης περιβαλλοντικών αποφάσεων. Από την άλλη θεσπίζεται η υποχρέωση του κράτους άλλα και των πολιτών για τη διατήρηση και βελτίωση του περιβάλλοντος. Τέλος, στο άρθρο 59 για την επιχειρηματικότητα, το Σύνταγμα προβλέπει τον περιορισμό της μόνο όταν είναι απαραίτητο για την προστασία της ανθρώπινης υγείας, του περιβάλλοντος, των φυσικών πόρων, της πολιτισμικής κληρονομιάς, ή της ασφάλειας και άμυνας της χώρας.

Στα άρθρα 303-326 (Κεφάλαιο 5) του Ποινικού Κώδικα της Χώρας³⁵³ καθορίζονται οι ποινικές κυρώσεις για την προστασία του περιβάλλοντος. Προβλέπονται κυρώσεις τόσο για τη ρύπανση του περιβάλλοντος όσο και για τη μη λήψη μέτρων προστασίας του. Οι υδάτινοι πόροι εκλαμβάνονται ως συνιστώσα του περιβάλλοντος και έτσι η προστασία τους παρέχεται μέσω των προαναφερόμενων άρθρων.

Ένα από τα πρώτα νομοθετήματα που θεσπίστηκε για την περιβαλλοντική προστασία ήταν ο ΕΕΜ.No.12/1996³⁵⁴. Ο Νόμος περιείχε 52 άρθρα³⁵⁵, στα οποία μεταξύ άλλων υιοθετείται το λογότυπο «Οικολογικό Κράτος του Μαυροβουνίου» (Ecological State of Montenegro), περιγράφονται οι βασικές αρχές, οι στόχοι, οι δράσεις και οι πηγές χρηματοδότησης της περιβαλλοντικής προστασίας.

Επίσης ο νόμος περιέχει διατάξεις που αφορούν την περιβαλλοντική δραστηριότητα των ΜΚΟ, ρύθμιση που θεωρείται καινοτόμος για την εποχή που εκδόθηκε ο Νόμος.

Διατάξεις του ανωτέρω αναφερόμενου νόμου αντικαταστάθηκαν από το ΕΕΜ.No.40/08 για το Περιβάλλον³⁵⁶. Το νέο νομοθέτημα καθιέρωσε τους νομικούς και στρατηγικούς περιβαλλοντικούς μηχανισμούς, καθώς και το θεσμικό

³⁵² The Constitution of Montenegro, adopted on 19 October 2007. Διαθέσιμο στο http://www.comparativeconstitutionsproject.org/files/Montenegro_2007.pdf

³⁵³ The Republic of Montenegro, *Criminal Code*, Official Gazette of the Republic of Montenegro " no. 70/2003, and Correction, no. 13/2004. Διαθέσιμο στο: <http://legislationline.org/documents/action/popup/id/4168/preview>

³⁵⁴ Ο αριθμός αναφέρεται στον αριθμό δημοσίευσης στην επίσημη εφημερίδα του Μαυροβουνίου. Για διευκόλυνση της μελέτης από δω και πέρα αντί για Νόμος ή ΠΔ, θα γίνεται αναφορά στον Αριθμό της Επίσημης Εφημερίδας του Μαυροβουνίου (ΕΕΜ) με τον οποίο δημοσιεύτηκε το κάθε νομοθέτημα.

³⁵⁵ The Republic of Montenegro, *Environment Law*, Official Gazette of the Republic of Montenegro, No 12/1996.

³⁵⁶ The Republic of Montenegro, *Law on Environment*, Official Gazette of Montenegro 48/08 of 11 August 2008.

περιβαλλοντικό πλαίσιο. Ο Νόμος, μεταξύ άλλων, διαμόρφωσε το πλαίσιο για την περιβαλλοντική ευθύνη, καθόρισε τον τρόπο καταγραφής και αξιολόγησης της περιβαλλοντικής κατάστασης σύμφωνα με τα ευρωπαϊκά πρότυπα και μέσω της καθιέρωσης εθνικής λίστας με περιβαλλοντικούς δείκτες³⁵⁷.

Καινοτομίες του νέου νομοθετήματος σε σχέση με τον προηγούμενο αποτελούν η υιοθέτηση της ολοκληρωμένης περιβαλλοντικής διαχείρισης (άρθρο 2), η ενσωμάτωση επιπλέον αρχών περιβαλλοντικής προστασίας (άρθρο 4). Επίσης, μέσω του νόμου συστήθηκε η Υπηρεσία Περιβαλλοντικής Προστασίας ως το αρμόδιο διοικητικό όργανο για θέματα περιβαλλοντικής προστασίας³⁵⁸. Μεταξύ των αρμοδιοτήτων της Υπηρεσίας είναι οι αδειοδοτήσεις, η διενέργεια αξιολογήσεων, η παραγωγή εκθέσεων, η διεξαγωγή επιθεωρήσεων, η επικοινωνία με συναρμόδιους εθνικούς φορείς και διεθνείς οργανισμούς, η συνεργασία με τον Ευρωπαϊκό Οργανισμό Περιβάλλοντος και τη Διεθνή Οργάνωση Ατομικής Ενέργειας (άρθρο 10). Επίσης, προστίθενται νέες πηγές χρηματοδότησης της περιβαλλοντικής προστασίας, οι οποίες είναι τα διεθνή και εθνικά δάνεια, οι δωρεές, τα προγράμματα και οι πόροι της ΕΕ, των Η.Ε και άλλων Διεθνών Οργανισμών καθώς και οι ξένες επενδύσεις (άρθρο 59).³⁵⁹

Εκτός από τα προαναφερόμενα νομοθετήματα, για την προστασία του φυσικού περιβάλλοντος έχουν εκδοθεί και τα εξής³⁶⁰:

- ΕΕΜ.Νο 56/09 για τα Εθνικά Πάρκα³⁶¹.
- ΕΕΜ.Νο.51/08³⁶² & ΕΕΜ.Νο.21/09 για την Προστασία της Φύσης.
- ΕΕΜ.Νο.055/00-39 & ΕΕΜ.Νο.74/10 για τα Δάση.

Όσον αφορά τη νομοθεσία για τους υδάτινους πόρους, ο βασικότερος Νόμος είναι ο Νόμος για τα Ύδατα (ΕΕΜ.Νο.27/07)³⁶³, ο οποίος υιοθετήθηκε στις 17 Μάιου

³⁵⁷ Kostoc – Mantic M., *Harmonization of the Montenegrin Environmental Legislation with the European Union Law*, Natura Montenegrina, 2011

³⁵⁸ Η Υπηρεσία επίσημα συγκροτήθηκε και ξεκίνησε τη λειτουργία της, το Μάρτιο του 2009.

³⁵⁹ Ο Νόμος συμπληρώθηκε από τα εξής νομοθετήματα: το Διάταγμα για τα επίπεδα προστίμων, τον τρόπο υπολογισμού και την πληρωμή των προστίμων περιβαλλοντικής ρύπανσης όπως ισχύει σήμερα (Official Gazettes of the Republic of Montenegro” 26/97, 9/00, 52/00, 33/08, 05/09, 64/09, 40/11), το Διάταγμα για την απογραφή των τύπων των επικίνδυνων υλικών, τις επιτρεπτές ποσότητες και τα κριτήρια για την κατηγοριοποίηση των επικίνδυνων υλικών (Official Gazette of the Republic of Montenegro” 5/11) κ.α.

³⁶⁰ Abazovic D., *Environmental Information System*, Project Task, Environmental Protection Agency, October 2011.

³⁶¹ Αντικατέστησε το ΕΕΜ.Νο.47/91. Ενώ το θεσμικό πλαίσιο για τα Εθνικά Πάρκα αποτελείται και από: την Απόφαση για τον Καθορισμό της Προστασίας Ειδών Χλωρίδας και Πανίδας (ΕΕΜ.Νο. 76/06), την Απόφαση για τον Τρόπο, τις Συνθήκες και τη Χρονική Περίοδο των Επιτρεπόμενων χρήσεων στα Εθνικά Πάρκα (ΕΕΜ.Νο.53/06), την Απόφαση για τα Επίπεδα και τη Μέθοδο Πληρωμής των Τελών Χρήσης των Εθνικών Πάρκων (ΕΕΜ.Νο.73/08 & 31/09), τον Κανονισμό για τα Εθνικά Πάρκα «Biogradska gora», «Durmitor», «Lovćen» και «Skadarsko jezero» (ΕΕΜ.Νο.32/05) κ.λπ. Επισημαίνεται ότι από το 1983, η λίμνη Σκαντάρ/ Σκόδρα έχει χαρακτηριστεί Εθνικό Πάρκο της χώρας.

³⁶² Ενσωματώνει τις διατάξεις σημαντικών Οδηγιών στο Εθνικό δίκαιο της χώρας όπως η Οδηγία για τα Άγρια Πτηνά, η Οδηγία για τη Διατήρηση των Φυσικών Οικοτόπων καθώς και της Άγριας Πανίδας και Χλωρίδας κ.α

2007. Ο εν λόγω Νόμος , ασχολείται με το νομικό καθεστώς και την ολοκληρωμένη διαχείριση των υδάτινων πόρων, τις παράκτιες εκτάσεις και τις υποδομές για τους υδάτινους πόρους .³⁶⁴

Ειδικότερα, στο πρώτο κεφάλαιο του Νόμου με τίτλο Γενικές διατάξεις καθορίζεται το υλικό πεδίο εφαρμογής του νόμου, η στοχοθεσία και η νοσηματοδότηση των όρων³⁶⁵. Στο δεύτερο κεφάλαιο, οι υδάτινοι πόροι χαρακτηρίζονται ως δημόσιο αγαθό το οποίο μπορεί να χρησιμοποιηθεί υπο τις προϋποθέσεις που καθορίζονται στο νόμο. Επιπλέον, γίνεται κατηγοριοποίηση των υδάτινων πόρων σε αυτούς που έχουν ιδιαίτερη αξία για όλη την χώρα και σε αυτούς που έχουν αξία σε τοπικό επίπεδο.

Το κεφάλαιο 3 αφορά τη διαχείριση των υδάτινων πόρων και των υποδομών τους. Το κεφάλαιο 4 αφορά τις παραχωρήσεις των δικαιωμάτων χρήσης υδάτινων πόρων. Το κεφάλαιο 5 αφορά τους περιορισμούς δικαιωμάτων και τις υποχρεώσεις των ιδιοκτητών και χρηστών των υποδομών παροχής υδάτων προκειμένου να προστατευτούν τα φυσικά και τεχνητά υδάτινα συστήματα. Στο κεφαλαίο 6 καθορίζονται τα διοικητικά όργανα διαχείρισης υδάτινων πόρων που θα επιφορτιστούν με την εφαρμογή του νόμου, συστήνεται η Συμβουλευτική Επιτροπή Υδάτων, και καθορίζεται ο τρόπος λειτουργίας των πληροφοριακών συστημάτων για τα ύδατα. Στο κεφάλαιο 7 καθορίζονται τα αρμόδια Υπουργεία και οι φορείς της τοπικής αυτοδιοίκησης που θα επιφορτιστούν με την εποπτεία της εφαρμογής του νόμου.³⁶⁶

Άλλα νομοθετήματα σχετικά με τους υδάτινους πόρους είναι:

- EEM.No.80/05 για τη Διαχείριση των Αποβλήτων όπως συμπληρώθηκε από τα νομοθετήματα EEM.No. 73/08, 73/10 και 40/11. Οι διατάξεις του Νομοθετήματος έπρεπε να τεθούν σε εφαρμογή μέχρι 1/1/2008, ωστόσο η πλήρης εφαρμογή του ολοκληρώθηκε στις 1/1/2010. Βασική αιτία της καθυστέρησης αποτέλεσε η χρονοβόρος κατασκευή των προαπαιτούμενων υποδομών για την υλοποίηση του νόμου (χώροι υγειονομικής ταφής, κέντρα ανακύκλωσης κ.α)³⁶⁷. Το νομοθέτημα δημιουργεί ένα πρωτογενές θεσμικό πλαίσιο για την προώθηση της εναρμόνισης με το κοινοτικό κεκτημένο (Οδηγία 2008/98/EK).
- EEM.No.65/08 για τη Χρηματοδότηση της Διαχείρισης των Υδάτινων Πόρων. Μέσω του Νόμου καθορίζονται οι πηγές χρηματοδότησης των δράσεων για τη

³⁶³ The Republic of Montenegro, *Law on Waters*, Official Gazette of Montenegro No. 27/07. Δεν κατέστη εφικτή η εξεύρεση του Νόμου στα Αγγλικά.

³⁶⁴ Cesd, Greenhome & Mava., *Final Report: Environment Flow in Montenegrin National Legislation and Capacity Building Need*, Center for Environmentally Sustainable Development, March 2012.

³⁶⁵ Επισημαίνεται ότι μέσω του Νόμου έχει επιτευχθεί μερική ενσωμάτωση των εξής Οδηγιών: Οδηγία 2000/60/EK (64%), Οδηγία 1998/83/EOK (12%), Οδηγία 1991/271/EOK (62%), Οδηγία 1986/278/EOK (12%), Οδηγία 1991/676/EOK (67%), Οδηγία 2006/7/EK. Government of Montenegro., *Operational Programme - Regional Development 2012-2013*, September 2012.

³⁶⁶ Cesd, Greenhome & Mava., *Final Report: Environment Flow in Montenegrin National Legislation and Capacity Building Need*, Center for Environmentally Sustainable Development, March 2012

³⁶⁷ Waste management plan in Montenegro for 2008-2012 (“Official Gazette of Montenegro”, 16/08)

διαχείριση των υδάτινων πόρων, η μέθοδος υπολογισμού και η καταβολή των τελών.

- EEM.No 011/07-9 για την Αλιεία σε Γλυκά Νερά.
- EEM.No. 56/09 για τη Θαλάσσια Αλιεία.
- EEM.No. 17/07 & EEM.No.06/08 για τη Θάλασσα.
- Διάταγμα για την Κατηγοριοποίηση και την Ταξινόμηση των Επιφανειακών και Υπόγειων Υδάτων (EEM.No.02/07).
- Κανονισμός για την Ποιότητα, την Υγιειονομία και τις Τεχνικές Προδιαγραφές για την Απόρριψη Λυμάτων στο Δημόσια Αποχετευτικό Σύστημα (EEM.No.45/08).
- Απόφαση σχετικά με το Ύψος και τον Τρόπο Υπολογισμού των Αποζημιώσεων και Κριτήρια για τον Τρόπο Προσδιορισμού του Επιπέδου Ρύπανσης των Υδάτινων Πόρων (EEM.No.29/09).

Από την παραπάνω ανάλυση, διαφαίνεται ότι και το Μαυροβούνιο έχει κάνει σημαντικά βήματα για την ισχυροποίηση του περιβαλλοντικού θεσμικού και νομικού πλαισίου του. Δυστυχώς, είναι πολύ νωρίς για την αποτίμηση των αποτελεσμάτων της εφαρμογής των ανωτέρω αναφερόμενων νομοθετημάτων, η χώρα ανεξαρτητοποιήθηκε σχετικά πρόσφατα και τόσο το συσχετικό νομικό πεδίο όσο και η διαχειριστική κουλτούρα είναι ιδιαίτερα περιορισμένα.

6.3.3.Κόσοβο : Εθνική Νομοθεσία

Στο άρθρο 7 του «Συντάγματος»³⁶⁸ του Κοσόβου, η προστασία του περιβάλλοντος εκλαμβάνεται ως μια από τις βασικές αξίες στις οποίες στηρίζεται η συνταγματική τάξη. Με το άρθρο 52 καθιερώνεται η ευθύνη τόσο του «κράτους» όσο και των «πολιτών» για την προστασία της φύσης, της βιοποικιλότητας και του περιβάλλοντος. Επίσης, καθιερώνεται το δικαίωμα των «πολιτών» να απευθύνονται στις δημόσιες αρχές και να εκφράζουν τη γνώμη τους σχετικά με περιβαλλοντικά ζητήματα. Κατά τη διαδικασία λήψης αποφάσεων, οι δημόσιες αρχές οφείλουν να λαμβάνουν υπόψη τους τις περιβαλλοντικές επιπτώσεις. Τέλος, στο άρθρο 122, αναφέρεται ότι οι φυσικοί πόροι όπως τα ύδατα πρέπει να απολαμβάνουν ειδικής προστασίας από το νόμο.³⁶⁹

Στα άρθρα 347-364 του Ποινικού Κώδικα³⁷⁰ του Κοσόβου, καθορίζονται οι κυρώσεις για ποινικά αδικήματα εις βάρος του περιβάλλοντος, των ζώων, των φυτών και των πολιτιστικών αγαθών. Οι προστασία των υδάτινων πόρων παρέχεται μέσω των προαναφερόμενων άρθρων καθώς και του άρθρου 270 που αφορά το ποινικό αδίκημα της ρύπανσης των πόσιμων υδάτων.

³⁶⁸ Οι λέξεις που υποδηλώνουν κρατική υπόσταση μπαίνουν σε εισαγωγικά, καθώς όπως έχεις προαναφερθεί η ανεξαρτησία του Κοσόβου δεν έχει αναγνωριστεί από όλα τα υπό εξέταση κράτη.

³⁶⁹ Constitution of the Republic of Kosovo, 2008.

³⁷⁰ The Republic of Kosovo. *Criminal Code*, Code No. 04/L-082, 2011.

Ο βασικός Νόμος για την προστασία του περιβάλλοντος είναι ο Νόμος 03/L-025/26.02.2009.³⁷¹ Ο Νόμος διαρθρώνεται σε 12 κεφάλαια και 101 άρθρα. Σύμφωνα με το άρθρο 1, σκοπός του Νόμου είναι η εξασφάλιση ενός υγιούς περιβάλλοντος μέσω της σταδιακής υιοθέτησης των περιβαλλοντικών προτύπων της ΕΕ. Σύμφωνα με το άρθρο 5, οι αρμοδιότητες για την εφαρμογή του νόμου διακρίνονται σε Κυβερνητικές, Υπουργικές και Δημοτικές. Στα άρθρα 59-64 περιγράφεται το επιτελικό και συμβουλευτικό διαχειριστικό σύστημα προστασίας του περιβάλλοντος. Ειδικότερα μεταξύ άλλων προβλέπεται η σύσταση Υπηρεσίας Περιβαλλοντικής Προστασίας και η συγκρότηση Συμβουλευτικής Επιτροπής για την Προστασία του Περιβάλλοντος.

Τα άρθρα 65-72 ρυθμίζουν τα ζητήματα περιβαλλοντικής ευθύνης των φυσικών και νομικών προσώπων, τις υποχρεώσεις των ρυπαντών, τις ασφαλιστικές υποχρεώσεις και τις αποζημιώσεις λόγω περιβαλλοντικών ζημιών. Τα άρθρα 73-79 αφορούν τη χρηματοδότηση της περιβαλλοντικής προστασίας και προβλέπουν τη δημιουργία Ταμείου Περιβαλλοντικής Προστασίας.

Επίσης, σημαντικό νομοθέτημα για την προστασία του περιβάλλοντος αποτελεί ο Νόμος 03/L-233/30.9.2010 για την Προστασία της Φύσης³⁷².

Όσον αφορά τη διαχείριση των υδάτινων πόρων, το 2004 υιοθετήθηκε ο Ν. 24/8.7.2004³⁷³. Ο εν λόγω Νόμος διαρθρώνεται σε 13 κεφάλαια και αποτελείται από 85 άρθρα. Σκοπός του Νόμου σύμφωνα με το άρθρο 2 είναι η διασφάλιση της ανάπτυξης και της βιώσιμης χρήσης των υδάτινων πόρων, η καθιέρωση διαδικασιών και κατευθυντήριων αρχών για την βέλτιστη κατανομή των υδάτινων πόρων, η διασφάλιση της προστασίας των υδάτινων πόρων από τη ρύπανση, την υπερεκμετάλλευση και την κακή χρήση καθώς και η θέσπιση του θεσμικού πλαισίου διαχείρισης των υδάτινων πόρων.

Το άρθρο 6 του νόμου προσδιορίζει τέσσερις λεκάνες απορροής ποταμών στο Κόσοβο³⁷⁴. Στο άρθρο 8 γίνεται αναφορά στα διεθνή ύδατα και ειδικότερα καθιερώνεται η υποχρέωση του Κοσόβου να διαχειρίζεται τα διεθνή ύδατα σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Νομοθεσία και τις Διεθνείς Συμφωνίες. Στο άρθρο 9 καθιερώνεται ένα υποτυπώδες συνεργατικό διαχειριστικό πλαίσιο μεταξύ παρόχθιων μερών.

Στο άρθρο 16 καθορίζονται τα αρμόδια δημόσια όργανα για τη διαχείριση των υδάτινων πόρων. Ειδικότερα, αυτά είναι : η κυβέρνηση, η Αρχή για τα Ύδατα, το αρμόδιο Υπουργείο³⁷⁵, οι Αρχές των Περιοχών Λεκάνης Απορροής³⁷⁶ και οι Δήμοι³⁷⁷.

³⁷¹ The Republic of Kosovo, *Law on Environmental Protection*, No. 03/L-025, 26 February 2009.

³⁷² Σχετικά με τη νομοθεσία για τις μελέτες περιβαλλοντικών επιπτώσεων βλ. Παράρτημα 1.

³⁷³ Provisional Institutions of Self Government of Kosovo, *Kosova Water Law*, No.2004/24.

³⁷⁴ Οι λεκάνες απορροής των ποταμών Drini i Bardhë (Λευκός Δρίνος), Ibri, Morava e Binçës και Lepenci. Ο Λευκός Δρίνος εκτείνεται σε Αλβανία και Κόσοβο, ενώ οι ποταμοί Ibri και Morava e Binçës, οι οποίοι συνδέονται με την περιοχή λεκάνης απορροής του ποταμού Δούναβη, δημιουργούν τη συνοριογραμμή μεταξύ Κοσόβου και Σερβίας. Τέλος ο ποταμός Lepenci εκτείνεται μέχρι τα σύνορα πΓΔΜ-Κοσόβου.

³⁷⁵ Σύμφωνα με το άρθρο 18, το Υπουργείο Περιβάλλοντος και Χωροταξικού Σχεδιασμού είναι υπεύθυνο για το σχεδιασμό, την εφαρμογή πολιτικών και τη διαχείριση των υδάτινων πόρων, την κατάρτιση του Στρατηγικού Σχεδίου για τα Ύδατα και των υπολοίπων σχετικών Σχεδίων για τους υδάτινους πόρους.

Με το άρθρο 17 συστήνεται Συμβούλιο Υδάτων ως ανεξάρτητο συμβουλευτικό όργανο. Το Συμβούλιο αποτελείται από 6 μέλη και τον Πρόεδρο του, οι οποίοι διορίζονται από τη Συνέλευση του Κοσόβου για 5 έτη. Βασικές αρμοδιότητες του Συμβουλίου αποτελούν η εξέταση και η γνωμοδότηση για νομοθετικές προτάσεις σχετικές με τη διαχείριση των υδάτινων πόρων και η εισαγωγή σύγχρονων προσεγγίσεων για την εξεύρεση μεσοπρόθεσμων και μακροπρόθεσμων διαχειριστικών λύσεων. Τέλος, με το άρθρο 73 εγκαθιδρύεται Ταμείο Υδάτων, το οποίο μεταξύ άλλων θα καθορίζει τα κριτήρια για την κατανομή των οικονομικών μέσων, θα καταρτίζει το σχέδιο χρηματοδότησης και τις ετήσιες οικονομικές εκθέσεις και θα συντάσσει την ετήσια έκθεση καθηκόντων του. Το Ταμείο διοικείται από 7μελές Διοικητικό Συμβούλιο 4ετούς θητείας.

Επισημαίνεται ότι τα τελευταία χρόνια έχουν γίνει σημαντικά βήματα ενσωμάτωσης του κοινοτικού περιβαλλοντικού κεκτημένου στο νομοθετικό σύστημα του Κοσόβου. Λόγω της διαφοροποιημένης σε σχέση με το παρελθόν νομικής υπόστασης του Κοσόβου, δεν υπάρχει προγενέστερο συσχετικό νομικό πεδίο αναφοράς για τη διενέργεια συγκριτικής αξιολογικής αποτίμησης.

Οι διατάξεις των νόμων που εξετάστηκαν, έχουν θέσει τις βάσεις της περιβαλλοντικής προστασίας και της διαχείρισης των φυσικών πόρων. Ωστόσο είναι επιβεβλημένη η αναθεώρηση και ο εκσυγχρονισμός του νομικού συστήματος (πχ ο Νόμος για τα ύδατα του 2004 που ρυθμίζει και ζητήματα πλημμυρών δε λαμβάνει υπόψη του τις διατάξεις της Οδηγίας για της Πλημμύρες του 2007).

Επίσης, σημαντικό κενό παρατηρείται ως προς την υιοθέτηση νόμων περισσότερο τεχνικής φύσεως για τη διαχείριση των υδάτινων πόρων. Τέλος, τα ζητήματα διαχείρισης των διασυνοριακών υδάτινων πόρων αντιμετωπίζονται ανεπαρκώς από το υφιστάμενο νομοθετικό πλαίσιο, γεγονός που καθιστά επιτακτική τη δημιουργία σχετικού διαχειριστικού συστήματος ιδιαίτερα αν αναλογιστεί κανείς ότι το Κόσοβο, λόγω της ιδιαίτερης νομικής υπόστασης του δεν αποτελεί συμβαλλόμενο μέρος πολυμερών συμβατικών καθεστώτων που ρυθμίζουν διασυνοριακά ζητήματα.

6.3.4. πΓΔΜ : Εθνική Νομοθεσία

Σύμφωνα με το άρθρο 8 του Συντάγματος της πΓΔΜ, μεταξύ των θεμελιωδών συνταγματικών αρχών είναι η οικολογική προστασία και ανάπτυξη. Επιπροσθέτως, με το άρθρο 43 κατοχυρώνεται το δικαίωμα κάθε πολίτη σε ένα υγιές περιβάλλον και η υποχρέωση του για την προστασία του περιβάλλοντος. Το κράτος της πΓΔΜ οφείλει να προνοεί για τις προϋποθέσεις άσκησης του δικαιώματος των πολιτών σε

³⁷⁶ Σύμφωνα με το άρθρο 19, συστήνονται 2 Αρχές Περιοχών Λεκάνης Απορροής, μία για την περιοχή λεκάνης απορροής του ποταμού Λευκού Δρίνο και μια για τη περιοχή λεκάνη απορροής των ποταμών Ibri, Morava e Binçës και Lepenci.

³⁷⁷ Σύμφωνα με το άρθρο 20, οι δήμοι διαχειρίζονται τις πηγές παροχής νερού σε τοπικό επίπεδο (πχ πηγάδια, φυσικές πηγές κ.α).

ένα υγιές περιβάλλον. Στο άρθρο 56 προβλέπεται ότι οι φυσικοί πόροι της χώρας καθώς και η γλωρίδα και η πανίδα αποτελούν αγαθά κοινού ενδιαφέροντος και πρέπει να απολαμβάνουν ιδιαίτερης προστασίας. Τέλος, στην τροποποίηση 17 του Συντάγματος αναφέρεται ότι σε επίπεδο τοπικής αυτοδιοίκησης, οι πολίτες άμεσα ή έμμεσα συμμετέχουν στην διαδικασία λήψης αποφάσεων τοπικού ενδιαφέροντος στους τομείς των δημοσίων υπηρεσιών, αστικού σχεδιασμού, περιβαλλοντικής προστασίας κ.λπ.

Στα άρθρα 218-234 του Ποινικού Κώδικα³⁷⁸ της χώρας, καθορίζονται οι κυρώσεις για ποινικά αδικήματα εις βάρος του περιβάλλοντος, της φύσης, των πόσιμων υδάτων, της υδάτινης και χερσαίας βιοποικιλότητας κ.λπ.³⁷⁹

Ένας από τους πρώτους νόμους³⁸⁰ της χώρας που ρύθμιζε περιβαλλοντικά ζητήματα ήταν ο Νόμος για την Προστασία και Προώθηση του Περιβάλλοντος και της Φύσης του 1996³⁸¹. Ο Νόμος διαρθρωνόταν σε 6 κεφαλαία και περιλάμβανε 66 άρθρα τα οποία αφορούσαν τις υποχρεώσεις του κράτους για την επίτευξη της περιβαλλοντικής προστασίας, τη χρηματοδότηση της περιβαλλοντικής προστασίας, τις ποινικές κυρώσεις των περιβαλλοντικών παραβάσεων κ.α.³⁸² Ο Νόμος καταργήθηκε το 2005 με τη ψήφιση του Νόμου- Πλαίσιο για το Περιβάλλον³⁸³. Ο εν λόγω Νόμος διαρθρώνεται σε 23 κεφάλαια και περιλαμβάνει 228 άρθρα.

Ο νέος Νόμος ενσωματώνει τις βασικές αρχές της προστασίας του περιβάλλοντος, οι οποίες παρέχουν τη βάση για τον καθορισμό των περιβαλλοντικών διαχειριστικών διαδικασιών. Επιπλέον, ο Νόμος – Πλαίσιο ρυθμίζει ζητήματα πρόσβασης σε περιβαλλοντικές πληροφορίες, συμμετοχής του κοινού στη διαδικασία λήψης περιβαλλοντικών αποφάσεων, περιβαλλοντικής παρακολούθησης, υλοποίησης των διαδικασιών εκτίμησης περιβαλλοντικών επιπτώσεων, διενέργειας ερευνητικών δραστηριοτήτων και παροχής περιβαλλοντικής εκπαίδευσης, σχεδιασμού πολιτικών περιβαλλοντικής προστασίας, πρόληψης ατυχημάτων οφειλόμενων σε επικίνδυνες ουσίες, χρηματοδότησης της περιβαλλοντικής προστασίας, κατάρτισης των σχεδίων για τον έλεγχο των βιομηχανικών ατυχημάτων, περιβαλλοντικές ευθύνης και λειτουργίας των μηχανισμών περιβαλλοντικής επιθεώρησης.

Επίσης, μέσω των διατάξεων του νόμου, δίνεται έμφαση στην ολοκληρωμένη περιβαλλοντική αδειοδότηση και εισάγεται το σύστημα σταδιακής προσαρμογής στις προαπαιτούμενες προδιαγραφές για την ολοκληρωμένη πρόληψη και έλεγχο της ρύπανσης.

³⁷⁸ The Republic of Kosovo. *Criminal Code*, Code No. 04/L-082, 2011.

³⁷⁹ The Republic of FYROM, *Criminal Code*, 1996, consolidated version with the amendments from March 2004, June 2006, January 2008 and September 2009.

³⁸⁰ The Republic of FYROM, *Law on Environment and Nature Protection and Promotion*, The Official Gazette of RM No. 69/96, 1996.

³⁸¹ Επισημαίνεται ότι πριν την ανεξαρτητοποίηση της χώρας είχαν υιοθετηθεί μεταξύ άλλων Ο Νόμος για την Διατήρηση της Φυσικής Σπανιότητας (OG of SRM No.42/73) και ο Νόμος για τη διατήρηση των Εθνικών Πάρκων (OG of SRM No.33/80).

³⁸² Μετέπειτα τροποποιήσεις διατάξεων του νόμου έλαβαν χώρα με τους νόμους OG of RM 13/99, 41/00, 96/00 και 45/02.

³⁸³ The Republic of FYROM, *Law on Environment*, The Official Gazette of RM No. 53/05, 2005. Διατάξεις του εν λόγω νόμου τροποποιήθηκαν με τους νόμους OG of RM No. 81/05, 24/07 159/2008, 83/2009, 48/2010, 124/2010 και 51/2011.

Όσον αφορά το διοικητικό διαχειριστικό σύστημα προστασίας του περιβάλλοντος στα άρθρα 160 προβλέπεται η σύσταση Διοικητικού Οργάνου για το Περιβάλλον με αρμοδιότητες που περιγράφονται στο άρθρο 161.

Ο Νόμος περιλαμβάνει διατάξεις σχεδόν για όλους τους τομείς περιβαλλοντικής προστασίας που καλύπτονται από την Κοινοτική νομοθεσία, συμβάλλοντας με αυτό τον τρόπο στη συνεκτικότητα του συσχετικού νομικού πεδίου, και ταυτόχρονα παρέχει το πλαίσιο για την έκδοση δευτερογενών νομοθετημάτων ρύθμισης ειδικότερων θεμάτων προστασία του περιβάλλοντος.³⁸⁴

Άλλοι νόμοι που ρυθμίζουν περιβαλλοντικά ζητήματα είναι οι κάτωθι³⁸⁵:

- Ο Νόμος για την Προστασία της Φύσης (OG of RM No.67/04, 14/06, 84/07 & 35/10), με τον οποίο διαμορφώνεται το σύστημα προστατευόμενων περιοχών³⁸⁶, παρέχεται το πλαίσιο προστασίας της βιοποικιλότητας (ειδών χλωρίδας και πανίδας), καθιερώνεται η υποχρέωση διατήρησης κόκκινης λίστας απειλούμενων ειδών κ.λπ.
- Ο Νόμος για τα Δάση (OG of RM No. 47/97, 7 / 00, 89/04, 54/07 & 103/08).

Όσον αφορά τη διαχείριση των διασυνοριακών υδάτινων πόρων, ένα από τα πρώτα νομοθετήματα ήταν ο Νόμος για τους Υδάτινους Πόρους του 1998,³⁸⁷ ο οποίος καθόριζε τις συνθήκες και τον τρόπο χρήσης των υδάτων, τα μέτρα προστασίας των υδάτων, τις πηγές χρηματοδότησης της διαχείρισης τους κ.λπ. Το 2008, ο Νόμος OG of RM No 87/08 αντικατέστησε και κατήργησε τον νόμο του 1998 και τις μετέπειτα τροποποιήσεις του.

Ο νέος Νόμος – Πλαίσιο³⁸⁸ διαρθρώνεται σε 14 κεφάλαια και αποτελείται από 265 άρθρα. Με τον εν λόγω νόμο μεταξύ άλλων:

- ❖ υιοθετούνται 12 αρχές για τη βιώσιμη διαχείριση των υδάτινων πόρων,
- ❖ καθορίζεται το νομικό καθεστώς των υδάτινων πόρων (δημόσιο αγαθό),
- ❖ ρυθμίζονται ζητήματα παραχωρήσεων του δικαιώματος χρήσης των υδάτινων πόρων,
- ❖ καθορίζεται το περιεχόμενο των στρατηγικών εγγράφων, σχεδίων και προγραμμάτων που οφείλει η να καταρτίσει και να εφαρμόσει η χώρα,
- ❖ παρέχεται το πλαίσιο προστασίας των υδάτινων πόρων από δραστηριότητες που ενδέχεται να προκαλέσουν ρύπανση τους (πχ απορρίψεις),
- ❖ καθορίζονται οι περιβαλλοντικοί στόχοι για την προστασία των υπόγειων και επιφανειακών υδάτινων πόρων και οι στόχοι ποιότητας των υδάτων,

³⁸⁴ UNECE., 2nd *Environmental Performance Review: FYROM*, New York and Geneva, 2011.

³⁸⁵ Βλ. European Environmental Agency., *FYROM : Country profile - Distinguishing Factors*, The European Environmental - State and Outlook, 2010.

³⁸⁶ Οι προστατευόμενες περιοχές σύμφωνα με τι άρθρο 66 του Νόμου κατατάσσονται σε 6 κατηγορίες: Φυσικά Αποθέματα Απόλυτης Προστασίας, Εθνικά Πάρκα, Μνημεία της Φύσης, Φυσικά Πάρκα, Προστατευόμενα Τοπία, Περιοχές Πολλαπλών Χρήσεων. Επισημαίνεται ότι στο άρθρο 67 περιέχονται διατάξεις για τις διασυνοριακές προστατευόμενες περιοχές. The Republic of FYROM, *Law on Natural Protection*, OG of RM No.67/04.

³⁸⁷ The Republic of FYROM, *Law on Waters*, Official Gazette No. 4/98. Διατάξεις του εν λόγω Νόμου τροποποιήθηκαν με τους νόμους OG of RM No. 19/00, 42/05 & 46/06.

³⁸⁸ The Republic of FYROM, *Law on Waters*, OG of RM No. 87/08.

- ❖ καθιερώνεται η υποχρέωση του κράτους να καθορίζει προστατευόμενες ζώνες υδάτινων συστημάτων και να της κατηγοριοποιεί σε: (α) ζώνες παροχής πόσιμου νερού, (β) ζώνες υδάτων κολύμβησης, (γ) ζώνες νιτρικά ευάλωτες ζώνες και (δ) ζώνες ευαίσθητες σε απορρίψεις λυμάτων,
- ❖ καθιερώνεται το διοικητικό, διαχειριστικό, πλαίσιο προστασίας των υδάτων κολύμβησης,
- ❖ καθιερώνονται μέτρα ελέγχου των εκπομπών και της ρύπανσης των υδάτινων πόρων και θεσπίζεται πλαίσιο διαχείρισης και επεξεργασίας των αστικών λυμάτων,
- ❖ καθορίζονται μέτρα προστασίας από τις αρνητικές επιπτώσεις των υδάτων συμπεριλαμβανομένων και των πλημμυρών
- ❖ καθορίζονται οι διαδικασίες και τα μέτρα παρακολούθησης της ποιοτικής και ποσοτικής κατάστασης των υδάτων και συστήνεται το κρατικό Υδρολογικό Σύστημα Παρακολούθησης,
- ❖ καθιερώνεται η υποχρέωση του κράτους να καταρτίσει και να διατηρεί Βιβλίο Υδάτων (Water Book) που θα περιέχει πληροφορίες, δεδομένα και διοικητικά έγγραφα σχετικά με άδειες χρήσης, άδειες απορρίψεως, περιοχές πλημμυρών, προστατευόμενες ζώνες κ.λπ. Επίσης, σύμφωνα με το άρθρο 161 το κράτος οφείλει να καταρτίσει Μητρώο Ρυπαντών Υδάτινων Πόρων
- ❖ υιοθετείται η Κοινοτική προσέγγιση της διαχείρισης των υδάτινων πόρων σε επίπεδο Περιοχών Λεκάνης Απορροής Ποταμών και λαμβάνεται υπόψη η διασύνδεση των υπόγειων και επιφανειακών υδάτων. Επίσης καθορίζονται 4 Περιοχές Λεκάνης Απορροής Ποταμών στην χώρα: του Αξίου³⁸⁹, του Μαύρου Δρίνου, του Στρούμιτσα και του Νότιου Μοράβα.
- ❖ καθορίζονται οι διοικητικές δομές εφαρμογής των διατάξεων του νόμου. Ειδικότερα, με το άρθρο 119 συστήνεται Εθνικό Συμβούλιο Υδάτων (ΕΣΥ) ως συμβουλευτικό όργανο για θέματα διαχείρισης υδάτων, εναρμόνισης και συντονισμού των διαφορετικών αναγκών και συμφερόντων και γνωμοδότησης μέτρων διατήρησης, προστασίας και βελτίωσης της κατάστασης των υδάτινων συστημάτων της χώρας. Το ΕΣΥ πρέπει να αποτελείται από 9 μέλη³⁹⁰ που διορίζονται από τη Κυβέρνηση της πΓΔΜ. Σύμφωνα με το άρθρο 222 ως αρμόδιο κρατικό διοικητικό όργανο για την υλοποίηση δραστηριοτήτων και την εφαρμογή μέτρων διαχείρισης υδάτων, ορίζεται το Διοικητικό Όργανο (αρμόδιο Υπουργείο) που συστάθηκε με το άρθρο 160 του Νόμου για το Περιβάλλον. Τέλος, με το άρθρο 223 συστήνονται Συμβούλια για τη Διαχείριση των Περιοχών Λεκάνης Απορροής Ποταμών. Τα Συμβούλια θα συνδράμουν στην προετοιμασία και παρακολούθηση της εφαρμογής των Σχεδίων Διαχείρισης και θα γνωμοδοτούν σχετικά με τις προτεραιότητες της διαχείρισης των υδάτινων πόρων. Για κάθε περιοχή λεκάνης απορροής συστήνεται ένα Συμβούλιο, κατά συνέπεια

³⁸⁹ Αποκαλούμενος Βαρδάρης στην πΓΔΜ

³⁹⁰ Το ΕΣΥ συγκροτείται από εκπροσώπους (έναν από κάθε φορέα) των Υπουργείων Περιβάλλοντος, Υγείας, Μεταφορών και Επικοινωνιών, Οικονομικών, Γεωργίας, της ακαδημαϊκής κοινότητας, των ΜΚΟ, των Συμβούλιων Διαχείρισης Λεκανών απορροής και της Ένωσης των Τοπικών Αυτοδιοικήσεων (ZELS)

συστήνονται 4 Συμβούλια για τις λεκάνες απορροής των ποταμών Αξίου, Μαύρου Δρίνου, Στρούμιτσα και Νότιου Μοράβα

Επισημαίνεται ότι διατάξεις του εν λόγω Νόμου τροποποιήθηκαν με τους Νόμους OG of R.M. 6/09, 161/09, 83/10, 51/11 και 44/2012. Εκτός από τον προαναφερόμενο Νόμο –Πλαίσιο για τα Ύδατα, άλλα σχετικά νομοθετήματα είναι τα εξής:

- Ο Νόμος για την Παροχή Πόσιμου Νερού, την Αποχέτευση, τη Συλλογή και Επεξεργασία Αστικών Λυμάτων (OG of RM No. 68/04, 28/06 και 103/08)
- Ο Νόμος για την Προστασίας των Λιμνών Οχρίδας, Πρέσπας, Δοϊράνης (OG of RM No. 45/77 , 8/80, 7/87, 51/88,10/90, 62/96).
- Ο Νόμος για την Αλιεία (OG of RM No.62/93).
- Ο Νόμος για την Εσωτερική Ναυσιπλοΐα (OG of RM No.27/93), όπως τροποποιήθηκε το 2011.
- Ο Νόμος για τις Κοινότητες Υδάτων (OG of RM No.51/03), όπως τροποποιήθηκε το 2005 και το 2007.
- Ο Νόμος για τις Οντότητες Διαχείρισης Υδάτων (OG of RM No.85/03) όπως τροποποιήθηκε το 2005 και το 2008.
- Το Διάταγμα για την Κατηγοριοποίηση των Υδατορευμάτων, των Λιμνών, των Συσσωρευτών και των Υπόγειων Υδάτων (OG of RM No.18/99).
- Ο Κανονισμός για το Περιεχόμενο και τη Μέθοδο Προετοιμασίας των Σχεδίων Διαχείρισης των Περιοχών Λεκάνης Απορροής Ποταμών (OG of RM No.148/09)
- Η Απόφαση για τη Δημιουργία Εθνικού Συμβουλίου Υδάτων (OG of RM No.149/09)

Συμπερασματικά από την παραπάνω ανάλυση, διαφαίνεται η ύπαρξη σημαντικού νομικού περιβαλλοντικού πλαισίου και πλαισίου διαχείρισης των υδάτινων πόρων. Η αποτελεσματικότητα του μπορεί να αξιολογηθεί μέσω της εξέτασης της εφαρμογής του, γεγονός που απαιτεί σε βάθος διερεύνηση των θεσμικών διαχειριστικών πλαισίων. Αυτό που θα μπορούσε να επισημανθεί στο πλαίσιο της παρούσας μελέτης, είναι η συνεχής εναλλαγή και τροποποίηση του υφιστάμενου νομοθετικού πλαισίου, γεγονός που από τη μία αποτελεί θετική εξέλιξη καθώς εκσυγχρονίζει το καθεστώς περιβαλλοντικής προστασίας από την άλλη όμως υπάρχει ο κίνδυνος για πολυνομία και μερική εφαρμογή των τροποποιημένων διατάξεων.

6.3.5.Ελλάδα : Εθνική Νομοθεσία

Στο άρθρο 24 του Συντάγματος της Ελλάδας, κατοχυρώνεται το δικαίωμα³⁹¹ του καθενός στο φυσικό και πολιτιστικό περιβάλλον και ταυτόχρονα θεσπίζεται η

³⁹¹ Το δικαίωμα στο φυσικό περιβάλλον συνιστά ταυτόχρονα ατομικό, κοινωνικό και πολιτικό δικαίωμα.

υποχρέωση του κράτους για την προστασία του και τη λήψη προληπτικών³⁹² ή κατασταλτικών μέτρων στο πλαίσιο της αρχής της αειφορίας³⁹³.

Η προστασία του περιβάλλοντος περιλαμβάνει τα δάση και τις δασικές εκτάσεις (άρθρο 44 παρ.1, εδ. γ,δ & ε), το οικιστικό (άρθρο 24 παρ.2-5) και πολιτιστικό περιβάλλον (άρθρο 24 παρ.6). Επισημαίνεται ότι το δικαίωμα στο περιβάλλον τεκμαίρεται και απο άλλες διατάξεις του συντάγματος όπως από το άρθρο 2 παρ.1 σχετικά με την πρωταρχική υποχρέωση της Πολιτείας να σέβεται και να προστατεύει την αξία του ανθρώπου, προϋπόθεση της οποίας είναι και η διαβίωση σε ένα υγιές περιβάλλον.

Στον Ποινικό Κώδικα (ΠΚ) της χώρας³⁹⁴ χαρακτηρίζονται ως ειδικότερα πταίσματα, μεταξύ άλλων, η παράβαση διατάξεων για τους αιγιαλούς (άρθρο 421 ΠΚ), η παράβαση των διατάξεων για την καθαριότητα (άρθρο 427 ΠΚ), η πρόκληση ρύπανσης (άρθρο 428 ΠΚ), η παραβίαση των διατάξεων για την πρόληψη των πλημμυρών (άρθρο 430 ΠΚ) κ.λπ.

Επίσης, και ο Αστικός Κώδικας (ΑΚ) παρέχει ένα επαρκές πλαίσιο προστασίας των πολιτών σε σχέση με θέματα παραβιάσεων εις βάρος του περιβάλλοντος ενώ παράλληλα μέσω των διατάξεων προστασίας της προσωπικότητας (Αρ. 57, 59 ΑΚ), της κυριότητας κ.τλ έμμεσα επιτυγχάνεται και η προστασία του περιβάλλοντος.

Η Ελλάδα διαθέτει πλούσιο θεσμικό πλαίσιο προστασίας του περιβάλλοντος. Ένας από τους σημαντικότερους περιβαλλοντικούς νόμους είναι ο Ν.1650/1986 «Για την Προστασία του Περιβάλλοντος»³⁹⁵. Ο Νόμος διαρθρώνεται σε 7 κεφάλαια και αποτελείται από 33 άρθρα³⁹⁶. Σύμφωνα με το άρθρο 1, βασικό σκοπό του Νόμου αποτελεί η δημιουργία ενός θεμελιώδους σημασίας ρυθμιστικού και κανονιστικού πλαισίου προστασίας του περιβάλλοντος, προκειμένου να μπορεί ο άνθρωπος να ζει σε ένα υψηλής ποιότητας περιβάλλον, μέσα στο οποίο να προστατεύεται η υγεία του και να ευνοείται η ανάπτυξη της προσωπικότητάς του.

Επίσης, ο Νόμος ρυθμίζει ζητήματα προστασίας του περιβάλλοντος:

- από έργα και δραστηριότητες, τα οποία κατατάσσονται σε κατηγορίες με κριτήριο αν απαιτείται έγκριση περιβαλλοντικών όρων (Κεφάλαιο Β, άρθρα 3 έως 6)
- από τη ρύπανση της ατμόσφαιρας, των νερών και το εδάφους. Επίσης, περιέχει ειδικές ρυθμίσεις για τη διαχείριση των στερεών αποβλήτων, τη συσκευασία προϊόντων, την προστασία από το θόρυβο, την προστασία από

³⁹² Μέσω της διάταξης αυτής ενσωματώνεται στο Σύνταγμα η Αρχή της Πρόληψης.

³⁹³ Σιούτη Γ., Εγχειρίδιο Δικαίου περιβάλλοντος, 2^η έκδοση, 2011, σελ. 29-30.

³⁹⁴ ΠΔ. 283/1985 (ΦΕΚ Α-106)

³⁹⁵ Ν. 1650/86, *Για την προστασία του περιβάλλοντος* (ΦΕΚ 160/Α/16-10-86)

³⁹⁶ Διατάξεις του Ν. 1650/1986 τροποποιήθηκαν με το Ν.3010/2002, προκειμένου να εναρμονιστεί με τις οδηγίες 97/11ΕΕ και 96/61/ΕΕ σχετικά με την προστασία του περιβάλλοντος από έργα και δραστηριότητες που επιφέρουν δυσμενείς επιπτώσεις σε αυτό, το Ν.3536/2007 (άρθρο 30), το Ν. 3937/2011 για τη Βιοποικιλότητα, και το Ν.4240/2012 «Ποινική προστασία του περιβάλλοντος – Εναρμόνιση με την οδηγία 2008/99/ΕΚ – Πλαίσιο παραγωγής και διαχείρισης αποβλήτων – Ρύθμιση θεμάτων Υπουργείου Περιβάλλοντος Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής».

επικίνδυνες ουσίες και παρασκευάσματα και την προστασία από τη ραδιενέργεια (Κεφάλαιο Γ, άρθρα 7-17)

■ τα άρθρα 18-22 (Κεφάλαιο Δ) αφορούν την εξειδικευμένη προστασία της φύσης και του τοπίου συμπεριλαμβανομένων των ευαίσθητων οικοσυστημάτων, της χλωρίδας, της πανίδας και των βιοτόπων. Στο άρθρο 18 παρ.3 κατηγοριοποιούνται οι περιοχές προστασίας σε:

- Περιοχές Απόλυτης Προστασίας της Φύσης
- Περιοχές Προστασίας της Φύσης
- Εθνικά Πάρκα
- Προστατευόμενους Φυσικούς Σχηματισμούς, Προστατευόμενα Τοπία και στοιχεία Τοπίου
- Περιοχές Οικοανάπτυξης

■ τα άρθρα 23-24 (Κεφάλαιο Ε) αφορούν το χαρακτηρισμό Ζωνών Ειδικών Περιβαλλοντικών Ενισχύσεων και Ζωνών Ανάπτυξης Παραγωγικών Δραστηριοτήτων

■ στο άρθρο 25 περιέχονται ρυθμίσεις σχετικά με τη σύσταση και συγκρότηση του Ενιαίου Φορέα Περιβάλλοντος, ο οποίος σύμφωνα με το νόμο θα ιδρυθεί με ΠΔ. Με το άρθρο 26 παρέχεται η εξουσιοδότηση στο νομάρχη για τη σύσταση Κλιμακίων Ελέγχου Ποιότητας του Περιβάλλοντος

■ στα άρθρα 28-30 (Κεφάλαιο Ζ) ρυθμίζονται ζητήματα αστικής ευθύνης, ποινικής ευθύνης καθώς και διοικητικών κυρώσεων

Επισημαίνεται ότι ο νόμος, την εποχή που ψηφίστηκε, θεωρήθηκε ένα από τα πιο καινοτόμα νομοθετήματα στην Ευρώπη, καθώς παρείχε το βασικό πλαίσιο προστασίας του περιβάλλοντος, πάνω στο οποίο στηρίζονται ειδικότεροι μεταγενέστεροι νόμοι, διατάγματα και ΚΥΑ.

Μεταγενέστερα νομοθετήματα για την προστασία του περιβάλλοντος είναι³⁹⁷:

- Ο Ν. 3044/02 (Α'197), με τον οποίο ιδρύθηκαν 25 Περιοχές Προστασίας με Φορέα Διαχείρισης (ΦΔ), πού προστέθηκαν στις δύο περιοχές πού είχαν ήδη κηρυχθεί ως προστατευόμενες, με βάση τούς Ν. 1650/1986 και 2742/1999: το Εθνικό Θαλάσσιο Πάρκο Ζακύνθου και το Εθνικό Πάρκο Σχινιά-Μαραθώνα.³⁹⁸
- Ο Νόμος 3937/2011 για τη διατήρηση της βιοποικιλότητας³⁹⁹ (ΦΕΚ 60 Α/31.03.2011), με τον οποίο αντικαθίστανται οι διατάξεις των άρθρων 18, 19, 21 και τροποποιούνται οι διατάξεις των άρθρων 22 και 28 του Ν. 1650/1986. Ο Νόμος περιέχει ρυθμίσεις σχετικά με το εθνικό σύστημα προστατευόμενων

³⁹⁷ Ενδεικτική αναφορά και όχι εξαντλητική παράθεση των νομοθετημάτων. Επίσης σχετικά με τη νομοθεσία για την περιβαλλοντική αδειοδότηση βλ. παράρτημα 1.

³⁹⁸ Με το άρθρο 8 του Ν.4107/2013 συγχωνεύονται και καταργούνται ορισμένοι Φορείς Διαχείρισης.

³⁹⁹ Νόμος 3937/2011 για τη διατήρηση της βιοποικιλότητας, ΦΕΚ 60 Α/31.03.2011

- περιοχών⁴⁰⁰, τη διατήρηση ειδών χλωρίδας και πανίδας, τη διατήρηση των φυσικών οικοσυστημάτων και την πρόληψη της υποβάθμισης.
- ΚΥΑ 33318/3028/11-12-1998⁴⁰¹ «Καθορισμός μέτρων και διαδικασιών για τη διατήρηση των φυσικών οικοτόπων (ενδιαιτημάτων) καθώς και της άγριας πανίδας και χλωρίδας», όπως τροποποιήθηκε με την ΚΥΑ Η.Π. 14849/853/Ε103/4-4-2008.⁴⁰²
 - ΥΑ 414985/29-11-85 «Μέτρα διαχείρισης της άγριας πτηνοπανίδας», ΚΥΑ Η.Π. 37338/1807/Ε.103/1-9-10⁴⁰³ «Καθορισμός μέτρων και διαδικασιών για τη διατήρηση της άγριας ορνιθοπανίδας και των οικοτόπων/ενδιαιτημάτων της, σε συμμόρφωση με τις διατάξεις της Οδηγίας 79/409/ΕΟΚ, όπως τροποποιήθηκε με την ΚΥΑ Η.Π. 8353/276/Ε103/17-2-2012⁴⁰⁴.
 - Ο Ν.4042/2012⁴⁰⁵ για την «Ποινική Προστασία του περιβάλλοντος– Εναρμόνιση με την Οδηγία 2008/99/ΕΚ – Πλαίσιο παραγωγής και διαχείρισης αποβλήτων – Εναρμόνιση με την Οδηγία 2008/98/ΕΚ – Ρύθμιση θεμάτων Υπουργείου Περιβάλλοντος Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής».
 - Ν.3818/2010⁴⁰⁶ για τη Προστασία δασών και δασικών εκτάσεων του Νομού Αττικής
 - Ν. 3889 / 2010⁴⁰⁷ για τη Χρηματοδότηση Περιβαλλοντικών Παρεμβάσεων, το Πράσινο Ταμείο και την Κύρωση των Δασικών Χαρτών.

Όσον αφορά τη διαχείριση των υδάτινων πόρων, ο πρώτος σχετικός νόμος ήταν ο Ν.1739/1987 για τη Διαχείριση των Υδάτινων Πόρων. Ο Νόμος χώριζε την Ελλάδα σε 14 υδατικά διαμερίσματα, τα ακριβή όρια των οποίων καθορίστηκαν με το ΠΔ 60/1998 και θεσμοθέτησε τη Διυπουργική Επιτροπή Υδάτων και τις Περιφερειακές Επιτροπές Υδάτων. Επισημαίνεται ότι η πλειοψηφία των διατάξεων του εν λόγω νόμου δεν ενεργοποιήθηκαν.

Το 2003, ο Ν.1739/1987 αντικαταστάθηκε από τον Νόμο 3199/2003⁴⁰⁸ για «την Προστασία και διαχείριση των υδάτων - Εναρμόνιση με την Οδηγία 2000/60/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου 23ης Οκτωβρίου 2000». Ο Νόμος, όπως διαφαίνεται και από τον τίτλο του, ενσωμάτωσε την Οδηγία Πλαίσιο για τα Ύδατα (ΟΠΥ).

⁴⁰⁰ Σύμφωνα με το άρθρο 4 παρ.3, το οποίο αντικαθιστά το άρθρο 18 του ν.1650, οι περιοχές προστασίας κατηγοριοποιούνται σε: Περιοχές Απόλυτης Προστασίας της Φύσης, Περιοχές Προστασίας της Φύσης, Φυσικά Εθνικά ή Περιφερειακά Πάρκα, Περιοχές Προστασίας Οικοτόπων και Ειδών, Προστατευόμενα Τοπία και στοιχεία Τοπίου ή Προστατευόμενοι Φυσικοί Σχηματισμοί

⁴⁰¹ ΦΕΚ 1289/Β/28.12.98

⁴⁰² ΦΕΚ 645/Β/11.4.08

⁴⁰³ ΦΕΚ 1495/Β/6.9.10

⁴⁰⁴ ΦΕΚ 415/Β/23.2.2012

⁴⁰⁵ ΦΕΚ 24/Α/13-2-2012

⁴⁰⁶ ΦΕΚ 17 /Α /16.02.2010

⁴⁰⁷ ΦΕΚ 182/Α/14.10.2010

⁴⁰⁸ Νόμος 3199/2003, για την Προστασία και διαχείριση των υδάτων - Εναρμόνιση με την Οδηγία 2000/60/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου 23ης Οκτωβρίου 2000, ΦΕΚ 280/Α/9.12.2003

Ειδικότερα, ο Νόμος διαρθρώνεται σε 6 Κεφάλαια και περιλαμβάνει 15 άρθρα. Με το άρθρο 2 ορίζεται το πεδίο εφαρμογής και παραθέτονται οι βασικοί ορισμοί (πχ επιφανειακά ύδατα, υπόγεια ύδατα, εσωτερικά ύδατα, ποτάμια, λίμνες, μεταβατικά ύδατα, παράκτια ύδατα, τεχνητό υδάτινο σύστημα, ιδιαιτέρως τροποποιημένο υδάτινο σύστημα, σύστημα επιφανειακών υδάτων, υδροφόρος ορίζοντας, σύστημα υπόγειων υδάτων, λεκάνη απορροής ποταμού, υπολεκάνη, περιοχή λεκάνης απορροής ποταμού κ.λπ).

Με το άρθρα 3 - 5 θεσμοθετείται:

- Η **Εθνική Επιτροπή Υδάτων**, η οποία θα είναι υπεύθυνη για τη χάραξη της πολιτικής για την προστασία και διαχείριση των υδάτινων πόρων, την παρακολούθηση, εφαρμογή και έγκριση των εθνικών προγραμμάτων προστασίας και διαχείρισης του υδάτινου δυναμικού της Ελλάδας. Η Επιτροπή αποτελείται από τους Υπουργούς ΠΕΚΑ, Οικονομικών, Εσωτερικών, Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης, Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων, ενώ μπορούν, μετά από πρόσκληση, να συμμετάσχουν και άλλοι Υπουργοί. Σε περιπτώσεις διασυνοριακών υδάτων συμμετέχει και ο Υπουργός Εξωτερικών⁴⁰⁹.
- Το **Εθνικό Συμβούλιο Υδάτων (ΕΣΥ)** το οποίο γνωμοδοτεί προς την Εθνική Επιτροπή Υδάτων για τα εθνικά προγράμματα προστασίας και διαχείρισης του υδατικού δυναμικού της χώρας, ενώ εισάγεται σε αυτό για διαβούλευση η Ετήσια έκθεση την οποία υποβάλλει η Εθνική Επιτροπή Υδάτων, σχετικά με την κατάσταση του υδάτινου περιβάλλοντος της χώρας, την εφαρμογή της νομοθεσίας για την προστασία και διαχείριση των υδάτων, καθώς και για τη συμβατότητα με το κοινοτικό κεκτημένο. Το ΕΣΥ αποτελείται από 26 μέλη (εκπροσώπους κομμάτων και φορέων) και έχει ως Πρόεδρο των Υπουργό ΠΕΚΑ.⁴¹⁰
- Η **Κεντρική Υπηρεσία Υδάτων (ΚΥΥ)**, η οποία μεταξύ άλλων καταρτίζει, συντονίζει και παρακολουθεί την εφαρμογή των Εθνικών Προγραμμάτων προστασίας και διαχείρισης του υδάτινου δυναμικού της χώρας, παρακολουθεί την ποιότητα και ποσότητα των υδάτινων αποθεμάτων, εισηγείται νομοθετικά και διοικητικά μέτρα προστασίας των υδάτων, καταρτίζει την ετήσια έκθεση για την κατάσταση του υδάτινου περιβάλλοντος της χώρας, εισηγείται τους γενικούς κανόνες κοστολόγησης και τιμολόγησης των υδάτων και παρακολουθεί την τήρηση τους, διαχειρίζεται εθνική βάση υδρολογικών και μετεωρολογικών

⁴⁰⁹ Η πρώτη συνεδρίαση της Επιτροπής πραγματοποιήθηκε στις 16/07/2010 και είχε ως κύριο θέμα στην ημερήσια διάταξη της, την πορεία υλοποίησης ΟΠΥ. Στη συνέχεια, η Επιτροπή εξέδωσε την Απόφαση 706 (ΦΕΚ 1383/Β/2.9.2010) με την οποία καθόριζε τις Λεκάνες Απορροής Ποταμών της χώρας και όριζε τις αρμόδιες Περιφέρειες για τη διαχείριση και προστασία τους. Σύμφωνα με την Απόφαση καθορίζονταν 45 Λεκάνες Απορροής Ποταμών, οι οποίες υπάγονταν σε 14 Περιοχές Λεκανών Απορροής Ποταμών (που αντιστοιχούν στον όρο Υδατικά Διαμερίσματα του Άρθρου 3 του ΠΔ 51/2007). Βλ. Πίνακα 1. Η Απόφαση 706 διορθώθηκε με το ΦΕΚ1572/Β/28.9.2010.

⁴¹⁰ Με την υπ' αριθ. 26798/22-06-2005 Απόφαση Υπουργού ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε καθορίστηκε ο τρόπος λειτουργίας του Εθνικού Συμβουλίου Υδάτων (ΦΕΚ 895/Β'), ενώ η τελευταία συγκρότηση του ΕΣΥ (11.02.2013) παρουσιάστηκαν και συζητήθηκαν τα Σχέδια Διαχείρισης που αφορούν στα Υδατικά Διαμερίσματα Δυτικής Πελοποννήσου, Βόρειας Πελοποννήσου, Ανατολικής Πελοποννήσου, Δυτικής Στερεάς Ελλάδας, Ηπείρου, Αττικής, Ανατολικής Στερεάς Ελλάδας, Θεσσαλίας, Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης.

δεδομένων, καταρτίζει το εθνικό Μητρώο προστατευόμενων περιοχών κ.λπ. Η ΚΥΥ αποτελεί ενιαίο διοικητικό τομέα στο ΥΠΕΚΑ.⁴¹¹

🌈 Η Γνωμοδοτική Επιτροπή Υδάτων (ΓΕΥ)⁴¹² η οποία γνωμοδοτεί και επικουρεί την ΚΥΥ στην άσκηση των αρμοδιοτήτων της. Με το άρθρο 8 της ΚΥΑ 322/21.3.2013, καθορίζονται τα θέματα λειτουργίας της ΓΕΥ, η οποία υποβάλλει προτάσεις και γνωμοδοτεί σχετικά με τη διαχείριση των υδάτινων πόρων και εν γένει υποστηρίζει και συνεπικουρεί τις Υπηρεσίες της ΕΓΥ. Η ΓΕΥ συγκροτείται σε σώμα με απόφαση του Υπουργού ΠΕΚΑ, ενώ τα καθήκοντα προέδρου ασκούνται από τον Ειδικό Γραμματέα Υδάτων.

🌈 Οι Διευθύνσεις Υδάτων της Περιφέρειας (ΔΥΠ), οι οποίες συνιστούν τις βασικές περιφερειακές αρχές διαχείρισης των υδάτινων πόρων. Μεταξύ των αρμοδιοτήτων τους είναι η πρόληψη της υποβάθμισης των επιφανειακών και υπόγειων υδάτινων πόρων, η αναβάθμιση και αποκατάσταση των υδάτινων συστημάτων, η προοδευτική μείωση της ρύπανσης από ουσίες προτεραιότητας, η προώθηση της βιώσιμης χρήσης του νερού, η εξειδίκευση και εφαρμογή μακροπρόθεσμων και μεσοπρόθεσμων προγραμμάτων διαχείρισης του υδατικού δυναμικού, η κατάρτιση σχεδίων διαχείρισης και προγραμμάτων μέτρων για τις υδρολογικές λεκάνες που ανήκουν στην περιφέρεια τους, η κατάρτιση περιφερειακών μητρώου προστατευόμενων περιοχών, το οποίο αποστέλλεται στην ΚΥΥ για την κατάρτιση του Εθνικού μητρώου, συγκεντρώνει και παρακολουθεί τα ποιοτικά και ποσοτικά δεδομένα των υδάτων κ.λπ.⁴¹³.

🌈 Το Περιφερειακό Συμβούλιο Υδάτων (ΠΣΥ) το οποίο συνίσταται σε κάθε περιφέρεια και αποτελεί όργανο κοινωνικού διαλόγου και διαβούλευσης για θέματα προστασίας και διαχείρισης υδάτινων πόρων. Τα ΠΣΥ έχουν αντίστοιχες αρμοδιότητες με το ΕΣΥ που λειτουργεί σε εθνικό επίπεδο. Γνωμοδοτούν πριν την έγκριση των σχεδίων διαχείρισης και τα δημοσιοποιούν προκειμένου να ενημερωθεί το κοινό και να συμμετάσχει στη δημόσια διαβούλευση⁴¹⁴.

Άλλα σύγχρονα νομοθετήματα που αφορούν ζητήματα διαχείρισης των υδάτινων πόρων είναι:

⁴¹¹ Με την ΥΑ 49139/2005 καθορίστηκε η οργάνωση της ΚΥΥ, στη συνέχεια τροποποιήθηκε με την ΥΑ 7575/2010, ενώ με το ΠΔ 24/2010 (ΦΕΚ 56/Α/15.4.2010) μετεξελίχθηκε σε Ειδική Γραμματεία Υδάτων. Τέλος, ενόψει των αλλαγών στα οργανόγραμμα των Υπουργείων και των υποχρεώσεων της χώρας στο πλαίσιο του Μεσοπρόθεσμου Πλαισίου Δημοσιονομικής Στρατηγικής, εκδόθηκε η ΚΥΑ 322/21.3.2013 με την οποία διατηρείται ως Ειδική Γραμματεία (αντί της υπαγωγής της ως Δ/ση εντός του ΥΠΕΚΑ) και καθορίζεται η οργάνωση της.

⁴¹² Συγκροτήθηκε με τις ΥΑ 116031/22.5.2007 και 152199/2009.

⁴¹³ Με την ΚΥΑ 47630/2005 καθορίστηκε η διάρθρωση των ΔΥΠ.

⁴¹⁴ Με την Απόφαση 110957/2010 καθορίστηκε ο τρόπος λειτουργίας και η γραμματειακή υποστήριξη των Περιφερειακών Συμβουλίων Υδάτων, καθώς και ο τρόπος δημοσιοποίησης των σχεδίων διαχείρισης και συμμετοχής του κοινού στη δημόσια διαβούλευση. Επισημαίνεται ότι λόγω του Νόμου για τη Νέα Αρχιτεκτονική της Αυτοδιοίκησης και της Αποκεντρωμένης Διοίκησης – Πρόγραμμα Καλλικράτης (ν.3852/2010), οι εκ του νόμου 3199/2003 περί προστασίας και διαχείρισης των Υδατικών πόρων προβλεπόμενες αρμοδιότητες επιμερίζονται μεταξύ της Κρατικής Διοίκησης και των αιρετών Περιφερειών. Η Κρατική Διοίκηση επιφορτίζεται με την ευθύνη χάραξης της στρατηγικής προστασίας και διαχείρισης και οι αιρετές περιφέρειες κυρίως με την υλοποίηση του στρατηγικού σχεδιασμού. Βλ. Πίνακα επιμερισμού των αρμοδιοτήτων μεταξύ Περιφερειών και Κρατικής Διοίκησης στο διαδικτυακό τόπο: <http://www.ypeka.gr/LinkClick.aspx?fileticket=z8xSoWZkqR4%3d&tabid=247>

- Ο Ν.3983/2011⁴¹⁵ σχετικά με την Εθνική στρατηγική για την προστασίας και διαχείριση του θαλάσσιου περιβάλλοντος – εναρμόνιση με την Οδηγίας 2008/56/ΕΚ.
- Το ΠΔ 51/2007 «Καθορισμός μέτρων και διαδικασιών για την ολοκληρωμένη προστασία και διαχείριση των υδάτων σε συμμόρφωση με τις διατάξεις της Οδηγίας 2000/60/ΕΚ . Με το εν λόγω ΠΔ απαιτείται η άμεση ενεργοποίηση των διατάξεων του ν.3199/2003 και η ανάληψη δράσεων για τον προσδιορισμό των υδάτινων διαμερισμάτων και των περιβαλλοντικών στόχων, την παρακολούθησης της κατάστασης των επιφανειακών και υπόγειων υδάτων καθώς και των προστατευόμενων περιοχών, τη σύνταξη μητρώου προστατευόμενων περιοχών, την εκτίμηση πιέσεων και ανάλυση επιπτώσεων, τη διενέργεια οικονομικών αναλύσεων, την κατάρτιση Σχεδίων διαχείρισης και προστασίας των Υδατικών Διαμερισμάτων, την εκπλήρωση των Κοινοτικών υποχρεώσεων κ.λπ.
- Η ΚΥΑ 31822/1542/Ε103⁴¹⁶ για την Αξιολόγηση και διαχείριση των κινδύνων πλημμύρας.
- Η ΚΥΑ 39626/2208/Ε130/25.9.2009⁴¹⁷, για την ενσωμάτωση της Οδηγίας 2006/118 σχετικά με την προστασία των υπόγειων νερών από τη ρύπανση και την υποβάθμιση.
- Η ΚΥΑ 51354/641/Ε103/2010⁴¹⁸ για τον Καθορισμό Προτύπων Ποιότητας Περιβάλλοντος (ΠΠΠ) για τις συγκεντρώσεις ορισμένων ρύπων και ουσιών προτεραιότητας στα επιφανειακά ύδατα, σε συμμόρφωση με τις διατάξεις της Οδηγίας 2008/105.
- Η ΚΥΑ 145116/2011⁴¹⁹ για τον καθορισμό μέτρων, όρων και διαδικασιών για την επαναχρησιμοποίηση επεξεργασμένων υγρών αποβλήτων.
- Η ΚΥΑ 140384/2011⁴²⁰ για το καθορισμό του εθνικού δικτύου παρακολούθησης της ποιότητας και ποσότητας των υδάτων

⁴¹⁵ ΦΕΚ 144/Α/ 17.6.2011

⁴¹⁶ ΦΕΚ 1108/Β/21.7.2010

⁴¹⁷ ΦΕΚ 2075/Β/25.9.2009

⁴¹⁸ ΦΕΚ 1909/Β/8.12.2010

⁴¹⁹ ΦΕΚ 354/Β/8.3.2011

⁴²⁰ ΦΕΚ 2017/Β/9.9.2011

Πίνακας 1
Πίνακας Λεκανών Απορροής Ποταμών και Αρμόδιων
Περιφερειών⁴²¹

Υδατικό Διαμέρισμα	Λεκάνη Απορροής (Κωδικός)	Ποσοστό έκτασης ανά Περιφέρεια	Πρόταση για αρμόδια(-ες) Περιφέρεια(-ες)	Παρατηρήσεις
Δυτική Πελοπόννησος	Αλφειού (GR29)	Πελοποννήσου (53,72 %) Δυτικής Ελλάδας (46,28 %)	Πελοποννήσου	
	Πάμισου - Νέδοντος - Νέδα (GR32)	Πελοποννήσου (96,31 %) Δυτικής Ελλάδας (3,69 %)	Πελοποννήσου	
Βόρεια Πελοπόννησος	Ρεμιάτων Παράλιας Βορ. Πελοποννήσου (GR27)	Πελοποννήσου (57 %)	Δυτικής Ελλάδας	
	Πείρου - Βέργα - Πηνειού (GR28)	Δυτικής Ελλάδας (43 %)	Δυτικής Ελλάδας	
	Κεφαλονιάς - Ιθάκης - Ζακύνθου (GR45)	Δυτικής Ελλάδας (100 %)	Δυτικής Ελλάδας	
	Οροπεδίου Τρίπολης (GR30)	Ιονίων Νήσων (100 %)	Ιονίων Νήσων	
Ανατολική Πελοπόννησος	Ρεμιάτων Αργολικού Κόλπου (GR31)	Πελοποννήσου (87,28 %) Αττικής (12,72 %)	Πελοποννήσου /Αττικής	Η αρμοδιότητα της Περιφέρειας Αττικής αφορά μόνο στα νησιά Πάρος, Ύδρα, Σπέτσες, Σπερσοπούλα, Δοκός, Κόθρη και Αντικύθηρα
	Ευρώτα (GR33)	Πελοποννήσου (100 %)	Πελοποννήσου	
Δυτική Στερεά Ελλάδα	Αχελώου (GR15)	Δυτικής Ελλάδας (53,08 %) Στερεάς Ελλάδας (24,13 %) Θεσσαλίας (19,22 %) Ηπείρου (3,33 %) Ιονίων Νήσων (0,23 %)	Δυτικής Ελλάδας/Θεσσαλίας	Η αρμοδιότητα της Περιφέρειας Θεσσαλίας αφορά μόνο στην υπο-λεκάνη Ταυρωπού
	Εύηνου (GR20)	Δυτικής Ελλάδας (83,87 %) Στερεάς Ελλάδας (16,13 %)	Δυτικής Ελλάδας /Αττικής *	Η συναρμοδιότητα αφορά σε θέματα που σχετίζονται με το υδροδοτικό σύστημα της Αθήνας
	Μόρνου (GR21)	Στερεάς Ελλάδας (75,88 %) Δυτικής Ελλάδας (24,12 %)	Στερεάς Ελλάδας /Αττικής *	Η συναρμοδιότητα αφορά σε θέματα που σχετίζονται με το υδροδοτικό σύστημα της Αθήνας
	Λευκάδας (GR44)	Ιονίων Νήσων (99,988 %) Δυτικής Ελλάδας (0,012 %)	Ιονίων Νήσων	
Ήπειρος	Αώου (GR11)	Ηπείρου (81,183 %) Δυτικής Μακεδονίας (18,816 %) Θεσσαλίας (0,001 %)	Ηπείρου	
	Καλαμά (GR12)	Ηπείρου (100 %)	Ηπείρου	
	Αχέρωντος και Λούρου (GR13)	Ηπείρου (100 %)	Ηπείρου	
	Αράχθου (GR14)	Ηπείρου (96,242 %) Δυτικής Ελλάδας (3,634 %) Θεσσαλίας (0,124 %)	Ηπείρου	
	Κέρκυρας - Παζών (GR34)	Ιονίων Νήσων (100 %)	Ιονίων Νήσων	
Αττική	Λεκανοπεδίου Αττικής (GR26)	Αττικής (89,41 %) Πελοποννήσου (8,73 %) Στερεάς Ελλάδας (1,29 %) Νοτίου Αιγαίου (0,57 %)	Αττικής	
Ανατολική Στερεά Ελλάδα	Σπερχειού (GR18)	Στερεάς Ελλάδας (95,325 %) Θεσσαλίας (4,669 %) Δυτικής Ελλάδας (0,006 %)	Στερεάς Ελλάδας	
	Εύβοιας (GR19)	Στερεάς Ελλάδας (99,996 %) Αττικής (0,004 %)	Στερεάς Ελλάδας	
	ΒΑ Παράλιας Καλαβρύδων (GR22)	Στερεάς Ελλάδας (100 %)	Στερεάς Ελλάδας	
	Βοιωτικού Κηφισού (GR23)	Στερεάς Ελλάδας (99,76 %) Αττικής (0,24 %)	Στερεάς Ελλάδας	
	Άμφισσας (GR24)	Στερεάς Ελλάδας (100 %)	Στερεάς Ελλάδας	
	Ασωπού (GR25)	Στερεάς Ελλάδας (79,96 %) Αττικής (20,04 %)	Στερεάς Ελλάδας	
	Σποράδων (GR35)	Θεσσαλίας (55,24 %) Στερεάς Ελλάδας (44,76 %)	Θεσσαλίας / Στερεάς Ελλάδας	Η αρμοδιότητα της Περιφέρειας Στερεάς Ελλάδας αφορά μόνο στη νήσο Σκύρο
Θεσσαλία	Πηνειού (GR16)	Θεσσαλίας (89,96 %) Στερεάς Ελλάδας (7,19 %) Δυτικής Μακεδονίας (1,76 %) Κεντρικής Μακεδονίας (1,04 %) Ηπείρου (0,04 %)	Θεσσαλίας	
	Ρεμιάτων Αλμυρού - Πηλίου (GR17)	Θεσσαλίας (99,96 %) Στερεάς Ελλάδας (0,04 %)	Θεσσαλίας	
Δυτική Μακεδονία	Εριγώνος (GR01)	Δυτικής Μακεδονίας (99,57 %) Κεντρικής Μακεδονίας (0,43 %)	Δυτικής Μακεδονίας	
	Αλιάκμονα (GR02)	Δυτικής Μακεδονίας (61,80 %) Κεντρικής Μακεδονίας (36,25 %) Θεσσαλίας (1,50 %) Ηπείρου (0,45 %)	Δυτικής Μακεδονίας / Κεντρικής Μακεδονίας *	Η συναρμοδιότητα αφορά σε θέματα που σχετίζονται με το υδροδοτικό σύστημα της Θεσσαλονίκης
Κεντρική Μακεδονία	Αξιού (GR03)	Κεντρικής Μακεδονίας (100 %)	Κεντρικής Μακεδονίας	
	Γαλκιού (GR04)	Κεντρικής Μακεδονίας (100 %)	Κεντρικής Μακεδονίας	
	Χαλκιδικής (GR05)	Κεντρικής Μακεδονίας (100 %)	Κεντρικής Μακεδονίας	
	Αθως (GR43)	Αθως (96,01 %) Κεντρικής Μακεδονίας (3,99 %)	Κεντρικής Μακεδονίας	
Ανατολική Μακεδονία	Στρομόνα (GR06)	Κεντρικής Μακεδονίας (59,91 %) Ανατολ. Μακεδονίας & Θράκης (40,09 %)	Κεντρικής Μακεδονίας /Ανατολ. Μακεδονίας & Θράκης *	
Θράκη	Νέστου (GR07)	Ανατολ. Μακεδονίας & Θράκης (100 %)	Ανατολ. Μακεδονίας & Θράκης	
	Ρέματος Ξάνθης - Ξηρορέματος (GR08)	Ανατολ. Μακεδονίας & Θράκης (100 %)	Ανατολ. Μακεδονίας & Θράκης	
	Ρεμιάτων Κομοτηνής - Λουτρού Έβρου (GR09)	Ανατολ. Μακεδονίας & Θράκης (100 %)	Ανατολ. Μακεδονίας & Θράκης	
	Έβρου (GR10)	Ανατολ. Μακεδονίας & Θράκης (100 %)	Ανατολ. Μακεδονίας & Θράκης	
	Θάσου - Σαμοθράκης (GR42)	Ανατολ. Μακεδονίας & Θράκης (100 %)	Ανατολ. Μακεδονίας & Θράκης	
Κρήτη	Ρεμιάτων Βορείου Τμήματος Χανίων - Ρεθύμνου - Ηρακλείου (GR39)	Κρήτης (100 %)	Κρήτης	
	Ρεμιάτων Νοτίου Τμήματος Χανίων - Ρεθύμνου - Ηρακλείου (GR40)	Κρήτης (100 %)	Κρήτης	
	Ρεμιάτων Ανατολικής Κρήτης (GR41)	Κρήτης (100 %)	Κρήτης	
Νήσοι Αιγαίου	Ανατολικού Αιγαίου (GR36)	Βορείου Αιγαίου (100 %)	Βορείου Αιγαίου	
	Κυκλάδων (GR37)	Νοτίου Αιγαίου (99,73 %) Αττικής (0,27 %)	Νοτίου Αιγαίου	
	Δωδεκανήσιων (GR38)	Νοτίου Αιγαίου (100 %)	Νοτίου Αιγαίου	

⁴²¹ Παράρτημα 2, Απόφασης 706 (ΦΕΚ 1383/Β/2.9.2010).

6.3.6 Ευρωπαϊκό Περιβαλλοντικό Κεκτημένο

Οι υπο εξέταση χώρες (με εξαίρεση την Ελλάδα), σήμερα διανύουν μια κρίσιμη περίοδο που χαρακτηρίζεται από τις προσπάθειες ανάπτυξης των οικονομιών, των κοινωνιών τους, καθώς και του περιβαλλοντικού τομέα. Μια από τις κυριότερες προκλήσεις που καλούνται να αντιμετωπίσουν, η Αλβανία, η πΓΔΜ, το Μαυροβούνιο και το Κόσοβο είναι η ενσωμάτωση και εναρμόνιση με το Κοινοτικό κεκτημένο, καθώς και η προοπτική της μελλοντικής πλήρους ένταξης στο Ευρωπαϊκό οικοδόμημα.

Η Ευρωπαϊκή ολοκλήρωση αποτελεί σημαντική ευκαιρία και πρόκληση για τη δρομολόγηση μεταρρυθμίσεων σε εθνικά θεσμικά όργανα και φορείς, πολιτικές και νόμους. Τα οικονομικά συστήματα των χωρών αυτών καλούνται να μετατραπούν σε συστήματα προηγμένων μετα-βιομηχανικών οικονομιών. Επιπλέον, οι εθνικές πολιτικές των χωρών αυτών θα πρέπει να προσαρμοστούν και να αντιμετωπίσουν τα μεταβαλλόμενα πρότυπα κατανάλωσης καθώς και τη ραγδαία αύξηση του καταναλωτισμού, τα οποία επιφέρουν πολλαπλές αρνητικές συνέπειες στο περιβάλλον της περιοχής.

Η ευρωπαϊκή προοπτική αποτελεί αναπτυξιακό κίνητρο για τις χώρες των δυτικών Βαλκανίων καθώς τις διευκολύνει άμεσα και έμμεσα στη λήψη πολιτικών, οικονομικών και κοινωνικών μέτρων αναδιάρθρωσης και εκσυγχρονισμού. Τα οφέλη που απορρέουν από τις υφιστάμενες διασυνδέσεις των χωρών αυτών με την ΕΕ, άλλα και αυτά που επρόκειτο να αποκομιστούν στο μέλλον, δικαιολογούν την επιλογή για ένταξη στην ΕΕ, ως απόλυτα ορθολογική.

Από την ίδρυση της η ΕΟΚ/ΕΕ (1957) βρίσκεται σε μια συνεχή πορεία διεκδύσεων. Στο άρθρο ²³⁷ της συνθήκης που ίδρυσε την ΕΟΚ, αναφερόταν πως «κάθε ευρωπαϊκό κράτος ⁴²² μπορεί να ζητήσει να γίνει μέλος της Κοινότητας [...] Οι όροι της προσχώρησης και οι λόγω αυτής αναγκαίες προσαρμογές των συνθηκών που θεμελιώνουν την Ένωση, αποτελούν αντικείμενο συμφωνίας μεταξύ των κρατών μελών και του αιτούντος κράτους. Η συμφωνία αυτή υπόκειται σε επικύρωση εκ μέρους όλων των συμβαλλομένων κρατών, κατά τους αντίστοιχους συνταγματικούς τους κανόνες». Με τη συνθήκη του Μάαστριχτ (άρθρο 45) συγκεκριμενοποιήθηκαν ακόμη περισσότερο τα βασικά προαπαιτούμενα για την ένταξη μιας χώρας στην ΕΕ. Συγκεκριμένα, «κάθε ευρωπαϊκό κράτος το οποίο σέβεται τις αρχές που καθορίζονται στο άρθρο 6 παράγραφος 1 μπορεί να ζητήσει να γίνει μέλος της Ένωσης....» ⁴²³.

Στη σύνοδο της Κοπεγχάγης, το 1993, οι αρχηγοί των κυβερνήσεων της ΕΕ, το 1993, έθεσαν τους τρεις βασικούς όρους προσχώρησης (γνωστοί ως Κριτήρια της Κοπεγχάγης). Συγκεκριμένα, για να ενταχθεί μια χώρα στην ΕΕ, πρέπει να διαθέτει:

⁴²² Το 1987, η αίτηση του Μαρόκου για προσχώρηση στην ΕΕ, απορρίφθηκε με την αιτιολογία ότι το Μαρόκο δεν είναι Ευρωπαϊκή χώρα.

⁴²³ Στο άρθρο 6.1 αναφέρεται ότι, η Ένωση βασίζεται στις αρχές της ελευθερίας, της δημοκρατίας, του σεβασμού των δικαιωμάτων του ανθρώπου και των θεμελιωδών ελευθεριών και του κράτους δικαίου, αρχές οι οποίες είναι κοινές στα κράτη μέλη. Βλ.

<http://eurlex.europa.eu/Notice.do?val=262795:cs&lang=el&list=262795:cs,&pos=1&page=1&nbl=1&pgs=10&hwords=49~&checktexte=checkbox&visu=#texte>

- σταθερούς θεσμούς που εγγυώνται τη δημοκρατία, το κράτος δικαίου, τα ανθρώπινα δικαιώματα, τον σεβασμό και την προστασία των μειονοτήτων,
- λειτουργική οικονομία της αγοράς και ικανότητα αντιμετώπισης της ανταγωνιστικής πίεσης και των δυνάμεων της αγοράς στο εσωτερικό της Ένωσης,
- ικανότητα ανάληψης των υποχρεώσεων του μέλους, συμπεριλαμβανομένης της υποστήριξης των στόχων της Ένωσης, καθώς και δημόσια διοίκηση ικανή να εφαρμόζει και να διαχειρίζεται στην πράξη τη νομοθεσία της ΕΕ⁴²⁴.

Από τις υπο εξέταση χώρες, η πΓΔΜ και το Μαυροβούνιο έχουν λάβει επίσημα το καθεστώς υποψήφιας χώρας, ενώ η Αλβανία έχει αποκτήσει την ιδιότητα της δυνάμει υποψήφιας χώρας για προσχώρηση. Επίσημως δεν υπάρχει θεσμοθετημένη σχέση (Συμφωνία) μεταξύ ΕΕ και Κοσόβου, ωστόσο η πρώτη συνδράμει σημαντικά στην ενσωμάτωση του κοινοτικού κεκτημένου στη χώρα μέσω της ειδικής αποστολής “EULEX rule of law mission in Kosovo”.

Όπως έχει προαναφερθεί μιας από τις βασικότερες προϋποθέσεις για την ένταξη στην Ευρωπαϊκή Ένωση είναι η ενσωμάτωση του κοινοτικού κεκτημένου στο εθνικό δίκαιο των υπο ένταξη χωρών. Συνιστώσα του κοινοτικού κεκτημένου αποτελεί και το περιβαλλοντικό κοινοτικό κεκτημένο (επονομαζόμενο ως Κεφάλαιο 27). Η επίτευξη ή όχι της σχετικής προόδου στο τομέα της ενσωμάτωσης των περιβαλλοντικών Οδηγιών και Κανονισμών, αξιολογείται μέσω των Εκθέσεων Προόδου της ΕΕ για τις υποψήφιες και δυνάμει υποψήφιες χώρες.

Επιμέρους παραμέτρο του περιβαλλοντικού κοινοτικού κεκτημένου αποτελεί η νομοθεσία της ΕΕ για τους υδάτινους πόρους. Η πλειοψηφία των υπο εξέταση χωρών έχει ενσωματώσει μερικώς ή συνολικά την ΟΠΥ, την Οδηγία για της πλημμύρες κ.λπ. Ωστόσο, η εφαρμογή της είναι αρκετά περιορισμένη και ανεπαρκής. Η Ελλάδα με σχετική καθυστέρηση και εφόσον καταδικάστηκε από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο για τη μη εφαρμογή της ΟΠΥ, ενέκρινε μόλις πρόσφατα (2013) τα πέντε πρώτα Σχέδια Διαχείρισης των Λεκανών Απορροής των Υδάτινων Διαμερισμάτων Αττικής, Ανατολικής Στερεάς Ελλάδας, Βόρειας Πελοποννήσου, Ανατολικής Πελοποννήσου και Δυτικής Πελοποννήσου.

Σημαντική συνιστώσα του περιβαλλοντικού κεκτημένου, αποτελούν οι διεθνείς Συμφωνίες και Συμβάσεις (περιφερειακές και παγκόσμιες), συμβαλλόμενο μέρος των οποίων είναι και η ΕΕ. Στον παρακάτω πίνακα διαφαίνεται σε ποιές διεθνείς συμβάσεις και πρωτόκολλα είναι συμβαλλόμενα μέρη οι υπο εξέταση χώρες. Το Κόσοβο λόγω του ιδιαίτερου νομικού καθεστώτος του δεν αποτελεί συμβαλλόμενο μέρος σε κάποιο διεθνές συμβατικό καθεστώς.

⁴²⁴ Βλ. http://europa.eu/pol/enlarg/overview_el.htm.

Πίνακας 2
Διεθνείς Συμβάσεις και Πρωτόκολλα

	ΑΛΒΑΝΙΑ	ΕΛΛΑΔΑ	πΓΔΜ	ΜΑΥΡΟΒΟΥΝΙΟ	ΚΟΣΟΒΟ
Aarhus Convention	2001	2005	1999	2005	-----
PRTR	2009	-----	2010	-----	-----
Convention “On the Transboundary Effects of Industrial Accidents”	1994	1998	2010	2009	-----
Convention „On long –range Transboundary Air Pollution”	2005	1983	1997	2006	-----
ESPOO Convention	1991	1998	1999	2009	-----
Strategic Environmental Assessment Protocol”	2005	-----	-----	2009	-----
Bonn Convention	2001	1999	1999	2009	-----
Bern Convention	1999	1983	1999	2010	-----
Convention on Biological Diversity	1994	1994	1997	2006	-----
Cartagena Protocol	2005	2004	2005	2006	-----
Convention on the Law of the Non Navigational Use of International Water Courses		2010	-----	-----	-----
Helsinki Convention	1994	1996	-----	-----	-----
Ramsar Convention	1996	1974	1991	2006	-----

Ιδία Επεξεργασία

6.4. Διασυνοριακές Θεσμικές Δομές & Εθνικές Θεσμικές Δομές

Η εγκαθίδρυση κοινών οργάνων σε διασυνοριακό επίπεδο όπως Κοινές Επιτροπές, είναι απαραίτητη για τη διασφάλιση του συντονισμού και της συνεργασίας μεταξύ των διαφόρων εθνικών φορέων. Τα κοινά όργανα θα πρέπει να έχουν την πολιτική υποστήριξη των παρόχθιων κυβερνήσεων προκειμένου να μπορούν να ασκούν ανεμπόδιστα τις αρμοδιότητές τους⁴²⁵.

⁴²⁵ Bosnjakovic B., UN/ECE Strategies for Protecting the Environment with Respect to International Watercourses: The Helsinki and Espoo Conventions. Available at: http://www.unece.org/unecedev.collo.iway.ch/fileadmin/DAM/env/water/cwc/legal/UNECEstrategies_bosnjakovic.pdf

Επιπρόσθετα, στα κοινά όργανα πρέπει να συμμετέχουν εκπρόσωποι από ΜΚΟ, ερευνητικά ινστιτούτα, τοπικούς φορείς, ιδιωτικό τομέα, δωρητές κ.α. Η επίτευξη συναινετικής δράσης θα είναι εφικτή μόνο μέσω της αλληλεπίδρασης και συνεργασίας μεταξύ διαφορετικών επιπέδων και ενδιαφερόμενων μερών (stakeholders).

Όσον αφορά τις λειτουργικές συνιστώσες των κοινών οργάνων, επισημαίνεται ότι θα πρέπει :

- (1) να έχουν συντονιστικές και συμβουλευτικές αρμοδιότητες (πχ για τη συλλογή και την ανταλλαγή υδρολογικών δεδομένων, τον καθορισμό των πηγών ρύπανσης, την καταγραφή των υφιστάμενων και μελλοντικών χρήσεων των υδάτινων πόρων, τη διεξαγωγή ερευνών για τις επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής).
- (2) να έχουν τη δυνατότητα σχεδιασμού και συντονισμού της εφαρμογής πολιτικών, συμπεριλαμβανομένης της διαμόρφωσης κοινών πολιτικών, στρατηγικών και στόχων για την εφαρμογή συμφωνιών (ανάπτυξη κοινών προγραμμάτων παρακολούθησης, καθιέρωση διαδικασιών προειδοποίησης κ.α).
- (3) να έχουν τη δυνατότητα επίλυσης των διαφορών και παρακολούθησης της εφαρμογής των συνθηκών.
- (4) να συνεργάζονται με παρόμοια όργανα άλλων λεκανών απορροής.
- (5) να λειτουργούν βάσει κανόνων λειτουργίας (Terms of Reference/ ToR), οι οποίοι θα πρέπει να λαμβάνουν υπόψη τις ειδικές τοπικές συνθήκες.
- (6) να απαρτίζονται από ικανό στελεχιακό δυναμικό από διάφορους επιστημονικούς κλάδους.

Στην περίπτωση του Δρίνου, όπως έχει προαναφερθεί υπάρχει η Συντονιστική Ομάδα του Δρίνου και οι Ομάδες Εργασίας των Εμπειρογνομόνων, οι οποίες διαθέτουν όλες τις προαναφερόμενες λειτουργικές συνιστώσες⁴²⁶. Βασική προϋπόθεση για την εύρυθμη λειτουργία τους αποτελεί η ύπαρξη πολιτικής βούλησης και των απαραίτητων οικονομικών πόρων για την υποστήριξη των εργασιών τους. Επίσης, σημαντικός παράγοντας για τη συνέχιση της λειτουργίας τους και την εξασφάλιση της αμοιβαίας εμπιστοσύνης αποτελεί η ύπαρξη σταθερής εκπροσώπησης (συμμετοχή των ίδιων εκπροσώπων στις συναντήσεις και όχι συχνές αλλαγές). Όταν υπάρχει αμοιβαία εμπιστοσύνη μεταξύ των μελών της Ομάδας τότε καθίσταται ευκολότερος ο σχεδιασμός και η υλοποίηση πολιτικών άλλα και η άσκηση διαμεσολαβητικών αρμοδιοτήτων για την επίλυση διαφορών.

Εκτός από την ΣΟΔ και της ΟΕΕ στο πλαίσιο του Δρίνου, κρίνεται σκόπιμο να γίνει αναφορά στα υφιστάμενα κοινά θεσμικά όργανα των υπο-λεκανών της περιοχής λεκάνης απορροής του ποταμού Δρίνου.

⁴²⁶ Δηλαδή έχουν συντονιστικές και συμβουλευτικές αρμοδιότητες, λειτουργούν βάσει Κανονισμών Λειτουργίας, έχουν τη δυνατότητα (capacity) να εισηγούνται πολιτικές και να συντονίζουν την εφαρμογή τους, εφόσον υπάρχει και η πολιτική συναίνεση, συνεργάζονται με όργανα άλλων κοινών λεκανών απορροής, ενώ ταυτόχρονα στη ΣΟΔ εκπροσωπούνται τα κοινά όργανα των διασυνοριακών υπο-λεκανών του Δρίνου.

6.4.1. Συντονιστική Επιτροπή του Πάρκου Πρεσπών & Επιτροπή Διαχείρισης Πάρκου Πρεσπών

Το 2000, σε συνέχεια της κοινής Διακήρυξης για το Πάρκο των Πρεσπών των Πρωθυπουργών της Ελλάδας, της Αλβανίας και της ΠΓΔΜ, συστάθηκε η Συντονιστική Επιτροπή του Πάρκου Πρεσπών (Prespa Park Coordination Committee). Η εν λόγω Επιτροπή αποτελείτο από 10 εκπροσώπους από τα αρμόδια Υπουργεία των τριών χωρών, την τοπική αυτοδιοίκηση, τους ΜΚΟ των τριών παραλίμνιων χωρών και ένα μόνιμο παρατηρητή από τη Σύμβαση Ραμσάρ για τους Υγροτόπους και την Πρωτοβουλία για τους Μεσογειακούς Υγροτόπους (MedWet). Η Επιτροπή συνέρχεται δυο φορές το χρόνο, εκ περιτροπής σε κάθε μια από τις τρεις χώρες.

Η Επιτροπή για διάστημα περίπου 10 ετών αποτέλεσε πλατφόρμα επικοινωνίας μεταξύ των μερών συντελώντας στην ενίσχυση της αμοιβαίας εμπιστοσύνης. Έργο της Επιτροπής ήταν η προώθηση του σχεδιασμού και της υλοποίησης κοινών περιβαλλοντικών προγραμμάτων για τη βιώσιμη ανάπτυξη της περιοχής.

Μετά την υπογραφή της Συμφωνίας των Πρεσπών το 2010 η Συντονιστική Επιτροπή του Πάρκου των Πρεσπών μετεξελίχθηκε σε Επιτροπή Διαχείρισης Πάρκου Πρεσπών (Prespa Park Management Committee). Σύμφωνα με την τετραμερή Συμφωνία, η Επιτροπή πλέον απολαμβάνει τη διεθνή δικαιοπρακτική ικανότητα ενός πολυμερούς θεσμού, που είναι απαραίτητη για την άσκηση των αρμοδιοτήτων της, συμπεριλαμβανομένης της διατήρησης σχέσεων με δωρητές, με σκοπό την εξασφάλιση έργων και δωρεών για την εφαρμογή της συμφωνίας.

Η Επιτροπή συγκροτείται από έναν εκπρόσωπο από τα αρμόδια Υπουργεία κάθε παραλίμνιου κράτους, έναν εκπρόσωπο από την Ευρωπαϊκή Ένωση, έναν εκπρόσωπο των τοπικών κοινωνιών της περιοχής των Πρεσπών από κάθε συμβαλλόμενο κράτος, έναν εκπρόσωπο των περιβαλλοντικών μη κυβερνητικών οργανώσεων (ΜΚΟ) από κάθε συμβαλλόμενο κράτος, έναν εκπρόσωπο των τοπικών φορέων διαχείρισης προστατευόμενων περιοχών από κάθε συμβαλλόμενο κράτος, ένα μόνιμο παρατηρητή από την πρωτοβουλία MedWet της σύμβασης Ραμσάρ για την προστασία των υγροτόπων και ένα μόνιμο παρατηρητή από την επιτροπή διαχείρισης της Αχρίδας.⁴²⁷

Παράλληλα με την Επιτροπή, η Συμφωνία προβλέπει και την ίδρυση Ομάδας Εργασίας για τη Διαχείριση των Υδάτων, η οποία θα διατυπώνει συστάσεις βάσει των αρχών της ολοκληρωμένης διαχείρισης των λεκανών απορροής.

Μέχρι σήμερα δεν έχει συγκροτηθεί και λειτουργήσει η Επιτροπή Διαχείρισης Πάρκου Πρεσπών και η Ομάδα Εργασίας για τη Διαχείριση των Υδάτων, καθώς δεν έχει επικυρωθεί από την Ελλάδα η Συμφωνία των Πρεσπών.

⁴²⁷ Στο άρθρο 11 της Συμφωνίας περιγράφονται αναλυτικά οι αρμοδιότητες της Επιτροπής.

6.4.2. Μόνιμη Ελληνοαλβανική Επιτροπή για Θέματα Διασυνοριακών Υδάτων

Στο πλαίσιο της υπογραφής τον Απρίλιο του 2003 Συμφωνίας μεταξύ Ελλάδας και Αλβανία ιδρύθηκε η Μόνιμη Ελληνοαλβανική Επιτροπή για Θέματα Διασυνοριακών Γλυκών Νερών (ποταμός Αώς, ποταμός Δρίνος και λίμνες Πρεσπών).⁴²⁸

Μεταξύ των βασικών αρμοδιοτήτων της Επιτροπής, σύμφωνα με τη Συμφωνία, είναι η συλλογή, συγκέντρωση και αξιολόγηση δεδομένων με σκοπό τον εντοπισμό των πηγών ρύπανσης, η κατάρτιση απογραφών και η ανταλλαγή πληροφοριών για τις πηγές ρύπανσης, ο καθορισμός των κοινών στόχων και των κριτηρίων ποιότητας υδάτων και η εισήγηση μέτρων για την επίτευξη των στόχων, η λειτουργία της ως Φόρουμ ανταλλαγής πληροφοριών για υφιστάμενες και σχεδιαζόμενες χρήσεις, η αξιολόγηση προτάσεων σχετικά με υδραυλικά έργα που ενδέχεται να πραγματοποιήσουν τα συμβαλλόμενα μέρη σε συνεργασία μεταξύ τους και η επίβλεψη της εφαρμογής τους, η οργάνωση της συνεργασίας και η ενθάρρυνση της ίδρυσης εθνικών δικτύων για την παρακολούθηση της ποιότητας των υδάτων, η προώθηση της συνεργασίας μεταξύ των εθνικών αρχών των μερών.

Η Επιτροπή αποτελείται από 9 εκπροσώπους από κάθε συμβαλλόμενο μέρος (σύνολο 18) και πραγματοποιεί μια τακτική συνεδρίαση μια φορά το χρόνο εναλλάξ στις επικράτειες των δύο μερών. Η πρώτη συνάντηση της Επιτροπής πραγματοποιήθηκε στα Τίρανα στις 10.4.2008⁴²⁹. Στην εν λόγω συνάντηση υιοθετήθηκε ο Κανονισμός Λειτουργίας της Επιτροπής και συμφωνήθηκε η σύσταση υπο-επιτροπής με αντικείμενο τον συντονισμό των δύο κρατών για την εκπόνηση ενιαίου σχεδίου διαχείρισης της λεκάνης απορροής του ποταμού Αώου⁴³⁰.

6.4.3. Κοινό Διοικητικό Συμβούλιο για τη Λίμνη Οχρίδα & Επιτροπή για την Προστασία της Λίμνης της Οχρίδας

Σε συνέχεια του Μνημονίου του 1996 για την Συνεργασία στο πλαίσιο του Προγράμματος Προστασίας για τη Λίμνη Οχρίδα το οποίο υπεγράφη από εκπροσώπους της κυβέρνησης της Αλβανίας και της πΓΔΜ, συγκροτήθηκε το Κοινό Διοικητικό Συμβούλιο για τη Λίμνη Οχρίδα (Lake Ohrid Management Board), το οποίο είχε μεταξύ άλλων την αρμοδιότητα για την έγκριση έργων με βάση την Μελέτη Σκοπιμότητας στο πλαίσιο του Προγράμματος για την Προστασία της Λίμνης Οχρίδας.

⁴²⁸ Η Ελλάδα επικύρωσε τη Συμφωνία με τον ν.3405/2005 (ΦΕΚ Α264).

⁴²⁹ Απόφαση Φ. 0544/Μ6133/ΑΣ 362 (ΦΕΚ Α134/10.7.2008) περί εγκρίσεως πρακτικών της συνόδου της Μόνιμης Ελληνοαλβανικής Επιτροπής για θέματα διασυνοριακών γλυκών νερών.

⁴³⁰ Τα τελευταία χρόνια δεν έχει προχωρήσει το έργο της επιτροπής.

Μέλη του Διοικητικού Συμβουλίου (ΔΣ) ήταν εκπρόσωποι των αρμόδιων Υπουργείων Περιβάλλοντος των δυο χωρών, της τοπικής αυτοδιοίκησης και των ΜΚΟ. Το έργο του ΔΣ διήρκεσε μέχρι την ολοκλήρωση του προαναφερόμενου Προγράμματος.

Βασικός στόχος του Προγράμματος αποτέλεσε η προώθηση της ολοκληρωμένης διασυννοριακής διαχείρισης της λεκάνης απορροής της λίμνης Οχρίδας, που συνδυάζει την αποκατάσταση, τη διατήρηση και την προστασία της λίμνης και των φυσικών πόρων της. Το Πρόγραμμα είχε τέσσερις συνιστώσες : (1) Ανάπτυξη του θεσμικού, νομικού και κανονιστικού πλαισίου για την περιβαλλοντική διαχείριση της λίμνης. (2) Καθιέρωση προγράμματος παρακολούθησης για τη λίμνη. (3) Ενίσχυση της συμμετοχικής διάστασης για την προστασία της λίμνης, (4) Προώθηση της ευαισθητοποίησης του κοινού για την βέλτιστη υλοποίηση του Προγράμματος.⁴³¹

Επισημαίνεται ότι για την υλοποίηση του Προγράμματος για την Προστασία της Λίμνης Οχρίδας που διήρκεσε 6 περίπου έτη (1998-2004), διατέθηκαν από το GEF περισσότερα από 4 εκατομμύρια δολάρια⁴³².

Όσον αφορά τη λειτουργία του ΔΣ καθ' όλη τη διάρκεια υλοποίησης του Προγράμματος θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ανεπαρκής λόγω της περιορισμένης εκπροσώπησης σε αυτό και των περιορισμένων αρμοδιοτήτων του.

Επιπλέον, εκτός από το ΔΣ, το διάστημα αυτό συστάθηκαν και άλλα κοινά όργανα όπως η Ομάδα Κρούσης για την Παρακολούθηση της Λίμνης Οχρίδας (Lake Ohrid Monitoring Task Force), η Οργάνωση για τη Διαχείριση της Αλιείας (Organization of Fishery Management) και οι δύο Επιτροπές Διαχείρισης για τη Λίμνη Οχρίδα (Watershed Management Committees).

Στο πλαίσιο της Συμφωνίας για την Προστασία και Βιώσιμη Ανάπτυξη της Λίμνης Οχρίδας και της Λεκάνης Απορροής της, που υπεγράφη το 2004 από τους πρωθυπουργούς της Αλβανίας και της πΓΔΜ, το Νοέμβριο του 2005 συγκροτήθηκε η Επιτροπή για την Προστασία της Λίμνης Οχρίδας (The Lake Ohrid Watershed Committee)⁴³³.

Καθήκον της Επιτροπής, σύμφωνα με το άρθρο 5 της Συμφωνίας, είναι η παρακολούθηση των υφιστάμενων δράσεων για την προστασία της λίμνης, η εισήγηση στα παραλίμνια μέρη των απαραίτητων μέτρων και δραστηριοτήτων για την υλοποίηση της συμφωνίας, η ενθάρρυνση της συνεργασίας και η υλοποίηση κοινών προγραμμάτων, η καταγραφή των δράσεων και συμπεριφορών των μερών που έρχονται σε αντίθεση με τις διατάξεις της συμφωνίας.

Η Επιτροπή, η οποία λειτουργεί ως διακρατικό όργανο, αποτελείται από τρεις εκπροσώπους της κεντρικής διοίκησης από κάθε παραλίμνιο μέρος, τρεις εκπροσώπους από την τοπική αυτοδιοίκηση κάθε παραλίμνιου μέρους, έναν εκπρόσωπο από την κοινωνία των πολιτών και έναν εκπρόσωπο χωρίς δικαίωμα

⁴³¹ Avramoski et al., Lake Ohrid : Experience and Lessons Learned Brief, 2006.

⁴³² Βλ. Document of the World Bank, Implementation Completion Report, June 21 , 2005.

⁴³³ Επισημαίνεται ότι το 1956 στο πλαίσιο της Συμφωνίας μεταξύ της τότε Γιουγκοσλαβίας και της Αλβανίας για τα Ζητήματα Διαχείρισης Υδάτων, συγκροτήθηκε η Κοινή Επιτροπή Διαχείρισης Υδάτων, η οποία δεν λειτούργησε ποτέ.

ψήφου από την διεθνή κοινότητα των δωρητών. Η Επιτροπή πραγματοποιεί τακτικές συναντήσεις 2 φορές το χρόνο, ενώ έκτακτες συναντήσεις μπορεί να πραγματοποιηθούν μετά από αίτηση της απλής πλειοψηφίας των μελών της. Οι συναντήσεις πραγματοποιούνται εκ περιτροπής στην Αλβανία και την πΓΔΜ.

Η Επιτροπή συνεπικουρείται στο έργο της από μια Γραμματεία, καθήκον της οποίας αποτελεί η παροχή τεχνικής βοήθειας στην Επιτροπή μέσω της διοργάνωσης των συναντήσεων της Επιτροπής, της σύνταξης σχετικών εγγράφων, της τήρησης των πρακτικών, της συλλογή και επεξεργασίας των δεδομένων και των πληροφοριών, της προετοιμασίας μελετών και έργων, της δημοσιοποίησης του υλικού των συναντήσεων, της διατήρησης αρχείου με οικονομικά και χρηματοδοτικά στοιχεία, της υλοποίησης δράσεων ευαισθητοποίησης κ.α. Η Γραμματεία αποτελείται τουλάχιστον από ένα μέλος από κάθε παραλίμνια χώρα και έχει έδρα την πόλη Οχρίδα της πΓΔΜ.

Το Σεπτέμβριο του 2008, στο πλαίσιο των εργασιών της Επιτροπής συγκροτήθηκαν τρεις Ομάδες Εργασίας Εμπειρογνομόνων για το Νομικό και Θεσμικό Πλαίσιο, την Αλιεία και την Προετοιμασία Σχεδίου Διαχείρισης.

Η Επιτροπή για την για την Προστασία της Λίμνης Οχρίδας θεωρείται πετυχημένο παράδειγμα διασυνοριακής συνεργασίας για τη διαχείριση των υδάτινων πόρων. Η ευέλικτη δομή της, η θεσμική υπόσταση της και οι αρμοδιότητες που της έχουν εκχωρηθεί συνεισφέρουν στην μεγιστοποίηση της λειτουργικής συνεισφοράς της. Επισημαίνεται ότι οι εκπρόσωποι της Επιτροπής συμμετέχουν ενεργά στη Συντονιστική Ομάδα του Δρίνου.

6.4.4. Κοινή Επιτροπή για την Λίμνη Σκαντάρ/Σκόδρα⁴³⁴

Η πρώτη άτυπη συνεργατική δομή μεταξύ των δυο χωρών που δημιουργήθηκε το 2001⁴³⁵, στο πλαίσιο του προγράμματος «Προώθηση των Δικτύων και της Ανταλλαγής στην Νοτιοανατολική Ευρώπη», ήταν το Κοινό Φόρουμ της Λίμνης Σ/Σ. Το εν λόγω πρόγραμμα χρηματοδοτήθηκε από τον Ελβετικό Φορέα για την Ανάπτυξη και τη Συνεργασία (Swiss Agency for Development and Co-operation / SDC), και υλοποιήθηκε από το Περιφερειακό Περιβαλλοντικό Κέντρο (Regional Environmental Center/ REC). Μέσω του Προγράμματος και του Φόρουμ δημιουργήθηκαν οι πρώτοι συνεργατικοί μηχανισμοί και διάυλοι μεταξύ της Αλβανίας και του Μαυροβουνίου⁴³⁶. Επισημαίνεται ότι το 2006, τα μέλη του Φόρουμ (προερχόμενα κυρίως από ΜΚΟ) υπέγραψαν Διακήρυξη για τη Λίμνη Σ/Σ.

Το 2001 υπεγράφη μεταξύ Αλβανίας και Μαυροβουνίου το Πρωτόκολλο για τη Συνεργασία στη Διαχείριση των Υδάτινων Πόρων, μέσω του οποίου ιδρύονταν

⁴³⁴ Πλέον Λίμνη Σ/Σ.

⁴³⁵ Το 1994 υπεγράφη Πρωτόκολλο συνεργασίας μεταξύ των Πανεπιστημίων της Σκόδρα και του Μαυροβουνίου για την από κοινού διενέργεια επιστημονικής έρευνας στη Λίμνη Σ/Σ

⁴³⁶ APAWA & CETI., The Strategic Action Plan for Skandar/ Shkoder Lake, April 2007. Διαθέσιμο στο: <http://www.gov.me/files/1248091290.pdf>

μια μόνιμη υπο-επιτροπή για τη Λίμνη Σ/Σ και τους ποταμούς Μπούνα/Μπογιάνα και Δρίνο.⁴³⁷

Στο πλαίσιο του Μνημονίου Κατανόησης για τη Συνεργασία στο Τομέα της Περιβαλλοντικής Προστασίας και της Εφαρμογής των Αρχών της Βιώσιμης Ανάπτυξης που υπεγράφη το 2003, ενθαρρύνονταν η συγκρότηση Ομάδων Εργασίας για την υλοποίηση των διατάξεων του Μνημονίου. Ωστόσο ποτέ δεν ενεργοποιήθηκε η δυνατότητα αυτή.

Η σημαντικότερη προσπάθεια για τη δημιουργία κοινού συνεργατικού οργάνου μεταξύ των δύο χωρών επετεύχθη μέσω της υπογραφής Συμφωνίας μεταξύ της Αλβανίας και του Μαυροβουνίου για την Προστασία και Βιώσιμη Ανάπτυξη της Λίμνης Σ/Σ το 2008. Στο άρθρο 5 της Συμφωνίας γίνεται αναφορά στην ίδρυση και συγκρότηση κοινής Επιτροπής για την Λίμνη Σ/Σ. Η εν λόγω Επιτροπή ξεκίνησε τις εργασίες το 2009, ενώ παράλληλα συγκροτήθηκαν 4 ομάδες εργασίας (Σχεδιασμού και Νομοθεσίας, Παρακολούθησης και Έρευνας, Επικοινωνίας και Βιώσιμου Τουρισμού και Διαχείρισης των Υδάτων), οι οποίες μαζί με τη κοινή Γραμματεία συνεπικουρούν την Επιτροπή στο έργο της.

Βασικές αρμοδιότητες της Επιτροπής μεταξύ άλλων αποτελούν η παρακολούθηση της εφαρμογής των στρατηγικών σχεδίων για την προστασία και διαχείριση της λίμνης (πχ Σχέδια Διαχείρισης για τις Προστατευόμενες Περιοχές, Κοινό Στρατηγικό Πρόγραμμα Δράσης κ.α), η παρακολούθηση και ο συντονισμός άλλων δράσεων για την προστασία της λίμνης, η συνεργασία με ενδιαφερόμενους φορείς και η εισήγηση μέτρων και δράσεων για την υλοποίηση των διατάξεων της Συμφωνίας.

Η Επιτροπή αποτελείται από 6 μόνιμα μέλη (δύο από τις κεντρικές διοικήσεις δύο από τις τοπικές διοικήσεις και δύο από τους ΜΚΟ, σύνολο τρεις εκπροσώπους από κάθε χώρα). Η Επιτροπή πραγματοποιεί δυο τακτικές συναντήσεις το χρόνο, ενώ έκτακτες συναντήσεις μπορεί να πραγματοποιηθούν μετά από αίτημα τουλάχιστον τριών μελών της Επιτροπής ή αιτιολογημένη αίτηση του Προέδρου, ο οποίος εκλέγεται με θητεία ενός έτους. Η Προεδρία ασκείται εκ περιτροπής από τις δύο χώρες.⁴³⁸

Όπως διαφαίνεται από την παραπάνω ανάλυση, η δημιουργία κοινών θεσμικών οργάνων μεταξύ Αλβανίας και Μαυροβουνίου για τη λίμνη Σ/Σ καθυστέρησε σε σχέση με τις περιπτώσεις των Πρεσπών και της Οχρίδας, γεγονός που οφείλεται εν μέρει στο ότι η χώρα ανεξαρτητοποιήθηκε μόλις το 2006 από τη Σερβία. Παρά την έλλειψη κουλτούρας κοινών συνεργατικών δομών, η εν λόγω κοινή Επιτροπή διαθέτει το δυναμικό να συνεισφέρει και μελλοντικά στην προστασία της Λίμνης.

⁴³⁷ Δυστυχώς δεν κατέστη εφικτό να βρεθούν σχετικά στοιχεία για τη λειτουργία της Υπο-επιτροπής. Το πιθανότερο είναι να μην λειτούργησε.

⁴³⁸ Internal Rules for the functioning of Skadar-Shkoder Lake Commission, Budva, 23th April 2009

6.4.5. Λειτουργία Εθνικών Θεσμικών Δομών Διαχείρισης Υδάτινων Πόρων⁴³⁹

Αλβανία

Την εποπτική διοικητική αρμοδιότητα της διαχείρισης των υδάτων έχει το αρμόδιο Υπουργείο Περιβάλλοντος, Δασών και Διοίκησης Υδάτων⁴⁴⁰. Το Εθνικό Συμβούλιο Υδάτων (ΕΣΥ) που συστήθηκε με Ν.8093/1996 αποτελεί το βασικό διαθεσμικό όργανο χάραξης της εθνικής πολιτικής για τα ύδατα. Το ΕΣΥ έχει νομοθετικές⁴⁴¹, διοικητικές⁴⁴² και εκτελεστικές αρμοδιότητες⁴⁴³. Επίσης, έχουν συσταθεί 6 Συμβούλια Λεκανών Απορροής ως τοπικές διοικητικές αρχές αρμόδιες για τη διαχείριση των υδάτινων πόρων και οι οποίες λογοδοτούν στο ΕΣΥ. Ακόμη, έχει συσταθεί Φορέας Υδάτων για κάθε λεκάνη απορροής, ως εκτελεστικό διοικητικό όργανο υπο την εποπτεία του Υπουργείου Περιβάλλοντος και του αντίστοιχου Συμβουλίου Λεκάνης Απορροής. Παράλληλα λειτουργούν μονάδες επιθεώρησης για τον έλεγχο της εφαρμογής του νόμου για τα ύδατα. Ενόψει της κατάρτισης σχεδίου νόμου για την ενσωμάτωση της Οδηγίας για τα Ύδατα, αναμένεται η μετατροπή του θεσμικού συστήματος διαχείρισης και προστασίας των υδάτινων πόρων

Μαυροβούνιο

Το βασικό κεντρικό θεσμικό όργανο για τη διαχείριση των υδάτινων πόρων είναι το Υπουργείο Γεωργίας και Αγροτικής Ανάπτυξης με τη Δ/ση Υδάτων που αποτελεί εκτελεστική μονάδα. Συναρμόδιο Υπουργείο για θέματα διαχείρισης υδάτινων πόρων είναι και το Υπουργείο Βιώσιμης Ανάπτυξης και Τουρισμού το οποίο έχει αρμοδιότητες που σχετίζονται με τη συνολική πολιτική για την προστασία του περιβάλλοντος συμπεριλαμβανομένων μεταξύ άλλων των διεθνών και διμερών συνεργασιών για περιβαλλοντικά ζητήματα, το συντονισμό της εφαρμογής των χρηματοδοτούμενων από διεθνείς οργανισμούς προγραμμάτων και της εφαρμογής των διεθνών περιβαλλοντικών συμβάσεων. Επίσης, έχει προβλεφθεί η σύσταση Εθνικού Συμβουλίου Υδάτων ως συμβουλευτικό και γνωμοδοτικό όργανο. Τέλος, τα περιφερειακά γραφεία των Υπουργείων έχουν αρμοδιότητες σχετικά με την προστασία του περιβάλλοντος και κατ'επέκταση των υδάτινων πόρων.

⁴³⁹ UNECE, Second Assessment of Transboundary Rivers, Lakes and Groundwaters, 2011.

⁴⁴⁰ Οι αρμοδιότητες του Υπουργείου προβλέπονται στα άρθρα 66 & 67 του ν. 8934/2002 για την Προστασία του Περιβάλλοντος. Αρχικά αρμόδια αρχή για περιβαλλοντικά θέματα ήταν η Επιτροπή για την Περιβαλλοντική Προστασία η οποία μετονομάστηκε σε Εθνική Περιβαλλοντική Διεύθυνση, η οποία το 2001 μετεξελίχθηκε στο Υπουργείο Περιβάλλοντος.

⁴⁴¹ Προτείνει σχέδια νόμων και κανονισμούς, προετοιμάζει το τεχνικό, νομικό και ρυθμιστικό πλαίσιο για την εφαρμογή του νόμου.

⁴⁴² Εγκρίνει σε ορισμένες περιπτώσεις παραχωρήσεις για τη χρήση υδάτων, ιδρύει θεσμικά όργανα υπο την εποπτεία του.

⁴⁴³ Εφαρμόζει τα προγράμματα των λεκανών απορροής.

Κόσοβο

Αρμόδια δημόσια όργανα για τη διαχείριση των υδάτινων πόρων. είναι : η Αρχή για τα Ύδατα, το Υπουργείο Περιβάλλοντος και Χωροταξικού Σχεδιασμού (Τμήμα Υδάτων), οι Αρχές των Περιοχών Λεκάνης Απορροής και οι Δήμοι. Επίσης προβλέπεται η σύσταση Συμβούλιο Υδάτων ως ανεξάρτητο συμβουλευτικό όργανο αρμόδιου για την εξέταση νομοθετικών προτάσεων για διαχείριση των υδάτινων πόρων

πΓΔΜ

Το Υπουργείο Περιβάλλοντος και Χωροταξίας της πΓΔΜ είναι αρμόδιο για τη χάραξη και εφαρμογή της περιβαλλοντικής πολιτικής και την προστασία των υδάτων από τη ρύπανση.⁴⁴⁴ Επίσης, έχει προβλεφθεί η σύσταση Εθνικού Συμβουλίου Υδάτων (ΕΣΥ) ως συμβουλευτικό όργανο για θέματα διαχείρισης υδάτων, ενώ παράλληλα έχει προβλεφθεί και η λειτουργία 4 Συμβούλιων για τις λεκάνες απορροής των ποταμών Αξίου, Μαύρου Δρίνου, Στρούμιτσα και Νότιου Μοράβα. Στην πΓΔΜ παρατηρείται μεγαλύτερος κατακερματισμός αρμοδιοτήτων⁴⁴⁵, ενώ οι διατάξεις του νόμου του 2008 για τα ύδατα, ο οποίος διαμόρφωσε το θεσμικό διαχειριστικό σύστημα των υδάτων, δεν έχουν εφαρμοστεί πλήρως.

Ελλάδα

Στην Ελλάδα το βασικό όργανο πολιτικής για τη διαχείριση των υδάτινων πόρων είναι η Εθνική Επιτροπή Υδάτων, η οποία αποτελείται από έξι μέλη του Υπουργικού Συμβουλίου. Η Ειδική Γραμματεία Υδάτων που υπάγεται στο Υπουργείο Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής είναι υπεύθυνη για τη χάραξη της πολιτικής υδάτων και για το συντονισμό των δραστηριοτήτων των Διευθύνσεων Υδάτων της Περιφέρειας, οι οποίες είναι υπεύθυνες για την εφαρμογή της ΟΠΥ, την προστασία και τη διαχείριση των λεκανών απορροής τους. Τα Περιφερειακά Συμβούλιο Υδάτων τα οποία συνίσταται σε κάθε περιφέρεια αποτελούν όργανα κοινωνικού διαλόγου και διαβούλευσης για θέματα προστασίας και διαχείρισης υδάτινων πόρων, ενώ το Εθνικό Συμβούλιο Υδάτων έχει παρόμοιες αρμοδιότητες άλλα σε εθνικό επίπεδο.

⁴⁴⁴ Με το νόμου για τα ύδατα του 2008 μεταφέρθηκαν περισσότερες αρμοδιότητες διαχείρισης υδάτων στο Υπουργείο Περιβάλλοντος από το Υπουργείο Γεωργίας, Δασών και Οικονομίας των Υδάτινων Πόρων

⁴⁴⁵ Συναρμόδια Υπουργεία για τη διαχείριση των υδάτινων πόρων είναι το Υπουργείο Περιβάλλοντος και Χωροταξίας, το Υπουργείο Γεωργίας, Δασών και Οικονομίας των Υδάτινων Πόρων, το Υπουργείο Υγείας, το Υπουργείο Οικονομίας και το Υπουργείο Μεταφορών και Υποδομών.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Αντικείμενο ενασχόλησης της παρούσας μελέτης αποτέλεσε το διεθνές και ευρωπαϊκό θεσμικό και νομοθετικό πλαίσιο ολοκληρωμένης διαχείρισης των υδάτινων πόρων και των οικοσυστημάτων τους, και η συστατική και λειτουργική εφαρμογή του στην περίπτωση του Δρίνου ποταμού, η ευρύτερη λεκάνη απορροής του οποίου εκτείνεται στην Αλβανία, την πΓΔΜ, το Κόσοβο, την Ελλάδα και το Μαυροβούνιο. Πέντε παρόχθια μέρη τα οποία συνδέονται γεωγραφικά και ως ένα βαθμό έχουν κοινές ιστορικές μνήμες, ωστόσο βρίσκονται σε διαφορετικό στάδιο ανάπτυξης, θεσμικής και διαχειριστικής ανασυγκρότησης.

Τόσο η Σύμβαση για την Προστασία και τη Χρήση των Διασυνοριακών Υδατορευμάτων και των Διεθνών Λιμνών η οποία, υπό την αιγίδα της UNECE, υπεγράφη το 1992 στο Ελσίνκι και ετέθη σε ισχύ το 1996 όσο και η Σύμβαση για το Δίκαιο των Εκτός Ναυσιπλοίας Χρήσεων των Διεθνών Υδατορευμάτων, η οποία υιοθετήθηκε από τη Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ το 1997, διαθέτουν το δυναμικό να χρησιμοποιηθούν ως βασικά συμβατικά εργαλεία για τη διαχείριση του υπο εξέταση υδρολογικού συστήματος. Τροχοπέδη στην εφαρμογή τους αποτελεί το γεγονός ότι στην πρώτη, συμβαλλόμενα μέρη είναι μόνο η Αλβανία και η Ελλάδα, ενώ η δεύτερη που δεν έχει τεθεί ακόμη σε ισχύ, έχει επικυρωθεί μόνο από την Ελλάδα.

Πέρα από τις διαφορές στο γεωγραφικό ή υδρολογικό πεδίο εφαρμογής τους, το γενικότερο θεματικό πεδίο των δύο Συμβάσεων συμπίπτει καθώς αφορά την προστασία και διαχείριση των διασυνοριακών υδάτινων πόρων, γεγονός που διευκολύνει την παραγωγή κοινών εθιμικών κανόνων. Τέσσερις βασικοί συστατικοί πυλώνες θεμελιώνουν τα δυο συμβατικά καθεστώτα: (1) η πρόληψη, ο έλεγχος και ο περιορισμός των διασυνοριακών επιπτώσεων, (2) η διασφάλιση της εύλογης και δίκαιης χρήσης, (3) η προώθηση του συνεργατικού πλαισίου δράσεων και (4) η ενσωμάτωση των αρχών τους στα εθνικά συστήματα διαχείρισης των υδάτινων πόρων. Οι δύο συμβάσεις παρέχουν νομικό πλαίσιο για συνεργατική διαχείριση των κοινών υδάτινων πόρων, ενώ παράλληλα διαθέτουν το δυναμικό για την αποτροπή συγκρούσεων, την ασφάλεια και την συνεργασία μεταξύ των κρατών.

Τα θεματικά συμβατικά καθεστώτα για τη διαχείριση των πόρων της βιοποικιλότητας, λόγω της μακροχρόνιας ύπαρξης και λειτουργίας τους, εφαρμόζονται στο μεγαλύτερο ποσοστό των παρόχθιων μερών, συντελώντας κατά αυτό τον τρόπο στη θεμελίωση μιας διαχειριστικής κατά περίπτωση περιβαλλοντικής κουλτούρας που απορρέει από παγκόσμια κείμενα συναινετικής συστατικής και λειτουργικής εφαρμογής.

Η Οδηγία πλαίσιο για τα Ύδατα συνιστά το βασικότερο λειτουργικό νομικό εργαλείο για τη διαχείριση των υδάτινων πόρων σε εθνικό και κατ'επέκταση διασυνοριακό επίπεδο. Η Οδηγία συνδυάζει ποιοτικούς, οικολογικούς και ποσοτικούς στόχους για την προστασία υδάτινων οικοσυστημάτων και την καλή κατάσταση όλων των υδατικών πόρων και θέτει ως κεντρική ιδέα την ολοκληρωμένη διαχείριση τους σε επίπεδο των Λεκανών Απορροής Ποταμών.

Η πλειοψηφία των υπο εξέταση χωρών έχει μερικώς ή εξ ολοκλήρου ενσωματώσει τις διατάξεις της Οδηγίας στην εσωτερική έννομη τάξη τους. Δυστυχώς, σε όλες τις χώρες έχει παρατηρηθεί η ανεπαρκής εφαρμογή της Οδηγίας. Η ενσωμάτωση των Οδηγιών και η εφαρμογή των Κανονισμών της ΕΕ αποτελεί υποχρέωση για τα κράτη μέλη της ΕΕ με επιβολή κυρώσεων σε περίπτωση μη ενσωμάτωσης ή μη εφαρμογής τους. Ταυτόχρονα συνιστά βασική προϋπόθεση για την ένταξη στο Ευρωπαϊκό Οικοδόμημα των υποψηφίων και δυνάμει υποψηφίων κρατών.

Για να καταστούν λειτουργικές και αποτελεσματικές οι διατάξεις της ΟΠΥ, τα υπο εξέταση κράτη οφείλουν να ενσωματώσουν και να εφαρμόσουν και άλλες Οδηγίες με συσχετικό πεδίο αναφοράς όπως η Οδηγία για τις Πλημμύρες κ.λπ.

Όσον αφορά το συνεργατικό πλαίσιο διαχείρισης των διασυνοριακών υδάτινων πόρων στην ευρύτερη γεωγραφική περιοχή του πεδίου μελέτης της παρούσας εργασίας, ήτοι τη Νοτιοανατολική Ευρώπη, υπάρχουν δυνητικά κατάλληλες πλέον συνθήκες για την αποκόμιση αμοιβαίων οφελών από την προώθηση συνεργατικών δράσεων. Ωστόσο το υφιστάμενο επίπεδο συνεργασίας χρειάζεται επιπλέον ανάπτυξη, προκειμένου να διασφαλιστεί η βιωσιμότητα των δράσεων και των αποτελεσμάτων τους.

Για την διαμόρφωση της πολιτικής βούλησης και την εμφύσηση εμπιστοσύνης μεταξύ των χωρών της Νοτιοανατολικής Ευρώπης που μοιράζονται κοινά υδρολογικά οικοσυστήματα, απαραίτητη προϋπόθεση αποτελεί η συνειδητοποίηση των κοινών ωφελειών και η διεξαγωγή ανοιχτών διαλόγων με τη συμμετοχή όλων των ενδιαφερόμενων φορέων για την διαμόρφωση συναινετικών πλαισίων συνεργασίας. Η κοινή συνεργασία στο τομέα της παρακολούθησης και συλλογής στοιχείων διαθέτει το δυναμικό να δημιουργήσει συνεργατική κουλτούρα, η οποία θα διευκολύνει και την ανάληψη κοινών δράσεων και μέτρων.

Μέχρι σήμερα, η πλειοψηφία των περιφερειακών, πολυμερών ή διμερών συνεργασιών μεταξύ χωρών της Νοτιοανατολικής Ευρώπης, ήταν αποτέλεσμα της συντονισμένης δράσης της διεθνούς κοινότητας και των περιβαλλοντικών αλλά και οικονομικών απολαβών της εν λόγω δράσης.

Στην περίπτωση της ευρύτερης λεκάνης απορροής του ποταμού Δρίνου υπάρχει η βάση για την περεταίρω εμβάθυνση της συνεργασίας μεταξύ των μερών. Στις περισσότερες υπο-λεκάνες απορροής του Δρίνου, έχει ήδη διαμορφωθεί ένα διμερές ή και πολυμερές συνεργατικό πλαίσιο και υπάρχει σχετική κουλτούρα συναντίληψης τουλάχιστον των κοινών προβλημάτων.

Η διαδικασία του Δρίνου αποτέλεσε σημαντικό προπαρασκευαστικό στάδιο για την εμπέδωση των κοινών προβλημάτων και πιέσεων στο υδρολογικό καθεστώς της ευρύτερης λεκάνης απορροής του ποταμού Δρίνου και την ανταλλαγή κοινών προβληματισμών. Αποτέλεσμα της διαδικασίας ήταν η υπογραφή συναινετικού κειμένου χαλαρής δεσμευτικής ισχύος, το οποίο όμως θέτει τη βάση και τα στάδια για μια μελλοντική συμφωνία.

Βασικοί παράγοντες τόσο για τη σύναψη όσο και για την εφαρμογή τέτοιου είδους συμφωνιών είναι η πολιτική βούληση και κοινή θέληση για την επίλυση των προβλημάτων και την εξεύρεση λύσεων, η αμοιβαία εμπιστοσύνη μεταξύ τόσο των

πολιτικών ηγεσιών των παρόχθιων μέρων όσο και των εκπροσώπων τους στις διαπραγματευτικές ομάδες και στη συνέχεια στις κοινές ομάδες υλοποίησης μέτρων και δράσεων, η ύπαρξη δομών διαχείρισης σε τοπικό, εθνικό και διασυνοριακό επίπεδο, η πρόθεση για εκχώρηση αρμοδιοτήτων στα κοινά θεσμικά όργανα, η ύπαρξη ξεκάθαρα εθνικού νομοθετικού πλαισίου για τη διευκόλυνση της εφαρμογής και η ενίσχυση της συμμετοχικής διάστασης τόσο κατά τη κατάρτιση όσο και την υλοποίηση των συμφωνιών.

Το ίδιο το κείμενο της Συμφωνίας πρέπει καταρχήν να λαμβάνει υπόψη το νομικό πεδίο αναφοράς και τις συσχετικές συμφωνίες, να θέτει τους κοινούς μεσοπρόθεσμους και μακροπρόθεσμους στόχους για τη διαχείριση και δρομολόγηση δράσεων, να ενσωματώνει επαρκώς όλες της περιβαλλοντικές συνιστώσες, να προβλέπει και να ενθαρρύνει τη συμμετοχή του κοινού και των ενδιαφερόμενων φορέων, να αφήνει το περιθώριο ευελιξίας για την αντιμετώπιση των αναδυόμενων προβλημάτων και να διαμορφώνει ένα μηχανισμό επιβολής κοινής αποδοχής.

Όσον αφορά το ουσιαστικό περιεχόμενο τους, οι συμφωνίες για τη διαχείριση των υδάτινων πόρων πρέπει να είναι συγκεκριμένες και να περιλαμβάνουν θεσμικές ρυθμίσεις για τη συνεργασία, μέτρα για τη διαχείριση και προστασία των υδάτινων πόρων και των οικοσυστημάτων τους καθώς και μέτρα επιβολής τους. Επίσης, πρέπει να λαμβάνουν υπόψη τη ποιότητα και τη ποσότητα των υδάτινων πόρων, τα υδρολογικά γεγονότα, τη μεταβαλλόμενη δυναμική των λεκανών απορροής, τις κοινωνικές και πολιτισμικές αξίες, τις οικονομικές συνθήκες και τις ενδεχόμενες επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής. Θα πρέπει επίσης να εμπεριέχουν ρυθμίσεις για τη δημιουργία μηχανισμού επίλυσης διαφορών, να καθορίζουν τις κατανομές των υδάτινων πόρων και τα standards ποιότητας τους.

Λαμβάνοντας υπόψη την μελέτη περίπτωσης του Δρίνου, που επιχειρήθηκε στην παρούσα μελέτη, αυτό που θα μπορούσε να ειπωθεί είναι ότι οι συνθήκες δεν έχουν ωριμάσει ακόμα για τη σύναψη μιας συμφωνίας με τα προαναφερόμενα χαρακτηριστικά, ωστόσο έχουν τεθεί οι βάσεις και έχει δημιουργηθεί η δυναμική για τη μελλοντική εμβάθυνση των θεσμικών σχέσεων των παρόχθιων μερών.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Αγγλική Βιβλιογραφία

- Abazovic D., *Environmental Information System*, Project Task, Environmental Protection Agency, October 2011.
- Adin A & Belkin S, *Environmental Challenges for the Next Millennium: Portugal- Spanish River Basins – Bilateral Agreements, Evolution and Context*, Water, Science and Technology, Volume 42, Number 1-2 2000.
- Andreopoulou X, Kokkinakis A & Mallinis G., *Environmental and Fishery Management of Trans-Boundary Prespa Lakes (Micro and Macro) and Their Invading Torrents with Spatial Data Organization*, BALWOIS - Ohrid, F.Y.R.O.M, 27, 31 May 2008.
- APAWA & CETI., *The Strategic Action Plan for Skandar/ Shkoder Lake*, April 2007
- Arsov R., *Bulgarian Transboundary Rivers*, Faculty of Hydrotechnics, University of Architecture.
- Aureli A, Ganoulis J., *The UNESCO Project on Internationally Shared: Aquifer Resources Management (UNESCO/ISARM)*, Overview and Recent Development, 2005
- Becker A., *Model-Supported Participatory Planning for the Integrated River Basin Management*, No.D3/11-13 of Harmoni- CA WP3, 22.12.2005
- Bloed A (edit)., *The Conference of Security and Cooperation in Europe: Analysis & Basic Documents, 1972-1993*, Kluwer Academic Publishers, 1993.
- Bosnjakovic B., *UN/ECE Strategies for Protecting the Environment with Respect to International Watercourses: The Helsinki and Espoo Conventions*.
- Burchi S & Mechlen K., *Groundwater in International Law: Compilation of Treaties and Other Legal Instruments*, FAO, Legislative Study 86, Rome, 2005.
- Caflisch L., *Regulation of the Uses of International Watercourses, στο International watercourses: στο International watercourses: Enhancing cooperation and managing conflict*.
- Cesd, Greenhome & Mava., *Final Report: Environment Flow in Montenegrin National Legislation and Capacity Building Need*, Center for Environmentally Sustainable Development, March 2012

- *Civil Code of the Republic of Albania*, Law No.7850 dated 29.07.1994.
- Communication for the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee of the Regions, *A Blueprint to Safeguard Europe's Water Resources*, COM/2012/0673 final.
- *Constitution of the Republic of Albania*, 1998.
- *Constitution of the Republic of FYROM*, 1991.
- *Constitution of the Republic of Kosovo*, 2008.
- *Criminal Code of the Republic of Albania* , Law No.7865.dated 27 January 1995.
- Cullaj A, et al., *The quality of Albanian Natural Waters and the Human Impact*, Environmental International 31, 2005, Elsevier.
- Dellapenna J., *Transboundary Water Sharing and the Need for Public Management*, Journal of Water Resources Planning and Management, Vol. 133, No. 5, September 1, 2007.
- Dimkic M, Brauch H-J, Kavanaugh M., *Groundwater Management in Large River Basins*, IWA Publishing, 2008.
- Drexhage and Deborah Murphy, *Sustainable Development: From Brundtland to Rio 2012*, International Institute for Sustainable Development (IISD), September 2010, New York
- Eckstein G., *Application of International Water Law to Transboundary Groundwater Resources, and the Slovak-Hungarian Dispute over Gabčíkovo-Nagymaros*, Suffolk Transnational Law Review, Vol. 19:67, 1995-1996.
- Eldridge J., *Playing at peace: Western politics, diplomacy and the stabilization of Macedonia*, European Security, Volume 111, Issue 3, Autumn 2002.
- Electricis C., *Environmental Technology and Policy Development in a Regional System: Transboundary Water Management and Pollution Prevention in Southeastern Europe*, University of Pennsylvania, 2002.
- European Commission, White Paper, *Adapting to Climate Change – Towards a European Framework for Action*, COM (2009), 147 Final, Brussels.
- European Environmental Agency., *FYROM : Country profile - Distinguishing Factors*, The European Environmental - State and Outlook, 2010
- European Network of Environmental Law Organizations., *Key Differences Between the ELD, the UNEP guidelines and the Lugano Convention*, Environmental Liability 2011, Legal Analysis

- Faloutsos D, Constantianos V & Skoullou M., *Assessment of the Management of Shared Lake Basins in Southeastern Europe*, GEF IW:LEARN Activity D2, Athens 2006.
- FAO Legislative Study, *Sources of International Water Law*, Rome, 1998
- Farago T & Kocsis-Kupper S., *Accidental Transboundary Water Pollution: Principles and Provisions of the Multilateral Legal Instruments*, WWF Hungary Publication Series No. 16 (E), 2000.
- Furlong K., *Hidden theories, troubled waters: International relations, the 'territorial trap', and the Southern African Development Community's transboundary waters*, Political Geography 2, Elsevier, 2006.
- Ganoulis J & Fried J., "Transboundary Water Resources Management: Needs for a Coordinated Multidisciplinary Approach".
- Ganoulis J, Aureli A, Fried J., *Transboundary water resources management: a multidisciplinary approach*, John Wiley & Sons, 2011.
- Ganoulis J, Salame L & Quartano K., *The Role of Regional Academic and NGO Partnerships in Promoting Water/Environment Sustainability*, UNESCO International Hydrological Programme, 2007.
- Ganoulis J, Skoulikaridis H & Monget JM., *Involving stakeholders in transboundary water resource management: The Mesta/Nestos 'HELP' basin*, presented at the symposium 'HELP in Action: Local Solutions to Global Water Problems – Lessons from the South' which was held at the Emperor's Palace, Johannesburg, South Africa from 4 to 9 November 2007.
- Ganoulis J., *Water Resources Management and Environmental Security in Mediterranean Transboundary River Basin*, in Linkov, I. ed., "The Role of Risk Assessment in Environmental Security and Emergency Preparedness in the Mediterranean Region." Kluwer, Amsterdam, 2004.
- Ganoulis J., *Water resources management at the turn of the millennium: towards a new scientific paradigm*, REVUE DES SCIENCES DE L'EAU, Rev. Sci. Eau 14/2(2001).
- General Assembly resolution 2669 (XXV) on progressive development and codification of the rules of international law relating to international watercourses: *Law of the non-navigational uses of international watercourses*.
- Gehring T & Jachtenfuchs, *Liability for Transboundary Environmental Damage towards a general liability regime?*, 4 EJIL (1993)
- Government of Montenegro., *Operational Programme - Regional Development 2012-2013*, September 2012.

- Green Paper for the Commission to the Council, the European Parliament, the European Economic and Social Committee and the Committee of Regions: *Adapting to climate change in Europe – options for EU action*, COM(2007) 354 final, Brussels 29.06.2007.
- GWP-Med., *Action Plan for Implementation of the MOU for the Management of the Extended Transboundary Drin Basin*, May 2012 – December 2014
- GWP-MED., *Enhancement of Cooperation in the Drin Basin*, Information Note.
- Hayton D. and Utton A., *Transboundary Groundwaters: The Bellagio Draft Treaty*, 29 Natural Resources Journal , 1989.
- Hilderling A., *International Law: Sustainable Development and Water Management*, Eburon Publishers, 2004.
- Hinich M & Munger M., *Analytical Politics*. Cambridge University Press, 1997
- Huisman P, Jong DJ, Wieriks., *Transboundary Cooperation in Shared River Basins Experiences from the Rhine, Meuse and North Sea*, Water Policy 2, Elsevier, 2000.
- IBRD, *Water Resources Management in Southeast Europe*, Vol.I, Issues and Directions, ECSSD Environmentally and Socially Sustainable Development, Europe and Central Asia Region, April, 2003.
- Internal Rules for the functioning of Skadar-Shkoder Lake Commission, Budva, 23th April 2009.
- International Court of Justice, *Application of the Interim Accord of 13 September 1995*, Summary 2011/6, December 2011
- ILEC, *Managing Lakes and their Basins for Sustainable Development, A Report for Lake Basin Managers and Stakeholders*, International Lake Environmental Committee Foundation, 2005.
- International Decisions, *Compendium of Judicial Decisions on Matters Related to Environment*, Volume I, December 1998.
- International Law Association, *Dubrovnik Statement: Report of the 47th Conference*, 1956.
- International Law Association, *Report of the Forty-Ninth Conference*, Hamburg, 8-12 August 1960 (London, 1961), pp. xvi-xviii
- International Law Association, *The Helsinki Rules on the Uses of the Waters of International Rivers*, London 1967.

- *Interpretation and Harmonisation of the Concept*, European Commission Joint Research Centre, Institute of Environment and Sustainability, 2003.
- Jelavich Barbara., *History of Balkans. Eighteenth and Nineteenth Centuries*, Cambridge University Press, 1983
- Kanellopoulos T, et.al., *The Influence of the Evros River on the Recent Sedimentation of the Inner Shelf of the NE Aegean Sea*, Springer-Verlag 2007.
- Karageorgou V., "Integrated and Adaptive Water Management as a Part of Climate Change Adaptation Strategies – The Legal Approach" in Engel R, Westra L & Bosselmann KI (eds), *Democracy, Ecological Integrity and International Law*, Cambridge Scholars Publishing 2010.
- Karkatsoulis P., *Local self-government reforms as an ambivalent means for peace and social inclusion: The case of former Yugoslav Republic of Macedonia*, South East Conference on Public Administration (SECoPA), "Rediscovering the Administrative State : New Appreciation for the Role of Government" , Savannah-Georgia, October 12-14 , 2003.
- Karpuzcu M, Gurel D & Senem B., *Transboundary Waters and Turkey*, DSİ Genel Müdürlüğü, İdari ve Mali, İşler Dairesi Başkanlığı Matbaası, Ankara, 2009.
- Kongoli Z., *Final Report- Review of Legal Framework relevant to Skadar – Shkodra Lake ecosystem, management protection and sustainable development*, Tirana, 2011.
- Koppa Maria – Eleni., *Ethnic Albanians in the FYROM: Between Nationality and Citizenship*, Journal Offprint, Nationalism and Ethnic Politics, A Frank Cass Journal, London , vol. 7, No. 4, Winter 2001.
- Kostoc – Mantic M., *Harmonization of the Montenegrin Environmental Legislation with the European Union Law*, Natura Montenegrina, 2011.
- Liotta P & Jebb, C., "*Spillover Effect: Aftershocks in Kosovo, Macedonia, and Serbia*" Paper presented at the annual meeting of the American Political Science Association, Boston Marriott Copley Place, Sheraton Boston & Hynes Convention Center, Boston, Massachusetts, Aug 28, 2002.
- Mallias A., *Kosovo after the Hague*, ELIAMEP Thesis, Nov.2010
- Malus D., *Transboundary River Basins in Croatia*, 2004.
- McCaffrey C.S., 4th Report on the Law of the Non-Navigation Uses of International Watercourses, UN DOC, 1988
- McCaffrey S., *Convention on the Law of the Non-Navigational Uses of International Watercourses*, United Nations Audiovisual Library of International Law, 1997.

- McCaffrey S., *International Water Law for the 21st Century: The Contribution of the U.N Convention*, International Journal Global Environmental Issues, 2001.
- Mejdiaj B & Ponari A., *Legal Protection on Transitional Waters in Albania*, Nomosphysis
- Mimides T , et al., *Integrated runoff and balance analysis concerning Greek-Bulgarian transboundary hydrological basin of River Nestos/Mesta*, Presented at the International Conference on New Water Culture of South East European Countries-AQUA 2005, Elsevier B.V 2006.
- Mostert E., *Conflict and co-operation in international freshwater management: a global review*, Intl. J. River Basin Management Vol. 1, No. 3 IAHR & INBO, 2003.
- Mostert E., *How Can International Donors Promote Transboundary Water Management?* Study for the research and consultancy project: „Cooperation on Africa’s transboundary water resources“ (on behalf of the Ministry for Economic Cooperation and Development, BMZ), Bonn 2005.
- Mylopoulos G, Ganoulis J, Vagiona D, Kolokitha E, *Developing Transboundary Water Monitoring Systems in the Balkans, The Case of the Prespa Lake*, Protection and Restoration of the Environment VIII, Chania , Greece, 3 - 7 July 2006.
- Nieuwenhuis D.J et al., *Implementation of the EU Water Framework Directive in the Balkan and Central Europe Connecting River Basin Management Planning with Monitoring and Assessment of Surface Waters*.
- Nilsson S., *The Role and Use of Information in Transboundary Water Management*, Department of Land and Water Resources Engineering, Royal Institute of Technology (KTH), Stockholm, 2003.
- Pahl C- Wostl., *The Implications of Complexity for Integrated Resources Management*, Institute of Environmental Systems Research, University of Osnabrück, Germany, KeyNote Paper in Pahl-Wostl, C., Schmidt, S. and Jakeman, T. (eds) iEMSs International Congress: "Complexity and Integrated Resources Management". International Environmental Modelling and Software Society, Osnabrück, Germany, June 2004.
- Pllana R, Pruthi V, Ejupi A & Bytyqi V., *Water Resources Challenges in Kosovo and their Trans-boundary Impacts*, BALWOIS 2010 , Ohrid, FYROM , 25- 29 May 2010.
- Palmer A (edit)., *International Environmental Law in National Courts*, International Environmental Law Reports, Volume 4, University of Cambridge, 2005

- Papachristou E, Darakas E & Bellou A., Experience of the Cross – Border Cooperation Between Greece and Bulgaria: The Case of Nestos River, Department of Civil Engineering, Aristotle University of Thessaloniki, Greece.
- Papadimitriou G & Patronos P (editors)., *The Implementation of the Espoo Convention. A Hellenic Approach*, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2002.
- Paradell- Trius L., *Principles of International Environmental Law: an Overview*, RECIEL 9 (2) 2000. ISSN 0962 8797.
- Peel J, Giving the Public a Voice in the Protection of the Global Environment: Avenues for Participation by NGOs in Dispute Resolution at the European Court of Justice and World Trade Organization , 12 Colorando, JIELP, 2001
- Phillips D, Daoudy, McCaffrey S, Ojendal J & Turton A., *Trans-boundary Water Cooperation as a Tool for a Conflict Prevention and Broader Benefit Sharing*, Global Development Studies No4, Regeringskansliet, Ministry of Foreign Affairs Sweden, 2006.
- Pllana R, Pruthi V, Ejupi A, Bytygi., *Water Resources Challenges in Kosovo and their Trans-boundary Impacts*.
- Provisional Institutions of Self Government of Kosovo, *Kosova Water Law*, No.2004/24
- Raadgever G.T Et al., *Assessing Management Regimes in Transboundary River Basins: Do They Support Adaptive Management?*, Research, Special Feature on New Methods for Adaptive Water Management, *Ecology and Society* 13, 2008
- Rahaman M., *Principles of Transboundary Water Resources Management and Ganges Treaties: An Analysis*, Water Resources Development, Vol. 25, No. 1, 159–173, March 2009, Routledge
- Raznatovic V & Marcovic M ., «Environment Impact Assessment implementation in Montenegro»,σελ.92-94 στο Bellinger E, Lee N, Clive G, Paturet A., *Environmental Assessment in Countries in Transition*, CEU Press, 2000.
- Responses to the Questionnaire on the Convention on Civil Liability for Damage Resulting from Activities Dangerous to the Environment (Lugano Convention) MP.WAT/2001/2 , May 2001
- Rosenstock R., 1st Report on the Law of the Non-Navigation Uses of International Watercourses, 1993
- Salman M.A & Kishor U., *Conflict and Cooperation on South Asia' s International Rivers: A Legal Prespective*, Kluwer Law International, 2002.
- Salman M.A., *The United Nations Watercourses Convention Ten Year Later: Why Has its Entry into Force Proven Difficult*, International Water Resources

Association, Water International, Volume 32, Number 1, pg.1-15, March 2007, International Water Resources Association

- Sands P., *Lessons Learned in Global Environment Governance*, Washington, World Resources Institute, 1990
- Sands P., *Principles of International Environmental Law*, Second Edition, Cambridge University Press, 2003
- Shumka S, Nagothu U.S, Skarbovik E, Perovic A & Grazdhani S., *How Far is the Current Status of the Transboundary Shhodra/Scadar Lake from the IRBM Requirements*, Abstract for the IV International Symposium on Transboundary Waters Management, 15th - 18th October 2008, Thessaloniki, Greece.
- Skarbovik , et al ., *Transboundary Lakes in the Balkan Area, Monitoring and Management in Accordance with the EC Water Framework Directive*, Balwois Ohrid, FYROM, 27- 31 May 2008.
- Spirkovski Z., *The Past And Present State Of The Environment Of Three Balkan Transboundary Lakes: Dojran, Prespa And Ohrid*, BALWOIS, Ohrid, FYROM, 25-29 May 2004
- Stefouli M, Charou E, Kouraev A, Stamos A., *Integrated remote sensing and GIS techniques for improving trans-boundary water management: The case of Prespa region*, 2009.
- Steger T, et. Al., *Public Participation in Integrated Water Resource Management at Lake Ohrid: Opportunities and Challenges*, Center for Environmental Policy and Law, Budapest, Hungary, 2006.
- Tanzi A., *The Relationship Between the 1992 Convention on the Protection and Use of Transboundary Watercourses and International Lakes and the 1997 UN Convention on the Law of the Non- Navigational Uses of International Watercourses*, Report of the UNECE Task Force on Legal and Administrative Aspects, Geneva, Feb. 2000.
- The Constitution of Montenegro, adopted on 19 October 2007.
- The Nairobi Work Programme on Impacts, Vulnerability and Adaptation to Climate Change, *Climate Change and Freshwater Resources*, A synthesis of adaptation actions undertaken by Nairobi work programme partner organizations, 2001.
- The Republic of Albania, *Law No.8093, On Water Resources*, 21 March 1993.
- The Republic of Albania, *Law No.8102, on the Regulatory Framework of the Water Supply and Wastewater Disposal and Treatment Sector*, 28 March 1996.
- The Republic of Albania, *Law no.8906, on Protected Areas*, dated 06.06.2002.

- The Republic of Albania, Law No.8934, *on Environmental Protection*, dated 5.09.2002.
- The Republic of Albania, Law No.9103, *On the Protection of Transboundary Lakes*, dated 10.07.2003.
- The Republic of FYROM, *Criminal Code*, 1996
- The Republic of FYROM, *Law on Environment and Nature Protection and Promotion* , The Official Gazette of RM No. 69/96, 1996.
- The Republic of FYROM, *Law on Environment*, The Official Gazette of RM No. 53/05, 2005.
- The Republic of FYROM, *Law on Natural Protection*, OG of RM No.67/04.
- The Republic of FYROM, *Law on Waters*, OG of RM No. 87/08.
- The Republic of Montenegro, *Criminal Code*, Official Gazette of the Republic of Montenegro ” no. 70/2003, and Correction, no. 13/2004.
- The Republic of Montenegro, *Environment Law*, Official Gazette of the Republic of Montenegro, No 12/1996.
- The Republic of Montenegro, *Law on Environment*, Official Gazette of Montenegro 48/08 of 11 August 2008.
- The Republic of Montenegro, *Law on Waters*, Official Gazette of Montenegro No. 27/07.
- The Republic of Kosovo. *Criminal Code*, Code No. 04/L-082, 2011.
- The Republic of Kosovo, *Law on Environmental Protection*, No. 03/L-025, 26 February 2009.
- Timmerman J, Langaas S., *Water Information: What is it Good for? The Use of Information in Transboundary Water Management*, Reg. Environ. Change, Springer-Verlag 2005.
- UN, *Protocol on Water and Health to the 1992 Convention on the Protection and Use of Transboundary Watercourses and International Lakes*, 17 June 1999.
- Un – Water Thematic Paper., *Transboundary Waters: Sharing Benefits, Sharing Responsibilities*, Task Force on Transboundary Waters, 2008.
- UNDP Report., *The Western Balkans Environmental Programme: Review of Policy Integration and Capacity Development Need Assessment Studies*, Σεπτέμβριος του 2008

- UNECE, *Convention on the Protection and Use of Transboundary Watercourses and International lakes*, 1992.
- UNECE, *Charter on Groundwater Management*, New York, 1989, No E/ECE/1197 ECE/ENVWA/12.
- UNECE, *Code of Conduct on Accidental Pollution of Transboundary Inland Waters*, 1990, No. E/ECE/1225; ECE/ENVWA/16.
- UNECE, *Declaration of Policy on Prevention and Control of Water Pollution*, Decision B (XXV), Geneva, 1980.
- UNECE, *Declaration of Policy on the Rational Use of Water*, Decision C (XXXIX), 1984
- UNECE, *Guidance on Water and Adaptation to Climate Change*, 2009
- UNECE, *Principles Regarding Cooperation in the Field of Transboundary Waters*, 1987, (ECE/DEC/I (42))
- UNECE, *Protocol on Civil Liability and Compensation for Damage Caused by the Transboundary Effects of Industrial Accidents on Transboundary Waters*, 2003
- UNECE, *Protocol on Water and Health to the 1992 Convention on the Protection and Use of Transboundary Watercourses and International Lakes*, London, 17 June 1999.
- UNECE, *Recommendations to ECE Governments on Economic Instruments for Rational Utilization of Water Resources* / Dec. 1980
- UNECE, *Recommendations to ECE Governments on Rational Utilization of Water* / Dec. 1979
- UNECE, *Second Assessment of Transboundary Rivers, Lakes and Groundwaters*, 2011.
- UNECE., *2nd Environmental Performance Review: FYROM*, New York and Geneva, 2011.
- UNECE, *The Water Convention ... at your service*, Brochure about the Water Convention ECE/CEP/NONE/2009/2 Geneva, 2009
- United Nations, FCCC/TP/2011/5, *Water and climate change impacts and adaptation strategies*, 22 November 2011
- United Nations, General Assembly (2000), United Nations Millennium Declaration, doc. A/RES/55/2 September.

- Vienna Convention on the Law of Treaties 1969
- Wolf (et.al)., *International River Basins of the World*, International Journal of Water Resources Development, Vol. 15 #4, December 1999.
- Wolf A., *Transboundary Waters: Sharing Benefits, Lessons Learned*, Secretariat of the International Conference on Freshwater – Bonn 2001.
- Wostl C, et.al., *The Importance of Social Learning and Culture for Sustainable Water Management*, ECOLEC-02926, 2007 Elsevier.
- Wouters P & Vinogradov S., «Analysing the ECE Water Convention: What Lessons for the Regional Management of Transboundary Water Resources» στο Stokke O.S and Thommessen B(eds.), *Yearbook of International Co-operation on Environment and Development 2003/2004* (London: Earthscan Publications).
- WWF/ EC Seminars Series, *The Role of Wetlands in River Basin Management*, Seminar 2, Implementing the EU Water Framework Directive, Brussels, 9–10 November 2000

Ελληνική Βιβλιογραφία

- Ανακοίνωση της Επιτροπής της 2ας Φεβρουαρίου 2000 για την προσφυγή στην Αρχή της Προφύλαξης, IP/00/96.
- Αστάρας Θ., *Ψηφιακή Χαρτογραφία & Γεωγραφικά Συστήματα Πληροφοριών*, Τμήμα Γεωλογίας Α.Π.Θ, Ηλεκτρονική Έκδοση, 2007.
- Γίοκαρης Άγγελος., *Η "διεθνής πολιτική παρουσία" στο Κοσσυφοπέδιο: διεθνής ανθρωπιστική συνδρομή υπό διεθνή έλεγχο, εντολή διαχείρισης ή υποκατάσταση στοιχείων κυριαρχίας;* Τεύχος 4, 2001
- Έκδοση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, *Οδηγία Πλαίσιο για τα Ύδατα*, Νοέμβριος 2010.
- Ελευθεριάδου Ε, Μυλόπουλος Γ., *Διακρατικές Συμφωνίες για τη Διαχείριση των Υδάτινων Πόρων: Η Περίπτωση του Νέστου*, Πρακτικά 5^ο Εθνικού Συνεδρίου της Ελληνικής Επιτροπής Διαχεΐρισης Υδάτινων Πόρων, Ξάνθη, 2005.
- *Ελληνοβουλγαρική Συνεργασία για την Εκτίμηση Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων σε Διασυνοριακό Πλαίσιο*, Νόμος και Φύση, 1/1/2001.
- Enet/Ελευθεροτυπία, *Διπλωματικές σχέσεις με το Κόσοβο σύναψε το Μαυροβούνιο*, 15 Ιανουαρίου 2010
- Ζάϊκος Ν., «Η Ονοματοδοσία των Κρατών στο Διεθνές Δίκαιο : Η Περίπτωση της Πρώην Γιουγκοσλαβικής Δημοκρατίας της Μακεδονίας», σελ.526-7 στο Στεφανίδης Ιωάννης, Βλασίδης Βλάσης , Κωφός Ευάγγελος (επιμ)., *Μακεδονικές Ταυτότητας στο Χρόνο, Διεπιστημονικές Προσεγγίσεις*, Ίδρυμα Μουσείου Μακεδονικού Αγώνα, Κέντρο Έρευνας Μακεδονικής Ιστορίας και Τεκμηρίωσης, Εκδόσεις Πατάκη, 2008
- Ζιάμος Γ, Παναγιωτόπουλος Π & Ρουμελιώτου Β, *Περιβαλλοντική Πληροφόρηση και Συμμετοχή στη Λήψη Αποφάσεων*, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 2003.
- Κάλλια Α., *Η Εφαρμογή του Διεθνούς και Ευρωπαϊκού Δικαίου Περιβάλλοντος στην Ελλάδα: Θεσμικό Πλαίσιο για την Αειφόρο Ανάπτυξη*, Επιμορφωτικό Πρόγραμμα ΙΝΕΠ, Μάρτιος 2012.
- Καραγεώργου Β., *Η οδηγία Πλαίσιο για το Νερό: Ένας Σημαντικός Σταθμός για το Ευρωπαϊκό Δίκαιο Περιβάλλοντος*, Αύγουστος, 2003

- Καρινιάδης Γ., *Η Οδηγία – Πλαίσιο για τα Υδατα. Διαχείριση Διασυνοριακών Υδάτων*, Νοέμβριος 2008, Νόμος και Φύση.
- Κουτούπα – Ρεγκάκου Ε., *Δίκαιο του Περιβάλλοντος*, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2005.
- Κουτούπα- Ρεγκάκου Ε., *Η Οδηγία 2004/35 του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου και Κοινοβουλίου σχετικά με την Περιβαλλοντική Ευθύνη*, Νόμος και Φύση, Νοέμβριος 2009.
- Κωφός Ε ., «Ελληνικό Κράτος και Μακεδονικές Ταυτότητες (1950 – 2005)», σελ.404, στο Στεφανίδης Ι, Βλασίδης Β , Κωφός Ε (επιμ)., *Μακεδονικές Ταυτότητας στο Χρόνο, Διεπιστημονικές Προσεγγίσεις*, Ίδρυμα Μουσείου Μακεδονικού Αγώνα, Κέντρο Έρευνας Μακεδονικής Ιστορίας και Τεκμηρίωσης, Εκδόσεις Πατάκη, 2008
- Μιχαηλίδης Ι ., Ποία «Μακεδονία για τους Μακεδόνες»; Πολιτική και Ιστορία στη Γιουγκοσλαβική Μακεδονία, σελ.278, στο Στεφανίδης Ιωάννης, Βλασίδης Β, Κωφός Ε (επιμ)., *Μακεδονικές Ταυτότητας στο Χρόνο, Διεπιστημονικές Προσεγγίσεις*, Ίδρυμα Μουσείου Μακεδονικού Αγώνα, Κέντρο Έρευνας Μακεδονικής Ιστορίας και Τεκμηρίωσης, Εκδόσεις Πατάκη, 2008.
- Μπάλιας Γ., *Το Πρωτόκολλο της Καρθαγένης για την Πρόληψη των Βιοτεχνολογικών Κινδύνων: Αλλαγή παραδείγματος στο διεθνές δίκαιο του περιβάλλοντος*, Νόμος και Φύση, Μάρτιος 2000
- Μυλόπουλος Γ, Κολοκυθά Ε & Ελευθεριάδου Ε., *Η Διαχείριση των Διακρατικών Λεκανών στην Ευρωπαϊκή Οδηγία Πλαίσιο για το Νερό: Υλοποιώντας τις Αρχές της Υδροδιπλωματίας*, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Υδροτεχνικά, Τόμος 15.
- Νταράκας Ε., *Ρύπανση- Μόλυνση των Υδάτων*, πανεπιστημιακές σημειώσεις, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Πολυτεχνική σχολή, Τμήμα Πολιτικών Μηχανικών, Τομέας Υδραυλικής & Τεχνικής Περιβάλλοντος, Θεσσαλονίκη.
- Ν. 1650/86 , *Για την προστασία του περιβάλλοντος* (ΦΕΚ 160/Α/16-10-86)
- Νόμος 3199/2003 *για την Προστασία και διαχείριση των υδάτων - Εναρμόνιση με την Οδηγία 2000/60/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου 23ης Οκτωβρίου 2000*, ΦΕΚ 280/Α/9.12.2003
- Οδηγία 2000/60/ΕΚ του Ε.Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 23ης Οκτωβρίου 2000 για τη θέσπιση πλαισίου κοινοτικής δράσης στον τομέα της πολιτικής των υδάτων, ΕΕ L 327/11.12.2000.
- Οδηγία 2007/60/ΕΚ του Ε.Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 23ης Οκτωβρίου 2007 *για την αξιολόγηση και τη διαχείριση των κινδύνων πλημμύρας*, ΕΕ L 288/6.11.2007.

- Παρέσογλου Α., «Μουσουλμανικές Μειονότητες στα Βαλκάνια», στο συλλογικό τόμο που επιμελήθηκε ο Θάνος Βερέμης, *Βαλκάνια : Από το διπολισμό στη νέα εποχή*, Εκδόσεις Γνώση, 1995
- Πλήκα Μ., Σκοπιανό "Νεκρή" η νέα πρόταση Νίμιτς, 12 Οκτωβρίου 2008, Εφημερίδα Μακεδονία,
- Ραυτόπουλος Ε., *Συμβατική Περιβαλλοντική Διακυβέρνηση και Μεσόγειος ή Plus Ultra: Ο Κύκλος των Αποβλήτων*, Εκδόσεις Αντ.Ν.Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 2006
- Ρουμελιώτου Β., «Η Νέα Γενιά Διεθνών Περιβαλλοντικών Δικαιωμάτων: Δημόσια Πρόσβαση Στην Περιβαλλοντική Πληροφορία και Συμμετοχή στη Λήψη Αποφάσεων», στο Ζιάμος Γ, Παναγιωτόπουλος Π & Ρουμελιώτου Β, *Περιβαλλοντική Πληροφόρηση και Συμμετοχή στη Λήψη Αποφάσεων*, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα- Κομοτηνή, 2003
- Σαμιώτης Γ & Τσάλτας Γ., *Διεθνής Προστασία του Περιβάλλοντος, : Διεθνές Πολιτικές και Δίκαιο του Περιβάλλοντος*, Τόμος Ι, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 1990,
- Σαμιώτης Γ., *Διεθνής Προστασία των Υγορτόπων και Υδροβίων Αποδημητικών Πτηνών. Συμβάσεις Ραμσάρ και Βόννης*, Διδακτορική Διατριβή που υποβλήθηκε στο Πάντειο Πανεπιστήμιο, 1991.
- Σιούτη Γ., Εγχειρίδιο Δικαίου περιβάλλοντος, 2η έκδοση, 2011.
- Σκιαδάς Π., *Η σχέση των υδάτινων πόρων με την εξωτερική πολιτική στη Μέση Ανατολή Οι διεθνείς σχέσεις και τα υδροπολιτικά δεδομένα*, Gutenberg, 2011
- Σταμούλη Ε., *Η Ευρωπαϊκή Προοπτική των Δυτικών Βαλκανίων, Μελέτη Περίπτωσης : Η Διαδικασία Αποκέντρωσης στην ΠΓΔΜ*, Εθνική Σχολή Δημόσιας Διοίκησης, Εκπαιδευτική Σειρά ΙΘ, Αθήνα 2008.
- Σύμβαση για την Προστασία του Ποταμού Ρήνου, 1999.
- Τρίμμη Ε., *Η Διασυνοριακή Ζημία στο Διεθνές Δίκαιο Περιβάλλοντος: από τη Διεθνή Ευθύνη του Κράτους σε Συστήματα Διεθνούς Αστικής Ευθύνης . Το Παράδειγμα του Πρωτοκόλλου του Κιέβου και η Συσχέτιση με την Οδηγία 2004/35/ΕΚ*, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης , Τμήμα Νομικής, 2007.
- Τσιτσελίκης Κ., *Επιβάλλοντας την Ειρήνη: Η Νομιμότητα των Στρατιωτικών Παρεμβάσεων και τα Όρια του Ανθρωπισμού*, Αντ. Ν Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή, 2001
- Τσοκανάς Ν., *Η Διεθνής Ευθύνη στα Διεθνή Συμβατικά Κείμενα Διεθνοποιημένης Αστικής Ευθύνης : Ώθηση προς τα Εμπρός ή Τροχοπέδη*, Μάρτιος 2011,

- Φαρμάκη Π., *Θεσμικό Πλαίσιο Διαχείρισης Υδάτινων Πόρων. Συγκρούσεις και Συντονισμός, Διδακτορική Διατριβή, Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών, Γενικό Τμήμα Δικαίου, Αθήνα, 2007.*
- Χαρβαλίας Γιώργος., «Αλβανία : Κοσσυφοπέδιο - Συνταγή για ανάφλεξη στα Βαλκάνια, στο συλλογικό τόμο που επιμελήθηκε ο Θάνος Βερέμης Βαλκάνια, Από το διπολισμό στη νέα εποχή, Εκδόσεις Γνώση, 1995
- WWF, η Ελληνική Ορνιθολογική Εταιρεία και η Ελληνική Εταιρεία Περιβάλλοντος και Πολιτισμού., *Ελληνικοί Υγρότοποι Ραμσάρ: Αξιολόγηση Προστασίας και Διοίκησης*, Φεβρουάριος 2009

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

